Milliyet
YAYINLARI

Emin Çölaşan

12 EYLÜL
ÖZAL EKONOMİSİNİN PERDE ARKASI

21. BASKI

12 EYLÜL: ÖZAL EKONOMİSİNİN PERDE ARKASI

Emin Çölaşan

Milliyet Yayınları - 1984

Emin Çölaşan

1942 yılında Ankara'da doğdu. Ortaokul ve lise öğrenimini TED Ankara Koleji'nde tamamladı. ODTÜ İdari ilimler Fakültesi Ekonomi/ İstatistik bölümünden 1965 yılında mezun olduktan sonra Devlet Planlama Teşkilâtı'nda görev aldı. 1969 yılında, Planlama Müsteşarı Turgut Özal'ın döneminde görevine son verildi. Çölaşan daha sonra Maliye Bakanlığı Bütçe Genel Müdürlüğü, Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Genel Sekreterliği ve Petkim Genel Müdürlüğü'nde çalıştı. Birinci MC hükümeti döneminde Petkim'deki görevine de son verildi. 1976 yılında "Milliyet" gazetesine girdi ve gazeteciliğe başladı. Emin Çölaşan, 1972 ve 1974 yıllarında iki kez, Milliyet gazetesinin Karacan yarışmasında birincilik ödülü kazandı. Gazeteciliğe başladıktan sonra çeşitli zamanlarda İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin Çağdaş Gazeteciler Derneği' nin "Yılın Gazetecisi" ödüllerini aldı. Cumhuriyet gazetesinin "Bülent Dikmener haber ödülü " de 1981 yılında Çölaşan'a verildi. Kendisine Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından verildiği açıklanan ödülü ise reddetti ve almadı. Ekonomik konularda ve ele geçirdiği belgelerle sağladığı başarılar yanında, "araştırmacı gazeteci" olarak tanınan Emin Çölaşan bu kitapta 24 Ocak döneminin hiç bilinmeyen yönlerini açıkladı. Ortaya nefes kesici, bazen güldüren, bazen acı acı düşündüren, her yönüyle gerçeklere ve belgelere dayanan, aylarca süren titiz çalışmaların ürünü olan, ülkemizin bir dönemini gözler önüne seren ve hepimizin ders almasını gerektiren bu yapıt çıktı.

Önsöz

Türkiye, 1980 yılında Demirel Hükümeti'nin aldığı ekonomik kararlarla bir "24 Ocak" dönemi yaşadı. Batı dünyasının Türkiye'den istedikleriyle aynı doğrultuda olan 24 Ocak kararlarını, o günlerde iş başında olan Adalet Partisi azınlık hükümeti gerçekleştirdi. 24 Ocak kararları ve bu kararlarla getirilen ekonomik ilkeler, bu kitap yazıldığı sırada aradan geçmiş olan 4 yıllık süreye karşın, ülkemizde etkisini sürdürmeye devam ediyor. O günlerin Başbakanı Süleyman Demirel'in siyasal sorumluluğu altında sözkonusu "istikrar programını" teknisyen olarak Başbakanlık Müsteşarı yetkisiyle uygulayan Turgut Özal, 12 Eylül' den sonra ekonomik işlerden sorumlu Başbakan Yardımcısı oldu. 6 Kasım seçimlerinden sonra Başbakan olan Turgut Özal, "24 Ocak ilkelerini" bu kez doya doya ve "tam yetkiyle" uygulamaya başladı. Oysa 12 Eylül döneminde hiçbir zaman "tam yetkili" olamadığı için bu kitapta da anlatmaya çalıştığımız gibi rahat değildi. Turgut Özal'ın 12 Eylül dönemindeki Başbakan Yardımcılığı görevi, Temmuz 1982'de Maliye Bakanı Kaya Erdem'le birlikte aynı gün görevinden istifa etmesiyle noktalandı. Özal, yakın ekibiyle birlikte 12 Eylül döneminde aynı "istikrar programını" uygulamaya çalışırken bu kez sorumlu olduğu makam "ağabey" diye hitap ettiği Süleyman Demirel değil, hiçbir yakınlığı olmayan Milli Güvenlik Konseyi ile Başbakan Bülend Ulusu idi. Bu nedenle, eskisi kadar rahat olamadı. Tedirginliği istifa ettiği güne kadar sürdü gitti. Arada iki kez istifa etti. Kamuoyuna hiçbir zaman yansımayan bu istifalar kabul edilmedi. Ekonomik konularla ilgili olarak Adalet Partisi döneminde olduğu gibi, bunu izleyen 12 Eylül döneminde de pek çok "ilginç" olay oldu. Kamuoyu bunları da hiçbir zaman öğrenemedi. Bu olayların perde arkasını, bilinmeyen yönlerini bu kitabımızda açıklamaya çalıştık.

11 Eylül günü Ankara'da neler oluyordu? Başbakan Demirel, askerlerin yönetime el koyacaklarını nasıl öğrendi? Turgut Özal 12 Eylül günü Genelkurmay'a çağrılınca neler oldu? Olaylar ilk birkaç gün içerisinde nasıl gelişti ve Özal hükümette nasıl görev aldı? Kaya Erdem, Maliye Bakanlığı görevine nasıl getirildi? Demirel-Özal ilişkileri nasıl kesildi? Özal'ın hükümet içerisindeki rahatsızlıkları ne idi? Nasıl sürtüşmeler vardı? Özal niçin iki kez istifa etti? Bunlar niçin kabul edilmedi? Özal'ın Konsey'le, Başbakan'la ve bürokrasiyle arasında neler geçti? Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu'nun istifasını nasıl sağladı? Özal'a randevu vermeyen ve günlerce bekleten yabancı bakan kimdi? Hangi ülke kendisini kabul etmemişti? Yıldırım Aktürk, Başbakana haber vermeden nasıl "gizlice" DPT Müsteşarlığına atandı? Günlük kur uygulaması nasıl başlatıldı? IMF görüşmelerinde neler oldu? Bankacılık sektöründe neler

oldu? Bankerler palazlanırken neler oluyordu? Özal, bankaların ve bankerlerin batacağını biliyor muydu? Bunların ve diğer pek çok sorunun cevabını, kamuoyunun hiç bilmediği yönleriyle bu kitabımızda vermeye çalıştık.

Kitabımızda olayı, 11 Eylül 1980 gününden başlattık ve 1981 yılının yaz aylarına getirip bıraktık. 1981 yılı yaz aylarından sonra olup bitenlerin "perde arkasını"da üçüncü bir kitap olarak en geç önümüzdeki mayıs ayında yayınlamayı umuyoruz. Böylece Türk ekonomisinin 1980 yılı başlarında 24 Ocak kararlarıyla birlikte yaşamaya başladığı serüveni, üç kitaptan oluşan bir "dizi" olarak tamamlamış olacağız. Birincisi, "24 Ocak: Bir Dönemin Perde Arkası". İkincisi, "12 Eylül: Özal Ekonomisinin Perde Arkası". Üçüncüsü ise kısa zamanda çıkacak olan adını henüz koymadığımız kitabımız. Üçüncü kitapta da, başta banker olayları ve Kastelli konusu olmak üzere, yine pek çok bilinmeyen hususla ilgili perdeyi, somut belge ve bilgilerle kaldıracağız. Şimdi elinizde bulunan bu kitap, bir gazetecilik çalışmasıdır.

12 Eylül döneminin bir kesitinin araştırılması amacıyla atılmış bir ilk adım, mütevazi, iddiasız bir çalışmadır. Bizden sonra bu alanda uğraş verecek başka gazeteciler ya da araştırmacılar, bu konuları elbette ki çok daha değişik boyutlarıyla ele alacaklar, çok daha iyi eserleri ortaya koyacaklardır. Bizim de, o eserlerden öğreneceklerimiz elbette ki olacaktır. 12 Eylül gibi "hassas" bir dönemin belli bir kesitini yazarken oldukça zorlandık. Bu nedenle, konunun gerek araştırma ve gerekse yazma aşamasında pek çok şeyi "birkaç kez" düşünmek zorunda kaldık. Aylarca süren çalışmalarımızda karşımıza gerçekten renkli bir tablo çıktı. Görevimiz, bir gazeteci olarak bu renkli ve bilinmeyenlerle dolu tabloyu kamuoyuna yansıtmaktı. Bu bir gazetecilik görevi idi. Bu görevi, elimizden geldiği kadar yapmaya çalıştık. Konuyu tümüyle tarafsız bir biçimde gerçekleri saptırmadan yansıtmak için mümkün olan her çabayı harcadık. Kimseyi övmeyi, yermeyi, yüceltmeyi ya da küçük düşürmeyi amaçlamadık. Kitabın hazırlanması aşamasında o dönemi sorumlu görevlerde yaşamış kamu görevlileriyle ve özel sektörün "ilgili" kişileriyle günlerce, haftalarca, aylarca konuştuk. Yüzlerce dosya inceledik. Çok sayıda, gün ışığına hiç çıkmamış belge bulduk. Bütün bu uğraşlarımızda, bu kitap yayınlanmadan önce 6. baskısı yapılan "24 Ocak: Bir Dönemin Perde Arkası" kitabımızın kamuoyunda uyandırdığı büyük ilgiden de güç aldık. Gösterdiğimiz bütün dikkate rağmen, insan unsurunun olduğu her yerde olduğu gibi bu kitapta da bazı hata ve eksiklerimiz olabileceğini biliyoruz. Bunun için hem ilgili kişilerden, hem de okuyucularımızdan özür diliyoruz. Başta Milliyet gazetesinin sahibi Sayın Aydın Doğan olmak üzere, çalışmalarımıza yardımcı olan herkese sonsuz teşekkür borçluyuz. Bunu burada açıkça belirtmek, bizim için bir namus ve vicdan borcudur.

Emin Çölaşan, Mart 1984

11 EYLÜL - BOMBALAR PATLIYOR

11 Eylül 1980 perşembe günü başkent Ankara, bomba sesleriyle dolu yeni bir gün yaşıyordu. Başta Kızılay olmak üzere, Ankara'nın en işlek yerlerine asılan bombalı pankartlar sürekli patlıyor, halkın huzursuzluğu ve tedirginliği daha da artıyordu. Anarşi ve terör 11 Eylül günü de olanca hızıyla sürüp gidiyordu. O gün Bakanlar Kurulu'nun olağan toplantısı vardı. Eğer çoğunluk sağlanabilirse öğleden sonra TBMM toplanacak ve Maliye Bakanı İsmet Sezgin hakkında verilen gensoruyu görüşecekti. Ancak TBMM uzun süreden beri toplanamıyor, yeni cumhurbaşkanını bile seçemiyordu. Cumhurbaşkanlığına bir süredir Senato Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil vekâlet ediyordu. Yasama çalışmaları tümüyle durmuştu. Türk Silahlı Kuvvetleri de bu durumdan en az Türk halkı kadar rahatsızdı. Bakanlar Kurulu'nun toplandığı öğle saatlerinde Ankara'da "müdahale" söylentileri, belli makamlardaki kişilere ulaşmaya başlamıştı. Bu söylentiler daha önceki günlerde de ortalıkta sık sık dolaşmıştı. Bakanlar Kurulu'nun 11 Eylül perşembe günü yaptığı toplantıda çeşitli konular görüşüldü. Ancak, "müdahale" söylentileri gündeme gelmedi. Zaten pek çok Bakanın bu söylentilerden haberi bile yoktu. Başbakan Süleyman Demirel, Adana sigara fabrikasını çalıştırmayan ve üretimi engelleyen anarşistler konusuna bir çözüm bulunması için İçişleri Bakanı Orhan Eren'e talimat verdi.

— Siz yanımıza Selahattin Kılıç ve Ahmet Çakmak'la birlikte Jandarma Genel Komutam Sedat Celasun Paşa'yı da alın ve yarın Adana'ya gidin. Bu işe çözüm bulmak şart.

Bakanlar Kurulu toplantısı devam ederken, AP Genel Sekreteri Nahit Menteşe, telefonla Demirerin Özel Kalem Müdürü Kemal Güçyener'i aradı.

— Kemal Bey, Beyefendiyi mutlaka hemen bağlayacaksınız. Hayati önemi olan bir konu arzedeceğim. Sayın Başbakanım, özür dilerim, toplantınızı yarıda kestim. Galiba bu gece bir şeyler olacak. Ortalık hiç normal değil.

— Ben Sayın Çağlayangil'e söyleyeceğim ve bugün o zatla konuşacak. Ben de işin üzerindeyim.

Başbakan Demirel bu konuşmayı Bakanlar Kurulu toplantısı sırasında

diğer bakanların yanından yaptığı için böylesine üzeri kapalı konuşuyordu. "O zat" dediği ise Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'di. Bakanlar Kurulu toplantısında İçişleri Bakanı Orhan Eren, mantar gibi patlayan ve Başbakanlık binasından da duyulan bombalar konusunda bakan arkadaşlarının sorularını yanıtlıyordu.

— Efendim, emniyet kuvvetleri bombaları imha ediyor.

Oysa imha edilen bomba falan yoktu. Hepsi kendi Kendine patlıyordu. Toplantı saat 15'te bitti. Bazı bakanlar, "âdet yerini bulsun" diye TBMM binasma geldiler. Ancak gerek Meclis ve gerekse Senato'da 10-15 kadar milletvekili, bir o kadar da senatör vardı. Kontenjan Senatörü Adnan Başer Kafaoğlu, eski cumhurbaşkanı sıfatıyla senatör olan Cevdet Sjınay'ın yanında oturuyordu. Biraz havadan sudan konuştuktan sonra Sunay, Kafaoğlu'na doğru iyice yaklaştı.

— Ne dersin Kafaoğlu, bu iş bugün bitti mi?

— Öyle görünüyor paşam.

Kafaoğlu o akşam İstanbul'a, evine döndü. Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal'ın yakın dostu, çalışma arkadaşı ve Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel saat 13.10'da kıpkırmızı bir yüzle odasından fırladı. Doğru Özal'ın odasına girdi ve kapıyı kapadı.

— Turgut Bey, bu gece ihtilal olacak. Birkaç yerden haber aldım. Durumu size de bildiriyorum.

— Hasan böyle söylentiler sık sık çıkar. Yanılmayasın?

— Hayır, bu sefer kesin kanaata sahip oldum. Bu gece olacak. Çok güvenilir yerlerden haber aldım.

— O zaman sen git hem Başbakana, hem de Ekrem Ceyhun'a söyle. Onlara bildirmek lazım hemen. Ben de Başbakanı görüp söylemeye çalışırım.

Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel, Özal'ın odasından hızla fırladı ve aynı binada bulunan Ekrem Ceyhun'un odasına daldı. Aynı şeyleri ona da anlattı. Ancak Ekrem Ceyhun fazla ikna olmuş değildi.

— Bize de benzer şeyler geldi ama ben sanmıyorum. Bu söylentiler sık sık çıkıyor. Biz durumu Genelkurmaya sorduk. Birkaç gündür artan olayları dikkate alarak Ankara'da çok geniş bir arama yapacaklarmış.

Bu yüzden tedbir alıyorlarmış.

— Ekrem abi bu sefer olay çok ciddi. Siz bunu lütfen Başbakana iletin. Durumdan haberi olsun. Bu iş söylenti falan değil artık. Ben kesin haber aldım.

Başbakana gitmek üzere birlikte odadan çıktılar. Az ötede Başbakan Demirel, çevresinde kalabalık bir grupla konuşuyordu. Hasan Celal Güzel'in telaşını ve kıpkırmızı yüzünü görünce sordu:

— Ne o Hasan, bir şey mi var?

— Sayın Başbakanım, size arzetmem gereken çok önemli bir husus var. Hemen mümkün olur mu acaba?

— Sen Ekrem'e söyle, o bana sonra söylesin. Şimdi çok işim var.

Hasan Celal Güzel daha sonraki saatlerin telaşlı ortamı içerisinde ne Ekrem Ceyhun'a, ne de Süleyman Demirel'e ulaşamadı. Turgut Özal ise akşam saatlerinde kendi ekibiyle yapacağı bir toplantı için evine gitmişti. Güzel, saat 22'ye kadar Başbakanlıkta makamında çalıştı, özel dosya ve belgeleri topladı, işini bitirdi ve evine gitti. Bakanlar Kurulu toplantısı öncesinde ihtilal söylentileri Başbakan Demirel'in de kulağına gitmişti. Ancak bunu doğrulatacak kesin bilgi alması mümkün olmuyordu. Demirel Bakanlar Kurulu'ndan sonra kapıda bekleyen gazetecilere bir açıklama yaptı. Bunun Başbakan olarak yaptığı son açıklama, verdiği son demeç olduğunu bilmiyordu.

— Türk milletini anarşi ile rahatsız etmek isteyenlerin hevesleri kursaklarında kalacaktır. Devlet anarşi ile azimkar bir mücadele sürdürmektedir. Olay milli bir sorundur ve bunun gerektirdiği şekilde mücadele yapılmaktadır. Hükümet bu konuda üzerine düşeni yapmaktadır.

BİR SIKINTILARI VAR MI?

Türkiye'nin kış aylarına yakacağı, yiyeceği ve giyeceği olduğu halde gireceğini de açıklayan Başbakan, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in bazı görüşlerine ayaküstü cevap verdi ve makamına gitti. Başbakan Demirel burada bir saat kadar kaldı ve saat 16'da Çankaya'daki Başbakanlık konutuna geldi. İhtilal söylentilerini doğrulatması bir türlü mümkün olmuyordu ve bu yüzden tedirgindi. Saat 16.10'da Demirel'in çağrısı üzerine Milli Savunma Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu konuta geldi. Demirel askerlerde ne gibi belirtiler olduğunu soruyor, ancak Birincioğlu bu sorulara açık bir cevap veremiyordu. Acaba gerçekten geniş çaplı bir aramanın hazırlıkları mı yapılıyordu? Devletin istihbarat örgütleri ile olan ilişki bir anda kesilmişti. Üst düzeyde komutanlarla bağlantı kurmak mümkün olmuyordu. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren o gün saat 17'de Cumhurbaşkanı Vekili İhsan Sabri Çağlayangil'i Çankaya köşkünde ziyaret edecek ve haftalık olağan görüşme yapılacaktı. Demirel, saat 16.30'da Çankaya köşkünü arattı ve Cumhurbaşkanlığı görevine vekâlet etmekte olan Çağlayangil ile konuştu.

— İhsan Sabri Bey, bazı müdahale söylentileri var. Bunları doğrulatmak mümkün olmuyor. Siz Sayın Genelkurmay Başkanı ile konuşurken olaya bu açıdanda bir bakın bakalım, neler hissedeceksiniz. Kendisini bir yoklayın. Bir sıkıntıları olup olmadığını sorun.

Başbakan, Çağlayangil ile konuştuktan sonra Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin'i aradı. Ancak Ersin Paşa "brifingde" idi ve konuşması mümkün olmadı. Demirel, Başbakanlık konutunda bu girişimleri yaparken Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu, kendi bakanlığında Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü yetkilileriyle bir toplantı yapıyordu. Yaklaşan kış aylarında ülkenin kömür ihtiyacının nasıl karşılanacağı konusunda düzenlenen bu toplantıya TKI'nin çeşitli kömür bölgelerindeki yetkilileri de çağrılmıştı. Siirt'e yakın Şımak Linyit İşletmesi'nde bir süreden beri önemli bir sorun vardı. Devletin işletmesine orada çalışmakta olan işçilerden bir grup dadanmış ve devletin kömürünü kendi hesabına satmaya başlamıştı. Geçmiş aylarda başlatılan bu soygunculuk konusunda bölgenin Sıkıyönetim yetkilileri önlem almışlar ve eşkiyayı etkisiz duruma getirmişlerdi. Ağustos ajanda Esat Kıratlıoğlu, Şırnak maden sahasını bölgenin Sıkıyönetim komutanı ile birlikte havadan helikopterle dolaşmış ve her şeyin iyi olduğunu görmüştü. Kıratlıoğlu,

helikopter tahsisi için Genelkurmay Başkanı Evren Paşa'dan izin almıştı. 11 Eylül günü yapılan toplantıda bu konu yeniden gündeme geldi. TKİ yetkilileri Şımak kömür alanında eşkıyaların yeniden kıpırdanmaya başladıklarını belirterek Kıratlıoğlu'nun bu konuda Sıkıyönetim Makamları ile bağlantı kurmasını istiyorlardı. Esat Kıratlıoğlu TKİ yetkililerine "tamam, ben bu işi hallederim, siz merak etmeyin" dedi. İçişleri Bakanı Orhan Eren makamında bunalıyordu. 11 Eylül 1980 perşembe günü öğleden sonra saatlerinde ne yapacağını bilemez bir durumda sağı solu arıyor, ihtilal söylentilerine bir açıklık kazandırmaya çalışıyordu. Hiçbir bilgi akımı yoktu. Polis örgütünün üst düzeyde yetkilileri bile yerlerinde yoklardı. Ankara Valisi Vecdi Gönül'e durumla ilgilenmesi için emir verdi. Vali bir süre sonra Bakanı aradı.

— Sayın Bakanım polis şefleriyle maalesef irtibat kurmak mümkün olmuyor. Hepsi Sıkıyönetimde toplantıda.

— Hiçbiriyle kuramıyor musunuz?

— Hiçbiriyle Sayın Bakanım. Endişeliyim.

Orhan Eren, İstanbul Valisi Nevzat Ayaz'ı aradı. Ancak vali İstanbul'da her şeyin normal olduğunu, göze çarpan bir durum bulunmadığını söylüyordu. Biraz sonra PolatlI'da bulunan askeri birliklerde normal olmayan bazı hareketler belirlendiği haberi İçişleri Bakanı'na ulaşacaktı. İçişleri Bakanı Orhan Eren, çaresiz bir durumda Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nı aradı. Ancak komutan da "brifingde" idi. Biraz sonra, kendi bakanlığına bağlı Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun Paşa' yı aradı. Celasun Paşa'nın emir subayı komutanın Genelkurmay'da bir toplantıda olduğunu söylüyordu. Eren, emir subayına not bıraktı:

— Lütfen çıkar çıkmaz beni arasınlar.

Akşamüstü saat 17.50'de Cumhurbaşkanı Vekili İhsan Sabri Çağlayangil, Başbakan Demirel'i aradı.

— Sayın Başbakan, Sayın Genelkurmay Başkanı ile konuştum. Ben şahsen durumda bir gayritabiilik sezmedim. Gayet normal bir konuşma yaptık. Hatta kendilerine bir sıkıntıları, bir rahatsızlıkları olup olmadığını sordum. Eğer varsa hükümetin bunları çözmeye hazır olduğunu söyledim. Hiçbir sorunları olmadığını söylediler.

Aynı dakikalarda, daha önce İçişleri Bakanı tarafından aranan, ancak yerinde bulunamayan Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun bakanlığa geldi ve Orhan Eren'in yanına girdi.

— Sayın Paşam, Sayın Başbakanımız, bugün ben ve iki bakan arkadaşımın Adana sigara fabrikasına giderek oradaki durumla ilgili bir inceleme yapmamızı istedi. Sizin de bizimle gelmeniz istendi. Eğer yarın o tarafa giden askeri bir uçak varsa onunla gideriz. Yoksa THY ile gider, akşama döneriz. Siz askeri uçak işini Genelkurmay'dan ayarlayabilir misiniz?

— Ben bakarım Sayın Bakan. Size en kısa zamanda haber veririm. Yarın birlikte gideriz.

— Paşam bir de gelmişken size şunu sorayım. Ordu olarak bir sıkıntınız, bir istediğiniz var mı? Varsa konuşabiliriz.

— Hiçbir sıkıntımız yok. Her şey normal. Ben uçak işine bakıp size bilgi veririm.

Orhan Eren, komutan yanından ayrıldıktan hemen sonra, bu konuşmayı telefonla Başbakan'a aktardı. Ancak kuşkuları yine de devam ediyordu. Ertesi gün, yani 12 Eylül günü Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ile randevusu vardı. Tümer Deniz Kuvvetleri Komutam olduktan sonra İçişleri Bakanı'na bir nezaket ziyareti yapmış, bir süre görüşmüşlerdi. İçişleri Bakanı'nın "iade-i ziyaret" isteği için 12 Eylül gününe randevu verilmişti. Orhan Eren, ordunun bir rahatsızlığı olup olmadığım ertesi gün denizci komutana da soracaktı. Biraz sonra Orhan Eren, Ankara valisinden bir haber daha aldı. Sıkıyönetime çağrılan polis şeflerine {rece büyük bir anarşi operasyonu olacağı anlatılmış, hedeflerin geceyarısı verileceği belirtilmişti. Bir şeyler oluyordu ama, hükümet yetkilileri akşamüstü saatlerinde bile kesin bilgi alamıyorlardı. Saat 19 dolaylarında Esat Kıratlıoğlu, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'i aradı. Ancak Evren Paşa yerinde yoktu. O da bir brifingde idi. Emir subayı not aldı. Aynı dakikalarda Başbakan Demirel, Adalet Partisi başkanlık divanı üyelerini Başbakanlık konutuna çağırdı. Partinin altı genel başkan yardımcısı, genel sekreteri, genel sekreter yardımcısı ile Meclis ve Senato grup yöneticilerinden oluşan kadroya Başbakan o gün olup bitenleri ve söylentileri anlattı. Bu konuları Milli Savunma Bakanı Birincioğlu ve İçişleri Bakanı Eren ile de konuştuğunu belirten Demirel, İhsan Sabri Çağlayangil ile Evren Paşa'nın konuşmalarını anlattı. Söylentilere rağmen hiçkimsenin ortada kesin bir belirti göremediğini söyledi. Bu toplantı dağılırken Nahit Menteşe, 12 Eylül'den sonra Ziraat Bankası Yönetim Kurulu üyeliğine atanan Ahmet İhsan Birincioğlu'nu bir kenara çekti.

— Arkadaş, sen ısrarla bir şey olmadığını söylüyorsun ama, durum senin söylediğin gibi değil.

Tam o sırada Başbakana bir telefon bağlandı. Karşıda Demirel'in daha önce aradığı, ancak bulamadığı Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin Paşa vardı. Başbakanın notunu almış, ancak toplantıda olduğu için hemen arayamamıştı.

— Buyurun Sayın Başbakan.

— Paşam, biliyorsunuz Siverek'e bir alay gönderilecekti. Bunu daha önce konuşmuştuk. Bu ilçenin nüfusu anarşi yüzünden azalıyor. Ahali göç ediyor. Bu askeri birlik acaba ne zaman gidecek oraya?

— Sayın Başbakan, biz konuyla ilgilendik ve şimdi son hazırlıklarımızı yapıyoruz. Alay önümüzdeki günlerde sevkedilecek. Ben size bir iki gün içerisinde alayın oraya vardığını haber vereceğim.

Başbakan, Kara Kuvvetleri Komutanı'na bir sıkıntıları olup olmadığını sormadı. Sadece bir nabız yoklaması yapmış ve bu konuşmadan bir sonuç çıkarabileceğini düşünmüştü. Ancak "müdahale" söylentileri konusunda yine bir ipucu alamamıştı.

EVREN: YARIN SABAH ARAYIN

Saat 19.30 dolaylarında Genelkurmay Başkanı Evren, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nı aradı.

— Sayın Bakan merhaba, beni aramışsınız ama bulamamışsınız. Bir brifingimiz vardı, ancak çıkabildik. Buyurun.

— Paşam sağolun. Efendim maruzatımız şudur.

Bizim Şırnak'taki kömür madenlerinde eşkiya yine kıpırdamaya başlamış. Bölgenin Sıkıyönetim Komutanı yeni değiştiği için ben kendilerini tanımıyorum. Siz bir emir buyursanız da, bizim TKİ'de orada görevli arkadaşlar Sayın komutana gidince biraz ilgi gösterse. Konuyu sizden de duyması daha iyi olur. Aman paşam siz bir emir buyursanız. Bizim arkadaşlar kendisiyle hemen temasa geçecekler. Devletin malını eşkiyaya kaptırmayalım. \

— Yine helikopter istiyor musunuz?

— Yok paşam, şimdi gerek yok helikoptere.

— Peki Kıratlıoğlu, ben şimdi kendisini arayıp emir vereceğim. Siz yarın sabah kendisiyle temas kurun.

Bu konuşmanın üzerinden birkaç ay geçtikten sonra, Evren Paşa'nın sevgi beslediği bir AP eski milletvekili, eski Bakanlardan Sümer Oral bir fırsatını bulup kendisine sordu:

— Paşam, siz Esat Kıratlıoğlu'na 11 Eylül günü telefonda böyle dediniz mi?

Evren kahkahayı bastı:

— Ya ne diyecektim? Kusura bakma Kıratlıoğlu, biz bu gece ihtilal yapacağız mı diyecektim?

Saat 20 dolaylarında İçişleri Bakanı Orhan Eren evine geldi. Normal telefonu fişten çekip, gizli telefonla sağı solu aramaya başladı. Saatlerden beri doğru bilgi alması mümkün olmuyordu. Polis şefleri Sıkıyönetim'de toplantıyı sürdürüyorlardı. Polatlı yöresindeki askeri birliklerin hareketi kesinleşmişti. Ancak hiçbir hükümet yetkilisi, hiçbir komutana açıp da "ne yapıyorsunuz, neler oluyor?" diyemiyordu.

BU İŞ BİTMİŞ

Başbakan saat 21'e doğru Güniz Sokak'taki evine geldi. Birkaç lokma yemek yedikten sonra eve,Kahramanmaraş milletvekili ve senatörleri geldiler. 14 Eylül günü Ceyhan Nehri üzerinde Menzelet Barajı'nın temeli atılacaktı. Yapılacak törenin programı görüşüldü. Kahramanmaraş parlamenterleri gittikten sonra Demirel yine sağı solu aradı. Başbakan ne olduğunu bir türlü anlayamıyor, kendisine tam ve doğru bügi hiçbir yerden gelmiyordu. İstihbarat kaynaklan adeta kurumuştu. Demirel'in evinde sadece kardeşi Şevket Demirel kalmıştı. Eşi ise üst katta idi. Saat 23 dolaylarında İçişleri Bakanı telefon etti. Başbakan kendisini eve çağırdı. İçişleri Bakanı, TRT ve PTT genel müdürlerinin Genelkurmay'a çağrıldıklarını öğrenmişti. Orhan Eren, Demirel'e durumu anlattı. Polis şefleriyle yapılan sıkıyönetim toplantısı devam ediyordu. İstanbul Valisi Nevzat Ayaz'ı aradılar. Vali bir şey bilmiyordu. Geceyarısı, tam saat 24'te Milli Savunma Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu da Demirel'in evine geldi. Başbakan, Şevket Demirel, Orhan Eren ve Ahmet İhsan Birincioğlu durum muhakemesi yapıyorlardı. O sırada İstanbul Valisi, Başbakanı aradı. "Bu iş galiba bitti" diyordu. Birincioğlu, Başbakan Demirel'in yanından Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı Orgeneral Celal Bulutlar ile bir telefon görüşmesi yapmak istedi. Müsteşar makamında olduğu halde Bakan'ın telefonunu almıyordu. Bulutlar Paşa'nın telefona çıkmaması, Başbakan'ın evinde bulunan dört kişiye de aym şeyi söyletti.

— Bu iş bitmiş. Hayırlı olsun bakalım.

Bunun hemen ardından evini arayan Ahmet İhsan Birincioğlu Başbakana döndü:

— Sayın Başbakan, benim evimde bir polis ve ayrıca iki inzibat beklerdi. Askerleri nöbet yerinden alıp götürmüşler.

Gelen son haber, radyo ve televizyon vericilerine el konulduğuna ilişkindi. Saat 2'de Süleyman Demirel'in evinin kapısında bekleyen polisler değiştirildi. Az sonra da telefon kesildi. Orhan Eren, sabah saat 4'te radyoda ilk bildiriyi dinledikten sonra evine gitti. Sabah saat 5'te Adalet Partisi Genel Sekreteri Nahit Menteşe, bir Amiral ve askeri ekiple birlikte Demirel'in evine geldi. Menteşe az önce Genelkurmay Başkanlığına çağrılmış ve kendisine Genelkurmay Başkanı'nın imzaladığı bir mektup verilerek bunu Başbakan'a vermesi istenmişti. Mektupta Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülke yönetimine el koyduğu, Başbakanın bir süre Gelibolu'da ikamet edeceği, eğer isterse

hanımını da birlikte götürebileceği yazılıydı. Kapıya Nahit Menteşe'yle gelen Amiral büyük kibarlık gösterdi ve içeriye girmedi. Başbakan sabah namazını kılarken eşi, eşyalarını hazırladı ve sabah saat 6'da Etimesut askeri havaalamna gittiler. Ecevit ve Erbakan da oraya getirilmişti. Askeri uçak önce İzmir'e uğradı ve Erbakan oraya bırakıldı. Daha sonra Demirel, Ecevit ve eşleri Yeşilköy'e, oradan da helikopter ile Gelibolu'ya götürüldüler. 11 Ekim 1980 gününe kadar orada, Hamzakoy'da kaldılar.

EVET BEYLER, ARTIK ÇALIŞALIM

Burada tekrar bir gün öncesine, 11 Eylül 1980 perşembe gününe dönelim ve olayın Genelkurmay ve TRT kesitinin sadece bir bölümüne bakalım.Ankara Bayrak Garnizonu Komutanı Tümgeneral Servet Bilgi, sabah saatlerinde TRT Genel Müdürü Doğan Kasaroğlu'nu aradı.

— Doğan Bey sizinle bugün bir konuşalım. Kaç zamandır bir konuşmak istiyordum.

— Aman Paşam, bugün çok doluyum. Yarın TRT Yönetim Kurulu toplanacak. Gelecek yılın kadro cetvellerini hazırlıyoruz bu toplantı için.

— Yok yok, çok önemlidir. Bugün konuşalım.

Kasaroğlu, çaresiz bir biçimde Servet Bilgi Paşa'ya saat 16.30 için randevu verdi. Servet Bilgi randevuya saatinde geldi. Dereden tepeden konuştukça Kasaroğlu' nun canı sıkılıyor, Paşa'mn gitmesini bekliyordu. Çok işi vardı. 15-20 dakika böyle geçtikten, kahveler içildikten sonra Servet Paşa bir öneri getirdi:

— Doğan Bey, biz Genelkurmay'da bir yayın stüdyosu kurduk. Size bir ara onu göstereyim. Sayın Genelkurmay Başkanımız da size 30 Ağustos resepsiyonunda "bir gün sizi çağırayım da TRT'nin nasıl gittiğini konuşalım" demişti. Stüdyoyu görmek için gidince kendilerini de ziyaret ederiz.

— Hay hay Paşam. Münasip bir günde gideriz.

— Yok, şimdi gidelim.

— Paşam bugün çok işim var görüyorsunuz. Şu yarınki vartayı atlatayım, ne zaman emrederseniz gideriz.

— Yahu bu çok önemlidir. Haydi hemen gidelim.

Kasaroğlu işlerini bırakıp kalktı. Servet Paşa'yı kıramamış, belki de gitmediği takdirde Genelkurmay Başkanı'nın kızacağını düşünmüştü. Akşam 17.30 dolaylarında Genelkurmay'a girdiler. Ortalık son derece sakindi. Servet Paşa, Kasaroğlu'nu Elektronik Muhabere Daire Başkanı Koramiral Doğan Toktamış'ın yanına

aldı. Üçü dereden tepeden konuşuyor, Toktamış Amiral "hele biraz oturun da birazdan çalışmaya başlarız" derken Kasaroğlu, Genelkurmay stüdyolarını bir an önce görüp Genel Müdürlüğe dönmeyi düşlüyordu. O sırada kapı açıldı ve (sonra YÖK üyesi olan) Tümgeneral Lütfü Sel ile PTT Genel Müdürü Fikri Çağlar ve PTT' nin iki genel müdür yardımcısı içeriye girdiler. Yine çaylar kahveler söylendi. Sohbet başladı. Bir süre sonra Doğan Toktamış Amiral, masasına geçip oturdu. "Evet beyler, artık çalışmaya başlama zamanı geldi" dedi ve masasının çekmecesini açarak bazı dosyalar çıkardı. Bu dosyalardan birinden bir kâğıt çekti ve okumaya başladı:

— Yüce Türk milleti, büyük Atatürk'ün bize emanet ettiği ülkesi ve milletiyle bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti devleti, son yıllarda izlediğiniz gibi iç ve dış düşmanların tahrikiyle varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikrî ve fiziki haince saldırılar içindedir. Devlet başlıca organlarıyla işlemez duruma getirilmiş, anayasal kuruluşlar tezat veya suskunluğa bürünmüş, siyasi partiler kısır çekişmeler ve uzlaşmaz tutumlarıyla devleti kurtaracak birlik ve beraberliği sağlayamamışlar ve lüzumlu tedbirleri almamışlardır. Böylece yıkıcı ve bölücü mihraklar faaliyetlerini alabildiğine arttırmışlar ve vatandaşların can ve mal güvenliği tehlikeye düşürülmüştür. Atatürkçülük yerine irticai ve diğer sapık ideolojik fikirler üretilerek sistemli bir şekilde ve haince ilkokullardan üniversitelere kadar eğitim kuruluşları, idare sistemi, yargı organları, iç güvenlik teşkilatı, işçi kuruluşları, siyasi partiler ve nihayet yurdumuzun en masum köşelerindeki yurttaşlarımız dahi saldırı ve baskı altında tutularak, bölünme ve iç harbin eşiğine getirilmişlerdir. Kısaca, devlet güçsüz bırakılmış ve acze düşürülmüştür. Aziz Türk milleti, işte bu ortam içerisinde Türk Silâhlı Kuvvetleri, iç hizmet kanununun verdiği Türkiye Cumhuriyetini koruma ve kollama görevini yüce Türk milleti adına emir ve komuta zinciri içinde ve emirle yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur. Girişilen harekâtın amacı ülke bütünlüğünü korumak, milli birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemesine engel olan sebepleri ortadan kaldırmaktır. Parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırılmıştır. Bütün yurtta sıkıyönetim ilân edilmiştir. Yurt dışına çıkışlar yasaklanmıştır. Vatandaşların can ve mal güvenliğini süratle sağlamak bakımından saat 05'ten itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur. Bu koruma ve kollama harekâtı hakkında teferruatlı açıklama bugün saat 13'deki Türkiye Radyoları ve TV' nin haber bültenlerinde tarafımdan yapılacaktır. Vatandaşların sükunet içinde radyo ve TV'lerinin başında, yayınlanacak bildirileri

izlemelerini ve bunlara tam uymalarını ve bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetlerine güvenmelerini beklerim. Kenan Evren, Orgeneral, Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı.

Koramiral Doğan Toktamış, bildiriyi büyük bir şaşkınlıkla dinleyen TRT ve PTT genel müdürlerine okuduktan sonra sordu:

— Nasıl buldunuz, iyi mi?. Bu iş bu gece oluyor.

Ancak bildirinin odada okunması sırasında Kasaroğlu'nun başı dönmeye başlamış, yüzü bembeyaz kesilmişti. Bu nedenle okunan metni tam olarak anlaması mümkün olmamıştı. Aynı durum PTT Genel Müdürü Fikri Çağlar için de geçerliydi. İkisi de aym cevabı verebildiler.

— Hayırlısı olsun Amiralim, ne diyelim. Şunu bir kere de biz okuyabilir miyiz?

Az önce gülüp eğlenen, havadan sudan sohbet eden Koramiral Doğan Toktamış ve Tümgeneral Lütfü Sel birdenbire ciddileşmişlerdi.

— Sayın genel müdürler, şu dakikadan itibaren bizim misafirimizsiniz. Bu misafirliğin ne kadar süreceği hiç belli olmaz. Bu bir ihtilaldir ve kendi kuralları vardır. Bu kurallara uyacağınıza inanıyoruz. PTT Genel Müdürü bu gece bizim emirlerimiz doğrultusunda telgraf, teleks ve telefon haberleşmesini, TRT Genel Müdürü ise radyo ve televizyon olayını yönetecektir.

Ancak Kasaroğlü'nun küçük bir itirazı vardı. Kendisi teknik konuların uzmanı değildi ve Teknik Genel Müdür Yardımcısı Doğan Erden'in de oraya getirilmesini istiyordu. Askerler ise "İş dışarıya sızabilir" gerekçesiyle buna yanaşmıyorlardı.

— Ama Paşam bakın, Sayın PTT Genel Müdürü iki yardımcısını da buraya getirmiş. İzin verin bir telefon edip Doğan Bey'i çağırtalım.

Sonunda Kasaroğlu, teknik genel müdür yardımcısına telefon etti. Dışarıya açılmasına izin verilen bütün telefonları, hemen yan tarafta paralel telefondan Amiral Toktamış dinliyordu. Kasaroğlu telefonu açtı ve Doğan Erden'e, Genelkurmay'da kurulan stüdyoyu gezmek için biraz sonra kendisini aldıracağını söyledi. Konuşmanın sonunda da "Doğan, benim masamdan iki paket sfgara al da buraya getir" deyiverdi. Toktamış Amiral o anda paralel telefonu kapatarak konuşmayı kesti ve genel müdürlere şöyle dedi:

— Buradan dışarıya en küçük bir şey hissettirecek olursanız, demin

söylediğim ihtilal kuralları işler. Bir daha böyle şey istemiyorum. Haberiniz olsun.

Bu arada saat 20 olmuştu. Doğan Erden içeriye girdi. Kasaroğlu "gel Doğan'cığım, seni şöyle alalım, bu gece ihtilal var, haberin olsun" dediği zaman Erden sendelemeye başladı. Kendisini bir koltuğa oturttular. TRT "Genel Müdür Yardımcısı bir süre sonra kendisine geldi. Ancak odadaki sivillerin heyecanı ve şaşkınlığı sürüyordu. TRTnin 38 adet vericisinin yerlerini isteyen askerlere bu liste 1 saat süresince verilemedi. Sayı hep 34 çıkıyor, diğer 4 vericiyi ne Kasaroğlu, ne de Erden hatırlayamıyordu. Geceyarısı bütün Türkiye'ye Genelkurmaydan salınan emirle, askerler tüm yurttaki vericilere el koydular. Gece saat 21'de, Başbakan Demirel'in evinde Kahramanmaraş parlamenterleriyle toplantı yaptığı dakikalarda Koramiral Doğan Toktamış, Tümgeneral Servet Bilgi, Tümgeneral Lütfü Sel ile TRT ve PTT Genel Müdürleri ile Yardımcılarından oluşan beş kişilik sivil ekip, yukarı katta generaller salonunda yemek yemeye çıktılar. Çorba, patlıcan kebap, pilav ve meyveden oluşan yemek başlarken Kasaroğlu, Toktamış Amiral'e eğildi.

— Amiralim, birkaç saattir heyecandan ölecek durumlara geldim. Acaba sizin burada bir kadeh olsun içki bulunur mu?

— Bu akşam o meseleyi unut şeker kardeşim. Birkaç gün sonra ben sana istediğin kadar ısmarlarım.

Yemek yenilirken salonda bir anda herkes ayağa kalktı ve esas duruşa geçti. Başta Genelkurmay Başkanı olmak üzere Ankara'da bulunan bütün komutanlar ve orgeneraller salona girmişlerdi. Aralarında Ege Ordusu Komutanı Haydar Saltık Paşa' da vardı. Komutanlar, TRT ve PTT Genel Müdürleri ile Genel Müdür Yardımcılarının ve bazı generallerin oturduğu masaya geldiler. Herkes bir biriyle el sıkıştı. Genelkurmay Başkanlığı'mn yemek salonunda o gece komutanların masasında da aynı yemekler vardı. Kısa süren yemek süresince ertesi gün yapılacak işler konuşuldu. TRT Genel Müdürü Doğan Kasaroğlu, salondaki siviller ve bazı generallerle oturduğu masada sürekli olarak birilerine dönüp o geceki büyük özlemini dile getiriyordu:

— Ah, şurada bir kadeh içki olsa da biraz gevşeyebilsek.

MESUT MERTCAN ZOR DURUMDA

Yemekten sonra Evren Paşa, TRT ve PTT Genel Müdürlerine son direktifleri verdi. Genelkurmay Başkanı, birkaç saat sonra başlayacak radyo ve 12 Eylül günü saat 13'te başlayacak televizyon yayınının mümkün olduğu kadar normal, sakin, eğlendirici ve heyecan vermekten uzak olmasını istiyordu.

— Halkı heyecana vermekten kaçının. Evinde oturan insanlar normal bir tatil günü radyo dinler, televizyon seyreder gibi olsunlar.

Gece yansına doğru TRT Genel Müdür Yardımcıları Muammer Yaşar, Ertan Karasu ve Ankara Radyosu Müdürü Gökçen Solok ta Genelkurmay'a "bir şey belli etmeden" getirildiler. En son, geceyansım biraz geçe Spiker Mesut Mertcan getirildi. Bildirileri onun okumasına karar verilmişti. Ancak bir aksilik eseri olarak Mertcan o gece biraz içkiliydi. Gecenin o saatinde Muammer Yaşar kendisine telefon edip te "Mesutcuğum, Doğan Bey, ben, Ertan hep beraber bir yerdeyiz. Hemen giyin, Sayın Genel Müdür seni de aramızda görmek istiyor" dediği zaman uykusunun en derin yerinde olan Mertcan, o arada iki viski daha atmış ve gelecek arabayı beklemeye başlamıştı. Gece saat 1 dolaylarında kendisini bazı tomsonlu subayların almaya geldiğini görünce ne olduğunu anlayamamış, durumu Genelkurmay'da kavramıştı. Ancak Genelkurmay'a geldiği zaman gözleri çakmak çakmaktı. İçeride Mesut Mertcan'ı kendine getirebilmek için başta Doğan Kasaroğlu olmak üzere tüm TRT yetkilileri epeyce çaba harcamak durumunda kaldılar. Sonunda Mertcan kendine geldi ve eline verilen 7 adet bildiriyi antrenman mahiyetinde okumaya başladı. Geceyansını geçe, verilen emir uyarınca belli telefon numaraları iptal edildi ve kesildi. Tüm haberleşmeler denetim altına alındı. 1.30 dolaylarında PTT Genel Müdürü ile görevli subaylar PTT merkezlerine, TRT Genel Müdürü, Yardımcıları ve görevli subaylar radyoevi ve televizyon stüdyolarına gittiler. Saat tam 2'de başta Merkez Komutanlığı olmak üzere Ankara'da bulunan tüm birlikler kışlalarından çıkarken aynı görüntü tam aynı dakikada bütün'Türkiye'de oluyordu. Saat 2'yi 5 geçe bütün Genelkurmay'm elektrikleri kapatıldı ve görevliler cadde tarafmdaki pencerelere yığıldılar. Birlikler geçiyordu. Subaylar pencere arkasında birbirleriyle kucaklaşıyorlardı. Operasyon başlamıştı. Türkiye yeni bir geleceğe doğru gidecekti.

12 EYLÜL GÜNÜ: SİVİL KESİM YATAKTAN KALKIYOR

Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal'ın ev telefonu sabah saat 3.30'da çaldı. Semra Hanım uzun uzun çalan telefonu açmak için yataktan fırladı. Karşıda, o zaman Başbakanlık Müşaviri olan, 12 Eylül'den sonra Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü görevine getirilen Tevfik Ertürk vardı. Uykulu gözlerle telefona gelen Turgut Özal'a ihtilal olduğunu haber verdi. Biraz sonra Özal'ın ev telefonu yine çaldı. Bu kez karşıda Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun vardı. O da ihtilal olduğunu haber veriyor, Başbakanı evinden aramasını söylüyordu. Bir gün önce Hasan Celal Güzel'in kendisine söylediklerinden bu konuda kulağı dolu olan Özal, hemen Başbakanın ev numarasını çevirdi. Ancak, bir süre önce kesilmiş bulunan bu telefondan tuhaf sesler geliyor ve açılmıyordu. Bu kez, evin kapısındaki koruma görevlilerinin numarasını çevirdi. Orası da kontrol altına alınmıştı. Özal telefonu hemen kapadı. Saat 4'te radyodan ihtilal bildirisini dinleyen Turgut Özal "artık ne olacaksa oldu" dedi ve yatağına girip uyudu. Semra Hanım ise uyanık kalmayı tercih etmişti. Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel bir gün önce, ihtilal olacağım ilgili kişilere ısrarla haber vermiş, gece saat 22'ye kadar odasında çalışmış ve sonra evine gelmişti. "Yarın sabah nasılsa uyandırırlar" diyerek birkaç tane uyku ilacı içmiş ve derin bir uykuya dalmıştı. Sabaha, karşı herkes herkesi uyandırırken Güzel, mışıl mışıl uyuyor, evde çalan telefonlan duymuyordu. Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu o gece saat 3'te uyanmıştı. Evi, Başbakan Demirel'in evinin hemen yanında olduğu için orada olup biten her şeyi net bir biçimde görüyordu. Evinin ışıklarını söndüren Aydınoğlu, Başbakanın evinin önünde olan biteni aynı anda dostlarına telefonla duyuruyor, olayı heyecanla izliyordu. Saat 5'te Aydınoğlu'nun ev telefonu çaldı. Karşıda Merkez Bankası'nın nöbetçi memuru vardı. "Albayım sizinle görüşmek istiyor Sayın Başkanım" diyordu. Telefondaki Albay: "Sayın Aydınoğlu, ordu ülkede yönetime el koydu, biz size birazdan bir araç gönderip Banka'ya getirteceğiz" diyordu. 12 Eylül sabahmın ilk saatlerinde bütün ülkede yoğun bir telefon trafiği vardı. Herkes birbirini uyandırıyor, ihtilali haber veriyordu. Sabah göreve davet edilmeyi bekleyen kamu görevlileri giyinik, tıraş olmuş bir durumda evlerinde haber bekliyorlardı. Sivil kesim artık yataktan kalkmıştı.

EKONOMİYLE İLGİLİ BÜROKRATLAR GÖREV YERLERİNDE

Turgut Özal'ın ev telefonu sabah 7.30 dolaylarında bir kez daha çaldı. Karşıdaki subay Semra Hanıma Özal'ın evde olup olmadığım sordu. Evde olduğunu öğrenince "o halde hazır olsun, birazdan gelip kendisini Başbakanlığa götüreceğiz" dedi. Sabah saat 8'de subaylar Özal'ın Çankaya'daki evine bir askeri araçla geldiler ve Başbakanlığa götürdüler. Başbakanlık Müsteşarı, komandolar tarafından el konulan Başbakanlık binasına ilk giren sivil görevli oluyordu. Kapıda, namlusunu Bakanlar Kurulu odasına doğru çevirmiş bir tankın yanından geçtiler ve yukarı kata çıktılar. Başbakanlık binasında bulunan çok sayıda subayın ve komando erlerinin arasından Özal'ın odasına girdiler. Kendisini buraya getiren Albay, "Turgut Bey, buyurun odanızda çalışmaya devam edin" dedi. Ancak Özal, bazı çalışma arkadaşlarının da Başbakanlığa getirilmesini istiyordu. Albaya bir liste verdi. Başbakanlık Müsteşar Yardımcıları. Hasan Celal Güzel ve Kâzım Oksay, Danışman Tevfik Ertürk, Özel Kalem Müdürü Mehmet Perçin, Devlet Planlama Teşkilatı İktisadi Planlama Daire Başkanı Yıldırım Aktürk, Hüsnü Doğan, bazı memur ve daktilolar. Özal ayrıca Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Kemal Güçyener'e de telefon etti ve biraz sonra araba göndererek kendisini aldıracağını söyledi. Kemal Güçyener dışındaki kadro biraz sonra askerler tarafından evlerinden alınacak ve Başbakanlığa getirilecekti. Başbakan Demirel'e son derece bağlı bir insan olan Güçyener, telefonda Özal'a son derece üzgün olduğunu söylüyordu. Başbakanlık ve DPT kadrosu, evlerine giden askeri araçlarla yavaş yavaş toplanırken aynı işlem Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası'nda da yapılıyordu. Maliye Bakanlığı Müsteşarı Turan Kıvanç'tan sonra Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu, Bütçe Genel Müdürü Ertuğrul Kumcuoğlu, Gelirler Genel Müdürü Ahmet Senvar Doğu, Hazine Genel Müdürleri Aydemir Koç, Tunç Bilget ve Cengiz Alper kısa aralıklarla bakanlığa getiriliyordu. Merkez Bankası ekibi de bankada toplanmaya başlamıştı. Ekonominin çarklarının döndürülmesi gerekiyordu. Biraz sonra bu konuda Genelkurmay Başkanlığında bir toplantı yapılacaktı. O toplantıya kadar, bakanlıklara ve Merkez Bankasına atanan irtibat subayları ile görüşmeler oldu. Subaylar gerek Başbakanlıkta, gerekse Maliye BaJkanlığı ve Merkez Bankasında gerçekten efendice davranıyorlar, belli konularda yetkililerden bilgi alıyorlardı.

Başbakanlıktaki irtibat subaylarının âmiri, havacı bir pilot kurmay albaydı. Hasan Celal Güzel, âmiri Özal'dan sonra Başbakanlığa gelen ikinci sivil olmuş ve Başbakanlık Müsteşarını o gün ilk kez makamında otururken görünce çok şaşırmıştı. Masasında oturmaktan hiç hoşlanmayan, bütün işlerini odasmdaki koltukların ve küçük yuvarlak masanın üzerinde çözümleyen Turgut Özal, ihtilalin şerefine olsa gerek o gün makam masasında oturuyordu.

KASA AÇILIYOR

Özal ve Güzel bir yandan Başbakanlığa kimlerin getirileceğini tekrar gözden geçirirken Havacı Kurmay Albay da kendilerine askeri bir harekâtın yapılmasının 7orunlu duruma geldiğini, Türk ordusunun bu işin de listesinden geleceğini anlatıyor, devlet çarkının hızla döndürülmesi gerektiğini söylüyordu. Özal da Albaya hak verdiğini belirtiyor, ancak özellikle ekonomik meselelerde yanlış adım atılmaması gerektiğini belirterek "aksi halde ekonomi çökebilir, askerlerin bu konuda çok dikkatli olması gerekir" diyordu. Başbakanlığın yönetim konularını iyi bilen Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel ile görevli Albay arasında Resmi Gazete'nin nasıl çıkarılacağı konusu görüşüldü. Güzel, "albayım siz merak etmeyin, cumhuriyetin ilamndan beri Resmi Gazete bir gün bile aksamadan çıkarılmıştır. Devletin devamlılığı açısından bu konuda her türlü tedbiri derhal alacağız" diyordu. Hasan Celal Güzel, Başbakan Demirel'in Özel Kalem Müdürü Kemal Güçyener'i biraz sonra bir kez daha aradı ve kendisini araç göndererek hemen aldıracaklarını tekrar hatırlattı. Ancak Güçyener yine çok üzgündü. "Beyefendi'yi karısıyla birlikte götürmüşler Hasan Bey. Çok üzgünüm. Bu sefer galiba bu acıya tahammül edemeyeceğim. Bu acı beni götürecek" diyordu. Güzel, kendisini teselli etmeye çalıştı.

Her kamu kuruluşuna gönderilen irtibat subayları, ellerinde bulunan hazır bir talimatlar dizisine göre iş yapıyorlardı. Bu talimatlardan biri de, o kuruluşta örtülü ödenek varsa hesaplarının çıkarılmasına ve el konulmasına ilişkindi. Başbakanlık irtibat subayları da, Başbakanlığın örtülü ödenek hesaplarını görmek istediler. Hasan Celal Güzel, bu işe Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun'un baktığını, aslında hesapların Ceyhun'un Özel Kalem Müdürü tarafından tutulduğunu anlattı ve kendisinin Başbakanlığa getirilmesinin yararlı olacağını söyledi. Biraz sonra Ceyhun, Başbakanlığa getirildi ve Başbakanın odasının hemen yanındaki geçmeli odaya girildi. İrtibat subayları, Ceyhun, Güzel ve Kâzım Oksay'dan oluşan ekip Başbakanlığın örtülü ödenek kasasını açtı. Kasada çok az Türk lirası ve döviz, birkaç adet altın kaplama kol saati, Atatürk döneminden kalan ve fazla bir maddi değeri olmayan bazı hatıra eşyalar çıktı. Hesaplar kuruşu kuruşuna denk geliyordu. Zabıt tutuldu. Subaylar Ekrem Ceyhun'a teşekkür ettiler.

İrtibat subayları Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankasında da çalışmalarını sürdürüyorlardı. Merkez Bankasına âmir olarak SBF mezunu bir maliyeci albay, Maliye Bakanlığına ise âmir olarak bir

kurmay albay verilmişti. Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu, yardımcıları Tanju Polatkan ve Vural Günal, subaylara bankanın durumuyla ilgili bilgi veriyorlar, aşırı sağ ve solun bu kuruluşa sızmasına izin verilmediğini söylüyorlardı. Albay, kendilerinden Merkez Bankası'nın durumuyla ilgili bir rapor istedi. Bu rapor en kısa zamanda hazırlandı. Maliye Bakanlığında da irtibat subaylarıyla bakanlık üst kadrosu hemen kaynaşmıştı. Burada da subaylara genel bir ön bilgi verildi. Her yetkili, kendi birimi açısından ekonominin durumunu kısaca anlattı. İrtibat subayı albay bir ara sordu:

— Hâzinenin durumu nasıldır?

Bu soruya Hazine Genel Müdürü Aydemir Koç cevap verdi:

— Hâzinenin durumu hazindir.

GENELKURMAYCA EKONOMİ

Sabah saat 9.30 dolaylarında Başbakanlık, Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası yetkilileri Genelkurmay Başkanlığına çağrılmaya başlandı. Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal başta olmak üzere Maliye Müsteşarı, Merkez Bankası Başkanı ve iki yardımcısı, Hazine Genel Sekreteri, Hazine, Gelirler ve Bütçe Genel Müdürleri Genelkurmay'ın alt katındaki toplantı salonuna girmeye başladılar. 12 Eylül gününün ilk saatlerinde Genelkurmay'a çağrılan Özal, kendisini ne gibi gelişmelerin beklediğini o sırada elbette ki bilmiyordu. Ekibinin "İnşallah hayırlı bir iş içindir" dilekleriyle makamından 100 metre uzaklıktaki askeri karargâha doğru yola çıktı. Sümerbank misafirhanesinde kalan, ancak o sabah Özal'a ulaşamayan Yıldırım Aktürk, ekibe öğleden sonraki toplantıda katılacaktı. Genelkurmay'da toplantılar bir tümgeneralin başkanlığında yapılıyordu. Sivil ekonomi kesimi yanında çok sayıda üst rütbeli subay da toplantılara girip çıkıyor, bazı subaylar yukarıda toplantı durumunda olan Milli Güvenlik Konseyi ile bağlantı kuruyorlardı. Cuma sabahı başlatılan bu toplantıda ilk konu, pazartesi günü açılacak olan bankalardaki hesaplara el konması oldu. Ancak başta Turgut Özal olmak üzere orada bulunan her sivil bürokrat, askerlerin getirdiği bu öneriye karşı çıktı. Bu aşamadan sonra Genelkurmay Başkanlığı'mn o salonunda sivillerle askerler arasında ekonomik konularda yoğun görüş alışverişi yapılacak ve bu durum gerçekten demokratik bir ortam içerisinde sürüp gidecekti. Herkes görüşlerini rahatça açıklayacak, gerekirse askerlerin önerilerine karşı çıkılacak ve askerlerin makul bulduğu öneriler kabul edilecekti. Genelkurmay toplantısında gündeme getirilen ilk konu olan banka hesaplarına el konulmasıyla ilgili olarak askerler şu soruyu gündeme getirdiler:

— Pazartesi gününden itibaren bankalar açıldığında, en çok ne kadar para çekme hakkı tanıyalım? 27 Mayıs harekâtında mevduat sahiplerine 5 bin lira kadar verilmişti. Şimdi bu rakamı ne kadar yapalım?

Bu soruya Özal cevap verdi:

— Paşam, böyle bir şey yapmak fevkalade yanlış olur düşüncesindeyim. Halka güvence verildiği takdirde ben bankalardan pazartesi günü büyük bir çekiliş olacağını sanmam. Bir tebliğ yayınlayın ve pazartesi günü bankaların normal olarak açılacağını, tasarruflann devletin güvencesi altmda olduğunu duyurun. Meseleyi

böylece çok daha rahat halletmek mümkün olur.

— Peki ama pazartesi günü bankalardan anormal derecede para çekişi olursa ne olacak? Merkez Bankası bu duruma dayanabilir mi?

Bu soruya Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Tanju Polatkan cevap verdi:

— Dayanırız Paşam. Önce normal yolu denemekte yarar vardır. Baktık ki büyük bir hücum var, o zaman bazı tedbirler alırız. Ben Sayın Özal'a katılıyorum. Biz işi normal seyrine bırakalım. Bu konuda bir kısıtlama getirip de halkta boş yere heyecan ve panik yaratmayalım.

Askerler ikna olmuşlardı. Durum yukarı kata, top" lantı durumunda olan MGK'ya iletildi ve bu konuda onların da onayı alındı. Ertesi gün MGK'nın bu konuda 10 numaralı bildirisi yayınlandı. Bankalar pazartesi günü normal çalışmaya başlayacaklardı. Mevduat devletin güvencesi altına alınmıştı. 15 Eylül Pazartesi günü banka kesiminde her şey normaldi. Ne hücum, ne de panik oldu. 12 Eylül sabahı Genelkurmay Başkanlığında sivillerle yapılan toplantıda gündeme gelen ikinci konu banka şubelerinin askerler tarafından korunmasına son verilmesi oldu. Silahlı Kuvvetler bu konuda son derece rahatsızdı ve bankaların kendi şubelerini korumak için derhal özel koruma örgütleri kurmalarını istiyordu. Toplantıyı yöneten general şöyle diyordu:

— Türk ordusu Latin Amerika ordusu değildir. Her banka kendisini korusun bundan sonra.

Bu konunun görüşülmesi epeyce zaman aldı. Sonuçta bu önerinin haklı olduğu, ancak her bankanın böyle bir koruma örgütü kurmasının zaman alacağı konusunda görüş birliğine varıldı.

BİZİMLE ÇALIŞIR MISINIZ?

Sivil ekonomik kesimle yapılan Genelkurmay toplantısında daha sonra toplu sözleşmelerin belli düzen altına alınması konusu geldi. Bu konuda Turgut Özal daha çok işin içinde olduğu için genellikle o konuşuyor, bir ara Merkez Bankası Başkanı Aydmoğlu'nun kulağına eğilerek, "Aman Aydmoğlu, burada çatlak ses çıkarmayalım" diyordu. Gerçekten de sivil kesimden çatlak ses çıkmıyor, toplantıda bulunan bir Albay "Bunların hepsi aynı ağızdan konuşuyor" diyordu. Herkes görüşlerini rahatça açıklarken asker ve siviller arasında samimi bir hava oluşuyor, Tanju Polatkan, "Efendim galiba siz, bizden daha demokratiksiniz" diyordu. Toplantıdakiler arasmdâ samimiyet arttıkça espriler de artıyordu. Polatkan şöyle diyordu:

— Paşam, bana sorarsanız Sayın Özal ve ekibi sermayenin adamlarıdır. Biz ise Merkez Bankası olarak karşı ekibin adamıyız. Bundan sonra rahat çalışmak istiyorsanız hem onları, hem de bizi atm.

İhtilalin ilk günü yapılan Genelkurmay toplantısı uzun sürdü. Ekonomik alanda bundan sonra neler yapılacağı, nelerin yapılması gerektiği tartışıldı. O andaki durumun pek parlak olmadığı askerlere anlatıldı. Ekonomik konularla ilgili olarak çıkarılması gereken Konsey bildirileri görüşüldü. Ortaya çıkan genel görüş, 24 Ocak 1980 günü uygulanmasına başlanılan ekonomik programın devam ettirilmesi yönünde idi. Ancak her konuda son karan MGK verecekti. Tek yetkili organ, yukarıda toplantılarım aralıksız sürdürmekte olan MGK idi.

Öğle saatlerinde toplantı salonuna bir general girdi ve Turgut Özal'ın kulağına eğildi:

— Sayın Özal, Haydar Saltık Paşam yukarıda sizinle görüşmek istiyorlar.

General önde, Özal arkada, İkinci Başkan Necdet Öztorun Paşa'nın odasma doğru yola çıktüar. Öztorun Paşa ve Saltık Paşa Turgut Özal'ı buyur ettiler, eller sıkıldı, öpüşüldü. Yoğun çalışma ortamı içerisinde Öztorun Paşa makam masasma oturdu ve çalışmaya başladı. Saltık Paşa ise, Başbakanlık Müsteşarını kolundan tutarak, odanın diğer tarafındaki koltuklara götürdü. Önce biraz ekonomik konulardan söz edildi. Özal, 24 Ocak kararlarından sonra ekonomide belirgin bir iyiye gidiş olduğunu söyledi. Ardından, o gün MGK Genel Sekreterliğine atanan Orgeneral Haydar Saltık konuyu açtı:

— Turgut Bey, bu yönetim döneminde de ekonomik konular hep ön planda olacak. Siz bu işin içerisinde epeyce deney kazandınız. Bizimle çalışır mısınız?

Turgut Özal heyecanlanmıştı. Bir anlamda kendisinin konumu, bundan sonra ne olacağı da Saltık Paşa'nın bu önerisinden sonra açıklık kazanıyordu. Birkaç saniye düşündükten ve heyecanını toparladıktan sonra şöyle dedi:

— Paşam, bu bizim için bir şeref olur. Bir anlamda da buna mecburuz. Memleket bu noktaya gelmiş, elimizi atmışız. Şimdi bu eli çekmek uygun olmaz. Şartlar uygun olursa sizinle birlikte çalışmayı isterim. Prensip itibariyle böyle bir teklifi reddetmeyi düşünemem. Çünkü memleket çok önemli bir noktada. 24 Ocak programı getirilmiş. Bir işe başlanmış ve mesafe alınmış.

12 Eylül döneminde görev almayı ilke olarak reddetmeyen Turgut Özal ile Saltık Paşa arasında daha sonra kısa bir sohbet oldu. Özal soruyordu:

— Paşam, acaba bu ihtilali yapmasamz olmaz mıydı? Bu iş ihtilal yapılmadan halledilemez miydi? Anarşi ve terörün üstesinden devlet ve hükümet demokratik yollarla gelemez miydi? Bana sorarsanız, keşke bir erken seçim yapılsaydı da parlamentoda çoğunluğu olan bir hükümet kurulması mümkün olsaydı.

— Turgut Bey, Demirel erken seçimden sonra 400 milletvekili getirse ne olurdu? Türkiye'yi içine düştüğü bu durumdan kurtarabileceğini mi samyorsunuz?

Özal bu soruya cevap veremedi. Susmayı tercih etmişti. Kısa süren bu konuşmadan sonra Saltık Paşa Özal'ı, Genelkurmay Başkanı Evren Paşa'nın odasına götürdü. Evren ve Özal başbaşa konuştular. Genelkurmay Başkanı 12 Eylül harekâtım yapmak durumunda kaldıklarını, buna mecbur olduklarını anlattı. "Defalarca ikaz ettik ama hiçbirine dinletemedik. Ülke parçalanacaktı. Başka çaremiz kalmadığı için müdahale ettik" dedi. Evren Paşa da Başbakanlık Müsteşarı'na ekonomik durumu sordu. Birlikte çalışma konusunu açtı. Özal, böyle bir öneriyi ilke olarak reddetmesinin sözkonusu olmadığım, ancak daha önce şartlan bilmek gerektiğini söyledi. Ekonomi konusunda bilgi verirken de şunlan söyledi:

— Paşam, size daha önce ocak ayında iki brifing vermiş ve durumu anlatmıştım. O günden bu yana epeyce mesafe aldık. Biliyorsunuz IMF ile üç yıllık bir anlaşma imzalandı. Borçlarımız büyük ölçüde

ertelendi. Sigara dışmda yokluklar genelde kaldırıldı. Ancak parlamento tıkalı olduğu için, programın temel unsurlarından biri olan vergi kanunlarını çıkaramadık. Aslında

IMF ilişkilerimiz düzenli bir biçimde yürüyor. Bu anlaşma, sistemin kilit anlaşmasıdır. Ancak işler bitmiş değil. Daha önümüzde çok uzun bir yol var. Yapılacak çok iş var. Eğer emir buyurursanız ben size bu konuda hemen bir yazılı rapor hazırlayıp öğleden sonra arz edeyim Paşam.

— Peki Turgut Bey, siz hem beraber çalışma teklifimizi düşünün, hem de raporunuzu hazırlayıp getirin.

Turgut Özal, Evren Paşa'nın yanından ayrıldıktan sonra doğru Başbakanlığa geldi. Ekibi heyecanla kendisini bekliyordu. Orada sabah Genelkurmay'da olup bitenleri, kendisine görev teklif edildiğini hızla anlattı. Sonra hep birlikte bir durum değerlendirmesi yaptılar ve şu yargıya vardılar:

1 — Bu hareket, sol'dan gelen ideolojik bir ihtilal değildir.

2 — Askerler bizim programımızı uygulamaya devam edeceklerini hissettirmektedir.

Özal ve ekibi artık rahatlamıştı. En azından, başlarına bir iş gelmeyeceği anlaşılıyordu. 12 Eylül gününün öğle saatlerinde aynı değerlendirme Maliye Bakanlığı yetkilileri tarafından, kendi bakanlıklarında yapılıyordu. Onlar da Genelkurmay'daki toplantıda aynı izlenimleri almışlardı. Ekonomik politikalar temel bir değişiklik yapılmadan sürdürülecek, parti militanı olanların dışında devlet memurlarına ve üst düzeydeki yetkililere dokunulmayacaktı. Ekonomi bürokrasisi, yeni yönetimden gerekli mesajları almış ve rahatlamıştı. Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal, Evren Paşa için ekonomik durumu gösteren birkaç sayfalık kısa bir rapor hazırladı ve öğleden sonra yanına Yıkarım Aktürk'ü de alarak yeniden Genelkurmay binasına gitti. İçeriye girerken nöbetçi subaylardan biri "Sayın bakan buyurun" dedi. "Bakan" sözcüğü ilk kez orada duyuldu. Sabah sivil bürokratlarla askerler arasında başlatılan toplantı öğleden sonra da devam ediyordu. Özal, raporunu Evren Paşa'ya verdi ve çıktı. Özal şimdi Genelkurmay İkinci Başkanı Necdet Öztorun Paşa'nin odasında bir masada çalışmaya başlamıştı. Necip Torumtay Paşa da sık sık odaya girip çıkıyor, bazen gerekli konuları konuşuyorlardı. Ekonomik konulara ilişkin olarak MGK tarafından hazırlanan tebliğler konusunda Özal görüş bildiriyor, ayrıca bu konulardaki önerilerini Öztorun Paşa aracılığı ile Konseye

duyuruyordu.

FEYZİOĞLU BAŞBAKAN ADAYI

12 Eylül öğleden sonra, Turgut Özal'ın Evren Paşa'ya ekonominin durumunu gösteren bir rapor hazırladığı dakikalarda Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı, Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu Genelkurmay Başkanlığına çağrıldı.Resmi araba ile emir subayını gönderen Evren Paşa, Turhan Feyzioğlu'nu takdir eder, severdi. Odada başbaşa yapılan görüşmede Evren Paşa konuya girdi:

— Hoca, demokrasiye huzurlu bir geçiş için sivil bir hükümet kurulmasını istiyoruz. Anarşiyi kesinlikle ezeceğiz. Biz bugüne kadar sizin Atatürkçü mücadelenizi takdirle izledik. Yolsuzluklara karşı çıktınız, namuslu bir siyasi mücadele verdiniz. Hükümeti kurmakla sizi görevlendirmek istiyoruz.

— Paşam teveccüh gösterdiniz, bana şeref verdiniz. Görevden kaçmayacağımı bilirsiniz. Ancak ben çok küçük bir partinin başkanıyım. Parlamentoda sadece 4 sandalyemiz var. Hatta partimiz, sadece fikir kulübü düzeyinde kalmış bir partidir. Önemli olan bizim göreve gelmemiz değil, bu hareketin başarıya ulaşmasıdır. Küçük bir partinin Başkanı olarak benim Başbakan olmam bu hareketin başarısını güçleştirebilir. Bunu halka anlatmanız kolay olmayabilir. Benim size naçizane tavsiyem, Başbakan olarak Sayın Bülend Ulusu' yu getirmenizdir. Bir ay önce kendileri Deniz Kuvvetleri Komutam idi. İhtilali o zaman yapmış olsaydmız şimdi kendisi de konsey üyesi olacaktı. Kaldı ki gerçekten medeni ve yumuşak bir insandır. Dil bilir, kültürlüdür. Sivil bürokrasiyi iyi tanır.

— Biz bu dönemde sivil bir Başbakan istiyoruz. Ulusu Paşa'yı da Ulaştırma Bakanı yapmayı düşünüyoruz.

— Paşam izin verirseniz, ben ihtilal hükümetlerini 1960 yılından beri bilirim. Başbakan da, Bakanlar da siyasi iktidarı elinde bulunduran heyetin memuru, müsteşarı durumunda kalırlar. Sizinle silah arkadaşlığı yapmış bir kişinin sizinle daha tutarlı, daha sağlam, gerçekçi ve eşit şartlarda diyalog kurması mümkün olur. Hatta eğer Ulusu'yu Başbakan olarak seçerseniz kendisini konsey üyesi bile yapmanız mümkündür. Ancak, eğer mutlaka bir sivil Başbakan getirmek istiyorsanız halkın büyük çoğunluğunun o hükümette kendisinin temsil edildiğine inanması gerekir. O zaman da bunun vazgeçilmez şartı AP ve CHP'den Atatürkçü çizgiden sapmamış dürüst ve yurtsever birkaç kişinin hükümete alınmalarıdır. Kaldı ki, ben bu iki büyük partinin tabanının büyük çoğunluğunun Atatürkçü olduğuna

inanırım. Bakın Paşam, bu alanda aklıma hemen şimdi gelen birkaç isim vereyim size. CHP'den Orhan Eyüboğlu, Turhan Erdem, Cahit Karakaş. AP'den Sümer Oral. Böyle AP ve CHP'lilerden oluşan bir hükümet modeli olursa o zaman hükümete bizden de bazı arkadaşlar katılabilir. Ama bu olmaz da, benim partimden biri Başbakan olursa halk bunu benimsemez diye korkarım. O. zaman da siz zorlanırsınız. Bu ise, öncelikle giderilmesi gereken çok önemli bir başlangıç noktasıdır. Eğer mutlaka sivil ve partili bir Başbakan istiyorsanız, bendeniz mutlaka bu iki büyük partiye dayanmanızı haddim olmayarak öneririm. Aksi halde sizinle eşit şartlarda konuşabilecek, hatta size "sen" diye hitap edebilecek Bülend Ulusu Paşa'yı tekrar öneriyorum Paşam. Ama ben yine de bu akşam arkadaşlarımla görüşeceğim. Bana 24 saat düşünme süresi verir misiniz?

— Veririz hoca. Yarın yine burada konuşuruz.

12 Eylül gecesi Turhan Feyzioğlü en güvendiği ekibini topladı. Orhan Öztrak, Emin Paksiit ve Ferit Melen'le birlikte Evren Paşa'nın önerisini görüştüler. Sonuçta her iki büyük partiden yeterince güvenilir, namuslu, adı yolsuzluklara karışmamış ve Atatürkçü bakan alınabilmesi şartıyla Feyzioğlu'nun başbakanlık görevini kabul etmesine karar verildi. Feyzioğlü bu görüşmesi sırasında arkadaşlarına o gün Evren Paşa ile konuştuklarını anlatırken şöyle dedi:

— Askerler Turgut Özal'a ekonomiyle ilgili bir Bakanlık verecekler. Ayrıca İçişleri, Milli Eğitim, Ulaştırma gibi bazı Bakanlıklara asker getirecekler. Haberiniz olsun. Durumu bilesiniz diye söylüyorum.

MEMLEKET HEPİMİZİNDİR

12 Eylül gecesi Turgut Özal evine geç saatlerde geldi. Bütün gün büyük bir gerilim yaşamış, ne olacağını bilmeden Genelkurmay'a çağrılmış ve orada kendisine görev teklif edilmişti. Günün hikâyesini memleketin ve kocasının sorunlarıyla her zaman çok yakından ilgilenen kansı Semra Hanıma anlattı. Evde bulunan ekip arkadaşları da, Semra Hanım da sevinçliydiler. O gün öğleden sonra bir ara Ekrem Ceyhun'la görüşmüş, Ceyhun kendisine Süleyman Demirel'le Hamzakoy'dan telefon konuşması yapılabildiğini söylemişti. Telefonu açtı ve santrala "Yıldırım-Gelibolu-Hamzakoy askeri tesisleri" yazdırdı. Yıllardan beri birlikte çalıştığı, "ağabey" diye hitap ettiği Demirel'le konuşacaktı. Aslında bu iki insanın kaderi, Demirel'in öncülüğünde adeta birleşmişti. 1955 yılından beri süren dostlukları hiç kesilmemiş, Demirel ne zaman Başbakan olsa Turgut Özal'a görev ve sorumluluk vermişti. 12 Mart olayını birlikte yaşamışlar, en son olarak da 24 Ocak programını Başbakan'm siyasal direktifleri ve sorumluluğu altında birlikte uygulamışlardı. Telefon bağlandığında karşıda Demirel vardı:

— Abi merhaba, geçmiş olsun. Nasılsınız? Hanımefendi nasıllar?

— Gözlerinden öperim kardeşim. Sen nassın? Eyi misin?

— Sağolun, hep iyiyiz. Sizi hem hatırınızı sormak için aradım, hem de bugün Genelkurmay'a çağrıldım ve bana görev teklif etti Evren Paşa. Ne dersiniz? Sizin görüşünüzü almak isterim.

— Kabul et. Hiç tereddüt etme. Devlet hepimizindir. Memleket hepimizindir. Devlete millete hizmetten kaçınılmaz. Devletin hizmetleri aksamasın. Elinden gelen yardımı eksik etmeyeceksin. Tamam mı?

— Tamam abi. Sağolun. İnşallah sizin durumunuz da en kısa zamanda düzelir. Bu da geçer diyoruz. Semra'nın da hürmetleri var hem size hem de hanımefendiye. Emirlerinizi bekliyoruz.

— Gözlerinden öperim.

Çok kısa konuşma aynen böyle idi. Özal şimdi daha da rahatlamıştı.

12 Eylül harekâtının ilk günü bitmek üzere idi. O sırada Washington'da zaman öğleden sonra idi. Dünya Bankası Türkiye Masası Şefi Adi Davar ile Woodward'm yerine yeni atanan IMF

Türkiye Masası Şefi Peter Hole, sürekli olarak Washington Maliye ve Ekonomi Başmüşaviri Tevfik Altınok'u arıyorlardı:

— Mr. Altmok, ihtilalden sonra ekonomik program değişecek mi? Siz bir bilgi alabildiniz mi?

Aynı sorular 12 Eylül gününden sonra Ankara'da ki Batı ülkeleri Büyükelçilik mensupları tarafından da yetkili yetkisiz herkese sorulacaktı. Dışişleri Bakanlığına gelen Büyükelçiler, aynı sorunun cevabını öğrenmek isteyeceklerdi.

— Ekselans, acaba bu durumda ekonomik program değişir mi?

13 EYLÜL GÜNÜ BAŞLIYOR

MGK, 13 Eylül günü, Evren Paşa'ya "Devlet Başkanı" unvanını verdi. Konsey o gün de yoğun bir çalışma içerisindeydi. Yapılması gereken yüzlerce, binlerce iş vardı. Pek çok şey yeniden düzenlenecek, idarenin işlerliği sağlanacak, yeni düzenin yasal temeli kurulacaktı. Gerek Konsey ve gerekse kurmay ekipleri hızla çalışırken sivil bürokrasi de yeni düzene uyum sağlamaya, yönetime destek vermeye çalışıyordu. O cumartesi gündüz saatlerinde sokağa çıkma yasağı kaldırılmış, yaşam normale dönmeye başlamıştı. Ekonomiyle ilgili bürokratların bir bölümü yine Genelkurmay'a çağrılmışlardı. Devlet hâzinesinin perişan durumunu her gün yüzlerce defa gören ve bunun acısını çeken, 12 Eylül harekâtından bir ay önce Maliye Bakanı İsmet Sezgin'e "Sayın Bakanım, hükümet olarak ne yaparsanız yapın ve vergi yasalarım Meclis'ten geçirin. Aksi halde bu bütçe ile değil mali yıl sonunu, birkaç ay sonrasmı bile getiremeyeceğimizi size arz ederim. Durum tam bir felakete doğru gitmektedir" diyen Bütçe Genel Müdürü Ertuğrul Kumcuoğlu, Turgut Özal'ın yanına geldi.

— Turgut Bey, ilk yapılması gereken şey vergi kanunlarının hızla çıkarılmasıdır. Lütfen askerlere vergi kanunlarının bir an önce çıkarılması telkininde bulunun.

— Yahu dur bakalım, adamlann şimdi bir sürü işi varken eidip de vergi kanunlarını çıkarın diye mi bastıracağız?

— Beyefendi siz bu durumun ciddiyetini en az benim kadar biliyorsunuz. Başka çaremiz var mı?

— Tamam, tamam. Ben söylerim de, her işin bir sırası var kardeşim.

O gün sivil bürokratlarla askerler arasında yapılan ekonomik toplantılarda vergi konusu gündeme geldi. Gelirler Genel Müdürü Ahmet Senvar Doğu da konunun çok önemli olduğunu askerlere anlatıyor, bu işin üzerine mutlaka gidilmesi gerektiğini savunuyordu. Askerlerden gelen mesaj ise şöyleydi:

— Bu konuda Maliye olarak hiç zaman kaybetmeyin. Fazla kimseden de fikir sormayın. Nasıl olsa bu işi sizler yeterince biliyorsunuz ve bugüne kadar pek çok hazırlık yapmışsınız.,.

Nitekim hükümet kurulduktan sonra Konseye ilk sevkedilen tasarılar vergi tasarıları olacaktı. Aynı gün, grev ve lokavt uygulamalarının

sona erdirilmesi görüşüldü ve MGK'da kabul edildi. O günlerde yaklaşık 100 bin işçi grevde idi. Bunlar işbaşı yapınca nasıl bir ücret ödenecekti? Bu konuda çözümü Özal bulacak ve Konsey'in onayına sunacaktı. Özal'ın kafasında yine pratik bir çözüm belirmişti. Grevde olsun olmasın, toplu iş sözleşmesi bitmiş olan tüm işçilere, yüzde 70 oranında avans ödenmesine başlanabilirdi. Özal bulduğu bu çözümü Genelkurmay İkinci Başkanı Necdet Öztorun Paşa'ya açıkladı. Askerler işçilerin parasal haklarının hiçbir biçimde zarara uğramaması görüşünü savunuyorlardı. Öneriyi makul karşılayan Öztorun, bunu Konsey'e sunacağını söyledi. İkinci gün de çalışmalarını genellikle Öztorun Paşa'nın odasında sürdüren ÖzaFla Genelkurmay İkinci Başkanı arasında bir yakınlık doğmuş, hatta hemşehri çıkmışlardı. İkisi de MalatyalI idi. Paşa bir ara Özal'a bir haber fısıldadı:

— Haberiniz var mı, Turhan Feyzioğlu Başbakan oluyor.

— Yok Paşam, nereden olsun. İlk defa sizden duyuyorum.

Özal bu haberden hiç hoşlanmamıştı. Ancak yine de, bir süre sonra İstanbul'u, yakın dostu Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşçulu'yu aramaktan kendini alamadı. Aynı gün, Turhan Feyzioğlu Genelkurmay'a, Evren Paşa'nın yanına geldi. Ekibiyle görüşmüştü.

— Sayın Paşam, arkadaşlarımla uzun uzun konuştuk. İki büyük partiden yeterince dürüst, namuslu ve Atatürkçü arkadaş almak şartıyla Bakanlar Kurulu'nu kurmaya hazırım. Ancak dün size arz ettiklerimi bir kez daha arz etmek istiyorum. Benim tercihim yine de partili olmayan ve sizinle eşit şartlarla diyalog kurabilecek bir kimsedir. O da Sayın Bülend Ulusu'dur.

Genelkurmay Başkanı ile Feyzioğlu arasında o gün yapılan görüşmede AP ve CHP'den Bakanlar Kurulu'na girebilecek "namuslu ve Atatürkçü" isimler üzerinde duruldu ve Feyzioğlu'nun kendileriyle temasa geçmesi istendi. Ertesi gün (pazar) tekrar bir araya gelecekler ve çalışmalarını sürdüreceklerdi.

Parlamento ve hükümet MGK tarafından feshedildiği için bakanlıkların başında bakan yoktu. Devlet çarklarının dönebilmesi amacıyla bakanlıkları müsteşarların yönetmelerine karar verildi. Devlet Başkanı o gün bakanlık müsteşarlarıyla bir görüşme yaptı ve kendilerine gerekli emirleri verdi. Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel, durumu kamu kuruluşlarına bildirmek için bir genelge hazırlamış ve her kuruluşun müsteşarının o kuruluşu yöneteceğini yazmıştı. Genelgeyi okuyan bir general Güzel'e kızdı.

— Beyefendi, izin verin de Turgut Özal’ın Başbakanlığına siz değil, başkaları karar versin.

— Anlayamadım Paşam, nereden çıkardınız bunu?

— Müsteşar Bakan yerine görev yapıyorsa, başbakanlık Müsteşarı da Başbakan adına görev yapıyor demektir. Genelgeden bu çıkmıyor mu?

Aslında generalin haklı olduğu hemen anlaşıldı. Ertesi gün bazı yabancı radyolar ve yabancı basın bu karardan söz ederken Turgut Özal'ın Başbakan yetkileriyle çalışacağını duyurmaya başlamışlardı.

14 EYLÜL PAZAR: ÖZAL, HALİT NARİN'İ ARIYOR

Özal sabah erkenden Genelkurmay'a gitti. O gün grev ve lokavt uygulamalarının kaldırılması konusu görüşülecek ve toplu sözleşme görüşmeleri devam eden, ya da kesilmiş bulunan işçilere verilecek avans oranı belirlenecekti. Gelecek günlerde yoğun bir toplu sözleşme dönemi yeni kurulacak hükümeti bekliyordu. Askerler işçilerin mağdur edilmemesini istiyorlar, bu nedenle soruna en kısa zamanda çözüm getirilmesinin zorunlu olduğunu belirtiyorlardı. Özal'ın getirdiği yüzde 70 avans uygulaması önerisi toplantıda bulunan üst düzeyde komutan ve uzman subaylar tarafından benimsenmiş, MGK'nın da bunu benimseyeceği anlaşılmıştı. Durum böylece ortaya çıkmış, ancak Özal'ın içine bir kuşku düşmüştü. Acaba özel sektör bu işe ne diyecekti? Çevrede kendisine gösterilen bir telefona gitti ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı, yakın dostu Halit Narin'i aradı.

— Halit, ben yüzde 70 diyorum. Askerler de bu fikre yatkın. Herhalde kabul edilecek. Sen ne dersin?

— Yok yok, çok olmaz. Haydi artık güçlük çıkarma. Sonra beni de müşkül durumda bırakırsın.

Özal toplantıya döndüğünde sorun artık çözümlenmişti. Konuyla ilgili MGK bildirisi yazıldı. Bir sorunun daha çözümlenmesine katkıda bulunan Özal subaylara "Bu işin uygulamasını biz hallederiz. Ötesini bize bırakın" diyordu. Zaten Başbakanlıkta, Müsteşar Yardımcısı Kâzım Oksay başkanlığında 24 Ocak kararlarından sonra kurulmuş bir Toplusözleşme Koordinasyon Kurulu vardı. Sonra Yüksek Hakem Kurulu kurulacaktı.

SİZİ BAKAN YAPIYORUZ

Halit Narin'le yaptığı konuşmadan biraz sonra Turgut Özal'ı, Evren Paşa'nın odasına çağırdılar. Evren Paşa makamında oturuyordu. Masanın kenarında kapı tarafında Başbakan adayı Turhan Feyzioğlu, ortada Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin oturmuşlardı. Turhan Feyzioğlu'nun karşısındaki koltuk boştu. Dörtlü bir toplantı oluyordu. Evren Paşa Feyzioğlu'nu "Başbakanımız" diye takdim etti. Söze Turhan Feyzioğlu, Turgut Özal'ı öven sözlerle başladı:

— Turgut Bey, son aylarda Başbakanlık Müsteşarlığı döneminizde ekonomiyi kurtarma konusunda çok büyük hizmetler verdiniz. Bunları saygıyla izledik. Dışarıyla ve özellikle IMF gibi uluslararası kuruluşlarla iyi ilişkileriniz var. Bunlarla iyi şeyler yaptınız. Türkiye'nin ekonomik meselelerini de iyi biliyorsunuz. Bu yeni dönemde ekonomik meselelerin ağırlığını koruyacağını biliyoruz. Bunların çözümü için dış ekonomik meselelerin halledilmesi gerekiyor. Sayın Devlet Başkanımız yeni hükümeti kurma şerefini bana verdiler. AP ve CHP gibi partilerden namuslu, Atatürkçü arkadaşları, bunlara ek olarak da bazı teknisyen arkadaşları bakan yapmayı düşünüyoruz. Mesela Mehmet Gölhan'ı Sanayi, Necdet Seçkinöz'ü Enerji Bakanlığı için düşünüyoruz. Sizi de Bakanlar Kurulu'nda dış ekonomik ilişkilerle görevli Devlet Bakanı olarak görevlendirmek istiyoruz. Özal, Başbakan adayı Feyzioğlu'nu dinledi, sözlerini bitirince bir süre gözlüklerini düzeltti ve kendisine şöyle dedi:

— Sayın Feyzioğlu, ben öyle anlıyorum ki siz benim şu son 9-10 ayda yaptığım görevi tam iyi takip edememişsiniz. Benim yaptığım işlerin ağırlığı esas itibariyle dışarıda değil içeridedir. 24 Ocak programı büyük ölçüde içeriyle ilgilidir. Ben Koordinasyon Kurulunun, Para Kredi Kurulu'nun başıyım. Yaptığımız işin gösteriş tarafı belki dışarıda olabilir ama dışansı yaptığımız işin ancak yüzde 30-40'mı alır. Onun için benim sizin şimdi yapmış olduğunuz bu teklifi kabul etmem mümkün değildir. Çünkü o zaman meseleyi götürmemiz mümkün olmaz.

— Peki siz nasıl bir görev düşünürsünüz?

— Ben bugüne kadar hiçbir göreve kendiliğimden talip olmadım. Bize her zaman belli görevler verildi. Biz bunları kabul ettik veya etmedik. Ancak şimdi burada memleket için fevkalade önemli bir noktadayız.

Bunu benim tarif etme mecburiyetim vardır. Ben gerçi bu son dönemde Başbakanlık Müsteşarı ve DPT Müsteşar Vekili olarak görev yaptım ama, sizler de biliyorsunuz ki Maliye Bakanı da dahil olmak üzere Bakanlardan daha güçlü durumda idim. Şundan dolayı güçlü idim. Arkamda bir siyasi güç vardı. Bir Başbakan vardı. Bir parti vardı. O bakımdan güçlüydüm. Yoksa bu elbette ki benim şahsiyetimden gelen bir güç değildi. Bize bir görev verilmişti ve unvan düşük olmasına rağmen Başbakan'dan aldığımız güçle hareket ediyorduk. Yeni hükümette muhtemelen böyle bir durum sözkonusu olmayacaktır.

— Peki siz ne istiyorsunuz Turgut bey?

— Efendim hadise şudur. Ben bu vaziyette meselenin bütün sorumluluğunu üzerime almak isterim. Onun da yolu şudur: Bana ekonomik işlerden sorumlu Başbakan Yardımcısı unvam verilir. Bütün iç ve dış ekonomik işlerden ben sorumlu olurum. Aynı zamanda Maliye ve Ticaret Bakanlıkları da bana verilir. Yani bu Bakanlıklar bir anlamda bir araya getirilir. Bana da Başbakan Yardımcısı, Maliye ve Ticaret Bakanı unvanı verilir. Turhan Feyzioğlu, Özal'ın bu önerisini duyduktan sonra adeta yerinden sıçradı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu.

— Sayın Özal, bu teklifinizin anayasaya ve devletin bütün kurallarına aykırı olduğunu bilmiyor musunuz?

Ancak Özal soğukkanlılığını yitirmiyordu. Gülümseyerek şöyle dedi:

— Sayın Feyzioğlu, kumandanlarımız buradalar. Eğer benim bu söylediklerim anayasaya aykırı ise, onlar bir karar çıkartırlar ve bunun anayasaya aykırılığı falan kalmaz.

Ancak gerek Evren Paşa'nın, gerekse Ersin Paşa' nın görüşleri de Turhan Feyzioğlu'ndan farklı değildi. Özal'ın istediği türde bir görevin çok ağır geleceğini, bir kişinin bunlann üçünü birden kaldırmasının çok güç olacağmı söylüyorlardı. Ancak Özal ısrarlı idi.

— Paşam siz işin o yönünü bana bırakın. Ben kaldırırım. Eğer ekonomide başarıya ulaşmayı istiyorsanız bu iş ancak benim söylediğim gibi yapılır.

Özal'ın ısrarlı tutumuna karşın, Turhan Feyzioğlu da görüşlerinden ödün vermeye yanaşmıyordu.

— Sayın Devlet Başkanım, size şunu arz etmek istiyorum. Gerçi ben Hukukçuyum ama Üniversiteye ilk girişim İktisat ve Maliye Asistanı olarak olmuştur. İlk kitabım da bir iktisat çevirisidir. Onun için

iktisadi konulara pek yabancı sayılmam. Ekonomiyi rayına oturtmak için istikrar tedbirleri şarttır. Ancak ekonomiyi yönetme görevi kim olursa olsun bir tek kişiye verilmemelidir. Başbakan'ın direktifleriyle çalışan bir Ekonomik Kurul vardır. Güçlü bir Maliye ve Planlamanın bilgileri ışığında kararlarını alır ve uygulatır. Ancak böyle olursa ekonomik hatalar önlenir.

Feyzioğlu sonra Turgut Özal'a döndü:

— Turgut Bey, güçlü bir ekip olursa işler çok daha iyi yürür. Dış ekonomik ilişkilerden sorumlu olunca sık sık dışarıya gitmeniz gerekecek. Müsteşarınız öbür bakanlara hayır diyemeyecek. Her bakanlığın bin bir tane çetrefilli işi vardır. Bunların hepsinden bir kişi sorumlu olursa altından kalkamaz, ezilir. Onun için, istikrar tedbirlerinin devamı ve selameti açısından dış ekonomik ilişkileri başlattığınız yerden sizin götürmeniz yararlı olur.

Turgut Özal, kendi görüşlerinin doğru ve haklı olduğu konusunda Evren ve Ersin Paşa'larla Feyzioğlu'nu ikna etmeye çalışıyordu. Feyzioğlu tekrar konuştu:

— Hiç boşuna uğraşmayın Turgut Bey, bu konuda beni ikna etmeniz mümkün değildir.

Devlet Başkanı'nın Genelkurmay Başkanlığındaki makamında hükümeti kurma çalışmaları, Özal'la bu konuşmanın yapıldığı sırada olanca hızıyla sürdürülüyordu. Turgut Özal, işin sadece bir kesiti idi. Bunun dışında AP ve CHP'den görev önerilecek Atatürkçü'ler, teknisyenler ve ayrıca Adnan. Başer Kafaoğlu, Zeyyat Baykara, İlhan Evliyaoğlu, Kemal Cantürk, Sabahattin Alpat gibi isimlerle birlikte belli bakanlıklara getirilmesi düşünülen bazı askerler de vardı. Maliye Bakanlığı için Sabahattin Alpat, Ticaret için Adnan Başer Kafaoğlu düşünülüyordu. Komutanlar, Feyzioğlu ve Özal arasında yapılan görüşme uzuyor, ancak ortak bir noktaya varılması mümkün olmuyordu. Özal ısrar ediyordu:

— Sayın Devlet Başkanım, Maliye ve Ticaret Bakanlıkları da bana verilmediği sürece bu iş gitmez. Para Kredi Kurulu'nda bu iki unsur var. Ben işimi kurullarla yürütürüm. Tabii bunların dışında Planlama ve Merkez Bankası'nın da bana bağlı olması gerekecektir.

— Zor olacağını ben de biliyorum ama başka çare yoktur. Aksi halde önüne gelen herkes olayı bir yanından çeker ve iş aksar. Hatırlarsınız, 1971 yılında 12 Mart olayından sonra reform hükümeti kurulmuştu rahmetli Nihat Erim tarafından. Büyük iddialarla Atilla

Karaosmanoğlu'nu falan getirip beyin kabinesi kurdular. Ancak Maliye ayrı taraftan çekti, Merkez Bankası ayn çekti, Ticaret ayn çekti ve sonuçta ortada kaldılar.

Sonuçta Evren ve Ersin Paşa'larla Feyzioğlu, Özal'a ekonomik işlerden sorumlu Başbakan Yardımcılığı unvanı verilmesine razı oldular. Ancak Maliye ve Ticaret Bakanlıklarının aynı kişide toplanmaması gerektiği biçimindeki görüşlerini değiştirmediler. Böyle bir işlemin mümkün olmadığım savunarak bu durumun hem Anayasa, hem de devletin geleneklerine aykın olduğu konusunda ısrar ettiler.

— Peki Paşam, eğer izin verirseniz ben bu durumu 24 saat düşüneyim. Arkadaşlarımla bir konuşayım. Bu iş Maliye ve Ticaret olmadan sadece Başbakan Yardımcılığı ile yürür mü, yürümez mi, buna bir kaıar yereyimizin isteyip dışarıya çıkan Turgut Özal, biraz sonra koridorda Evren Paşa ile karşılaştı.

— Turgut Bey, bu meselede yardımcı olmanız gerekir. Memleket meselesidir. Önümüzdeki dönemde ekonomik konular çok sık gündeme gelecek.

— Paşam ben elimden geleni yapmak istiyorum. Yapmak istediğim de doğru olan şeydir. Siz hiç merak etmeyin, nasılsa bir formül buluruz.

ŞİMDİ NE YAPILMALI?

14 Eylül pazar günü Genelkurmay Başkanlığından çıkan Turgut Özal, doğruca evine gitti. Öğle yemeğine oturmadan önce yakın çalışma arkadaşları Yıldırım Aktürk, Hüsnü Doğan, Ekrem Pakdemirli, Adnan Kahveci ve Hasan Celal Güzel'e telefon ederek eve çağırdı. Onlara sabah yapüan konuşmaları ayrıntılı bir biçimde anlattı.

— Çocuklar bakarsınız 12 Eylülden sonra bu programı çok daha iyi yürütebiliriz. 12 Eylül bizim daha önce yapamadığımız pek çok şeyi yapma fırsatını verebilir. Askerlerin bizden çok farklı düşünmediklerini hissediyorum. Biz bu anarşiden, Parlamentonun çalışmamasından neler çektik. Şimdi bu adamların iki dudağı arasmdan çıkan söz kanun olacak. Grev hikâyesi falan yasaklanıyor. Yani daha rahat çalışma durumu çıkabilir bundan sonra.

— Abi, anlaşılan şimdi kartlar senin elinde. Pazarlık gücün yüksek. Askerlerin elinde şu anda senden başka alternatif bulunmadığı da anlaşılıyor. Bu ihtilali herhalde daha önce yapacaklardı ama yokluklar, kıtlıklar varken yapmak istemediler. Şimdi 24 Ocak'ın başarısım gördükten sonra yapmayı tercih ettiler. Bunlar yeni bir metod, yeni bir formül aramıyorlar. Hele dış ekonomik ilişkilerde senin tek alternatif olduğunu anladıklarına göre bu işi seninle yürütmeye elleri mahkûm. Bundan sonra bu durumu iyi kullanmak ve pazarlığı çok iyi yapmak lazım.

— Turgut abi, burada düşünmemiz gereken şu olmalı. Biz sorumluluğumuzu devam ettirirsek ne olur, desteğimizi çekersek ne olur? Bunun muhasebesini yaptığımızda ekonomide her şeyi düzeltememişiz ama bazı iyi noktalara şu anda gelmişiz. Ancak birkaç gün öncesine kadar Meclisler çalışmadığı için, bu işin arkasını göremiyorduk. Şimdi bu işi askerler yürütecek ve daha rahat kanun çıkacak. Bu bizim için büyük avantaj. Vergi kanunlarından başlayıp gerekli her kanunu istediğimiz biçimde çıkartmak mümkün olur. Askerler iş başında olduğu sürece programı daha rahat götürebiliriz gibi geliyor bana.

— Yalnız, en başından işi ciddi tutup taviz vermemek gerekiyor. Veya en az tavizle durumu idare etmek lazım. Çünkü taviz verildikçe hem bazı askerlerden, hem de sivil bürokrasideki bazı adamlardan programa tepki gelebilir ve iş yörüngesinden çıkar. İkincisi kadro konusunda hiçbir taviz vermemek gerekir. Aksi halde tek başınıza kalırsınız. Etrafınız tamamen yontulur ve dolayısıyla başarısız

olursunuz. Bir de şu var. Biz şimdi görev alırsak, daha önce çalıştığımız ekibin tavrı ne olur? Onlan karşımıza almaz mıyız?

— Şimdi çocuklar, dediklerinize katılıyorum. İşi taviz vermeden götürmeye çalışacağım. Ancak askeri idarede benim bu pazarlık gücüm ne kadar olacak? Bunu şimdiden bilmek mümkün mü? Ama yapacağız bakalım bir şeyler. Ekibi de dağıtmadan götürmeye çalışacağım elbette bu işi. Bir de şunu söyleyeyim, ben Süleyman Bey'le konuştum görev alma konusunda. Çalış dedi. Ekrem Ceyhun'la da konuşmuş Gelibolu'dan. Ona da söylemiş, işin içinde olanlar kalsm ve göreve devam etsin diye. Memleket hepimizin demiş. Bana da aynı şeyi söyledi.

Özal'la yakın çalışma arkadaşlarının yaptığı toplantı bir saat kadar sürdü. Sonuçta Özal'ın askerlerle ve Feyzioğlu ile yapacağı görüşmelerde mümkün olduğu kadar az ödün vererek işi götürmesine karar verildi. Ancak ekip, Turhan Feyzioğlu adından hiç hoşlanmamıştı. Kendisiyle bu iş nasıl götürülürdü? Başbakan Feyzioğlu ile Özal ve ekibi arasında en kısa zamanda ciddi sorunlar ortaya çıkmaz mıydı? Özal da, yakın çalışma arkadaşları da bu kuşkuyu duyuyorlardı.

ÖZAL: BAŞBAKAN ASKER OLSUN

Arkadaşlarıyla yaptığı konuşmadan sonra biraz daha moral kazanan Turgut Özal, öğleden sonra MGK Genel Sekreteri Haydar Saltık Paşa'yı aradı ve randevu istedi. "Buyurun, gelin" denildi. Özal doğru, İkinci Başkan Necdet öztorun Paşa'nın odasına girdi, öztorun Paşa kendi makamında çalışırken, odanın diğer bir köşesinde Haydar Saltık Paşa ile oturdular.

— Paşam, sabahleyin Sayın Evren Paşa'nın odasında idim. Size çok açık söyleyeyim, oradaki manzarayı görünce şaşırdım. Şimdi Paşam, bugüne kadar sizinle hep dostça temaslarımız oldu, onun için sizinle bu kadar açık konuşabiliyorum. Siz bir ihtilal yapmışsınız ve diğer dört partinin başkanını göz altına almışsınız. Beşincisini ise Başbakan yapıyorsunuz. Bu nasıl oluyor, ben anlayamadım. Halkın da bunu benimsemesi bence çok zordur. Sonra Sayın Feyzioğlu taraftan olan bir kimse de değildir. Ancak yüzde 3 oyu vardır. Aydınlar arasında da fazla sevilmez. Yukan seviyede taraftarı olduğunu da sanmıyorum.

— Ama namuslu ve Atatürkçü bir kimsedir.

— Paşam bu Atatürkçülük konusu Türkiye'de fevkalade şey olmuştur. Herkes bunu kendine göre kullanmaya çalışmıştır. Solu da, sağı da. Biz kendisinin Atatürkçü olmadığını söylemiyoruz ama meseleyi o açıdan görmüyoruz. Benim tavsiyem, niçin buraya Başbakan olarak bir asker getirmiyorsunuz? Mesela siz olabilirsiniz. Mesela Bülend Ulusu yeni emekli oldu. O da olabilir.

— Birinci Ordu Komutanı Necdet Üruğ Paşa da var. Çok değerli bir askerdir. O da olabilir. Ama artık karar verildi Feyzioğlu'na. Değişir mi, değişmez mi bilemem.

— Elbette, Üruğ Paşa da olabilir. Bakın Paşam ben size aslında şunu arzetmek için gelmiştim. Sabah Evren Paşa'nın odasında bana görev teklif edildi. Başbakan yardımcılığı konusunu kabul ettiklerini tahmin ediyorum ama ben Maliye ve Ticaret Bakanlıklarının da bende olmasını istemiştim. Şimdi biz arkadaşlarla da düşünüp taşındık. Bir kolaylık olsun diye söylüyorum, Ticaret Bakanlığı'nı bırakabilirim. Ama Mâliyeyi bırakamam. Bu işi götürmem isteniyorsa Maliye Bakanlığı' mn bana bağlı olması lazımdır. Bu şartla bu işi kabuı ederim. Siz bu söylediklerimi lütfen Sayın Evren Paşa: ya iletin Paşam.

— Ben arzederim.

15 EYLÜL PAZARTESİ

12 Eylül harekâtından sonra ilk iş günü idi. Devlet çarkları dönmeye başlamış, bankalar açılmıştı. Ne hücum, ne de panik vardı. Normal yaşam sürüyor, hükümeti kurma çalışmaları devam ediyordu. Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal, IMF ile yapılan anlaşma uyarınca yine zam hazırlıkları yapıyor, bu arada da Konsey'den gelecek haberi merakla bekliyordu. O gün, IMF Avrupa Masası Şefi Whittom, Özal'ı Washington'dan aradı:

— Mr. Özal, nasılsınız. Sizi özledik. Bir süreden beri sesinizi duymadık.

— İyiyim Mr. Whittom, siz nasılsınız?

— Ankara'da durum nasıl?

— Görünüş gayet iyi. Askeri yönetimin istikrar programını ve diğer ekonomik politikaları aynen benimsediği ve bunları uygulayacağı anlaşılıyor. Bana da görev teklif edildi. Anlayabildiğim kadarıyla bundan sonra daha sorumlu bir makamda ekonomiyi yine ben götüreceğim. Sizlerin endişe etmenizi gerektiren bir durum yok ekonomik program açısından.

— Siz işin içinde iseniz biz endişe değil, sevinç duyarız Mr. Özal. Sizin adınız bizim için yeterlidir.

12 Eylül günü Hasan Celal Güzel'e telefonda çok üzgün olduğunu söyleyen, "Bu olay bu sefer beni götürecek" diyen eski Başbakan Süleyman Demirel'in Özel Kalem Müdürü Kemal Güçyener'in cesedi 15 Eylül günü bulundu. Güçyener kendisini almaya gelecek olan arabayı 12 Eylül günü sabah erken saatlerde kapının önüne çıkarak beklemiş, ancak araba gelmeyince evine girmiş ve o sıralarda vefat etmişti. Başbakanlıktan ancak öğle saatlerinde gönderilen arabanın şoförü ve birlikte giden askerler kapıyı üzün uzun çalmalarına rağmen kimse açmayınca geri dönmüşlerdi. İhtilal sabahının o telaşlı ortamında ve o günü izleyen cumartesi ve pazar günlerinde ne Başbakanlıkta, ne de yakın dostları içinde kimsenin aklına Kemal Güçyener'in nerede olduğu gelmemişti. Evden gelen belirtiler üzerine pazartesi günü kapı kırılmış ve Güçyener'in cesedi bulunmuştu.

Hükümeti kurma çalışmaları devam ediyordu. Akşam saatlerinde MGK Genel Sekreteri Haydar Saltık Paşa, İstanbul'dan Adnan Başer

Kafaoğlu'nu aradı.

— Adnan Bey, Sayın Evren Paşa'mız sizinle görüşmek istiyorlar. Hemen Ankara'ya gelebilir misiniz?.

— Emredersiniz Paşam, yarın sabah ilk uçakla Ankara'da olurum.

11 Eylül günü, eski Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay' ın senato toplantı salonunda "Bu iş bugün bitti mi?" sorusuna "öyle görünüyor paşam" diyen Kafaoğlu birkaç gün aradan sonra yine Ankara'ya dönüyordu.

16 EYLÜL SALI

Salı günü, Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in basın toplantısıyla başladı. İlk basın toplantısını düzenleyen Evren Paşa, 12 Eylül harekâtımn tarih kitaplarındaki bir darbe olmadığım, bunun Cumhuriyeti koruma ve kollama harekâtı olarak demokrasiye indirilen darbeyi ortadan kaldırmak amacıyla ordunun ve milletin isteği doğrultusunda yapıldığını açıklıyor ve özetle şunları söylüyordu:

— Bu harekâtın amacı milli birliği korumak, anarşi ve terörü önlemek, can ve mal güvenliğini tesis etmek, devlet otoritesini hâkim kılıp korumak, sosyal barış, milli anlayış ve beraberliği sağlamak, lâik cumhuriyet rejimini işler kılmak ve yasal düzenlemeleri makul bir sürede tamamlayarak sivil idareyi yeniden kurmaktır. Bu müdahale yapılmasaydı gizli ve hain güçler Silahlı Kuvvetler'e de sızarak birkaç yılda onu da bölme yoluna gideceklerdi. Milli Güvenlik Konseyi, demokratik düzen ve rejimin şimdiye kadar sağlıklı bir biçimde işlemesine imkân vermeyen tüm engelleri, bir daha böyle bir müdahalenin yapılmasına gerek bırakmayacak şekilde kaldırmaya kararlıdır. Memleketimizi düştüğü bu ekonomik bunalımdan kurtarmak, halkımızın sıkıntılarını hafifletmek, ekonomik gelişmeyi sağlayarak artan iş gücüne yeni iş sahaları açmak amacıyla, uygulanan ekonomik istikrar programı yürütülecektir. Türkiye'nin uyguladığı ekonomik istikrar programının OECD ülkeleri ve milletlerarası ekonomik ve finans kuruluşlarınca desteklenmesi sağlanacaktır.

Evren konuşmasını bitirdikten sonra sıra gazetecilerin sorularına gelmişti. ANKA ajansından Uluç Gürkan sordu:

— Sayın Devlet Başkanım, ekonomik istikrar programını aynen uygulayacağınızı söylediniz. Bu programın aksayan yönleri vardır. Acaba MGK bunları düzeltecek mi?

Uluç Gürkan, öteden beri Turgut Özal'da bir miktar allerji yaratan bir gazeteci idi. 24 Ocak kararlarından sonra dolar 70 lira olduğu zaman Gürkan bir haber yazmış ve doların 1980 yılı sonunda 94 liraya yükseleceğini savunmuştu. Özal gazetelerde bu haberi okuduktan sonra bir demeç vermiş ve şöyle demişti:

— Bunları yazanlar vatan hainidir.

Ancak ekonomik gelişmeler Uluç Gürkan'ı doğrulamış ve yıl sonunda dolar 90 lira olmuştu. Özal, Gürkan'm Evren Paşa'ya sorduğu bu

soruyu duyunca yanında oturan ANKA Ajansı Genel Müdürü Müşerref Hekimoğlu'na döndü:

— Bu adam hep böyle yapıyor. Bu sorusu da kasıtlı.

Oysa Evren Paşa, soıuyu basit ve gerçekçi bir biçimde yanıtlıyordu:

— Bir program tesbit edilmiş ve bir yola girilmiş. Bu yolda yürünüyor. Karşımıza büyük bir engel, bir duvar çıkmadıkça bu ekonomik programdan ayrılmayacağız. Ama aksayan yönler çıkarsa bunların üzerinde duracağız ve her türlü gayreti sarfedeceğiz.

Devlet Başkanı'mn Başbakanlıkta yaptığı ilk basın toplantısı bitmişti. Turgut Özal orada ev sahibi olarak Devlet Başkanı'm gelirken karşılamıştı. Giderken de uğurluyordu. Evren, kapıda Özal'a döndü ve "Turgut Bey hemen Genelkurmaya gelin. Sizinle konuşacağım" dedi. Pazar gününden beri yeni görevi konusunda haber alamayan ve meraklanan Özal, Evren'in arkasından hemen Genelkurmay'a gitti.

Bütün Konsey üyeleri Genelkurmay Başkanı'nın odasında toplanmışlardı. Turgut Özal'a Bakanlar Kurulu'nda verilecek görev konusu tekrar gündeme geldi. Evren aynı görüşlerini tekrarlıyor, Ticaret Bakanlığından vazgeçtiğini daha önce Saltık Paşa'ya bildiren Özal'ın Maliye Bakanlığı'ndan da vazgeçmesini istiyordu. Diğer Konsey üyeleri de hem Başbakan Yardımcılığı, hem de Maliye Bakanlığı görevinin bir kişide toplanmasının "ağır geleceğini" savunuyorlardı. Özal ise aynı görüşlerini tekrarlıyordu:

— Paşam, ağır geleceğini biliyorum. Ama başka türlü olmaz. Ekonomide mâliyenin rolü çok büyüktür. Oraya ters bir adam gelir, işleri aksatır. Bir yanlışlık olur ve aldığımız mesafelerden geri dönmek durumunda kalırız. Bu işin IMF'si var, OECD'si var, Dünya Bankası var, bir sürü yabancı ülke var. Hepsi tepemizde dikilmiş bekliyor. Yorulacağımı ben de biliyorum ama başka çaresi yoktur.

O günKü görüşme 45 dakika kadar sürdü. Sonunda Evren Paşa kararını açıkladı:

— Peki arkadaşlar, Turgut Bey'in söylediklerini biraz daha düşünelim.

KAFAOĞLU GENELKURMAYDA

Adnan Başer Kafaoğlu, 16 Eylül Salı sabahı Kent Otel'den Saltık Paşa'nın telefonda verdiği talimat doğrultusunda Başyaver Cevat Albay'ı aradı. Kendisine akşam saat 19 için randevu verildi. Evren Paşa'nın yanında önce başkaları vardı. Kafaoğlu içeriye girdikten kısa süre sonra Saltık Paşa ile Feyzioğlu da geldiler. Konuyu Evren açtı:

— Kafaoğlu, yeni kurulacak hükümette seni Ticaret Bakanı yapmaya karar verdik.

— Paşam, teveccüh gösterdiniz. Ancak bu konuda hiçbir bilgim olmadığı için soruyorum, hükümeti kim kuracak? Bakan arkadaşlar belli oldu mu?

— Feyzioğlu kuruyor. (Kafaoğlu listeye baktı. Zeyyat Baykara ve Turgut Özal Başbakan yardımcısı oluyordu. Ulaştırma Bakanlığında Bülend Ulusu'nun adı vardı.

— Maliye Bakanı kim oluyor Paşam?

— Onu Turgut Bey tesbit edecek.

Burada söze Saltık Paşa girdi:

— Efendim, Kafaoğlu galiba ille de Maliye'yi istiyor.

— Hayır Paşam değil. Mâliyeyi Ticaret Bakanlığına elbette tercih ederim ama ben esasta bu modele karşıyım. İzninizle arz edeyim. Birincisi, Ticaret Bakanlığı için bana teveccüh gösterdiniz ama izninizle ben bu görevi kabul etmeyeyim. İkincisi, bu hükümet modeline karşıyım. Bence kabineyi Sayın Feyzioğlu'nun kurması doğru değildir. Yüzde 3 kadar bir oy potansiyeli vardır.

Kafaoğlu sözünü bitirmeye fırsat bulmadan Feyzioğlu atıldı:

— Paşam Adnan Bey çok doğru söylüyor. Onun burada söylediklerim ben size daha önce arz etmedim mi?

Sözü tekrar Kafaoğlu aldı.

— Paşam, fikrimi sorarsanız Devlet Başkanı bu modelde aynı zamanda hükümetin de Başbakanı olmalıdır. 27 Mayısta da böyle olmuştur. Aynca Başbakana ihtiyaç yoktur.

Evren Paşa güldü.

— Yahu ondan sonra rahmetli Gürsel felç oldu. Siz beni de felç etmeye mi niyetlisiniz yoksa?. Peki, biz durumu kendi aramızda bir defa daha konuşalım. Siz gece saat 22'de tekrar buraya gelin olmaz mı?

Turhan Feyzioğlu ile Adnan Başer Kafaoğlu, Genelkurmay'dan beraber çıktılar ve akşam yemeği için Feyizoğlu'nun evine gittiler. Televizyonda Evren'in o sabah yaptığı ilk basın toplantısını izlediler. Kafaoğlu, Maliye Bakanlığı konusunu merak ediyor, Feyzioğlu ise . dostunun merakını gidermeye çalışıyordu.

— Turgut hem Başbakan Yardımcılığını aldı, hem de Maliye'yi istiyor. Kararı askerler verecek. Ben karşı çıktım ama askerleri ikna etmek için bastırıyor. Bak Adnan, sen kabineye gir. İstersen Devlet Bakanı olarak da girebilirsin. Coşkun Kırca'yı da getireceğiz. O da Devlet Bakanı olur ve gerekli düzenlemeleri siz yaparsınız. Devleti, bürokrasiyi iyi bilen güvendiğim arkadaşlarım sizlersiniz. Siz olmazsanız bu işte ben de olmam. Çok açık söyleyeyim.

— Turhan, bu kabineyi ne sen kur, ne de ben görev alayım.

Gece birlikte Genelkurmay Başkanlığı'na gittiler. Konsey, Feyzioğlu'nu çağırdı. Biraz sonra, Kafaoğlu' nun Ticaret Bakanlığı görevini kabul etmemesine bir parça içerlemiş olan Evren Paşa geldi ve kendisinin yanağını okşayarak şöyle dedi:

— Sen Bakanlar Kurulu'nda olmayacaksın Kafaoğlu. Benimle çalışacaksın. Sana sonra haber veririz.

— Emredersiniz Sayın Paşam.

Kafaoğlu ertesi gün İstanbul'a, evine döndü.

17 EYLÜL ÇARŞAMBA: IMF RAHATLAMIŞ

Hükümet çalışmalarım sürdüren Turhan Feyzioğlu, işin başından beri Başbakan olarak Bülend Ulusu'yu öneriyor, böyle bir çözümün daha uygun olacağmı savunuyordu. Feyzioğlu, Başbakan olduğu takdirde hiçbir kesimden destek görmeyeceğini bilecek kadar deneyimli bir insandı. AP ve CHP'den Bakanlar Kurulu'na almak istediği yazı kişiler de önce bu öneriyi olumlu karşılamışlar, ancak sonra tereddüt bildirmeye başlamışlardı. Partiler, yeni kurulacak hükümete bakan verme eğiliminde değildiler. Bu durumda Feyzioğlu'nun hevesi de giderek kırılıyordu. Evren Paşa ve MGK üyeleriyle karşılıklı anlaşma sonucunda görev kendisinden geri alındı. Zaten bu konuda yapılmış resmi bir tebligat da yoktu. Yeni Başbakan, ağustos ayında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı görevinden emekli olan Oramiral Bülend Ulusu idi. MGK'nın kararı böyle olmuştu. Turgut Özal, Turhan Feyzioğlu'nun görevi bıraktığını çarşamba günü Kemal Güçyener'in cenaze töreninde enerji Bakanlığı Müsteşan Necdet Seçkinöz'den öğrendi. Feyzioğlu Seçkinöz'e "Bu iş artık bende değil" demişti, Özal, "İyi oldu, zaten işi götüremezdi" dedi. 17 Eylül 1980 çarşamba günü IMF'de Türkiye üe ilgili bir belgenin dağıtımı yapıldı. Bütün müdürlere, bölüm başkanlanna, Masa Şeflerine, Türkiye Masasındaki tüm personele ve yönetim kurulu üyelerine IMF Başkanlığı tarafından dağıtılan 17 Eylül 1980 tarih ve EBD/80/254 sayılı belge şöyleydi:

> Konu: Türkiye — Milli Güvenlik Konseyi
> Başkanlığımız Mr. De Groote'tan 16 Eylül 1980 tarihli aşağıdaki mesajı almıştır.
> Aşağıdaki 5 sayılı karar Milli Güvenlik Konseyi tarafından alınmış ve 15 Eylül 1980 tarih ve 17105 sayıl; Resmi Gazetede yayınlanmıştır:
> MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİNİN 5 SAYILI KARARI:
> Ülkemizin ekonomik durumunu düzenlemek ve daha iyiye götürmek maksadıyla yürürlüğe konulan ekonomik programla, yapılan arinsmaların ve protokollarm uygulanmasına devam edilecektir.
> (İmza) Kenan Evren Devlet Başkanı Genelkurmay ve MGK Başkanı

IMF rahatlamıştı. Ekonomik istikrar programı aynen devam edecekti. Belgeyi okuyan ve 12 Eylül harekâtından beri Türkiye'nin nasıl bir

ekonomik program izleyeceğini merakla bekleyen IMF ve Dünya Bankası uzmanları da artık rahattı.

Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal, o günlerin ortamında bile zamları "ihmal etmiyordu." IMF anlaşması uyarınca şeker, gübre, akaryakıt ve tüpgaz fiyatlarına zam yapılması gerekiyordu. Bunları hazırladı ve önceden randevu alarak gece Çankaya köşküne gitti. Ortada Bakanlar Kurulu henüz olmadığı için o günlerde yürütme görevini de MGK yapıyordu. Özal MGK üyelerine zamların gerekçelerini anlattı ve kararnameleri imzalattı. Bunlar Başbakanlık Müsteşarı olarak yaptığı ve yaptırdığı son zamlardı. Bundan sonraki zamlarını Başbakan Yardımcısı, daha sonra da Başbakan olarak yapacaktı. Özal, Bülend Ulusu'nun Başbakan olduğunu o gece MGK üyelerinin aralarında geçen konuşmalardan öğrendi. Ancak kendisine o gece, bu konuda doğrudan hiçbir şeyi hiçbir Konsey üyesi söylemedi.

SON SÖZÜM BUDUR

18 Eylül 1980 günü MGK üyeleri and içtiler. Resmi törenlerden sonra bu kez Bülend Ulusu'nun başkanlığındaki hükümetin kurulma çalışmalarına başlandı. O perşembe gününde Turgut Özal'ı hükümet konusunda arayıp soran olmadı. Ulusu'nun Başbakan olduğu kamuoyuna açıklanmamıştı. Bu konu ancak 21 Eylül Pazar günkü gazetelerde manşetten verilecekti. 19 Eylül Cuma günü Bülend Ulusu, Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özalı' Ankara'da kalmakta olduğu Orduevi'ne çağırdı. Diğer Başbakan Yardımcısı Zeyyat Baykara da orada idi. Ulusu, Özal'a bundan sonra beraber çalışacaklarını söyledi. Tebrik ve teşekkür faslından sonra Ulusu, Bakanlar Kurulu'nu elindeki listeden okumaya başladı. Odada sadece üç kişi vardı. Zeyyat Baykara ve Turgut Özal Başbakan Yardımcısı olmuşlardı. Ancak Özal'ın ısrarla istediği Maliye Bakanlığı kendisine verilmemişti. Orada başka bir isim vardı. Ancak Maliye Bakanlığı hizasında yer alan İsme Baykara itiraz ediyor, Özal da Baykara'dan yana tavır alıyordu. Baykara itiraz gerekçelerini sıraladı. Sözkonusu kişinin adının bir yolsuzluk dosyasında geçtiğini söylüyor, "Siz bu konuyu Sayın Feyzioğlu ile bir konuşun Sayın Ulusu. O bu konuyu çok iyi bilir" diyordu. (O kişinin bu yolsuzluk olayı ile hiçbir ilgisi bulunmadığı sonradan ortaya çıktı. EÇ) Bu itirazlar üzerine Ulusu, Feyzioğlu'nu aradı. Daha sonra "başka yerlerle" temas kurdu. Sonra tekrar odaya geldiğinde "Tamam, ondan vazgeçildi" dedi. Peki kim Maliye Bakanı olacaktı? Ulusu ile Baykara bazı isimler üzerinde düşünmeye başlarken Turgut Özal ayağa kalktı ve Ulusu'nun yanına giderek O'nu ayağa kaldırdı. Koluna girerek Ulusu'yu salonlu odanın öbür ucuna götürdü ve kulağına fısıldadı:

— Sayın Ulusu, biz bu konuyu Sayın Feyzioğlu Başbakan oluyorken hem kendisiyle, hem de Evren Paşa ile konuşmuştuk. Ben onlara da şartlarımı açıkça söylemiştim. Maliye Bakanı ya ben olacağım, yani o Bakanlık da Başbakan Yardımcılığı ile birlikte bana verilecek, ya da oraya benim istediğim birisi gelecek. Eğer bana vermezseniz, benim istediğim birinin getirilmesi gerekir. Son sözüm budur. Eğer kabul edilmezse ben bu işe devam edemem ve burada bırakır giderim.

— Peki siz kimi istiyorsunuz?

— Kaya Erdem olursa olur. Son sözüm bu olacaktır.

Ulusu tekrar odadan dışarı çıktı. Bazı telefon temasları yaptıktan sonra içeriye geldiğinde Turgut Özal'a "Kaya Erdem uygun görüldü" dedi. Orduevinden dışarıya çıktığı zaman Özal sevinçten

uçuyordu. Yönetim, Kaya Erdem’i tanımazdı. Cuma ve cumartesi günleri hakkında inceleme yapıldı.

BAKAN OLDUNUZ

Londra Maliye ve Ekonomi Başmüşaviri Kaya Erdem'in ev telefonu, 21 Eylül pazar günü sabah saat 10.30 da çaldı. Karşıda Londra Büyükelçimiz Vahap Aşiroğlu vardı ve telefona çıkan Sevil Erdem'den kocasmı istiyordu.

— Kaya Bey tebrik ederim. Başarılar dilerim.

— Hayırdır inşallah Sayın Büyükelçi, neyi tebrik ediyorsunuz?

— Siz herhalde henüz haber almadınız. Yeni kurulan hükümette Maliye Bakanı oluyorsunuz. Sayın Devlet Başkanımızdan az önce bu konuda emir aldım. Size bildirmemi istediler. Bugün ilk uçakla hemen Ankara'ya gitmeniz gerekiyor. Hazırlığınızı ona göre yapm.

— Aaaaa. Çok şaşırdım. Allah Allaaah.

Sevil Hanım, kocasının telefondaki hayret nidalarını şaşkınlıkla izliyordu. Kaya Erdem şaşırmış, heyecandan yüzü kıpkırmızı olmuştu. Telefonu kapadıktan sonra bir süre kendine gelemedi.

— Ne oldu Kaya, ne var?.

— Ben galiba bakan oluyormuşum.

— Ne bakanı ayol?

— Maliye, Maliye.

Kaya Erdem, Londra'daki görevine bundan yaklaşık üç ay önce atanmıştı. Maliye Bakanlığı'nda Hazine Genel Sekreterliği görevini yaparken o günlerin Bakanı İsmet Sezgin ve Müsteşar Yardımcısı Nazif Kocayusufpaşaoğlu ile takışmış, Turgut Özal'ın bütün çabalarına rağmen görevinde kalması mümkün olmamıştı. Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal, 24 Ocak kararlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında sağ kolu olarak görev yapan Erdem'in görevinde kalmasını başaramamış, kendisini haziran ayının ilk günlerinde Londra' ya uğurlarken şöyle demişti:

— Böyle geçici ayrılıklar olur Kaya. İyi çalıştık, başanlı da olduk. Oraya gidince işlerden kopacağını sanma. Yine işlerin içinde olacaksın. Yine görüşeceğiz. Bu beraberliğimiz burada nasılsa bitmez. Allah ömür verirse daha çoook beraber oluruz.

— Ben de size her şey için teşekkür ederim Turgut Bey. Sizi bir ağabey gibi sevdim ve saydım. Sizden çok şey de öğrendim. Kısmetse bir gün yine beraber çalışırız.

Kaya Erdem, Turgut Özal'la aralarında geçen böylesine duygulu veda sahnelerinden sonra Londra'ya gelmiş ve yeni bir ev tutmuştu. Evinin eşyaları bile henüz gelmemişti. İstanbul'a THY uçağının kalkmasına iki saat vardı. Kaya Erdem, elçilikte bulunan pasaportunu almak için dışarı fırladı. Bu arada elçilik, bilet işlemlerini tamamlamaya çalışıyordu. Düzeni henüz kurulmamış evde büyük bir telaş vardı. Kaya Erdem'in haklı olarak eli ayağına karışmıştı. Eve geldiği zaman karısına akrabanın anahtarlarını uzattı. Sevil Hanım sordu:

— Nereye bırakmıştın arabayı?

— Hiç hatırlamıyorum Sevil. Sen bulursun.

— Yahu koskoca Londra'da ben arabayı nereden bulacağım?

Bu kısıtlı süre içerisinde Kaya Erdem'in bavulları hazırlanıyor, evin içinde koşuşturma sürüyordu. Tam bu sırada kapı çaldı. Bir TIR şoförü gelmişti!.

— Efendim gözünüz aydın, Türkiye'den ev eşyalarınızı getirdik.

Kaya Erdem adama ters baktı.

— Kardeşim sen şimdi o eşyaları al ve aynı adrese Türkiye'ye geri götür.

Yeni Maliye Bakanı, uçağa son dakikada yetişebildi. Yeşilköy Havaalanı'nda kendisini bir subay karşıladı ve "Bugün Ankara'ya yolcu ettiğimiz üçüncü bakan siz oluyorsunuz" dedi. Orada gazetelerin erken baskısında Bakanlar Kurulu listesini gördü. Başbakan'ın Bülend Ulusu olduğunu öğrendi. Turgut Özal'ın Başbakan Yardımcısı olduğunu görünce mutluluğu bir kat daha arttı. Demek yine birlikte çalışacaklardı.Gece saat 23.30 dolaylarında Ankara'ya vardı. Hemen Turgut Özal'ı aradı. Gece saat 24 olmuş ve sokağa çıkma yasağı başlamıştı. Özal dostuna "Hemen atla gel, sen artık bakan oldun, sokağa çıkma hakkın var" diyordu. Özal'ın evinde duygulu sahneler geçti.

— Bak gördün mü Kaya, sana bu işleri yapanların başına şimdi bakan olarak geliyorsun. Allah'ın takdiri.

Özal bu sözleriyle, Kaya Erdeçrı'den sonra Hazine Genel Sekreteri olan

Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nu kastediyordu. Sonra Kaya Erdem'e uzun uzun, her ikisinin de nasıl bakan olduklarım anlattı. Semra Hanım da hem onları ağırlıyor, hem de yurt sorunlarına yakın ilgisi nedeniyle görüşlerini açıklıyordu. Bakanlar Kurulu ertesi gün, 22 Eylülde kamuoyuna açıklandı ve o gün ilk toplantısını yaptı. Kaya Erdem'in beklenmedik bir biçimde son dakikada Maliye Bakanı olması, bütün bakanlıkta şok etkisi yaratmıştı. Kendisini sevenler, sevmeyenler, Hazine Genel Sekreterliği yaptığı dönemde Turgut Özal'ın vesayeti altına girmekle suçlayanlar, hiçbir konuyu bilmediğini iddia edenler, her biri ayn telden çalarak durumu kendilerine göre değerlendirmeye çalışıyorlardı. Daha önceden Kaya Erdem'le yıldızı bir tek gün bile barışmayan, o Londra'ya atandıktan sonra Hazine Genel Sekreteri olan Nazif Kocayusufpaşaoğlu da tedirgindi.

Kaya Erdem daha ilk gün Kocayusufpaşaoğlu'na şöyle dedi:

— Nazif Bey, yerinizden emin olun. Turgut Bey de, ben de sizinle çalışmak istiyoruz. Görevde kalmanızı istiyoruz.

Maliye Bakanı aynı sözleri, Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu'na da söylüyor, "Hissettiğim kadarıyla sizi görevden almak için bir eğilim yok'" diyordu. Aydmoğlu bu göreve CHP döneminde gelmişti. Ecevit'e yakınlığı ile tanınan bir bürokrattı. Kaya Erdem, bakan olduğu zaman gündeme gelen ilk konulardan biri, 12 Eylül öncesinde çalışmayan parlamentodan bir türlü geçirilemeyen vergi yasaları olacaktı. Tasarılar Maliye Bakanlığı bürokrasisinde büyük ölçüde hazırdı. Gelirler Genel Müdürlüğü, bunları yeni Bakana getirmeye hemen ilk günlerde başladılar. Kaya Erdem'in bakanlığı konusunda özellikle Maliye bürokrasisinde görüş ayrılıkları sürüyordu.

— Beyler, aslında Kaya Bey Maliye Bakanı değil, Maliye Müsteşarı olmuştur. Daha önce olduğu gibi Turgut Özal'ın bir memuru gibi davranmaya devam edecektir.

— Olur mu kardeşim? Adam geçen sefer gerçekten memurdu. Ama şimdi Bakan oldu. Artık belli konularda ağırlığını mutlaka koyacaktır.

— Görürsünüz koyamayacaktır. İşi gene ös?.l götürecektir.

Kaya Erdem'in Bakan olmasına en çok tepki gösterenlerden biri de Bakanlık Müsteşarı Turan Kıvanç'tı. Adnan Başer Kafaoğlu'nun teyzesinin oğlu olan Kıvanç, daha önce emrinde çalışan bir memurun, şimdi emrine girmiş olmaktan rahatsızdı. En kısa zamanda yurt dışı bir göreve gidecekti. Bu arada bazı bakanlık yetkilileri, Kaya Erdem'e kişisel görüşlerini yazılı veya sözlü olarak bildiriyorlardı. Bakan'a

kişisel görüşlerini bildirenlerden biri de, üç Hazine Genel Müdüründen biri olan Tunç Bilget'ti. Bil

"Bu notu tek nüsha olarak bizzat tape (dak.__,

ettim. Bakanlıktaki bütün üst kadro, İsmet Sezgin'in kadrosudur. İsmet Beye sadıktır. Sürekli onunla temas halindedir. Böyle bir kadronun aynen korunması, MGK nin benimsediği tarafsızlık ilkesiyle çelişir. Bu İsmet Beyin adrosu size sadık olmadığı için size hizmet etmezken, siz bu kadroyu korumakla bakanlığın çeşitli köşelerine atılmış diğer bir kadronun yakıştırmalarından hayatınız boyunca kurtulamayacaksınız. Turan Kıvanç, ekonomik konularda hiçbir fikri olmayan bir Müsteşar'dır. Kıvanç, Turgut ÖzaPın gün geçtikçe artan siyasi ihtiraslarında önemli ve Özal'a yararlı menfi bir rol oynamaktadır. Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun ekonomik konularda en ufak bir fikri yoktur. Yıldırım Aktürk, zaman zaman özellikle Nazif ve Turan Beyleri direkt müdahale ve sonra da tecrit etme tekniğiyle konunun dışında bırakmaktadır. Son günlerde de bu senaryoyu pekiştirmek için aşırı davranışlar içine girmiştir. Türkiye'ye gelen bütün heyetler Maliye ile nezaket görüşmesi yapmakta, Maliye Bakanı ile görüşmeye gerek var mı diye sormaktadırlar. Bugün ikinci bir tehlike daha geçerlidir. Sayın Özal ile ahengi siz sağlarken, ÖzaPın özel ve kamu kesimiyle ilgili ciddi saplantılarını bilgili ve gerekçeli önerilerle nötralize edecek bir kadroya ihtiyacınız vardır. Ekonomik durum iyi gitmemektedir. Bu gerçeğin Sayın Özal'a kabul ettirilmesi gerekmektedir. Maliye Bakanlığının rolünün silinemeyeceği kendisine kabul ettirilmelidir. Aksi halde Sayın Özal da, bu durumun sürdürülmesine katkıda bulunan herkes de sorumlu olacaktır.

get, bakanına şöyle yazıyordu:

Bütün çabalarınıza rağmen (geçmişte) etkili bir Hazine Genel Sekreteri olamadınız. Bunda hepimizin suçu var. Etkili bir Bakan olmamz hem Türkiye, hem de sizin için çok önemlidir.

Sayın Tevfik Altınok'un, kendisine bir mühlet verilerek Washington'dan başka bir göreve alınması gerekir. Devletimizin kendisine olan borcunun daha az maliyetli bir şekilde ödenmesi için çaba sarfedilmesine hiçbir itirazım yoktur. Değiştirilmesi uygundur.

Müsait bir zamanınızda ivedi olarak kendimle ilgili olarak sizinle görüşmek isterim. Saygılarımla."

Tunç Bilget bu mektubu yazdığı zaman, Maliye Bakanlığı, Turgut Özal'ın güdümüne girmeye başlamıştı. Özal ve ekibi, bu Bakanlığı

büyük ölçüde Başbakanlıktan yönetiyorlar, ancak bazı bürokratlar bu duruma büyük tepki .gösteriyorlardı. (Bu hikâyeleri, kitabın daha sonraki bölümlerinde anlatacağız. EÇ)

HÜKÜMETİN İLK GÜNLERİ

Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, yeni görevine başladığı 22 Eylül günü ilk olarak ileride asaleten DPT Müsteşarı yapmak için mücadele edeceği yakın çalışma arkadaşı Yıldırım Aktürk'ü DPT Müsteşar "vekilliği" görevine atadı. Hasan Celal Güzel'in Başbakanlık Müsteşar Yardımcılığı ve Müsteşar Vekilliği görevi devam ediyordu. Başbakan Bülend Ulusu doğal olaraK ekonomik konulara yabancı idi. Bu konularda yetki verilen Özal ile Başbakan olarak nasıl uyum sağlayacaktı? Aradaki ilişkiler nasıl olacaktı? Ekonomiyi Turgut Özal götürürken Başbakanın fonksiyonu ne olacaktı? MGK ile Turgut Özal ve ekibinin ilişkileri nasıl gelişecekti? Bu soruların yanıtları hükümetin kurulduğu o ilk günlerde henüz bilinmiyordu. Ancak çok kısa bir süre sonra gerçekten renkli ve kamuoyuna hiç yansımayan bir olaylar dizisi ortaya çıkacaktı. Bu aşamada MGK Genel Sekreterliği de kendi içerisinde örgütleniyor ve çalışmalar yavaş yavaş Genelkurmaydan TBMM binasına kaydırılıyordu. Genel Sekreterlikte asker ve sivil uzmanlardan meydana gelen komisyonlar kuruluyor, devletin yeni yapısı oluşuyordu. Yasama yetkisi bütünüyle MGK'ya aitti. Daha önce Silahlı Kuvvetlerde Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı gibi seçkin görevlerde bulunan ve 12 Eylül harekâtından yaklaşık bir ay önce emekli olan Oramiral Bülend Ulusu da Başbakanlık görevinin ilk günlerinde deneyim kazanmaya başlıyordu. Efendi, çelebi, ılımlı kişiliğiyle tanınan Bülend Ulusu, daha ilk günlerde, sivil bürokrasinin bazı uygulamalarından tedirgin olmaya başlıyordu. Başbakan'ın, yeni görevinde ilk muhatabı Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel olmuştu. Güzel daha ilk konuşmada Ulusu'ya kendisini tanıtmıştı.

— Sayın Başbakanım, 35 yaşımdayım ve bu göreve gece gündüz çalışarak geldim. Gelebileceğim başka bir yer devlette hemen hemen yoktur. Özel sektöre geçersem bugün aldığım maaşın en az 5 katını alırım. Burada kalmamın tek sebebi memlekete ve millete hizmettir. Ama eğer istemiyorsanız baştan açıkça söyleyin ve ben gideyim. Bunu çok samimi olarak söylüyorum.

Ulusu bu sözlerden hoşlanmıştı.

— Ben böyle açık konuşanlan severim ve ben de açık konuşurum. Şimdilik bir problem yok. Olursa ben size söylerim.

Başbakan'm ilk istediği iş, akaryakıt dağıtımı ile ilgili bilgiler oldu. "Bunu uzmanları hazırlayıp getirsinler" diye emir verdi. Ertesi gün bu

bilgileri Hasan Celal Güzel götürdü. Başka bazı bilgiler istendikçe de bunları GüzeFin kendisine getirdiğini gören Başbakan sordu:

— Hasan Bey, Başbakanlıkta sizden başka uzman yok mu? Her konuyu siz getiriyorsunuz.

— Sayın Başbakanım, burası bir koordinatör teşkilattır. Burada sadece belli konuların uzmanları bulunur. Mesela ekonomik konuların uzmanı yoktur.

Başbakanın mantığı bu düzenlemeyi kabul etmiyordu. Askerlikten gelen alışkanlığı ile hiç aksamadan yürüyen bir mekanizmanın, bilgi akımının ve çevresinde bir kurmay ekibinin her an mevcut olmasını haklı olarak istiyordu. Oysa sivil düzende böylesine aksamadan yürüyen bir örgütlenme sözkonusu değildi.

Hasan Celal Güzel, "Efendim, sizin kurmayınız DPT'dir" diyor, ancak Ulusu'yu ikna edemiyordu. Belli konularda belli bürokratlar "Efendim, bu konuyu Sayın Özal bilir" dedikçe de, Başbakan'ın pek hoşlanmadığı anlaşılıyordu. Özal ekibi bazı toplantılarda ya da özel görüşmelerde "Sayın Başbakanım bu işi Turgut Bey'e soralım" dediği zaman Ulusu tepki gösteriyordu.

— Turgut Bey gidiverse ne olacak? Niçin ekonomik konularla ilgili her şey Özal'da bitsin?

Başbakan Ulusu böylesine bir tedirginlik içerisinde, ekonomik konularda devlet yetkililerine tutarlı bilgi ve veri akımı sağlayacak bir mekanizma, veya bir "karargâh" kurulmasını gerekli görüyordu. Pek açığa vurulmamakla birlikte, daha ilk günlerden, Turgut Özal ve ekibini "ikame edecek" bazı hazırlıklar konusunda görüşmeler ve girişimler oluyordu. Turgut Özal tarafının da o günlerde tavrı çok farklı değildi. Özal ekonominin tek sorumlusu ve karar verme yetkilisi olarak kendisini ve DPT'deki ekibini görüyordu. Maliye Bakanlığı'nda Kaya Erdem'in olması onun için büyük bir fırsattı. Maliye bürokrasisinin direncine rağmen Kaya Erdem ile çalışmalarını uyum içerisinde götürüyordu. Ancak gerek Başbakan'm ve gerekse hükümetteki bazı bakanların kendisini ve ekonomik programı engelleme süreci içerisinde olduğunu savunan Turgut Özal, ilk günlerden beri rahat olmadığını yakın çevresine açıkça söylüyordu.

IMF'YE GİDİŞ

12 Eylül harekâtından sonra ekonomik alanda ilk dış temas 27 Eylül günü Washington'da IMF ve Dünya Bankası ile oldu. Bu kuruluşların genel kurul toplantısına Türkiye'den Turgut Özal başkanlığında İsmail Hakkı Aydmoğlu, Nazif Kocayusufpaşaoğlu, Yıldırım Aktürk'le Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası yetkililerinden oluşan bir heyet gitti. Kaya Erdem, vergi tasarılarının hazırlıklarım tamamlamak amacıyla heyete katılmamıştı. IMF toplantısında bu kuruluşun ve Dünya Bankası' mn yetkilileriyle temaslar ve kulisler yapılacak, kendilerine 12 Eylül'den sonra ekonomik programda hiçbir değişiklik olmadığı konusunda bir kez daha güvence verilecekti. Türkiye aynca, ocak ayında Londra'da yabancı bankalarla önemli bir borç erteleme görüşmesi yapacak ve 3 milyar dolar dolaylarındaki borcumuzun ertelenmesi konusu gündeme gelecekti. Bu amaçla yabancı bankalarla da görüşmeler yapılacaktı. Turgut Özal her konuştuğu kişiye 12 Eylül harekâtını anlatıyor, bu harekât nedeniyle dış dünyada Türkiye aleyhine oluşan olumsuz havayı gidermeye çalışıyordu. IMF ile aramızda önemli bir sorun yoktu. Dünya Bankası ile yeni bazı krediler konusu görüşüldü. 24 Ocak kararlarından sonra Türk ekonomisi henüz tam bir işlerliğe kavuşmamış, aksayan ve tekleyen yönlerin ortadan kaldırılması mümkün olmamıştı. Yabancılardan bu konuda yoğun eleştiri alıyorduk. Buna karşın Turgut Özal, alman olumlu mesafe konusunda kendilerine hep aynı plağı çalmaya devam ediyordu. Özellikle Türk ekonomisini bizden daha iyi bilen IMF yetkililerine Özal'ın söylediklerini kabul ettirmek pek mümkün olmuyordu. IMF Avrupa Masasr Şefi Whittom ile yapılan bir görüşmede Turgut Özal yine aynı edebiyatı yapmaya başlayınca IMF yetkilisi şöyle deyiverdi.

— Mr. Özal, işmdi burada gazetecilerin önünde bir basın toplantısı yapsaydmız, bu söylediklerinizi bir yerde haklı karşılardım. Ama burada biz bizeyiz. Biraz da işin gerçek yönüne girelim de o bölümünü konuşalım. Durumunuz pek parlak değil.

Ancak Turgut Özal'ın Washington'da karşılaştığı en büyük sürpriz bu değildi. Ortaya bir de Matthofer sorunu çıkıyordu. 24 Ocak kararlarından sonra Türkiye'ye yardım işinin koordinatörlüğünü üstlenen ve bu alanda Türk yetkililerle defalarca görüşerek ülkemize yardım sağlanması konusunda ciddi katkıda bulunan Matthofer'in tavrı artık değişmişti.

— Mr. Özal, ben Almanya'da sosyal demokrat partinin bir bakanıyım.

12 Eylül harekâtından sonra ülkenizde insan haklarının çiğnendiği konusunda ciddi belirtiler var. Biz bu konuda, azınlığın sesi bile olsa bize gelen tepkileri dikkate almak durumundayız. Sizin siyasi problemlerinizi anlıyoruz ve nereden nereye geldiğinizi de biliyoruz. Ama insan hakları konusunda bası aşırı şeyler olursa, Türkiye'ye yardım konusunda ben artık devrede olamam.

Özal, Matthofer'in bu sözlerine çok bozulmuştu. Matthofer gibi etkili bir kimse devreden çıktığı takdirde Türkiye'nin almayı umduğu dış yardım işi ciddi biçimde aksayabilirdi. İşi biraz şakaya vurmayı denedi.

— Mr. Matthofer, siz bunlan nasıl söyleyebiliyorsunuz? Bu gibi şeyler her ülkede olabilir. Türkiye'deki yeni yönetim normal vatandaşla değil, anarşistlerle uğraşmaktadır. Siz de birkaç yıl önce Baider Meinhoff çetesini hapishanede becermediniz mi? Hepsi birdenbire ölüvermişti hatırlarsanız.

— Orada öyle bir şey olmamıştır Mr. Özal.

Türkiye'nin bundan sonra petrol zengini Arap ülkelerine yönelmesini öğütleyen Matthofer, bir süre önce Atatürk'ün pul üzerindeki resmine fes ve bıyık çizen ve tutuklanan Alman turist kızın durumunu gündeme getiriyor ve sözü "Almanya bu gibi davranışlara pabuç bırakmaz" demeye getirerek geçmiş yıllarda yaşadığı İspanya ile ilgili bir olayını anlatıyordu.

— Bir zamanlar diktatör Franco'yu bir İspanyol gazetesi gelinlik kız olarak göstermiş ve bir karikatürde birisinin kucağına oturtmuştu. Düşünün ki, İspanya gibi bir ülkede devlet başkanına yapılabilecek en büyük hakaret bu idi. İspanyol makamları gazeteyi hemen kapadılar. Ancak bizim de ilişkimiz olan bu Franco'ya karşı gazeteyi ertesi gün tekrar açtırdık. Çünkü Alman devleti devreye girmişti. Almanya insan haklarına ve demokrasiye her zaman sahip çıkmıştır, bundan sonra da çıkacaktır.

Matthofer, Türkiye'ye yardım koordinatörlüğünde artık kendisinin yeri olmayacağını ihsas ettirmeye başlamıştı.

YÜZ VERMEYİN

Turgut Özal ve Kaya Erdem, ekim ayı başlarında KİT genel müdürleri ile toplantı düzenlemeye başladılar. Bazı toplantılara bütün Genel Müdürler, bazılarına ise gerekli olanlar çağrılıyor, burada kendilerine uyanlar yapılıyor, direktifler veriliyordu.Özal, 12 Eylül öncesinde yaptığı çok sert bir konuşmada KİT Genel Müdürlerini adeta azarlamıştı.

— İşçiye artık toplu sözleşmelerde bir şey vermeyin. Mantıklı sözleşme yapın. Korkmayın. Gerekirse atın. Yeni adam almayın. Solculara fırsat vermeyin. Binlerce insanı devlet kesesinden besliyorsunuz ve hiçbir iş yapamıyorsunuz.

12 Eylül'den sonra ÖzaFın toplu sözleşmelerde işçiye fazla artış sağlanması kuşkusu giderilmişti. Yüksek Hakem Kurulu işi götürüyordu. KİT Genel Müdürlerinin karşı çıkmalarını gerektiren solcuların da sesleri çıkmıyordu. Bu nedenle, KİT yöneticileriyle yapılan toplantılarda artık temel espri "bir tüccar gibi, serbest ekonomi kurallanna göre" hareket etmeleri oluyordu. Toplantılarda KİT Genel Müdürleri mevzuattan yakındıkça Özal "Mevzuatı da düzelteceğiz, az daha sabredin" diyor, borçlarını ertelemelerini, alacaklarmı hızlandırmalarını istiyordu. Bir toplantıda söz alan Kaya Erdem, çok sinirlenmişti. KİT Genel Müdürlerinden bazılarının 24 Ocak esprisini halen kavrayamadıklannı söylüyor, "Çok üz günüm, böyle giderse bu işin sonu hiç de iyi olmayacak" diyordu. Ancak yapılan zamlarla KIT'lerin parasal durumunun daha iyiye gittiği de o dönemde inkâr edilemezdi. Ürettikleri her malın ve hizmetin ücretine sık sık zam yapılıyor, personel harcamalarının ve personel sayısının belli bir çizgiyi aşmasına kesinlikle izin verilmiyordu. Ozal, bu konuda temel ilkesini açıkça ortaya koymuştu:

— Yaşayan yaşar, yaşayamayan tasfiye olur gider, tabii Genel Müdürü de birlikte gider. Ben size her yıl milyarlarca lira sübvansiyon veriyorum. Sizin ürettiklerinizi ithal etsem çok daha ucuza getiririm.

DEMİREL - ÖZAL İLİŞKİSİ BİTİYOR

12 Eylül harekâtından sonra Gelibolu'ya gönderilen Süleyman Demirel, Bülent Ecevit ve İzmir'e gönderilen Necmettin Erbakan, 11 Ekim günü serbest bırakıldılar. Özal, yıllarca birlikte çalıştığı, "feyz aldığı", "abi" diye hitap ettiği Süleyman Demirel'in evine telefon etti ve geçmiş olsun dileklerini iletti. Bir emri olup olmadığını sordu. Aralarında çok kısa, fazla da sıcak olmayan bir konuşma geçmişti. Birkaç gün sonra Semra Hanım, Nazmiye Hanıma geçmiş olsuna gitti. 19 Ekim günü Turgut Özal, kurban bayramının ilk gününde Side'deki yazlık evinden Demirel'i bir kez daha aradı ve bayramını kutladı. Bu, aralarındaki son konuşma olacaktı. Kasım ayı ortalarında Başbakan Ulusu, Turgut Özal, idareden bazı kimselerin Sayın Demirel'le teması sürdürdüklerim, evine girip çıktıklarını öğreniyoruz. Halk arasında "Bu işi Demirel yaptırdı, işi gene Demirel idare ediyor" gibi söylentiler çıktığı da kulağımıza geliyor. Yukarısı da bu duruma haklı olarak tepki gösteriyor. Sizden ricam, Sayın DemireFle bundan sonra hiçbir şekilde temas etmeyiniz.

— Telefonla konuşabilir miyim gerekirse?

— Onu da yapmayın.

Özal bu durumu Ekrem Ceyhun'a iletti.

— Ben bu işin selameti ve yaptığımız işin neticesi bakımından artık kendisiyle temas edemeyeceğim. Ama bizimle ilgili herhangi bir husus olursa sen getirebilirsin.

Ekrem Ceyhun ondan sonraki geliş gidişlerinde Turgut Özal'a Demirel'den herhangi bir talep getirmedi. Bülend Ulusu'nun uyarısından sonra Turgut Özal' la Süleyman Demirel'in ilişkisi tümüyle koptu: Bir daha birbirlerinin ne sesini duydular, ne de yüzlerini gördüler. Yılların dostluğu, sevgisi ve ilişkisi bitmişti

SİZ BU İŞLERE KARIŞMAYIN

Hükümetin kurulmasından bu yana aradan bir aya yakın bir zaman geçmiş, ancak Turgut Özal ve ekibinin rahatsızlığı sona ermemişti. Bu konu sadece çok dar bir çerçevede, Özal ve en güvendiği, birkaç kişi arasında konuşuluyor, açığa çıkarılmaması için büyük çaba harcanıyordu. Ne de olsa başta bir askeri yönetim vardı.Özal, bazı konularda nasıl davranacağını kestiremiyordu. Ekim ayının ortalarında İçişleri Bakanlığı, bir valiler kararnamesi hazırlamıştı. Bazı valiler merkeze alınacak, bazı illerin valisi değiştirilecek, bazı illere ise merkezden vali atanacaktı. Turgut Özal'a, kendilerine yakın bazı valilerin görevden alındığı söylendi. Vali atamaları konusu Özal ekibinde de görüş ayrılığı yaratmıştı.

— Abi, siz bu işlere karışmayın. Siyasi konulara girip de kendinizi yıpratmayın.

— Turgut Bey bana sorarsanız, bu kararnameyi imzalamayın derim. Görmüyor musunuz, pek çok vali arkadaşımızı görevden alıyorlar.

— Abi, sen bakan mısın, yoksa memur musun? Önce bunun tarifini iyi yapalım. Aslında burada bir müsteşardan farklı olduğunu zannetme. Memur gibi çalışmak durumundasm. Kararnamelere imza atman sadece şekil olarak vardır. Bu işin pazarlığı baştan yapıldı ve sana ekonomik konularda yetki verildi. Böyle vali kararnamelerinde falan senin aslında ortak sorumluluğun yoktur. Askeri idarede bazı konuları sana sormaları gerekmiyor. Bunu bil ve kendini boşuna yıpratma.

Sonunda Turgut Özal kararnameyi imza etmeden bayram tatili için Side'ye doğru yola çıktı. Valiler kararnamesi Resmi Gazete'nin ertesi gün çıkan mükerrer sayısında yayınlandı. Ekim ayının son günlerinde Side'den döndüğü zaman kendisine "yüksek yerlerden" sözlü bir mesaj iletildi:

— Siz ekonomik konulardan sorumlusunuz. Bunlarla ilgilenin ve başka bazı konulan başkalanna bırakın.

İşin şakası yoktu. İş başında, kelleyi koltuğa alarak gelmiş ve ülkeyi kurtarmayı amaç edinmiş bir askeri yönetim vardı. Yönetimin, bazı "ince hesaplarla" uğraşmaya niyeti de, zamanı da yoktu. Özal kendisine yapılan bu uyarıya o günden sonra tümüyle uydu. Başka kuruluşlarda en yakın olduğu bazı kişiler bile görevden alındığında hiçbir tepki göstermedi.

HAZİNE AÇMAZDA

Yılın başlarında alman 24 Ocak kararları, serbest ekonomiye dönüşü öngören ilkeler ne yazık ki devlet hâzinesinin durumunu düzeltmekten oldukça uzak kalmıştı. Demokrasi döneminde Parlamento kilitlenmiş ve hiçbir vergi yasasını çıkarmak mümkün olmamıştı. Yapılan bütün zamlara rağmen devletin parası yoktu. Maaşlar zor ödeniyor, üreticiye, emekli olan işçilere, müteahhitlere milyarlarca liralık borç birikiyor, yatırımlar duruyordu. Ekim aymın sonlarında devlet artık maaşlar dışında ödeme yapamaz duruma gelmişti. Aylarca önceden hazırlanmış vergi yasalarının ve yenilerinin en kısa zamanda Konsey'in onayına sunulması gerekiyordu. Ekim ayı sonlarında kurban bayramı tatili için Side'ye giden Özal, başta Maliye Müsteşarı Turan Kıvanç olmak üzere çok sayıda yetkiliyi de oraya götürmüş, kendilerini Manavgat'ta DSİ lojmanlarına yerleştirmişti. Vergi yasaları konusunda son çalışmalar burada yapıldı. Tasarılar en kısa zamanda Bakanlar Kurulu'na, sonra da MGK'nın onayına sunulacaktı. (Ancak, zorunlu olarak aceleye getirilen bu çalışmaların sonucunda vergiler konusunda pek çok hata çıkacak, bunlar daha sonra zamanla düzeltilecekti). Side dönüşünde, Maliye Müsteşarı Turan Kıvanç, oraya gidip de çalışmalara katılamayan Gelirler Genel Müdürü Ahmet Senvar Doğu'ya sordu:

— Üstad, Sayın Özal serbest meslek sahibi olan her vatandaşa belli bir vergi koyalım ve önceden ilan ederek bu vergiyi mutlaka alalım diyor. Ne dersin?

— Aman üstad, olur mu hiç? Bunun adı resmen varlık vergisi olur. Adam o yıl zarar ederse ne olacak? Malını mülkünü mü alacağız?

Bu işin daha sonra Özal'la da tartışması uzun sürdü. Maliye bu tür bir uygulamaya karşı çıkıyordu. Sonunda başka bir formül bulundu ve gelir vergisi tasarısı içinde peşin vergi uygulaması getirildi. Ankara'da ekim ayı yoğun bir biçimde vergi tasarılarıyla ilgili geçti. Tasarıları Konsey de bekliyordu. Bu arada Turgut Özal ile Ahmet Senvar Doğu arasında başka bir görüş ayrılığı daha çıktı. Özal, o zaman yüzde 40 olan kurumlar vergisi oranını, "Bunlar ağır bir vergi yükü altında, bunu biraz indirelim" gerekçesiyle yüzde 30-35'e düşürmek istiyordu. Doğu'nun ve diğer maliyecilerin görüşü ise şöyleydi.

— Sayın Bakanım, bunu yapamayız. Sonra milyarlarca lira gelir kaybederiz. Tam tersine bunu arttırmak gerekir.

Sonuçta kurumlar vergisi tasarısında bu oran maliyecilerin görüşü doğrultusunda biraz daha arttırılarak yüzde 50 olarak belirlendi. Tasanlar, önce genel bir bilgi vermek amacıyla Konsey üyelerinin huzurunda görüşülecek, sonra Bakanlar Kurulu'nda ele alınacaktı. Ekim avı başlannda hazır olan 22 vergi tasarısı, ön görüşme ve bilgi vermek amacıyla Konsey'e götürüldü. Bu sırada 5 tasarı da ayrıca hazırlanıyordu. Konseyde iki tam gün süren toplantılara Evren Paşa, Konsey üyesi diğer komutanlar, Saltık Paşa, Özal, Zeyyat Baykara, Kaya Erdem ve diğer yetkililerle birlikte MGK Bütçe Plan Komisyonu Başkanı Hüsnü Küçükahmet katıldılar. Devlet Başkanı,' görüşmeler başlarken Gelirler Genel Müdürü Ahmet Senvar Doğu'ya sordu.

— Sayın Genel Müdür, bu kanunları nasıl hazırladın?

— Sayın Devlet Başkanım, zamanın kısalığı ve durumun çok acü olması nedeniyle hükümetten vergiler konusunda bir ölçü almamız'mümkün olmadı. Ancak gerek CHP ve gerekse AP hükümetleri döneminde hazırlanmış tasanlar vardı. Bunların iyi taraflarım paçal ettik ve huzurunuza geldik. Ancak bu işlemleri çok kısa bir sürede yapmak durumunda kaldığımız için bazı hata, yanlış ve eksikler mutlaka vardır. Bağışlanmamızı istiyoruz. Bunları sonra düzelteceğiz.

Devlet Başkanı bu önyargısız sözlerden hoşlanmıştı. Gülümsedi:

— Onun zaran yok. Sonra çözüm bulunur.

Vergi taşanları daha sonra bir hafta boyunca hükümette görüşüldü. Paha önce MGK'ya yüzde 50 olarak götürülen kurumlar vergisi Bakanlar Kurulu'nda Turgut ÖzaPın isteği üzerine yeniden yüzde 40'a indirildi. Ahmet Senvar Doğu, toplantıdan sonra Özal'ın odasına girdi.

— Sayın Bakanım, kurumlar vergisini Konsey'e yüzde 50 olarak götürmüştük. Şimdi siz bunu Bakanlar Kurulu'nda yüzde 40'a indirttiniz. Kanunlaşması için tekrar gittiğimizde Konsey'e ne diyeceğiz?

— Sen merak etme, ben onları ikna ederim.

Tasanlar Bakanlar Kurulu'nda görüşülürken Turgut Özal yine bütün serbest meslek sahiplerine belli bir vergiyi önceden ödetmek istiyordu. Özal bu vergiyi Vehbi Koç'un bile ödeyeceğini, eğer kazancı tesbit edilen rakamı geçerse onu da sonradan tamamlayacağını savunuyor ve bazı bakanlan da bu konuda ikna ediyordu. Gelirler Genel Müdürü Doğu, görüşlerini kendi Bakanına ve Özal'a kabul ettiremeyince bu

kez Gelirler eski genel müdürlerinden, Başbakan Yardımcısı Zeyyat Baykara'ya gitti.

— Aman üstad, biz Sayın Özal'ı ikna edemiyoruz. Bizim bürokrat olarak Bakanlar Kurulu'nda sözümüz fazla dinlenmeyebilir. Lütfen bizden yana tavır alın. Böyle vergi olmaz.

Kulisler sürüp gitti ve Özal'ın önerisi Bakanlar Kurulu'nda benimsenmedi.

BU İŞİ BÜYÜTME CANIM

Ancak, tasarıların Bakanlar Kurulu'nda görüşüldüğü bir hafta boyunca ortaya önemli bir sorun, daha çıkmıştı. Kuruldaki görüşmeler ertesi gün aynen Tercüman gazetesinde yayınlanıyordu. Ahmet Senvar Doğu, kendisiyle birlikte Bakanlar Kurulu toplantılarına giren genel müdür yardımcılarını ve uzmanları bir gün kenara çekti.

— Bakın beyler, bunları gazeteye her gün kim uçuruyorsa bu davranışına son versin. Çok ayıp oluyor.

Ancak maliyeciler yemin ediyorlar ve kendilerinin vermediğini söylüyorlardı. Doğu, özellikle Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Pamak'tan kuşkulanıyordu. Sağ eğilimli Mehmet Pamak'ı ayrıca köşeye çekiyor, ancak Mehmet Pamak da haberleri Tercüman'a sızdıranın kendisi olmadığım ısrarla söylüyordu. Bu konuşmalann olduğu günden bir gün sonra, Bakanlar Kurulu'ndaki görüşmeler Tercüman gazetesinde yine aynen yayınlandı. Bunun üzerine Ahmet Senvar Doğu çözümü Turgut Özal'da aramaya karar verdi.

— Sayın Özal, burada konuşulan her şey ertesi gün Tercüman gazetesinde çıkıyor. Korkarım ki bu durum devam ettiği sürece bazı spekülasyonlar ve haksız kazançlar olacak. Bu iş hassas bir iştir. Bir çözüm bulsak.

— Sen merak etme, Ben Başbakan'a söylerim.

O gün Bakanlar Kurulu'nda vergiler görüşülmeye başlamadan önce Başbakan Ulusu kısa bir giriş konuşması yaptı:

— Bu iş ciddi bir iştir. Ben burada sır saklama disiplinine sahip kimselerle çalıştığımı sanıyorum. Sizden ricam, lütfen burada konuşulanları sadece gazetecilere değil, en yakınlarınıza bile anlatmayın.

Öğle yemeği arasında Ticaret Bakanı Kemal Cantürk, Ahmet Senvar Doğu'nun yanına geldi.

— Yahu Ahmet bu işi bu kadar büyütmeyin be kardeşim. Kim vermişse vermiş. Yani basın bazı konuları haber alıp da yazmayacak mı?

Doğu, daha önceden Tercüman gazetesinde yazarlık yapan ve bu işi 12

Eylülden sonra bakan olunca bırakan Cantiirk'ün bu sözlerinden sonra hemen Mehmet Pamak'ın yanına gitti.

— Mehmet'çiğim, ben bunları Tercüman'a kimin verdiğini anladım. İsmi lazım değil. Senden şüphelendiğim için özür dilerim.

SEN NE DERSİN KÜÇÜKAHMET?

Bakanlar Kurulu'nda yüzde 50'den, Özal'ın isteği doğrultusunda yüzde 40'a indirilen kurumlar vergisi konusu birkaç gün içerisinde Konsey'de görüşülecek ve kesin rakam belirlenecekti. Maliye bürokratları Özal'ın "Ben Konsey'i bu konuda ikna ederim" sözünü duyduktan sonra daha da telaşlanmışlardı. Bu oranın, Konsey'e ilk sunuştaki gibi tekrar yüzde 50'ye çıkarılması konusunda yoğun bir kulis başlattılar. Bu arada, MGK Bütçe Plan Komisyonu Başkanı emekli Amiral Hüsnü Küçükahmet'le de görüştüler. O'na durumu anlattılar, aksi halde devletin milyarlarca lira gelir kaybına uğrayacağını söylediler. Küçükahmet askerlik süresi içerisinde Evren Paşa ile yakın bir çalışma arkadaşlığı kurmuş bir askerdi. Sözünü sakınmadan konuşur, görüşlerini örneğin MGK toplantılarında bile patır kütür söylerdi. Evren'e "Komutanım" diye hitap eder, Devlet Başkanı'da Küçükahmet'i hem sever, hem de değer verirdi. Ekonomik ve mali konularda bütçe plan komisyonu başkanın görüşleri gerek Evren ve gerekse MGK'nın diğer üyeleri tarafından çok büyük ölçüde dikkate alınırdı. Konseyde kurumlar vergisi görüşülürken sıra, bu verginin oranına gelmişti. Turgut Özal, bu oranın.niçin yüzde 40 olması gerektiğini anlattı. Evren, Hüsnü Küçükahmet'e döndü.

— Bu konuda senin bir diyeceğin var mı Küçükahmet?

— Sayın Devlet Başkanım, bundan 20 gün önce bu rakam huzurunuza yüzde 50 olarak getirilmişti. Bu süre içerisinde ne değişmiştir ki şimdi yüzde 40'a indirilmektedir? Ben neyin değiştiğini doğrusunu isterseniz anlayamadım Sayın Devlet Başkanım.

Konsey oylama yaptı ve kurumlar vergisi yüzde 50 olarak kabul edildi. Özal, Konseyi ikna edememişti. Kasım ayından itibaren çıkmaya başlayan vergi yasalarında Özal'ın danışmanı elektronik yüksek mühendisi Adnan Kahveci'nin de önemli katkıları oldu. Bazı teknisyenler her ne kadar "Kahveci vergi işinden ne anlar, o zaman biz de gidip elektronik mühendisliği yapalım" dedilerse de Özal'ın danışmam bu konuda elinden gelen her şeyi yaptı. Bazı vergi maddelerini kendisi düzenledi, bazüannın düzenlenmesine katkıda bulundu.

BANKERLER GÜNDEMDE

Yeni hükümetin kurulmasından sonra Maliye Bakanlığının yaptığı ilk işlerden biri, vergi tasarılarıyla birlikte sermaye piyasası yasa tasarısını Bakanlar Kurulu'na göndermek oluyordu. Özellikle Temmuz ayında banka faizlerinin serbest bırakılmasından sonra her köşe başında bir banker türemeye başlamış, bunlar büyük bir başıboşluk içerisinde çek ve bono karşılığında vatandaştan para toplamaya başlamışlardı. Bunları düzenleyecek bir mevzuat elde yoktu. Büyüklükleri de bilinmiyordu. Ayrıca Türkiye'de, sermaye piyasası denilen olay düzenlenmemişti. Maliye Bakanlığının Ekim ayında Bakanlar Kurulu' ııa sevkettiği tasarı burada görüşüldükten sonra tutarlı bulunmuyor ve yenisinin hazırlanması için geriye gönderiliyordu. Kastelli'nin aylık faiz ödemeli net yüzde 44,5 faiz verdiği o günlerde, Temmuz ayında Merkez Bankası'nın itirazlarına rağmen uygulamasına başlanan banka sertifikaları da piyasada dolaşmaya başlamış, bazı bankalar tarafından piyasaya, büyük çoğunluğu bankerler eliyle pazarlanan milyarlarca liralık mevduat sertifikası çıkarılmıştı. Sermaye piyasası tasarısı Maliye Bakanlığı tarafından yeniden düzenlendikten sonra tekrar Bakanlar Kurulu gündemine geliyor ve orada Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu ile Maliye Bakanı Kaya Erdem arasında ilginç konuşmalar oluyordu.

— Kaya, bu banker konusuna çözüm bulmak şart. Bunların her geçen gün yenileri piyasaya çıkıyor.

— İşte bu kanunla önleyeceğiz. Bunlara belli bir geçiş süresi tanıyoruz. Sonunda çoğu tasfiye olup gidecek.

— Peki tasfiyeye kadar ne olacak?

— Bunların topladığı para 15 milyarı geçmez. Nasılsa bir çözüm bulacağız.

— Çok daha fazla olması gerekir.

— Sanmıyorum.

Ancak bu tasarının çeşitli aşamalardan 'geçmesi büyük gecikmelere uğrayacak, yürülüğe girmesi 1982 yılını bulacaktı. Tasarıyı Bakanlar Kurulu'nda savunan Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu endişeliydi.

— Bu kanunun en geç yılbaşında yürürlüğe girmesi gerekmektedir. Bu bir düzeltme kanunu değildir. Sıfırdan başlayarak, sermaye piyasasına yeni bir yasal çerçeve getirmektedir. Şimdi kendiliğinden ortaya çıkmakta olan vahşi bir banker piyasası vardır. Düzensiz bir piyasadır. Şu anda fazla büyümüş değildir ama derhal denetim altına alınması ve kurallara bağlanması şarttır. Aksi halde ilerde çok başımız ağrıyabilir.

DPT SİZE YANLIŞ BİLGİ VERİYOR PAŞAM

Ekim ve kasım aylarında hükümet ve MGK çalışmaları giderek artan bir tempoyla gelişiyordu. Ekonomik konular MGK Bakanlar Kurulu ve ekonomik kurulda yoğun bir biçimde görüşülüyor, Bakanlar Kurulu ve MGK'ya ilk ekonomik brifingler veriliyordu. Gerek brifinglerin hazırlanması aşamasında, gerekse brifinglerde yapılan konuşmalarda Ulusu ile Özal ekibinin uyumsuzluğu ile birlikte ekonomiyi götüren ekibin sürtüşmeleri ortaya somut bir biçimde çıkıyor, bunlardan bazı örnekler Devlet Başkanı'mn huzurunda bile gündeme geliyordu. Maliye Bakanlığı'nda Konsey için verilecek brifingin hazırlıkları yapılırken, Kaya Erdem ile Nazif Kocayusufpaşaoğlu arasında tartışma çıkıyordu. Konsey, herkesin yapacağı konuşma metnini daha önceden yazılı olarak istemişti. Kocayusufpaşaoğlu yazılı metin okumaya karşı çıkıyor, "Ben hayatım boyunca yazılı bir metin okumadım. Orada bazen son saniyedeki bir bilgiyi bile vermemiz gerekebilir. O zaman ne olacak?" diyordu. Brifingi veren DPT Müsteşar vekili Yıldırım Aktürk, konuşmasını daha önce belirlenen süre içerisinde bitirip zamanlamasını tam yapınca MGK Genel Sekreteri Haydar Saltık Paşa kendisini kutluyordu. Daha sonra söz alan Kocayusufpaşaoğlu'nun bazı sözleri Devlet Başkanı'nın dikkatini çekiyor ve Kaya Erdem'e dönerek şöyle diyordu:

— Anlaşılan Mâliyede bir rahatsızlık var. Bu bey bir şeylerden şikâyetçi. Siz bana bu durumu ilettiniz mi?

Kaya Erdem kıpkırmızı oluyor ve durumu idare etmeye çalışıyordu. Az sonra söz alan Hazine Genel Müdürü Tunç Bilget, Türkiye'nin o günlerde uyguladığı dış borçlanma politikasıyla hiçbir yere varamayacağını anlatıyor ve bir anlamda Özal'ı eleştiriyordu. Bu sözlere Yıldırım Aktürk cevap veriyordu. Verilen çay molasında bir general "24 Ocak'tan bu yana epeyce zaman geçti ama ekonomi benim görebildiğim kadarıyla halen düzelmiş değil" deyince, Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Tanju Polatkan eline geçen fırsatı hemen değerlendiriyordu.

— Paşam, DPT işleri hep iyi gösterme çabasında ama işin aslı öyle değil. Size de sürekli olarak yanlış bilgi veriyorlar ve Konsey'i kandırmaya çalışıyorlar.

Ekonomi yönetimi, kendi içerisinde birbirine girmişti. Özal ekibi ile

bu ekibe karşı olanlar arasındaki mücadele Konsey'in huzurunda bile sürüyordu. Bu kadrolar arasında en renkli kişiliğe sahip olanlardan biri, Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun uzun soyadını özellikle yabancıların doğru telaffuz etmesi mümkün olmaz ve ortaya ilginç sözcükler çıkardı. Kaya Erdem'le, Hazine Genel Sekreterinin arası eskiden beri bozuktu. Bakanlıkta birbirlerini zorunlu bir durum olmadıkça görmüyorlardı. Ancak Kocayusufpaşaoğlu her yerde ve her zaman, hiç kimseden çekinmeden bildiğini söyleyen bir kimseydi. Bu yer neresi olursa olsun dobra dobra konuşur, hatta çok da sert konuşurdu. Ekim ayı sonlarında bir gün Bakanlar Kurulu'nda gübre sorunu görüşülüyordu. Tarım Bakanı Sabahattin Özbek, devletin gübre üreticilerine büyük miktarda borcunun biriktiğini savunuyor, Kocayusufpaşaoğlu ise Tarım Bakanı'nın verdiği rakamın doğru olmadığım, devletin gübre fabrikalarına olan borcunun daha az olduğunu söylüyor ve rakam veriyordu. Tarım Bakanı Özbek tekrar "Bendeki rakamlar bunlardır" deyince Kocayusufpaşaoğlu Başbakan'a döndü.

— Sayın Başbakanım, ben burada devletin rakamlarım veriyorum ve itibar edilecek olan rakamlar, devletin elinde bulunanlardır. Ancak Bakanlar Kurulu'nun bana itimadı yoksa şu anda görevimden istifa etmesini bilecek kadar şerefli bir insanım.

Bu sözler üzerine Başbakan Ulusu "Sayın Genel Sekreter, Bakanlar Kurulu'nun size itimadı vardır. Görevinizden ayrılmanızı gerektiren bir durum yoktur" dedi.

ÖZAL OECD'DE

12 Eylül harekâtını izleyen ekim ve kasım aylarında Turgut Özal'ın tedirginliği devam ediyordu. Ekonomi henüz düzelmemişti. Dışarıda 12 Eylül yönetimine tepkiler vardı. Matthofer olayında olduğu gibi, her forumda bu tepkiler gündeme geliyordu. IMF ve Dünya Bankası, doğrusunu söylemek gerekirse, siyasetle fazla ilgilenmiyorlar, ekonomik göstergelerle yetiniyorlardı. Ancak bu durum OECD'de farklıydı. Önemli miktarda yardım beklediğimiz bu kuruluşa üye ülkeler olayı siyasal boyutlarıyla da ele alıyorlardı. Devletten devlete yardımlarda da aynı durum söz konusuydu. Kasım ayı başlarında Paris'te düzenlenen Türk ekonomisiyle ilgili OECD toplantısına da Özal bu kuşkularla gitti. Yanına da, iş siyasete döküldüğü takdirde daha tutarlı savunma yapabilmek amacıyla Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Ekonomik İşler Yardımcısı Rahmi Gümrükçüoğlu'nu aldı. Toplantı yapıldığı sırada Türkiye'nin ihracat artışı henüz somut olarak bilinmiyordu. Elde sadece eylül ayının rakamları vardı ve bu rakamlar ihracatta sadece bir kıpırdama olduğunu gösteriyordu. OECD Genel Sekreteri Van Lennep'te işin siyasete dökülmesinden kuşkuluydu. "İçeride siyaset yapılırsa siz cevap vermeyin ve işi bana bırakın. Burası ekonomik bir forumdur" diyordu. Ancak bazı delegeler, bu ekonomik toplantıda sözü dönüp dolaştırıp yine 12 Eylül yönetimine ve insan haklarının çiğnenmesine getiriyorlardı. Hollanda Delegesi "Biz tavrımızı askeri idarenin bundan sonra yapacaklarına bakarak ayarlayacağız ve ona göre yardım vereceğiz" diyordu. Özal bu eleştiriler karşısında 12 Eylül harekâtının gerekçelerini anlatıyor, "Türkiye'nin tek çıkışı buydu" diyordu. O aylarda AvrupalI dostlarımız Türklere vize uygulamanın kaldırılması için OECD toplantısında dil döken Özal, sadece nasihat alıyordu. Vizeyi kaldırmaya hiç kimsenin niyeti yoktu.

BORÇ TAKIN

Ekonomik yönetim 12 Eylül'den sonra da IMF'nin getirdiği ciddi kısıtlamalarla yüz yüze idi. Turgut Özal, özellikle IMF limitlerinin aşılmaması konusunda çok hassastı. IMF ile bir sorun çıkmasını kesinlikle istemiyordu. Bu amaçla kendisi IMF limitlerinden daha sert bazı sınırlamalar getirmiş ve bu alt sınırların bile açılmamasını Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı yetkililerine tenbih etmişti. Uygulanan ekonomik politikalar, başka bir deyişle sıkı para politikası nedeniyle devlet pek çok ödemesini yapamıyor, özellikle maaşların ödendiği ay başlarında IMF'nin koyduğu limitler zorlanıyordu. Özal IMF toplantısından döndükten sonra Merkez Bankası cetvellerini incelerken, Türkiye'de olmadığı günlerde özellikle Tarım Kredi Kooperatiflerine bazı ödemeler yapıldığını ve para arzının artmış olduğuna gördü. Devreye Kaya Erdem de girdi. Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Tanju Polatkan'ı anyor, bu işin nasıl yapıldığını soruyordu. Olay büyümüştü. Sorunu çözümlemek için Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu'nun odasında Özal ve Erdem'in katıldığı üçlü bir toplantı düzenlendi. Özal çok kızmıştı ve Aydınoğlu'na yükleniyordu.

— Yahu Aydınoğlu, biz bu limitleri aşmanız için size talimat versek bile, senin Merkez Bankası Başkanı olarak direnmen gerekir. Buradan birkaç gün ayrılıyoruz ve Tarım Kredi Kooperatiflerine hemen milyarlarca liralık ödeme yapıyorsunuz.

— Sayın Özal, hem çiftçinin ürününü bu kooperatifler eliyle aldırıyorsunuz, hem de para ödemekten kaçınıyorsunuz. Sonuçta çiftçi emeğinin karşılığı olan parayı alamıyor. Bana her gün sıkıyönetim komutanları telefon ederek çiftçinin parasının neden ödenmediğini soruyor. Kaldı ki, bizim bu ödemelerimizde IMF limitleri de aşılmamıştır. Sadece sizin koyduğunuz özel limitlere yaklaşıldı. Daha IMF limitlerine varmaya çok var.

— Borç takın kardeşim. Bizden talimat almayınca para ödemeyin hiç kimseye. Ben IMF ile anlaşmaya varmışım ve bu anlaşmayı götürmek zorundayım.

— Sayın Özal, nasıl borç takalım? O halde bundan sonra sıkıyönetim komutanlarıyla siz muhatap olun. Ya da hükümet olarak bir karar alm ve tarım ürünlerinin çiftçiden alımında özel sektöre ağırlık verilir deyin.

— Kardeşim vermeyeceksiniz. Aksi halde ben bu enflasyon belasıyla

nasıl baş ederim yahu?

Özal hep aynı şeyi söylüyordu:

— Borç takın.

Bu direktif uyarınca çiftçiye, müteahhide, emekli olup da kıdem tazminatını bekleyen işçiye hep borç takılıyordu. IMF limitleri aşılmasın, yeterdi.

BANKALARDA DURUM: PARAYI GÖRMEDEN KONUŞMAM

Bütün bu işler olup biterken, bankalar arasındaki faiz yarışı da yavaş yavaş tekrar kızışıyordu. AP hükümeti haziran ayı sonlarında banka faizlerini gerbest bırakmış, ancak kıran kırana faiz yarışına ve maceraya girmek istemeyen büyük bankaların zorlamasıyla bütün bankalar aynı günlerde bir araya gelerek "centilmen anlaşması" imzalamışlardı (Bu anlaşmanın ilginç yönlerini ve banka toplantılarında o günlerde neler olup bittiğini "24 Ocak. Bir Dönemin Perde Arkası" adlı kitabımızda açıklamıştık). Ancak, mevduatı kendi bankalarına çekmek isteyen ve haklı olarak "Faizler serbest değil mi? O halde biz istediğimiz faizi veririz" diyen küçük bankalar tarafından başlatılan faiz yarışı yaz aylan boyunca sürmüş ve el altından yüksek faiz uygulaması devam etmişti. O günlerde Başbakanlık Müsteşan olan Turgut Özal, aslında yüksek faiz uygulamasından memnundu. Ancak görüntüde, bankalann centilmen anlaşmasına uymalarını istiyordu, Özal, aynı dönemde başlayan bankerlik uygulamasını da memnunlukla izliyor, piyasadaki kara paramn banka sistemine ve sanayie kaydığım söylüyordu. 12 Eylül harekâtından sonra bankacılık sisteminde kısa bir disiplinli dönem yaşandı. Bankalar 12 Eylül' den sonra bir süre faiz yarışını bıraktılar. Bu konuda askeri yönetimden gelebilecek bir tepkiden korkuyorlardı. 24 Eylül günü, Marmara Oteli'nde yapılan bankalar toplantısında konuşan Turgut Özâl, serbest faiz uygulamasının başladığı temmuz ayından beri savunduğu bir görüşü bir kez daha bankacılara anlattı:

— Siz haziranda centilmen anlaşması imzaladığınız zaman ben Türkiye'de değildim. Dönüşte de müdahale edemedim. Ancak şunu bilin ki, önemli bir yanlış yaptınız ve kısa vadeli mevduata düşük, uzun vadeli mevduata daha yüksek faiz verdiniz. Yurt dışındaki uygulamada bunun tam tersi vardır. Bu hususu mutlaka düzeltmeniz ve kısa vadeye daha yüksek faiz vermeniz lâzımdır.

Ekim ve kasım aylarında bazı bankaların el altından yüksek faiz verme olayı yeniden kızışmıştı. Bankalar bu konuda açıkça ilan veremiyorlar, ancak gelen müşteriye gizlice yüksek faiz veriyorlardı. Ancak bu durumdan, büyük bir hamle yapmak amacında olan Pamukbank dahil, bütün bankalar rahatsızdı. Acaba hangi banka, gizlice hangi faizi veriyordu? Bankalar bunu bulmanın yollarım aramaya başlamışlardı. Pamukbank yönetimi PİAR araştırma şirketini kiraladı.

PİAR elemanları çantalarına koydukları 1 milyon lira gibi paralarla, bazen de para taşımadan İstanbul'daki bazı banka şubelerini gezmeye ve Pamukbank için bilgi toplamaya başladılar. Bu bilgiler toplandiktan sonra, Pamukbank piyasayı öğrenmiş olacak ve buna göre faiz verecekti. Kampanyalar açılacaktı. PİAR elemanları müşteri gibi banka şubesinin müdürüne gidiyorlar ve sessizce yaklaşıyorlardı.

— Müdür Bey, size 1 milyon lira yatırmak istiyorum, ne faiz verirsiniz? Müdür beylerin hepsi farklı rakam veriyordu. Hatta, aynı bankaların şubeleri bile farklı rakamlar öneriyordu. PİAR elemanı bankadan çıkınca kendisine önerilen faizi defterine not ediyordu. Sonuçta, birkaç günlük bir araştırmadan sonra PİAR' m raporu Pamukbank yönetimine verildi. Raporda 90 banka şubesi ile görüşüldüğü belirtiliyor ve sonuçlar şöyle açıklanıyordu:

A. Bank: Tesbit olunan en az fark artı 2, en çok artı 5,5 puandır. Şube müdürlerine tanınan yetki bir hayli artmış görünmektedir. Banka, faiz farklarını deftere veya sertifikaya yazacağını beyan etmektedir.

G. Bankası: Görüşülen şubelerden büyük bir bölümü fark vermeyi kabul etmektedir. Bu fark artı 1 ile 4,5 puan arasında değişmektedir. Farkı mevduatın büyüklüğü ve müşterinin pazarlık gücü belirlemektedir.

İstanbul Bankası: Mevduat sertifikası ile yüzde 7'lik bir fark yarattığını söylemektedir.

T. Bank: Artı 2 ile artı 5,5 fark vermekte, ancak bu farkı deftere yazmaktan çekinmektedir.

Ö. Bankası: Artı 2 ile 4,5 puan fark teklif etmektedir. Bazı şubeler bu farkı belgelerken, bazıları da "Özel bir şekil buluruz" demektedir.

PİAR araştırmasında bir de belli şube müdürlerinin, 1 milyon liradan fazla bir mevduata yüksek faiz verilmesi konusunda tavırlarının ne olduğu yer almıştı. Birkaç örnek şöyleydi:

T. Bankası Ortaköy Şubesi: 1,7 milyon lira için fark vermiyor. Ancak görüşmemiz sırasmda müdürün yanında Ziraat Bankası müfettişi olduğu söylenen bir kişi vardı.

Teşvikiye şubesi: 1 milyon için artı üç puan vermeye razı. Ancak görüşmede müdür yoktu. Müdürün arttırabileceği ifade ediliyor.

Hisarbank Fatih Şubesi: Parayı görmeden konuşmayacağını .söylüyor.

İstanbul Bankası Beşiktaş Şubesi: 1 milyon için artı 2 puan veriyor. Parayı gördüğü takdirde farkı arttıracak.

İstanbul Bankası Gayrettepe Şubesi: 5 milyondan aşağı mevduata fark vermem diyor.

G. Bankası Ortaköy Şubesi: 1 milyon için artı 4,5 puan veriyor. Artı 2 puanlık farkı hesap defterine yazıyor, geri kalanını açıktan ödüyor.

A. Bank Bebek Şubesi: 1,2 puan için artı 3 puan veriyor. Bu fark genel müdürlüğe telefon edilip alındı.

Rapor böylece sürüp gidiyor ve bankalar arasındaki faiz yarışının somut kanıtlarını veriyordu. 1980 yılı kasım ayında ülkemizde bankacılık kesimindeki "patlamaya hazır" gelişmeler bunlardı.

KASTELLİ: NEDEN KAÇAYIM?

Kasım ayı ortalarında Banker Kastelli tahvil satışlarına devam ediyor, sertifika işine karışmamak için çaba harcıyordu. O günlerde Kastelli her an paraya çevrilebilir vadesiz tasarruflara yüzde 30, bir yıl vadeliye yüzde 36, iki yıl vadeliye yüzde 47,5 net gelir veriyordu. Banker-banka rekabetinin kızıştığı bu günlerde basında çarşaf gibi banka ilanları çıkıyordu. "Bir banka nın iyi banka olabilmesi için mevduat sertifikası vermesi yetmez. Güvence sağlaması yetmez. Pamukbank' ta dahası var. Gelin öğrenin, daha çok kazanın."

"Dahası var" denilen, yüksek faizdi. Yüksek faiz, bankalar arasında haziran ayında yapılan centilmen anlaşmasından sonra gizlice veriliyordu. Bir başka banka ilanı şöyleydi:

"Ben de yüksek faizi, yüzde 100 güvenceyi seçtim. Siz de Akbank'a danışmadan paranıza yön vermeyin."

Kasım ayında gazeteci Mehmet Barlas'ın sorularını yanıtlarken Banker Kastelli şunları söylüyordu:

— Temelde şunu belirtelim. 1 temmuzda başlayan serbest faiz uygulaması yerindedir. Şu anda yüksek faizin rahatsızlığını çeksek bile bu karar yerindedir. Ekonomiyi çizen arz talep kuralı sonunda banka faizlerini de etkileyecektir. Bugünkü para açlığı doyunca arz, talebe ağır basacaktır. O zaman da faizler düşecektir. Para piyasası şimdi kulvarlara ayrılmış bir yanş alanı gibi. Bir kulvarda bankalar, diğer kulvarda borsa bankerleri var. Tefeciler ise ayrı bir kulvarda koşuyor. Bu açlık kanımca en fazla iki yıl sürer.

— Sizin özel yaşamınız herkesi ilgilendiriyor. Hakkınızda çıkan söylentileri herhalde siz de duyuyorsunuz: Oysa bir sermaye piyasası kanunu olsa ve bazı konular yasal açıklığa kavuşsa.

— Söylediklerіniz doğru. Hele söylentiler konusu çok önemli. Mesela benim kaçtığımı söylediler sekiz ay önce. O günden beri on defa yurt dışına gidip geldim. Neden kaçayım?.

DÜNYA BANKASI VE ATATÜRK

1980 yılının kasım ayında Türk ekonomisinde ilginç gelişmeler ortaya çıkıyor, müşterilerinden yüksek faiz vaadiyle para toplayan Banker Vasili Prokopo dolandırıcılık suçundan tutuklanıyordu. Prokopo, sonradan nicelerini göreceğimiz banker olaylarının ortaya çıkan ilk somut örneği oluyordu. Aynı gün bir demeç veren İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı İbrahim Bodur ise, 6 ay vadeli, yüzde 28 faizli devlet tahvili çıkarılması konusunda verilen kararı eleştirirken şöyle diyordu:

— Banka-Banker rekabetine devletin de karışmasıyla herhalde sanayicinin canı çıkacak.

Aynı günlerde Maliye Bakanı Kaya Erdem, sermaye piyasası kanununun hazırlanmakta olduğunu açıklıyor, MGK vergi tasalarının ilk bölümünü kabul ediyordu. Yine aynı günlerde, Ankara'da çalışmalarını bitiren 14 kişilik Dünya Bankası heyeti ile yapılan son toplantıda bu kuruluşun görüşleri Türk yetkililere açıklanıyordu:

— Halen sürdürülmekte olan yatırım projelerinin bir bölümü ayıklanmalı ve programdan çıkarılmalıdır. Türkiye'nin geleceği sanayide değil, tarımdadır. Türkiye yabancı sermayeye bütünüyle açılmalıdır. KİT'ler verimli değildir. Devlet sadece altyapı ve enerji yatırımlarıyla uğraşmalı, gerisini özel sektöre bırakmalıdır.

Bu arada, Ankara'da haftalar boyunca Türk ekonomisini inceleyen Dünya Bankası heyetinin Atatürkçü olduğu da toplantıda ortaya çıkıyordu. Hintlilerden, Filipinlilerden, Latin Amerikalılardan ve diğer "72 milletten" oluşan Dünya Bankası heyeti toplantıda Türk yetkililere şu görüşleri iletiyordu:

— Bizim özel sektöre ağırlık verilmesine ilişkin görüşlerimiz, Atatürk'ün görüşleriyle aynı doğrultudadır. Büyük Atatürk'ünüz de "Devlet özel sektörün giremeyeceği alanlara girmelidiD) demişti.

12 Eylül yönetimi, kasım ayı sonlarına gelindiğinde ülkedeki anarşi olaylarının üstesinden büyük ölçüde gelmişti. Devlet Başkanı Kenan Evren bu konuda bir demeç vermiş ve şöyle demişti:

— Anarşi son nefesine kadar kazınacaktır. Anarşinin belini kırdık. Yakında kökünü kazıyacağız.

Ekonomik sorunlar bundan sonra uzun süre, Türkiye'nin gündeminde ilk maddeyi oluşturacaktı.

DEVLET DURUM MERKEZİ

12 Eylül harekâtından sonra geçen ilk iki aylık süre içerisinde, Başbakan Yardımcısı Turgut Özal ve ekibinin, devlet ve hükümetin belli kesimleriyle araları hiç ısmmamıştı. Özal ve ekibi rahatsız, tedirgin ve sıkıntılıydı. Ekonomiyi kendi anlayışlarına göre götürmek istiyorlar, ancak gerek MGK ve gerekse Başbakan ya da Bakanlar Kurulu üyelerinden bazı konularda tepki görüyorlardı. Özal ekibinin her istediği olmuyordu. Bu konu sık sık gündeme geliyor, kendi aralarmda oturup "durum muhakemesi" yapıyorlardı. Ancak bu kapalı devre görüşmelerden sonra genellikle bir sonuca varılması mümkün olmuyor, ekip arasında da bu konuda, "ne yapılması gerektiği" konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkıyordu. Özal'ın uygulamaya çalıştığı ekonomik ilkeler arasında tam bir rekabet ve serbestlik konusu ağir basıyordu. Örneğin fiyatlar hiçbir biçimde kontrol edilmemeliydi. Aksi halde, serbest ekonomi kurallarına ayları bir iş yapılmış olur ve ekonomi bundan zarar görürdü. Turgut Özal, yakın çevresine rahatsızlığını anlatırken şöyle konuşuyordu:

— Biz eski bir iktidardan geliyoruz. Eski iktidar deyince, yeni gelen iktidar bir öncekinin ekibiyle çalışmaz. Bu da normaldir. Onun için devamlı bir sürtüşme olduğunun dc, farkındayım. Benim bu hükümet içinde bulunmam aslında eşyanın tabiatına aykırıdır. Bunu böyle kabul etmek lazmıdır ama hasbelkader, şartların zorlamasıyla bu noktaya gelinmiştir. Daha da olmazsa, bu işi altı ay kadar götürüp sonra bırakın. Özal ve ekibinin "huzurunu kaçıran" olaylar giderek artış gösteriyordu. Örneğin, Konsey'iıı istediği bir "Devlet Durum Merkezi" projesi vardı. Başbakan Ulusu tarafından da benimsenen bu proje gerçekleştiği takdirde bilgisayarlarla donatılmış bir merkez oluşacak ve devletin özellikle ekonomiyle ilgili bütün önemli verileri bu merkezde toplanacaktı. Bir bilgi almak gerektiği zaman bir düğmeye basılacak ve istenilen her şey aynı dakikada devlet yetkililerinin önüne akacaktı. Bu işi aslında DPT bünyesinde gerçekleştirmek isteyen Konsey uzmanları ile Başbakan Ulusu'ya hem Özal, hem de DPT Müsteşarı Vekili Yıldırım Aktürk karşı çıkıyordu. Aktürk, MGK Genel Sekreterliği yetkililerine şöyle diyordu:

— Sayın Amiralim, memlekette böyle yeni bir müessese kurarsanız, bunu genel ortamın kalitesinden daha yukarıya çıkarmanız mümkün değildir. Hatta zamanla daha da aşağıya düşebilir. Devlet Durum Merkezi, uygulaması çok güç olan bir hadisedir. Buradaki esas sorun bilgilerin akmaması değil, aktıktan sonra doğru teşhis konulup

reçeteyi yazma kabiliyetidir. Bu işin hiçbir zaman o noktaya gelebileceğini tahmin etmem. Ancak, bazı kritik değerlerin daha hassas bir biçimde izlenebilmesi için veri enformasyon sistemi kurulabilir. Bunu yadırgamam. Ama siz devletin işlerini düğmelere basıp da düzelteceğinizi söylerseniz, benim aklım buna ermez.

Askerler de kendi görüşlerinde haklıydılar. Bazı çok önemli kararlar öncesinde belli bilgilere ihtiyaç duydukları zaman bunları özellikle DPT'den sağlamak durumunda kalıyorlardı. Ancak, Özal'a bağlı olan bu kuruluşun belli konuları saptırmasından ve yönetime yanlış bilgi vermesinden de kuşku duyuyorlardı. Devletin bazı bürokratları da DPT'nin Konseyi yanlış bilgi vererek yanılttığını açıkça söylüyorlardı. Devlet Durum Merkezi'nin kurulması için NATO' da görevli elektronik yüksek mühendisi Nejat İnce getirildi. Başbakan, ilgili her kuruluşun İnce'ye yardımcı olması için bir genelge yayınladı. Yıldırım Aktürk, bütün girişimlere rağmen Nejat İnce'yi kabul edip görüşmedi. Sonuçta proje işlerlik kazanmadı.

KONSEY KOMİSYONLARI

MGK Genel Sekreterliğinin örgütlenmesi aşamasında çeşitli konuları kapsayan ihtisas komisyonları kurulmuştu. Asker ve sivil uzmanlardan oluşan bu komisyonlar devletin her çeşit faaliyet alanını kapsayacak ve Konsey'e doğrudan bilgi akımı sağlayacak biçimde düzenleniyordu. Bu komisyonlara çağrılan bazı sivil uzmanlar da Özal ve ekibini rahatsız ediyor, ekip her kademeye "Konseye solcular sızıyor" mesajını iletmeye çalışıyordu. Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel, Başbakan Ulusu'ya bu durumdan yakınıyordu:

— Sayın Başbakanım, Konsey komisyonlarına Başbakanlık ve DPT'den bazı kişiler hep ismen çağrılıyor ve bunların hepsinin de CHP'li olduğu ortaya çıkıyor. Bu korjuda gerçekten uzmanlar isteniyorsa bu bi?e de sorulabilir. Ben, hep aynı eğilimdeki uzmanların çağrılmasını biraz tuhaf buluyorum. Eğer her görüşten adanı alınırsa Konsey sağlıklı sonuçlara varabilir. Yoksa bu CHP eğilimli kişilerin Konsey'i yanıltmalarından korkarım.

Başbakan ve diğer kademelere, Turgut Özal da aynı şeyi 'hissettiriyordu. Sonuçta, eski Başbakan Demirel'in Başbakanlıkta görevli danışmanları Mehmet Dülger ve Atilla Peynircioğlu da Konsey'in bir komisyonuna gönderildiler. Özal ve ekibinin o günlerdeki rahatsızlıklarından biri de Kemal Cantürk'tü. Ekipte, Ticaret Bakanının Özal'ın "altını oymak için çalıştığı" düşüncesi yaygındı. Cantürk'ün sağda solda "Program iyi ama yürütenler kötü" dediği ekibin kulağına geliyor, bu günlerde Kemal Kurdaş'm ekonomik programı eleştiren bazı demeçleri ve kendisinin MGK Genel Sekreterliğine girip çıkması da başta Özal olmak üzere çevresini rahatsız ediyordu. Aynı dönem içerisinde MGK Genel Sekreterliği, tarafından ekonomik konularda bir çalışma grubu kuruluyor ve Tunç Bilget, Atilla Candır, Erhan Karaesmen gibi bürokratlardan oluşan bu grup "Ekonomiyi Kurtarma raporu" hazırlıyordu. Raporda Özal'ın uyguladığı ekonomik politikaların yuvarlak ifadeli, zamanlanır sı ve hedefleri açıkça belli olmayan birtakım hususlar olduğu belirtiliyordu. Özal ve ekibi bu çalışmalın hemen haber alıyordu. Özal bu dönemde, henüz iki aylık Başbakan Yardımcısı olarak "Kuşanma, kuşanıp gitme" konusunu gündeme' getirmeye başlıyordu. Kuşanma, ya da kuşanıp gitme, ekip içerisinde "istifa" anlamına kullanılıyordu.

AKTÜRK GİZLİCE MÜSTEŞAR OLUYOR

Başbakanla Özal arasında ortaya çıkan sorunlardan biri de, DPT Müsteşarlığına kimin atanacağı konusunda idi. Başbakan bu göreve bir emekli Amirali getirmek istiyordu. Özal, böyle bir atamaya kesinlikle karşıydı. Birincisi, DPT'de Müsteşar vekili olarak en yakınlarından, en güvendiği kişilerden biri olan Yıldırım Aktürk görev yapıyordu. İkincisi, bu görevin bir emekli askere verilmesi durumunda işlerin aksamasından kuşku duyuyordu. Ulusu, Başbakanlık Müsteşar Yardımcılıklarına çok yakından tanıdığı iki emekli denizciyi getirmiş, bunlarla kıdemli Müsteşar Yardımcısı Kasan Celal Güzel arasında sorun çıkmaya başlamıştı. 25 Kasım günü, 1981 program ve bütçesini görüşmek üzere ilk Yüksek Planlama Kurulu toplantısı yapıldı. Başbakan Ulusu, Özal, ilgili bakanlar ve bürokratların katıldığı toplantıda bir DPT uzmanı henüz ilk açış konuşmasını yaparken sinirlendi.

— Bu nasıl bilgi vermek?. Hani nerede slaytlarınız? Niçin bu kadar gayriciddi geliyor bu Planlama buraya.

Ulusu, o güne kadar görülmemiş bir biçimde sinirliydi. Hem bakanlar, hem de toplantıda bulunan bürokratlar şaşırmışlardı. Başbakan, bir bürokratın deyimiyle Yıldırım Aktürk'ün üzerine "Hunharca" gidiyordu. Elini masaya vurarak "Olmaz böyle şey" diye bağırıyor, program ve bütçeyle ilgili bu toplantıda kim söz alırsa korkunç bir fırça yiyordu. Yıldırım Aktürk ise sandalyesine büzülmüş, rengi bembeyaz kesilmiş bir biçimde olup biteni seyrediyordu. Böyle bir Bülend Ulusu o güne kadar görülmemişti. Toplantı bittikten sonra mesele anlaşıldı. Turgut Özal, o gün Yıldırım Aktürk'le bir sözleşme imzalamış ve kendisini DPT'ye asaleten Müsteşar atamıştı. Aktürk'ün devlette 10 yıl hizmeti olmadığı için o kadroya kararname ile atanamayacağını anlayan Özal durumu Aktürk'le önceden ayarlamış ve o sabah kendisini odasına çağırarak gizlice Müsteşarlık sözleşmesi imzalamıştı. Başka bir deyişle, DPT Müsteşarı, Ulusu'ya haber verilmeden ve O'na rağmen atanmıştı. Olay Özal ekibine göre yasaldı. CHP dönemindeki Müsteşar Bilsay Kuruç da bu yöntemle getirilmişti. Hasan Celal Güzel, gözlerinin içi gülerek Başbakan'a işin yasal olduğunu anlattı. Başbakan o gün yapılan Yüksek Planlama Kurulu toplantısında bu nedenle çok sinirliydi. Ama yapabileceği fazla bir şey o anda yoktu. Özal işi bitirmişti. Daha sonra bir yıl süresince

Başbakanlıktan DPT' ye yazılan her yazıda Yıldırım Aktürk'ün adından sonra "Müsteşar Vekili" yazılacak, Aktürk ise yazıları "DPT Müsteşarı" olarak imzalayacaktı. Özal, Yıldırım Aktürk'ü gizlice Müsteşar yapmadan önce işin her yönünü iyice düşünmüştü. Bir süre önce kendisi yurt dışında iken, kendisine bağlı bir kuruluş olan Devlet Personel Dairesinin Genel Sekreteri Veysel Atasoy görevden alınmış ve daha pasif bir başka göreve verilmişti. Özal, daha sonra Anavatan Partisi'nin Genel Başkan Yardımcılığına getirdiği ve Bakan yaptığı Veysel Atasoy gibi güvendiği bir elemanın kendisinden habersiz bir biçimde görevinden alınmasını bir türlü içine sindirememişti. Şimdi aynı durumun DPT'de tekrarlanacağı ve sağ kolu Yıldırım Aktürk'ün pasif duruma getirilerek oraya bir emekli asker getirileceği kanısındaydı. Onun için, her şeyi göze alarak Aktürk'ün sözleşmesini imzalamıştı. Başbakanlığın Yıldırım Aktürk'ü "Müsteşar Vekili" olarak görmesi bir yıl sürdü. Yazışmalarda bu unvanın kullanılmasının yanı sıra, Aktürk'ün sekreterleriyle Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı emekli Amiral Erdoğan Yazıcı'mn sekreterleri arasında sık sık tartışma çıktı.

— Aloo, Sema'cığım Erdoğan Bey görüşecekler, lütfen Yıldırım Beyi alabilir miyim?

— Şekerim ben Erdoğan Beyi alayım, sonra Sayın Müsteşarıma bağlarım. Planlama Müsteşarı Başbakanlık Müsteşar Yardımcısından daha yüksek değil mi?

— Ayol, o Müsteşar değil ki, Müsteşar Vekili.

— Olur mu güzelim, kapı gibi sözleşmesi var adamın. Resmen Müsteşar.

Telefonda kimin önce, kimin sonra çıkacağı konusu tarafların sekreterleri arasında tam bir yıl tartışıldı durdu.

ÖZAL İSTİFA EDİYOR

Özal, ekibiyle birlikte mart ayının gelmesini bekliyordu. "Ah şu mart ayı bir gelse de, kazığı bir çıkarsak" sözcükleri sık sık duyulmaya başlanmıştı. Mart ayı geldiği zaman, 1980 Mart'ından 1981 Mart'ına kadar geçen 12 aylık sürede enflasyon hızının azalmış olduğu görülecekti. 24 Ocak kararlarından sonra getirilen büyük zamlardan sonra özellikle şubat ayında yüzde 100'ün üzerinde fiyat artışı olmuştu. O ayın büyük fiyat artışı, bütün bir yılın ortalamasını etkiliyor ve enflasyon rakamını yükseltiyordu. Turgut Özal'ın rahatsızlığının bir nedeni de o günlerde kendi deyimiyle "Sol basının açtığı kampanya" idi. Özal, uygulanan ekonomik programa basında getirilen eleştirilerden son derece rahatsız oluyor, bunların Konsey'i de olumsuz yönde etkilediği yargısına varıyordu. Kasım ayında bir Bakanlar Kurulu toplantısında fiyat kontrolları konusu gündeme geldi. Fiyatların kontrol edilmesi kavramı zaten Turgut Özal'ın tüylerini diken diken eden bir hususta. Serbest ekonomide böyle bir şey, Özal'a göre olamazdı. O gün Bakanlar Kurulu toplantısında fiyat artışları görüşülürken söz fiyat kontrollanna geldi. Başbakan Ulusu, piyasanın başıboş bırakılmış olmasından yakmıyordu.

— Fiyatlar kontrol edilmezse bu iş böyle serbest piyasa nizamıyla yürümez. Bizim bu işi çok ciddi kontrol etmemiz lazım. Hatta fiyat arttıranları cezalandırmamız lazım.

Turgut Özal, bu görüşleri kabul etmiyordu.

— Sayın Başbakan, fiyatları kontrol etmeye kalkarsanız bu hiçbir fayda getirmez. Bu yanlıştır. İdari kari rlarla fiyat kontrollarmın biz program olarak da, kişisel olarak da karşısındayız. Bunu hükümet programında da belirtmişiz. Bizim takip ettiğimiz programda fiyat kontrolü diye bir şey yoktur.

Tartışma uzadı. Bazı Bakanlar da Başbakan'dan yana tavır almışlardı. Sesini çıkarmayan bir diğer bölümün yüzlerindeki ifadeden de bu konuda Özal'la aynı düşünmedikleri anlaşılıyordu. Turgut Özal'ın "Bardağı taşıran bu son damla"dan sonra canı çok sıkılmıştı. Dışarıya çıkınca Başbakan Ulusu'ya istifasını gönderdi. Bu istifa olayı ne o günlerde, ne' de daha sonra kamuoyuna yansımadı ve çok kısıtlı sayıda kişilerin dışında hiç kimse, olayı hiçbir zaman duymadı. Özal birkaç gün sonra istifasını geri aldı. Başbakan kendisini ikna etmişti.

Özal istifasını vermiş ve evine çekilmişti. Hiçbir şeyden haberi

olmayan Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Başkanı Ali Koçman, o gün Özal'ın evine geldi. Özal rahatsızdı, huzursuzdu. Pijamalarını giymişti. Ancak istifa ettiğini söylemiyordu.

— Bu böyle yürümez Koçman, çalışamıyorum. Başbakanla işi götüremiyorum.

— Peki ne yapacaksınız?

Özal 'hep kaçamak cevaplar veriyordu.

— Bakalım oluruna bırakacağız. Başka çare yok.

— İsterseniz ben yarın sizi makamınızdan arayayım.

— Yarın işe gitmeyeceğim. Biraz soğuk almışım galiba. Biraz evde dinlenelim bakalım ne olacak.

Ali Koçman durumundan kuşkulanmıştı. O sırada evde bulunan Hüsnü Doğan ve Yıldırım Aktürk de Özal'ın istifa ettiğini söylemiyorlardı.

— Valla durum berbat. Herkes Turgut Beyi engelleme havasında. Çalıştırmıyorlar. Başbakan da aynı havada.

KOÇMAN DEVREDE

Koçman, ertesi gün Başbakan Ulusu'dan randevu aldı ve ziyaretine gitti.

— Sayın Başbakanım, sizden istirhamım, bu adama sahip çıkın. Çok çalışkandır. Ayrıca Türkiye'de bu işi en iyi bilen ve en ciddi götüren adamdır.

Ulusu da, istifa olayını bilmeyen Ali Koçman'a renk vermiyordu.

— Ben kendisini henüz yeterince tanıyamadım. Bir ekibi var, onlarla çalışıyor. Mutlaka değerli bir insandır. İnşallah iyi olur.

Ali Koçman, bütün devlet adamlarıyla yakın ilişkisi olan ve onlarla rahat diyalog kurabilen bir insandı. 23 Nisan 1980 günü, 12 Eylül harekâtından birkaç ay önce ve 24 Ocak kararlarından birkaç ay sonra Ankara'da Bülent Ecevit'le görüşmüştü. Anamuhalefet Partisi Başkanı Ecevit, Koçman'a şöyle demişti:

— Sayın Koçman, bu 24 Ocak kararlarının demokratik rejimde uygulanması mümkün değildir. Askeri bir rejimin gelmesini bu kararlar çabuklaştıracaktır. Benim sizden çok önemli bir ricam var. Askeri bir rejim gelecek olursa, demokrasi konusunda benim ve bizlerin yanımızda yer alır mısınız? Bunu bilmek istiyorum.

— Tabii alırım. Ama siz bu konuyu niçin Sayın Demirel'le yüz yüze konuşmuyorsunuz?

— Ben konuşmaya her zaman açığım. Ama o benimle konuşmuyor.

Koçman aynı gün, Başbakan Demirel'e telefon etti, randevu alarak gitti.

— Hayrola Koçman, bugün Ankara'ya gelmişsin ve bazı temaslar yapmaya başlamışsın. "Birileriyle" de görüştüğünü haber aldım.

— Sayın Başbakanım, Sayın Ecevit'le bu size ilettiğim konuyu konuşur musunuz? Kendisi böyle bir görüşmeye hazır.

— Görüşmem kardeşim. Çünkü kapıdan dışarıya çıkınca bütün konuşmaları açıklıyor. Onun için görüşmem.

— Peki ne olacak bu 24 Ocak kararlarıyla? İş nereye gidecek?

— Mesele erken seçim olursa çözülür. Aksi halde işimiz zordur.

— Sizce asker gelebilir mi?

— Sanmıyorum.

ARALIK AYINDA GENEL DURUM

Aralık ajanda Başbakan Ulusu bir basın toplantısı düzenledi ve uygulanmakta' olan ekonomik istikrar programının "güçlendirilerek" devam edeceğini söyledi. Yıldırım Aktürk aynı günlerde verdiği demeçte "24 Ocak kararlarının alternatifi yoktur" dedi. 11 Aralık günü yapılan Türkiye Odalar Birliği toplantısında Mehmet Yazar, enflasyonun yeniden artma eğilimine girdiğini, Özal ise düştüğünü söyledi. Aralık ayı başında Ankara'ya gelen IMF heyeti ile görüşmeler yapılırken Türk parasının ABD dolarına karşı değeri yeniden düşürüldü ve bir dolar 89,25 lira oldu. IMF'den hemen sonra akaryakıt, tüpgaz, şeker, demir çelik, buğday ve Sümerbank ürünlerinin fiyatlarına zam yapıldı. Yılın sonunda Türkiye'de kıtlığı çekilen ve rahat bulunamayan tek mal sigara idi. Buna karşın ülkemizin petrol durumu yine kritikti. Sadece bir haftalık stok kalmıştı. Bu sorunu gidermek için Libya ve Irak'la görüşmeler yapılıyordu. Petrol fiyatları yine artıyor, serbest piyasada petrol bulmak mümkün olmuyordu. Uluslararası Enerji Ajansı'na başvurup Türkiye için çok acele 2 milyon ton petrol bulunması i$teğimize olumlu cevap gelmiyordu. Bunun üzerine İslam Konferansı için Cidde'de bulunan Dışişleri Bakanı İlter Türkmen devreye giriyor ve Suudi Arabistan Petrol Bakanı Yamani'ye durumun ciddiyetini anlatıyordu. Yamani, yaptığı girişimlerle Londra piyasası üzerinden Türkiye'ye 1' milyon 250 bin ton petrol sağlıyordu. 24 Ocak kararlarından sonra aralık ayı sonunda Enflasyon artış hızı yüzde 89 olarak ortaya çıkıyordu. Buna karşın kasım ve aralık aylarında Türkiye'nin ihracatı bizim ölçülerimize göre patlama gösteriyor ve bu rakam aralık ayında 569 milyon dolara ulaşıyordu. Bu, Özal'ı ve ekibini ferahlatan bir rakamdı. İhracat açısından. önlemler sonuç vermeye başlamıştı. 1980 yılının sonunda faiz yarışı tekrar kızışıyor, bankalarla bankerler arasındaki rekabet yeniden tırmanmaya başlıyordu.

— Hisarbank'ın yıl sonu atılımı. Sürpriz hesap. Yıl sonuna kadar Hisarbank'ta hesap açtınn, cebiniz para dolsun.

— Banker Kastelli. Aylık gelir isteyen herkese, yılda yüzde 38 net gelir. Tüccar, sanayici, esnaf ve iş adamları. Artık ticari mevduatınız da gelir sağlıyor. Vadesiz tasarruflarınıza yıllık yüzde 30 net gelir.

— Bir milyon lira sizden, bir milyon lira bizden. Bir yıl içinde paranızı iki misli yapma şansı Eko Yatırım'dan.

Bankaların, borsa bankerlerinin ve bu arada Ankara bankerlerinin ilanları gazeteleri dolduruyordu. Ankara bankerleri o günlerde yıllık yüzde 60 dolaylarında faiz veriyorlardı. Ziraat ve İş Bankaları başta olmak üzere, özellikle devlet bankaları böylesine bir faiz yarışına karşı çıkıyorlardı. Bu dönemde her banka, yüksek faiz verdiği konusunda kuşku yaratan belli bankalara gizlice memurlarını gönderiyor ve hesap açtırıyordu. Ancak Pamukbank'm PİAR'a yaptırdığı araştırmanın benzeri olan bu uygulamanın küçük bir farkı vardı. Yüksek faiz vermeyen genel müdürler, yüksek faiz verenlerin cüzdanlarını bankalar arasında yapılan toplantılara getiriyorlar ve bunlan iddialarının kanıtı olarak kullanıyorlardı. Aralık ayında bir dizi ilginç olaylar oldu. Kamuoyuna yansmıayan o olayları şimdi okuyucularımıza anlatalım.

MERKEZ BANKASI: EKONOMİ KÖTÜYE GİDİYOR

12 Eylül gününden beri Merkez Bankası tarafmdan MGK'ya doğrudan doğruya bazı ekonomik raporlar verilmişti. Turgut Özal'ın uyguladığı ekonomik politikaları benimsemeyen Merkez Bankası, 5 Aralık günü Konsey'e yeni bir rapor gönderdi. 5 Aralık 1980 tarihli, "Türk ekonomisinin 1980 yılı Ocak-Ekim değerlendirmesi ve kısa dönemli sonuçları" başlıklı raporu özetle şöyleydi: "24 Ocak kararlarından sonra Türk ekonomisinde gözlenen gelişmeler şöyle özetlenebilir: Ekonomik faaliyetlerde en azından geçen yıla göre durgunluk artmıştır. Sanayi üretiminde önemli sayılacak düşüşler vardır. Kapasite kullanımı geçen yılki düzeyin altına inmiştir. Toplam yatırımlarda gerilemenin bu yıl artarak devam ettiği tahmin edilmektedir. Alman bütün önlemlere karşın enflasyon hızının 1980 yılında kontrol altına alındığını söylemek mümkün değildir. Fiyatlar Ağustos ayından itibaren yeniden tırmanışa geçmiştir. Enflasyon kontrol altına alınamadığı halde ücretler daha çok müdahalelerle belirlendiği için, gerçek ücretlerde geçen yıldan bu yana gözlenen gerileme eğilimi devam etmiştir. Bu tür gelişmeler ödemeler dengesine de yansımaktadır. Dış ödemeler açığının bu yıl da artarak süreceği anlaşılmaktadır. Bir yanda faiz oranları artarken, öte yanda da risk unsuru yükseltilmektedir. 24 Ocak'tan sonra faizlerin serbest bırakılmasıyla, vadeli tasarruflarda göreli olarak hiçbir artış olmamıştır. 24 Ocak programı devlet müdahalesinin en az olduğu bir ortamda piyasa mekanizmasını etkin kılmak amacıyla getirilmiştir. Ancak bu amaçta başarılı olunamamış, örneğin serbest faiz ortamında bankaların faizleri beraberce saptadıkları görülmüştür. 24 Ocak kararlarının üstesinden gelemediği pek çok yapısal sorun vardır." Merkez Bankası raporu böyle sert eleştirilerle devam ediyordu. Özal, Konsey'e bu tür raporlar gönderildiğini haber almıştı. Bir gün Başbakan Ulusu'yu aradı:

— Sayın Başbakan, lütfen bu duruma engel olun. Birkaç gün sonra Ulusu, Merkez Bankası Başkanı

Aydınoğlu'na direktif verdi:

— Bundan sonra, Konsey için hazırladığınız raporlardan bir nüsha da bana göndermenizi rica ediyorum.

AYIPTIR YAHU!

22 Aralık 1980 günü, Türkiye'nin bellibaşlı büyük bankaları ile, yüksek faiz vermeyi "huy edinen" bankalar Ankara'da Ziraat Bankası'nda özel bir toplantıya çağrıldılar. Bütün çağrılı bankaların genel müdür ya da genel müdür yardımcılarının katıldığı bu özel toplantıda yine faiz kavgası başladı. İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer, yüksek faiz veren bankalara yükleniyordu. Özellikle Pamukbank, centilmen anlaşmasında öngörülen faiz oranlarının epeyce üzerine çıkmıştı. Kocaömer, Pamukbank Genel Müdür Yardımcısı Vural Akışık'ı sıkıştırıyordu.

— Kardeşim bu işi artık durdurun lütfen. Ayıptır yahu. Hem anlaşmaya imza atıyorsunuz, hem de buna uymuyorsunuz.

— Vallahi biz bu durumu bilmiyoruz Cahit Bey. Bizim haberimiz olmadan bazı şube müdürleri yüksek faiz vermişler. Özür dileriz. Derhal düzeltiriz.

— Özür dilemekle bu iş olmaz kardeşim. Yüksek faizi müşterinin hesap cüzdanına bile işliyorsunuz. Bunları da değiştirmeniz gerekir.

— Onları nasıl değiştirelim efendim? Müşterinin müktesep hakkı olmuş.

— Siz bunu yapmazsanız ben yarın öbür gün İş Bankası olarak öyle bir faiz veririm ki, vallahi dudağınız uçuklar. Ama biz memleketi düşünüyoruz.

Toplantı arasında, bu konuda bir "Bankacılık Şeref Divanı" kurulmasına karar verildi. Divan'm Başkanlığına Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Doğan Ünlü yapacak ve bu kurul 12 bankanın genel müdür ve yardımcılarından oluşacaktı. Karar hemen daktilo edildi ve orada imzalandı: "22 Aralık 1980 günü T.C. Ziraat Bankası'nda yapılan toplantıda alman kararlar aşağıda gösterilmiştir: Aşağıda isimleri yazılı 12 banka temsilcisinin iştirakiyle Bankacılık Şeref Divanı kurulmasına, bu Divan' m bankalararası bu tür toplantılarda verilen karar ve protokol hükümlerine uymayan bankalar hakkında uygun göreceği müeyyideleri uygulamasına, bu protokolü imzalayan tüm bankaların bundan önceki toplantılarda verilen kararlara, imzalanan protokollara ve bu protokol hükümlerine aynen uymalarına, aksi halin vukuunda yukarıda adı geçen Bankacılık Şeref Divam'nın haklarında müeyyide uygulamasına karar verildi. İmza eden bankalar: Ziraat, İş,

Yapı Kredi, Eskişehir, Vakıflar, Şekerbank, Garanti, Akbank, Anadolu Bankası, Pamukbank, Türk Ticaret, İstanbul."

Ancak, Bankacılık Şeref Divanı, anlaşmalara uymayan bankalara ne gibi müeyyideler uygulayacaktı? Bu bilinmiyordu. Toplantıda bu kez de bunun tartışması çıkacak ve Şeref Divanı daha ilk dakikadan başlayarak işlevini yitirecekti. Türkiye Emlak Kredi Bankası Genel Müdürü Cemal Kulu toplantıda kendine özgü konuşma biçimiyle yüksek faiz veren bankaları eleştiriyordu.

— Oğlum Ahmet, bu işi yapmayın. Ben bir gün senin bankanda bir şubeye gidip hesap açtıracağım ve yüzde kaç faiz verdiklerini hesap cüzdanına yazdırıp sana isbat edeceğim.

Hisarbank Genel Müdürü Ahmet Demirer kendisini ve bankasını savunuyordu.

— Cemal abicim, valla biz erkekçe söylüyoruz verdiğimizi. Başka türlü kurtarmıyor abi. Ama siz büyük bankalar bizim gibi küçüklere resmen birkaç puan fazla faiz verme hakkını tamsanız bu iş zaten biter. Sorun kalmaz.

Ancak Ahmet Demirer yine de tedbirli davranıyor ve Cemal Kulu'nun resimlerini Hisarbank'ın Ankara'daki bütün şubelerine dağıttırarak bunlara talimat veriyordu:

— Resmi görülen bu kişi, Emlak Kredi Bankası Genel Müdürü Cemal Kulu'dur. Şubenizde hesap açtırmaya gelirse kendisine sakın ha yüksek faiz falan vermeyin. Sonra aleyhimizde kullanacak.

Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Doğan Ünlü, soruna daha ciddi bir çözüm bulmak ve işi hükümete aksettirmek üzere bir ara yandaki odaya geçiyor ve kendi Bakanı Kemal Cantürk'ten acele randevu istiyordu.

— Sayın Bakanım, bazı banka genel müdürleriyle birlikte size hemen gelmek istiyoruz. Mümkün mü?

Ünlü, toplantı odasına döndüğü zaman bankacılara açıkladı.

— Beyler, bu işi burada çözemeyeceğiz. Vural Akışık arkadaşımız az önce imza attığı protokola daha şimdiden karşı çıkmaya başladı. Bu konuyu Sayın Bakanımla görüşelim. Kendileri bizi bekliyorlar. Buyurun.

Ünlü, herkes kapıdan çıkarken Pamukbank Genel Müdür Yardımcısı

Vural Akışık'a döndü.

— Sen bizimle gelmeyeceksin. Biz altı banka gideceğiz. Sayın Bakanım seni beklemiyor.

Banka Genel Müdürleri, doğru Kemal Cantürk'ün yanma gittiler. Asabı bozulan Vural Akışık ise Turgut Özal'a gitmeye ve durumu Başbakan Yardımcısına anlatmaya karar verdi.

ADAM DOĞRU ADRESİ BİLİYOR

Ticaret Bakanı'nın yanında konuyu Ali Doğan Ünlü açtı.

— Sayın Bakanım, serbest faiz işinin bu duruma gelmesinden son derecede üzgünüz. Biz serbest faizi her bankanın ayrı ayn uygulamasına karşıyız. Gerçi bunun adı serbest faizdir ama böylesine başıboş bir uygulama devam ederse bankacılık sektörünün çökeceğinden korkarız.

— Peki her banka sizin gibi mi düşünüyor bu konuda?

Bu soruya İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer cevap veriyordu.

— Ciddi bankalar bizim gibi düşünüyor efendim.

— Haklısınız. Ben de sizin gibi düşünüyorum.

— O halde bu konuyu niçin Bakanlar Kuruluna götürmüyorsunuz Sayın Bakan? Bizim yerimize hükümet müeyyide uygulasa daha tutarlı olmaz mı?

— Uygun bir zamanda Bakanlar Kurulu'na getirmeye çalışırız.

Ticaret Bakanı Kemal Cantürk yuvarlak konuşuyordu. Bankacılar kendisinden izin istediler ve karşı binadaki Başbakanlığa geçip sorunu bir kez de Turgut Özal'a anlatmaya karar verdiler. Ancak Özal'ın makamının yanındaki bekleme odasına girdiklerinde, Ali Doğan Ünlü'nün Cantürk'ün yanma getirmediği Vural Akışık'ı gördüler. Cahit Kocaömer diğerlerine döndü.

— Bakın kardeşim, adam doğru adresi biliyor. Nereye gidileceğini biliyor. Biz de Cantürk'ün yanında boşuna dil döküyoruz.

Bütün bankacılar Turgut Özal'ın yanma akşamın geç saatlerinde birlikte alındılar.

— Sayın Özal, artık bu işe bir son verme zamanı geldi. Bu küçük bankalar faiz yanşmı nereye götüreceklerini şaşırdılar.

Özal gülüyordu.

— Kardeşim faizi serbest bıraktık yahu. Herkes ayağım yorganına göre uzatır ve istediği faizi verir. Ben bu işe karışmam. Haberiniz olsun.

Burada Kocaömer söz aldı.

— Sayın Özal, biz en kısa zamanda kıran kırana gireceğiz faiz konusunda. Bundan haberiniz olsun. Herhalde memnun olursunuz. Ancak sonra bize gelip de, "Arkadaşlar neden bana haber vermediniz" demeyin. Bunun için sizi rahatsız ettik. Biz bu işin sakıncalarını size daha önce de arzetmiştik.

Özal biraz düşündü.

— Peki, bu işi mart sonuna kadar böyle götürün. Her banka centilmen anlaşmasında öngörülen faizi versin.

Halk Bankası Genel Müdürü Şahin Ulusoy, bu öneriye karşıydı.

— Beyefendi, o zaman Pamukbank'a, Hisarbank'a ve diğerlerine söyleyin, onlar da normal faiz versinler.

— Kardeşim, o halde siz de onların verdiği faizi verin.

Son sözü İş Bankası Genel Müdürü Kocaömer söyledi:

— Turgut Bey, anladığım kadarıyla bu iş bitmiştir. Bundan sonra bu iş yüzde kaç'la yürür, bunun kararını biz vereceğiz.

Ali Doğan Ünlü de Türkiye'nin en büyük bankasının Genel Müdürü sıfatıyla aynı görüşü paylaşıyordu. Turgut Özal, aralık ayının son günlerinde Ziraat Bankası Genel Müdürü Ünlü'yü aradı.

— Biz yılbaşı için ailece Kibns'a gidiyoruz. Sen de geleceksin bizimle. Kıbrıs ekonomisinin durumunu incelemek istiyorum. Orayı büyük ölçüde Ziraat Bankası finanse ettiği için senin de gelmen iyi olur.

— Efendim siz durumu Sayın Bakanıma söylediniz mi?

— Ben sana bunu Başbakan Yardımcısı olarak söylüyorum. Ama sen kendisine haber ver istersen.

Özal Kıbrıs ekonomisinin durumunu incelerken, KTFD yetkililerine belli öneriler götürmeyi ve onlan bu konuda ikna etmeye çalışmayı da ihmal etmiyordu. Kıbrıs tümüyle serbest bölge olmalı, faizler serbest bırakılmalı, her türlü kambiyo kısıtlaması kaldırılmalıydı. Özal'ın bu istekleri KTFD yetkilileri tarafından benimsenmiyor, bir anlamda reddediliyordu. Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Doğan Ünlü de, faizler ve bankerlik konusundaki görüşlerini fırsat buldukça Özal'a bir kez daha anlatıyordu.

— Sayın Özal, hem bankacılık sektöründe, hem de bankerlik kesiminde çok sağlıksız bir gidiş var. Bankerlerin mevduat toplamaları mutlaka önlenmelidir. Türkiye'de gerçek anlamda bankerlik kuruluşu olduğuna ben şahsen inanmıyorum. Bunlara kesinlikle izin verilmemesi gerekir.

— Bunlar kanunların ve sistemin getirdiği kuruluşlardır.

— Yasal olduklarını kabul etmek mümkün değildir efendim. Bankalar kanununa ve ödünç Para Verme kanununa göre bunların mevduat toplaması yasaktır. Buna her an için engel olabilirsiniz.

Turgut Özal, Semra Hanım ve Ali Doğan Ünlü ile birlikte Kıbrıs'ta ekonomik incelemeler yaparken, Ankara'da Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu, İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer'e telefon ediyordu.

— Sayın Genel Müdür, hükümet vadesiz mevduat faizlerinin de serbest bırakılması konusunda bir kararname hazırlıyor. Haberin olsun. Bizim sözümüz geçmez, belki sizin birtakım girişimleriniz olabilir bunu önlemek için. İsterseniz durumu Sayın Ulusu'ya bir çıtlatın. Yalnız, bunu benden duymuş olmayacaksınız.

Ocak ayının ilk günlerinde Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Doğan Ünlü, İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer, Emlak Kredi Bankası Genel Müdürü Cemal Kulu ve Halk Bankası Genel Müdürü Şahin Ulusoy birlikte bir durum muhakemesi yaptılar. Vadesiz mevduata verilen faiz de serbest bırakıldığı takdirde bankacılık sistemi iyice felç olacak, küçük bankalar burada da hızlı bir yanş başlatacaklardı. Tekrar Ticaret Bakanı Kemal Cantürk'e gittiler.

— Sayın Bakan, kararname galiba sevkedilmiş. Aman bunu imzalamayın,.

— Nasıl olur yahu, benim haberim yok. Ben böyle bir şey imzalamadım. Dur bakayım, özel kaleme soralım.

Cantürk durumu Özel Kalem Müdürüne sordu. Kararname gelmiş ve kendisi tarafından imzalanmıştı. Banka Genel Müdürleri tekrar Turgut Özal'a gittiler., Özal, Ünlü'ye şöyle dedi:

— Tamam, ben niye geldiğinizi anladım. Bu kararnameyi sessiz sedasız çıkarabilmek için seni Kıbrıs'a götürmüştük ama olmadı. Kararnameyi çıkarmayacağız. Merak etmeyin.

Turgut Özal, Merkez Bankası Başkanı Aydmoğlu" nun kendisi Kıbrıs'ta

iken İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer'e durumu haber verdiğini, Kocaömer' in de durumu Başbakan Ulusu'ya ileterek bu kararnamenin çıkmaması gerektiği konusunda kendisini ikna ettiğini hiçbir zaman bilmedi.

ÖZAL - AYDINOĞLU İLİŞKİSİ

Merkez Bankası Başkanı İsmail Hakkı Aydınoğlu, Başbakan Yardımcısı Turgut Özal tarafından işin başından beri devre dışı bırakılmıştı. Pek çok ekonomik karar ve gelişmeden haberi olmuyor, belli ekonomik kararlar Merkez Bankası'na danışılmadan, ya da daha alt düzeydeki banka yetkilileri çağrılarak alınıyordu. Aydınoğlu'nun bu göreve CHP döneminde getirilmiş olmasının rahatsızlığı Özal'da da, ekibinde de sürüyordu. 24 Ocak gibi ekonomiye yeniden bir yön verecek kararlar dizisini bile Aydınoğlu son dakikada, konu Bakanlar Kurulu'nda görüşülmeye başlanacağı sırada öğrenmişti. "24 Ocak. Bir Dönemin Perde Arkası" adlı kitabımızda anlattığımız gibi Özal, bir gün Paris'te Aydınoğlu'na bu görevinden ayrılmasına karşılık yurt içinde veya dışında istediği herhangi bir görevi teklif etmiş, ancak Aydınoğlu bu istemi reddetmişti. Merkez Bankası Başkanım değiştirmek de kolay bir iş değildi. İlgili yasa "görev yapamaz duruma gelmediği sürece" Merkez Bankası Başkanının yerinden alınamayacağını öngörüyordu. Türkiye'nin geçmiş yıllarda 265 yabancı bankaya yaklaşık 3 milyar dolar dolaylarında borcu birikmiş ve 1970'li yılların ortasından sonra içine düştüğümüz ekonomik bunalım ortamında bu borçların ödenmesi mümkün olmamıştı. Bu borçların 3 yılı ödemesiz, 7 yıllık bir süre için ertelenmesi amacıyla 1979 yılında Londra'da bankalarla bir anlaşma imzalanmıştı. Ancak şimdi bu büyük borcun ödeme zamanı yaklaşıyordu. Ödemeler 1982 yılında başlayacaktı. Turgut Özal, bu konuda şimdiden önlem almak ve 3 milyar dolarlık borcumuzu bir kez daha erteletmek istiyordu. Merkez Bankası Başkanı Aydınoğlu ise, yeni bir erteleme anlaşmasına gitmenin Türkiye için sakıncalı olacağını savunuyor, ikinci bir erteleme yerine, piyasadan 300 milyon dolar dolaylannda borç alınmasını öneriyordu.Özal'la Aydınoğlu arasında Merkez Bankası'nm limitleri ve uygulanan sıkı para politikası konusunda görüş ayrılıkları vardı. Aydınoğlu, Merkez Bankası'na yüklü bir para karşılığında hizmet veren yabancı danışmanlar grubunun sözleşmesini feshetmişti. Özal bu sözleşmenin tekrar yapılmasını istiyor, Merkez Bankası Başkanı karşı çıkıyordu. Bir de, Turgut Özal fırsat buldukça Merkez Bankası'nın bazı genel müdürlerine telefon açarak belli konularda direktif veriyordu. Aynı şeyi Kaya Erdem de yapmaya başlamıştı.Bir gün Aydınoğlu, bazı genel müdürlerini odasına çağırdı.

— Böyle bir askeri dönemde belki sizi değiştiremeyeceğimi sanırsınız. Belki kararname ile değiştiremem ama her türlü yetkinizi elinizden alarak sizi odanızda etkisiz duruma getiririm. Hatırlarsanız eski

Başkan Cafer Tayyar Sadıklar, bu uygulamayı Başkan Yardımcısı Naci Tibet için yapmış ve onu odasına hapsetmişti. Mutlak sorumluluk bana aittir. Kararname ile alamasam bile her türlü yetkinizi elinizden alırım. Bundan sonra size benim haberim olmadan kim talimat vermeye kalkışırsa kalkışsın, yapmayacaksınız. Karşı tarafa da, böyle talimatlardan rahatsız olduğunuzu hissettireceksiniz. Ne Turgut Özal'ın, ne de başkalarının talimatlarım benim haberim olmadan yerine getirmeyeceksiniz. Hiçbir firmayı kollamak yok. İhracat kredileri tamamen tarafsız ölçülerle ödenecek.

Turgut Özal, 12 Aralık günü, 3 milyar dolar borçlu olduğumuz 265 bankadan bazılarının genel müdürlerine ve yönetim kurulu başkanlanna "gizli" bir teleks çekti.

"Size bu mesajı kişisel olarak yazıyorum ve 13 Ocak günü Londra'da düzenlenecek bir toplantıya katılmanızı rica ediyorum. Toplantının yeri ve saati daha sonra ayrıca bildirilecektir. Bu toplantı tamamen gizli olacak ve resmi kayıtlara geçmeyecektir. Toplantıya sadece 16 bankayı davet ediyoruz. Çağrılan bankaların adları aşağıdadır. Türkiye olarak amacımız, 1979 yılında yapılan borç erteleme anlaşmasının yeniden gözden geçirilmesidir. Desteğinizi bekler, saygılarımı sunarım. Turgut Özal."

Gerek Turgut Özal'la, gerekse ekonomik yönetimin diğer üst düzeyde yetkilileriyle iyi ilişkiler kurması mümkün olmayan ve bir anlamda "dışlanan" Aydınoğlu, .konu doğrudan Merkez Bankası'nı ilgilendirdiği için, Londra'da yapılacak bankalar toplantısını ve işin ayrıntılarını biliyordu. Ancak görüşleri hiçbir konuda dikkate alınmıyordu. Aydınoğlu ve ekibi, Özal ve ekibini artık açıkça eleştiriyor, ancak günlük normal işler aksatılmadan yürütülüyordu. Merkez Bankası ekibi, Konseyde ya da Bakanlar Kurulu'nda verilen brifinglere de çağrılmıyordu. Özal, yılbaşı için Kibns'a gideceği gün Aydınoğlu' nun odasına geldi. Londra'da yapılacak bankalar toplantısıyla ilgili bazı hususları konuştular.

— Turgut Bey, bu konuda sizinle anlaşamadık ve sizin dediğiniz oldu. Bundan sonrasmm iyi gelmesi için birlikte çaba harcamamız gerekiyor. Eğer isterseniz Metin Münir'e Financial Times'ta bizi destekleyici bir yazı yazdıralım.

— İyi olur. Sen kendisiyle konuş.

Metin Münir, Financial Times gazetesinin Türkiye muhabiri idi.

BU ADAM BİZİ HANÇERLİYOR

Ancak, o birkaç gün içerisinde hiç beklenmeyen bir gelişme oldu. İzmir'de yayınlanan Yeni Asır gazetesi uzun süreden beri Aydınoğlu'ndan bir demeç istiyordu. Aydmoğlu kendisine iletilen soruların cevaplarını hazırladı ve gazeteye verdi. Özal'ın uyguladığı ekonomik politikalara inanmayan, bunların ülkeye yarar değil zarar getireceğini savunan Aydmoğlu patlamıştı. Yeni Asır gazetesinde 2 ve 3 Ocak 1981 günü yayınlanan bu soru cevaplar, Turgut Özal ve ekibi için yenilir yutulur lokma değildi. (Bu demecin tam metnini kitabın sonundaki Ek'ler bölümünde bulacaksınız. EÇ). Aydınoğlu'nun bu demeci verdiğini en yakın çalışma arkadaşları bile bilmiyordu. Özal'ın politikalarına karşı böylesine sert bir çıkışı okuyan Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Tanju Polatkan, "Başkan bu yazı senin rahatını kaçırır" diyordu. Kıbrıs dönüşünde Özal'ı havaalamnda karşılayanlar arasında Yıldırım Aktürk de vardı. DPT Müsteşan (Başbakanlığa göre Müsteşar Vekili) Özal'a hemen elindeki Yeni Asır gazetelerini uzattı.

— Abi korkunç bir şey, bak adam neler yumurtlamış.

Özal büyük bir hızla, arabasında şehre giderken yazıyı okudu.

— Vay canına yahu. Ben sana söyleyeyim Yıldınm, bu yazıyı Aydınoğlu yazmaz. Bunu İçen Börtücene yazmıştır. (İçen Börtücene, Merkez Bankası Araştırma Grubu Başkanıydı. Özal DPT'de birlikte çalıştığı Börtücene'yi "aşırı solcu" olarak tanımlardı).

— Abi, kim yazarsa yazsın, Aydmoğlu'nun imzasıyla çıkıyor.

— Yahu bu adam bizimle kavgalı falan da değil ki. Acaba bunun kulağına birisi bizim gideceğimizi mi fısıldadı da cesaret buldu? Bizim yerimize mi oynuyor acaba?

— Turgut abi, ne olursa olsun. Adam bizi arkamızdan hançerliyor. Yarın öbürgün bunu da alıp Londra'ya gideceğiz. Orada bankacılar bize sormazlar mı bu durumu?

Turgut Özal'ın canı fena sıkılmıştı. Gereğini yapacaktı. 7 Ocak günü Financial Times'ta çıkan bir yazı, bu durumun üzerine tuz biber ekti. Metin Münir'in imzasıyla çıkan bu haberde 12 Ocak pazartesi günü Londra'da yapılacak bankalar toplantısına hangi bankaların çağrılı olduğu tek tek sıralanıyor, Türkiye'nin bunlardan ne istediği belirtiliyordu. Özal ve ekibi, bu yazıyı da okuyunca çılgına döndüler.

Aydmoğlu'nun kendilerine bir kez daha ihanet ettiğini, bütün gizli bilgileri Financial Times'a vererek dünyaya duyurduğunu söylüyorlardı. Özal durumu önce Devlet Bakanı İlhan Öztrak'a, daha sonra da Başbakan Bülend Ulusu'ya duyurdu. Kaya Erdem'in de katılmasıyla, Ulusu'nun başkanlığında bir toplantı düzenlendi.

— Sayın Başbakan, bu adamla çalışmak artık mümkün değildir. İşte, Yeni Asır gazetesindeki demecini okudunuz. O demeç aslmda bize değil hem Konsey'e, hem de Başbakan olarak size getirilen bir eleştiridir. Sizin hükümetiniz tarafından uygulanan ekonomik politikalar yerin dibine sokulmuştur. Şimdi Financial Times'ta da devletin gizli bilgilerini dünyaya duyurmuştur.

Özal, Aydınoğlu konusunda eline geçen fırsatı bu kez iyi kullanmaya kararlıydı. Gerekli her girişimi yapacak ve Aydmoğlu'nun Merkez Bankası'nın başından alınmasını sağlayacaktı. Hükümetin bu konuda işi ağırdan alabileceğini de dikkate alarak, Konsey indinde de gerekli girişimleri yapan Özal, bu konuda son adımlarını atıyordu. Başbakan'm başkanlığında yapılan toplantıda, Merkez Bankası Başkanı'mn görevden nasıl alınabileceği görüşüldü. Yasal açıdan, Aydmoğlu'nu görevden almak mümkün değildi. Özal, Başbakana şöyle diyordu:

— Sayın Başbakan, bu yollarla kafa harcamaya hiç gerek yoktur. Askeri bir dönem yaşıyoruz. Siz veya Konsey'den biri kendisini çağırıp ayrılmasını ister. Herhalde direnecek hali yok. İstif asım verip gider. Bu adamla Londra'ya gitmem mümkün değildir. Bizi orada da hançerlemesinden korkarım. Mesele budur. İstifa edeceksin denilir, o kadar. Gayet basittir.

9 Ocak cuma günü, Merkez Bankası eski Başkan Yardımcılarından Osman Şıklar'ın kızının nikâhı vardı. O günlerde özel sektörde çalışmakta olan Şıklar'm kızının nikâhına Özal, Erdem, Aydınoğlu da gelmişlerdi. Olup bitenlerden o sırada birkaç kişi dışında hiç kimsenin haberi yoktu. Bunlardan biri de, Kambiyo Genel Müdürü Zekeriya Yıldınm'dı. O gün Yıldırım Aktürk, Zekeriya Yüdınm'ı aradı.

— Yahu Zekeriya, bu yazıyı kim verdi Financial Times'a?

— Yıldırım, hepimiz zan altında kaldık ama gerçekten bilmiyorum kimin verdiğini.

Yıldırım Aktürk işi şakaya vuruyordu:

— Arkadaş şimdi sen bana söyle bakalım, sen bizden yana mısın, yoksa Aydmoğlu'ndan yana mısın? Tarafını belli et de ona göre

davranalım. Sayın Başkan'm bir iki gün içerisinde yolcu oluyor. Haberin olsun.

— Nasıl yolcu olur yahu? Kolay mı Merkez Bankası Başkanım görevden almak?

— Olunca görürsün.

Londra'daki bankalar 'toplantısına katılacak Türk heyeti 11 Ocak pazar günü Özal'ın başkanlığında yola çıkacaktı. Ancak Aydmoğlu, gerekli hazırlıkları yapmak üzere bir gün önce, 10 Ocak cumartesi günü gidecekti. Cuma akşamı, Başbakan Bülend Ulusu, Merkez Bankası Başkanım aradı.

— Sayın Aydmoğlu, yarın saat 11l'de sizi bekliyorum. Başbakanlığa gelin.

Aydmoğlu ertesi sabah erkenden Banka'ya geldi. Yardımcılarıyla toplanıp durum değerlendirmesi yaptılar. Saat ll'de Ulusu'ya gitti. Orada, Başbakan'la ilk kez yüz yüze geldiler.

— Sayın Aydmoğlu, sizi severim ve saygı duyarım. Ayrıca dürüst bir insan olduğunuzu da bilirim. Ancak bugün çok güç bir görevi yerine getirmek durumundayım. Sayın Devlet Başkanımız bana talimat verdiler ve görevden ayrılmanızı istediklerini söylediler.

— Hay hay Sayın Başbakanım.

Aydmoğlu o gün saat 16'da Londra'ya uçacaktı. Merkez Bankasına geldi ve ekip arkadaşlarına istifa ettiğini açıkladı. İstifasmı yazıp Başbakan'a gönderdi. Uçak bileti iptal edildi. Aynı gün, Maliye Bakanlığından Osman~ Şıklar'm sicil özeti istendi. İsmail Hakkı Aydmoğlu, Özal'ın uyguladığı ekonomik politikalara hep ters düşen, bu görüşlerini daha önce Merkez Bankası ve Bankalar Birliği genel kurullarında yaptığı konuşmalarda da açıklayan, ancak Özal' la büyük kavgalara girmeyen bir teknisyendi. Daha sonra kendisine verilmek istenen YÖK üyeliğini kabul etmedi ve köşesine çekildi. Londra'da bankalarla toplantı başladığı gün yabancı basında "Türk cuntası Merkez Bankası Başkanını kovdu" başlıklı yazılar çıkıyor, toplantıya katılan yabancı bankacılar Aydmoğlu'nu soruyordu. Özal da kendilerine "İstifa etti. Ancak Merkez Bankası Başkan Yardımcılığına Yavuz Canevi'ni getireceğiz" diyordu. Canevi bu kuruluşta daha önce de görev yapmış ve yurt dışında kendisini sevdirmişti. Şimdi Garanti Bankası'nda Genel Müdür Yardımcısı olarak çalışıyordu. Toplantıda Özal, Türkiye'nin son aylarda sağladığı ekonomik gelişmeyi her zamanki sözleriyle anlattı. Yeni erteleme anlaşmasının 10 yıldan uzun

süreli olmasını, faizin de düşürülmesini istedi. Ancak yabancı bankacılar bu istekleri kabul etmiyorlardı. Sonuçta aynı faizle, 5 yılı ödemesiz 10 yıllık yeni bir erteleme ilke olarak kabul edildi. Türkiye böylece 3 yıllık bir zaman kazanmış olacaktı. Bu anlaşmanın imzalanması 1982 yılının mart ayında ancak gerçekleşti. 265 ayrı yabancı bankaya, hatta bankerlere borçlanmıştık. Bunlarla tek tek anlaşma sağlanması, tek tek ikna edilmeleri bir yıldan fazla zaman alacaktı.Londra toplantısından ' dönüşte Merkez Bankası Başkan Yardımcıları da değiştirildi. Turgut Özal, Londra'dan dönüşte Bonn'a uğradı. Özal burada Alman yetkililerle görüşerek hem bu ülkenin Türkiye'ye vereceği yardımı çabuklaştırmak istiyordu, hem de eylül ayında IMF toplantısında "yüz çevirmeye" başlayan Alman Maliye Bakanı Matthofer'i Türkiye'ye yardım koordinatörlüğü konusunda yeniden ikna etmeyi amaçlıyordu. Turgut Özal, Matthofer'le kısa bir konuşma yapabildi. Olay Türkiye açısından olumsuz gelişmeye başlamıştı. Bu gelişmeleri daha sonra anlatacağız. Özal ve ekibi, Bonn'da hiç beklemedikleri bir sürprizle daha karşılaştılar. Ancak bu sürpriz Türkiye'de olmuş ve Başbakan Ulusu Başkanlığında Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu kurulmuştu. Haberi, elçiliğe gelen basın özetlerinden öğrendiler. Özal o tarihe kadar hem Koordinasyon Kurulu'nun, hem de Para Kredi Kurulu'nun başkanlığını yapıyordu. Daha önce Başbakanlık Müsteşarı iken de bu kurulların başkanlığım yürütmüş, 12 Eylül harekâtından sonra kendisine Bakanlık önerildiği zaman ilk şartlarından biri, yine bu kurulların başkanlığını almak olmuştu. Bu isteği de, yönetim tarafından kabul edilmişti. Bu kurullarda üye tek Bakan Özal'dı ve başka Bakan yoktu. O'nun dışında toplantılara resmi üye olmamakla birlikte Maliye Bakanı Kaya Erdem katılırdı. Kurulların diğer üyeleri teknisyenlerden oluşurdu. Başbakan başkanlığında yeni bir üst kurul kurulduğunu duyan Özal'm cam bir kez daha fena halde sıkılmıştı. Bunun kendisinin yurt dışında olduğu sırada, kendisinden habersizce yapılmasını hazmedemiyordu. Ancak herkes birbirinden habersiz bazı şey2& yaptığı için iş en sonunda dengeleniyordu. Örneğin Turgut Özal, Yıldırım Aktürk'ü Başbakan'a haber vermeden Müsteşar yapmamış mıydı? Bu işlemden sonra Turgut Özal ve ekibi yeniden bir durum değerlendirmesi yaptılar ve şu sonuca vardılar. "Yurt dışı gezilere, toplantılara gidilirken ekipten birisi mutlaka Türkiye'de kalarak nöbet tutacak, "olur olmaz" bazı kararların çıkmasını önlemeye çalışacaktı. Nöbet işi bundan sonra hiç aksamadan yürütüldü. Özal, yeni kurul konusundaki görüşlerini çevresine şöyle açıklıyordu:

— Tahmin ediyorum, gerek Konsey'de ve gerekse Başbakan'da şöyle bir eğilim oldu. Bizim hiçbir şeyden haberimiz olmuyor. Bütün bu

konulan Özal götürüyor. Böyle bir kurul kuralım ve işlere biz de girelim.

Türkiye'ye dönüşte Turgut Özal bu kez kararnamenin boşluğundan yararlanarak yeni bir yöntem uygulamaya başlamıştı. Yeni kurula doğrudan bağlanan Koordinasyon Kurulu'nu hiç çalıştırmıyor. Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na bu kuruldan hiçbir iş göndermiyordu. Artık sürekli olarak Para Kredi Kurulu'nu çalıştırmaya ve kararlan buradan çıkarmaya başlamıştı. Çünkü Para Kredi Kurulu'nun kararlarının da Başbakan Ulusu Başkanlığında kurulan yeni kurula geleceğine ilişkin bir hüküm kararnameye konulmamıştı. Özal, bu konuyu daha sonra şöyle anlatacaktı:

— Meseleleri Para Kredi Kurulu ile çözmeye başladık. Yüksek Kurula ise, bizim maalesef normal şartlarda Koordinasyon Kurulu'na almayacağımız işler bile gelmeye başladı. Tam bir bürokrasiye döndü. Bazen önemli işler de geliyordu ama ıvır zıvır da çok geliyordu. Bu yeni kurul da meseleyi halledemedi. Biz meseleyi halledebilmek için Para Kredi Kurulu'nu hatta biraz daha ileri bir şekilde çalıştırmaya başladık. Öbür kurulun toplantılanna da katılırdık ama fazla bir fonksiyonu olmamıştır.

KAFAOĞLU ANKARA'DA

22 Aralık 1980 günü, MGK Genel Sekreteri Haydar Saltık Paşa, İstanbul'daki evinden Adnan Başer Kafaoğlu'nu aradı. Hükümetin kurulması aşamasmda Ticaret Bakanlığını kabul etmeyen Kafaoğlu'na Evren Paşa, daha sonra kendisiyle çalışacağını söylemişti. Kafaoğlu, hükümetin kurulmasından sonra bir süre beklemiş, kendisine Ankara'dan bir haber gelmeyince Avrupa'ya çocuklarının yamna gitmişti. Kafaoğlu, Ankara'dan gelen çağrıdan sonra Devlet Başkanı tarafından kabul edildi.

— Neredesin Kafaoğlu, her yerde seni arıyoruz.

— Bir süre bekleyip aranmayınca dışarıya gitmiştim Paşam. Emrinizi bekliyordum. İşte geldim.

— Sana benimle çalışacaksın demiştim. Şimdi Meclise gidip Saltık Paşa'yla konuşalım da sana bir pozisyon hazırlansın. Senin evin var mı burada?

— Yok Paşam.

— Sana köşkten bir ev verelim. Yakınımızda olman gerekecek bundan sonra.

— Paşam, eğer izin verirseniz yılbaşını evimde geçireyim.

— Peki, sana bir hafta izin.

Kafoğlu, Devlet Başkanlığı danışmanlığına atandı. Diğer iki danışmanlık kadrosunda Suat Bilge ve Şeret Gözübüyük vardı. Bu kadralar önceki Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk zamanında ihdas edilmiş, sadece emek'i Amiral Fahri Çöker için bir kadro kullanılmıştı. Daha sonra Çöker kontenjan senatörü olunca bu kadro da boşalmıştı. Devlet Başkanlığı danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu ile Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ın yıldızları bundan sonra bir tek gün bile barışmayacaktı. Bu ilişkinin öyküsünü daha sonra anlatacağız. Kafaoğlu ile Özal yıllardan beri tanışırlardı. Demirel ekibinde 1970 yılı ekonomik operasyonlarını hazırlayan teknisyen kadro içerisinde her ikisi de yer almışlardı. İlki Gelirler Genel Müdürü, İkincisiyse DPT Müsteşarı idi. Özal, 12 Eylül'den sonra Başbakan Yardımcısı olunca Kafaoğlu kendisini ziyarete gelmiş, ancak pek ele sıcak sayılmayacak bir davranışla karşılaşmıştı. Özal'ın yanma kabul

edilmeden önce uzun süre bekletilmiş, içeriye girdiği zaman da Özal başka işlerle uğraşmıştı. Turgut Özal'ıı bu davranışını daha sonra, kendisine en yakın olan çalışma arkadaşları bile eleştirmişlerdi. Devlet Başkanlığı Ekonomik İşler Danışmanı Kafaoğlu ile Özal ve ekibi arasında bundan sonra artık hep "soğuk rüzgârlar" esecekti. Gelişmeler bir süre sonra çok ilginç boyutlara ulaşacaktı. 3 Ocak 1981 günü göreve başlayan Kafaoğlu'nun Devlet Başkanı'na ilk "arz"ı, faizler, bankacılık kesimi ve bankerlik konularında oldu.

— Sayın Devlet Başkanım, benim görebildiğim kadarıyla Maliye Bakanlığı bu olaya henüz teşhis koyamamış. İşin ciddiyetini anlamış durumda olduklarım sanmıyorum. Bankerler açıkça mevduat topluyorlar. Oysa mevduat devletin garantisi altındadır. Her banka bile mevduat toplayamaz. Yann bu bankerlik işinin bir fiyasko ile sonuçlanmasından endişe ederim.

Devlet Başkanı'nın emriyle bu konuda bir toplantı düzenlendi. Özal, Erdem, Kafaoğlu, Aktürk, Küçükahmet'le birlikte Saltık Paşa'nın da katıldığı toplantıda durum değerlendirmesi yapıldı.Bankerlik konusu ve yüksek faiz olayı, ilk kez böylesine üst düzeyde bir toplantıda gündeme geliyordu. Ocak ayma gelindiğinde Türkiye'de gizli faiz yarışı devam ediyor, bankerler de giderek palazlanıyordu. Mevduat piyasasında paylarını arttırmak amacıyla büyük çaba harcayan küçük bankalar el altından yüksek faiz veriyorlar, Özal bu duruma ses çıkarmıyordu. Aslında hiç kimsenin ses çıkaracak durumu da yoktu. Temmuz ayında yürürlüğe giren kararnameyle faizler serbest bırakılmıştı. Büyük bankalar, küçükleri bu konuda uyardıkları zaman hep aym cevabı alıyorlardı.

— Faiz serbest değil mi?

— İyi ama o zaman niçin oturup da centilmen anlaşması imzalıyorsunuz kardeşim.

Ya da küçükler toplantılarda durumu idare etmeye çalışıyorlardı.

— Efendim, şube müdürümüz hata yapmış. Bundan sonra olmayacaktır.

27 Ocak günü, yaklaşık bir ay önce kurulan Bankacılık Şeref Divanı Ankara'da toplandı. Bazı bankaların anlaşma dışında yüksek faiz vermeye devam ettikleri, bu durumda Divan tarafından uygulanacak hiçbir müeyyide olmadığı belirtilerek baştan ölü doğan bu kuruluşun dağıtılmasına karar verildi. Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Doğan Ünlü, toplantıda yaptığı konuşmada şunları söylüyordu:

— Serbest faiz sistemini her bankanın ayrı ayrı faiz tesbiti ve ilanı şeklinde anlamayan, serbest faizi ekonominin bir gereği olarak arz ve talebe göre piyasada oluşacak faiz biçiminde kabul eden Ziraat Bankası, gerek mevduat ve gerekse kredi faizlerini aşırı derecede arttırmanın Türk bankacılığı ve ekonomisine yararlı olmadığı görüşündedir.

Ziraat Bankası kendi imkânlarıyla mevduata bütün bankalardan daha yüksek faiz verebilecek durumda olmasına rağmen, Türk ekonomisinin ve bankacılığının geleceğini düşünerek bu yanşa katılmamış ve belli bir süre bu gelişmeleri izlemiştir. Gelecekte bu uygulamaların böyle devam etmesi durumunda fevkalade büyük sıkıntılarla karşı karşıya geleceğiz. Başımızı ellerimizin arasına alıp düşünelim.Aynı günlerde, İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer çevresine şöyle diyordu.

— Hükümetimiz emretti ve centilmen anlaşması imzalattı. Ancak pek çok banka uymuyor. Daha anlaşmaların mürekkebi kurumadan hepsi yüksek faiz vermeye başladılar. Bizi Turgut Bey serbest bıraksın, öyle faiz veririm ki bütün bu bankaları balık silkeler gibi silkelerim. Sonra ben de büyük yara alırım ama bu küçük bankaların hiçbirini yaşatmam.

29 Ocak 1981 günü bütün bankaların Genel Müdür ve Yönetim Kurulları Başkanlanna bir teleks geldi.

— Son gelişmeler karşısında bankamız 28 Haziran 1980 ve 22 Aralık 1980 tarihli faiz anlaşmalarım bundan böyle sona ermiş sayılmaktadır. Bilgilerinize sunarım. Saygılarımla. Cahit Kocaömer, İş Bankası Genel Müdürü. İş Bankası, şubat ayının ilk gününden itibaren bir yıl vadeli mevduata verilen faizi 8 puan birden arttırmış ve yüzde 50'ye çıkarmıştı. O gün Turgut Özal, Cahit Kocaömer'i Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nda buldurdu.

— Aferin Cahit, çok iyi bir karar verdin. Tebrik ederim. Bak bundan sonra paralar nasıl oluk gibi akacak.

Birkaç gün sonra Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü Özyeğin geldi.

— Cahit Bey, sizi tebrik ediyorum. Biz bundan daha fazlasını veremeyiz.

Ancak bazı banka genel müdürleri, daha ilk günden daha yüksek faiz vereceklerini açıklamaya başlamışlardı. Merkez Bankası'mn yeni Başkanı Osman Şıklar ise şöyle diyordu:

— Bundan sonra faiz oranları piyasada serbest— olarak

belirlenecektir.

Banka faizleri artınca, bankerler de verdikleri faizi yeniden arttırdılar. Banker Kastelli, halkın piyasa bankerlerine para kaptırmaması için yeni bir uyanda bulundu. O günlerde bankerler hakkında dolandırıcılık iddiasıyla savcılığa 100'den fazla şikâyet yapılmıştı. Ancak saadet zinciri devam ediyordu. Gazetelerde, radyo ve televizyonda banka ve banker ilanından geçilmiyordu.

— Halka hizmet böyle olur. Banker Kastelli gelirde ve güvende yine öncü. Gelir oranlarını yeniden yükselttik. Yılda net yüzde 55 veriyoruz.

— İstanbul Bankası, Hızır sistemi sunar. Gayrimenkul, otomobil, ev eşyası, gıda, buzdolabı ve ben/eri ihtiyaçlarınız için duyurularımızı bekleyiniz.

— İş Bankası yine büyüklüğünü kanıtlıyor ve faiz barajını aşıyor. Yıllık mevduata yüzde 50 faiz veriyoruz.

— İşte yılın süper olayı. Hisarbank ve EkoYatırım şubelerinde Altm Sertifika. Gelirinizi kat kat arttırın.

YATILI OKUL ALIŞKANLIĞI

1981 yılının ocak ayına gelindiği zaman MGK Genel Sekreterliği, gerek ekonomik ve gerekse siyasal konularla ilgili örgütlenmesini tümüyle bitirmiş ve yeni çalışma düzeni başlamıştı. Çalışmalar artık çeşitli komisyonlarda yapılıyor, bu çalışmalara uzmanlar çağrılıyor, Konsey üyelerine brifingler düzenleniyordu. Konsey üyeleri böylece çeşitli kamu kuruluşlarının çalışmalarını en yetkili yöneticilerin ağzından öğrenme fırsatı buluyorlar, bu arada kuruluşları yöneten kişileri de tanıma olanağına sahip oluyorlardı. Bu brifinglere Bülend Ulusu da katılıyordu. Konu ekonomiyle ilgili ise Turgut Özal, Kaya Erdem, ilgili bakanlar, müsteşarlar, genel müdürler de brifinglere davet ediliyorlardı. Devlet Başkanınm da katıldığı bu brifingler çok sıkı kurallara bağlanmıştı. Bu kurallar daha önceden brifingi verecek olan kuruluşa gönderiliyor ve toplantıya katılacaklar, Evren Paşa'nın ve diğer Konsey üyeleri ile komutanların önünde güç durumda kalmamak için günlerce önceden antrenman yapmaya başlıyorlardı. Brifingde kimin nerede, nasıl ve hangi süreyle konuşacağı konusunda ilgili kuruluşa daha önceden kesin emirler geliyordu. Verilen süreye özellikle uyulması şarttı. Örneğin, kürsüye çıkıp da konuşacak olan kişiye yarım saat süre verilmişse, o kişi 45 dakika konuşamazdı. Eğer Konsey'den böyle bir istek gelirse süre ancak o zaman uzayabilirdi. Brifingde sorulan sorulara ilgili bakan cevap verebilirdi. Eğer genel müdürün konuşması da gerekiyorsa bakan bu konuda izin isteyebilir ve genel müdüre söz verilebilirdi. Konuşmaların sonu her zaman "Arz ederim" diyerek Devlet Başkanı, Konsey üyeleri ve Genel Sekreterin başı öne eğerek selamlanmalarıyla biterdi. Kürsüye çıkan konuşmacıların el kol hareketleri yapmaları, ellerini kollarını sallayarak konuşmaları gibi bir kural yoktu. Disiplin açısından konuşmacının sol eli yanda durur, sağ elifti ise ancak elindeki sopayla "yansı" daki rakamlarda ya da tablolarda bir hususu göstermek için kaldırabilirdi. Hemen her ekonomik brifingde bir de yansı bulunur, anlatılan hususlar bu aygıtla göze de hitap edecek bir biçimde yansıtılırdı. "Yansı" sözcüğü, "projeksiyon makinesi" anlamına kullanılırdı ve Konsey'den önceden gelen emirler doğrultusunda bu sözcüğün kullanılması öngörülmüştü. Konuşmacı örneğin, "Sayın Devlet Başkanım, yansı'da da görüldüğü gibi." derdi. Brifinglere genellikle çok kısıtlı sayıda bir kadro katılırdı. Öndeki beş koltuğa, ortada Devlet Başkanı olmak üzere Konsey üyeleri oturur, Başbakan Ulusu gelecekse, kendisi için de ayrıca bir koltuk hazırlanırdı. Arka sıralarda bakanlar ve ilgili teknisyenler otururdu. MGK Genel Sekreteri ayrı bir yerde oturur, salonun diğer bir köşesindeyse ilgili Konsey

komisyonunun yetkilileri ile uzman subaylar bulunurdu. Bir subay, yansı' nın başında bulunur ve konuşmacının anlattığı rakam ve grafikler bu aygıt aracılığı ile ekranda belirirdi. Sorulan genellikle Evren Paşa sorar ve konuşmacıları gerçekten sıkıştırırdı. Konuşmacıya soru sormak isteyenlerin önce Devlet Başkanmdan izin almaları gerekirdi. Konuşma metinleri daha önceden Konsey üyelerine dağıtıldığı için, kürsüde anlatılanları yazılı metinden izlemek de mümkün olurdu. Düzenlenen her brifing için önceden çok sayıda rapor ve yazılı metin Konsey Sekreterliğine ilgili kuruluşlar tarafından gönderilirdi. Konseyin sivü uzman kadrosundan DPT uzmanı Kemal Kasaroğlu bir gün, sonraki aylarda MGK Genel Sekreterliğine atanan Necdet Üruğ Paşa'ya sormuştu:

— Paşam, her gün çok sayıda rapor geliyor. Çok merak ediyorum, sizler bu raporları bunca iş arasında okumaya fırsat buluyor musunuz?

— Buluyoruz. Çünkü bizim askeri yatılı okullardan gelen bir alışkanlığımız vardır. Gece yatmadan önce de özellikle uzun uzun okuruz. Okuduklarımız da bunlardır. Devlet işleridir.

Devlet Başkanı Kenan Evren, bu brifinglerde sık sık üzüntülerini dile getirir, bürokrasinin istenilen verimde çalışmadığından yakınır, ilgili kamu kuruluşları arasında verimli bir işbirliği olmadığını belirterek, bu gibi konularda askerliğin hiç aksamadan çalışan örgütlenmesinden örnekler verirdi. Bazen de kızmakla karışık eleştirilerde bulunurdu.

— Sayın Devlet Başkanım, Tarım Bakanlığı, buğday üretimimizin bu yıl 17 milyon ton olduğunu, Toprak Mahsulleri Ofisiyse 15 milyon ton olduğunu söylüyor.

— Yani buğday üretimimizi bile bilmiyor muyuz? Nasıl iş bu.?

Bazı brifinglerde ise bazı genel müdürlerin büyük takdir kazandığı olurdu. Bunlardan biri de Azot Sanayii Genel Müdürü Yücel Özden'di. 1981 yılı ocak aymda gübre konusunda verilen bir brifingde 10 dakikalık konuşma hakkı olan Özden'e Evren Paşa "Sen orada dur" diyerek soru sormaya başlamış, diğer komutanlardan da gelen sorularla Azot Sanayii Genel Müdürü tam 1 saat 45 dakika kürsüde bütün sorulara cevap vermiş, ülkemizin gübre sorununu bütün ayrıntılarıyla anlatmıştı. Kürsüden inerken Yücel Özden'e teşekkür edilmişti. Daha sonra, özellikle 1982 yılında yapılacak bazı Konsey brifinglerinde Turgut Özal çok güç durumlara düşecek ve o yılın temmuz ayında istifa etmesinde bu brifinglerde olup bitenler önemli bir rol oynayacaktı. Bu olayları ileride ayrıntılarıyla açıklayacağız. MGK'nın huzurunda bir de yasa tasarılarıyla ilgili

olarak yapılan toplantılar vardı. MGK burada yasama organı görevini yapar ve üyelere ilgili bakan ve teknisyenler tarafmdan bilgi verilirdi. Bunlardan birincisi yasa tasarısıyla ilgili hazırlık toplantılarıydı. Buraya gerekiyorsa Başbakan da gelir, ancak ilgili bakan ve teknisyenler mutlaka çağrılırdı. Bu toplantılarda herkes görüşünü serbestçe açıklar ve sevkedilen tasarı konusunda MGK'ya bilgi verilirdi. İlgili MGK İhtisas Komisyonu Başkan ve üyeleri de bu toplantılara katılırdı. Bu toplantılarda genellikle konu Devlet Başkanı ile diğer Konsey üyelerine anlatılır ve onların direktifleri alınırdı. İkinci tür toplantılar ise yasama toplantılarıydı. Buraya da aynı kadrolar gelir, herkes görüşlerini açık bir biçimde anlatırdı. Kimse küçümsenmez, isteyen herkes konuşurdu. Bu konuşmalar tutulan gizli zabıtlara da geçirilir, sonuçta beş kişilik Konsey kadrosu oylama yaparak yasa tasarısını ya onaylar, ya da reddederdi. Ancak hazırlıklar daha önceden sıkı bir biçimde yapıldığı için red kararı çok ender alınırdı. Özellikle ekonomik alandaki çalışmalar, MGK Bütçe Plan Komisyonu Başkanı emekli Amiral Hüsnü Küçükahmet tarafmdan Konsey'e sunulurdu. Ekonomik konularla ilgili olarak bazen Turgut Özal ve Devlet Başkanı Danışmanı Adnan Başer Kafaoğlu da Konsey Genel Sekreterliğine gelirler ve Küçükahmet'le ayn ayn çalışmalar yaparlardı. Şakacı ve esprili kişiliği ile tanınan MGK Genel Sekreteri Haydar Saltık Paşa bu üç kişiye, o zaman televizyonda gösterilen bir diziden ilham alarak isim takmıştı:

— Çarli'nin melekleri.

EKONOMİ BÜROKRASİSİ

Turgut Özal, kendisine bağlı DPT gibi kuruluşlar dışında Maliye Bakanlığına da tam olarak egemen olmaya çalışıyordu. Maliye Bakanı Kaya Erdem, Özal'ın izlediği ekonomik politikalara gönülden inandığı için, Bakan düzeyinde en küçük bir sorun bile yoktu. Ancak Maliye bürokrasisi Turgut Özal'a direniyordu. Özellikle Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu, direnenlerin başında geliyordu. Kocayusufpaşaoğlu'nun do lıa ilk günlerden Kaya Erdem'le ilişkileri en alt düzeye inmişti. Hazine Genel Müdürlüğünde, Bütçe ve Gelirler Genel Müdürlüklerinde de Turgut ÖzaFa karşı tepkiler vardı. Maliye Bakanlığını Özal'ın yönetmesini hazmedemeyen bürokratlarla Özal ekibi arasında sürekli tartışma çıkıyor, bu tartışmalar Özal ve Erdem tarafından yatıştırılıyordu. Özellikle yabancı sermaye işlemleri konusunda gelecek aylarda ortaya ciddi tartışmalar çıkacak, Maliye ve DPT yetkilileri birbirlerine küseceklerdi. Turgut Özal ve Kaya Erdem daha sonra bu bürokratları bir araya getirerek "barıştırma toplantıları" düzenleyeceklerdi. Hazine Genel Müdürü Cengiz Alper'le DPT Yabancı Sermaye Dairesi Başkanı Hüsnü Doğan arasında kesilen ilişkilerde iş ciddi boyutlara varacak ve Turgut Özal' m makam odasında bu iki kişi banştınlacaktı. Küsmeler bununla da kalmayacaktı. DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk ile Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı Nihat Güner de birbirlerine küsecekler ve ilişkileri tümüyle kesilecekti. Her iki kuruluş da doğrudan doğruya Turgut Özal'a bağlı olmasına rağmen, bu iki yetkiliyi daha sonra hiçbir kuvvet banştıramayacaktı. Ekonomik bürokraside birbirine küsen, ilişkileri koparan çok sayıda bürokrat vardı. İşler DPT'de de pek iyi gitmiyordu. Yıldırım Aktürk ilerideki aylarda kalkınma planı ile yıllık programlar konusunu büyük ölçüde İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Oral Akman'a bırakacak, kendisi teşvik ve yabancı sermaye işleriyle ilgilenmeyi tercih edecekti. Bu konulara DPT'de Ekrem Pakdemirli vc Hüsnü Doğan bakıyorlardı. Her ikisi de Özal'ın en yakın çalışma ekibi içerisinde yer alıyordu. Kalkınma planı kavramı Özal'ın Başbakan Yardımcılığı döneminde bütünüyle bir kenara bırakılacak, hatta yıllık programlarla bile hiç kimse ciddiye alarak uğraşmayacaktı. Nitekim 1982 yılında, o yılın programı temmuz ayı geldiği halde ortada olmayacaktı. Yıldırım Aktürk bu konuyu İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Oral Akman'a bırakmıştı. Ancak Akman, aşırı titiz bir uzman olduğu için her konuyu ince elenip sık dokuyor, aradan 7 ay geçtiği halde programı bir türlü çıkaramıyordu. Akman bu arada fırsat buldukça, çevresinde karşısına çıkan bazı kişileri dövmeyi ele ihmal etmiyordu. İktisadi Planlama Dairesi Başkanı'nın elinden sadece "uçanla kaçan" kurtuluyor, geriye

kalanlar dayak yiyordu. DPT'nin odacısından şoförüne, uzmanından sekreterine kadar Oral Akman'dan iş yerinde dayak yemeyen çok az adam kalmıştı. Bu işten nasibini en son olarak Yalçın Alaybeyoğlu adlı uzman alacaktı. Oral Akman, Yalçın Alaybeyoğlu'nu odasında kafa darbeleriyle sendelettikten sonra birkaç yumruk patlatacak ve nakavt ettikten sonra makamına dönüp oturacaktı. Bu olayın basma yansımasından ve Oral Akman tarafından DPT'de dövülenlerin listesinin gazetelerde çıkmasından sonra Başbakan Bülend Ulusu, Yalçın Alaybeyoğlu'nu yanma danışman olarak alacak ve Oral Akman'a da bir daha iş yerinde hiç kimseyi dövmemesi konusunda uyarıda bulunacaktı. DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk dürüst bir insandı. Elinde her türlü fırsat olmasına rağmen hakkında bir tek gün bile dedikodu çıkmamıştı. Asık suratlı, sosyal yönü biraz zayıf olan Aktürk, Ankara'da büyük bir para sıkıntısı çekiyor, ailesini Yalova'dan Ankara'ya getiremiyordu. Kendisi de bir kamu kuruluşunun misafirhanesinde kalıyordu. Aktürk ağustos ayında Turgut Özal'a gidecek ve bu şartlarda daha fazla yaşayamayacağını belirterek görevinden aynlıp Yalova'ya gitmek istediğini söyleyecekti. Bunun üzerine bütün ekip harekete geçecek ve Aktürk için ucuz kirası olan bir kamu kuruluşunun lojmanı ayarlanacaktı. Aktürk, ancak bundan sonra Ankara'ya ailesini getirebilecekti. 1981 yılı ocak ayında Maliye Bakanlığı Müsteşarlığına atanan Ertuğrul Kumcuoğlu, gerek MGK ve gerekse Başbakan Bülend Ulusu'nun takdirlerini kazanmış bir bürokrattı. Ancak Müsteşar olmasından kısa bir süre sonra Kumcuoğlu'nun da adı Turgut Özal'ın makamında bir kavga olayına karışacaktı. Memurlara verilecek yan ödeme kararnamesiyle ilgili olarak Özal'ın odasmda bir toplantı düzenlenmişti. Bu konuda Maliye ile yine Özal'a bağlı olan Devlet Personel Dairesi arasında her zaman görüş ayrılığı vardı. Başbakan Yardımcısının odasında o gün yapılan toplantıda Özal dışında Kaya Erdem, Ertuğrul Kumcuoğlu, Kumcuoğlu'nun yerine Bütçe Genel Müdürlüğüne atanan Biltekin Özdemir, Devlet Personel Dairesi Başkanı Selçuk Kantarcıoğlu ve Özal'ın Danışmam Mehmet Keçeciler vardı. Konu görüşülürken bir ara Özal, Erdem ve Özdemir, Başbakan'ın yanına çıktılar. Odada üç kişi kalmıştı. Kantarcıoğlu, Kumcuoğlu'na yüklenmeye başladı.

— Zaten Maliye olarak hep böyle yaparsınız. 1-4 derece devlet memuru fazla mesai alamaz diye bütçeye hüküm koydurursunuz, ama kendi bakanlığınıza verirsiniz. Başkaları sanki devlet memuru değil. Onların paraya ihtiyacı yok değil mi?

— Sana ne yahu? Bütçe bizim işimiz. Personel Dairesine soracak değiliz herhalde. Herkes kendi işine baksın.

— Doğru konuş.

— Sen doğru konuş.

İki taraf da birbirinin üzerine hamle etmişti. Turgut ÖzaFın makam odası büyük bir kavgaya sahne olmak üzereydi. Mehmet Keçeciler yalvarıyordu.

— Beyler yapmayın. Şimdi geliverirler rezil oluruz. Ayıptır.

Keçeciler, ayakta birbirlerine girmek üzere olan tarafları güçlükle ayırdı. Bürokraside böylesine gelişmeler olurken Turgut Özal, 1981 başlarında yine rahatsızdı. Önüne her zaman engeller çıkarıldığından yakınıyordu. Bakanlar Kurulu'nda kızdığı, kızmanın da ötesinde nefret ettiği bakanların başında Çalışma Bakanı Turhan Esener geliyordu. Özal'la Esener'in yıldızları bir türlü barışmıyor, iki tarafın da katıldığı her toplantıdan sonra Özal kendisini hasta hissediyordu. Esener, Turgut Özal'ın çeşitli girişimlerle işçi haklarını kısıtlamak istediğini savunuyor ve bu görüşlerini Türk İş yetkililerine de açıkça bildirerek "Beyler haberiniz olsun, durum böyle böyledir" diyordu.
Çalışma Bakanı'nın bu çabalarına karşın, Türk İş'in en üst düzeydeki yetkililerinden biri oiaıı Kaya Özdemir, DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk'e bir gün şunları söylüyordu.

— Yıldırım Bey, ben hayret ediyorum bu Turhan Esener'e. Habire bize gelip "Bunlar sizi satacaklar. Durumu ona göre değerlendirin" diye kışkırtıyor. Bakanlar Kurulu'nda işçi konularıyla ilgili konuşulan her şeyi gelip bize aktarıyor.

Türk İş yetkilisinin, kendilerini uyarmaya çalışan Çalışma Bakanı'na karşı tavrı böyleydi. Yine işçi sorunlarıyla ilgili olarak Türk İş'te yapılan bir toplantıdan sonra Turhan Esener'le kapışan Turgut Özal ciddi bir kalp spazmı geçirecek ve "Bu adam beni öldürecek" diyecekti.

HASAN CELAL GÜZEL GÖREVDEN AYRILIYOR

Şubat ayı ortalarında, Turgut Özal'ın Başbakanlıktaki sağ kolu, Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel, görevinden ayrıldı. Başbakanlık Müsteşarı Necdet Calp, 11 Şubat günü Güzel'i çağırarak çok üzgün olduğunu, ancak görevden alınacağını söyledi. Başbakanlıkta bir süreden beri, Bülend Ulusu'nun göreve getirdiği iki emekli denizci Müsteşar Yardımcısı ile kıdemli Müsteşar Yardımcısı Hasan Celal Güzel arasında uyumsuzluk başlamış, Güzel devre dışı kalmıştı. Ekonomik konular dışındaki işlerle "fazla ilgilenmemesi" için daha önce uyarılan Turgut Özal, en yakın çalışma arkadaşlarından birine "sahip çıkamaz" olmuştu. Hasan Celal Güzel gerçekten de Özal'ın büyük güvenini kazanmış bir bürokrattı. Ayrıca mühendis de değildi. Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olmasına rağmen bu güveni kazanmıştı. Özal'ın ekibindeki tek Mülkiyeli idi. İkisi adeta sırdaş olmuşlardı. Birlikte "durum muhakemeleri" yapıyorlar, belli durumlarda ne yapılması gerektiği konusunda ekip içerisinde yapılan toplantılarda Güzel her zaman yer alıyordu. Başbakan Ulusu, 12 Şubat günü Hasan Celal Güzel'i makamına çağırdı.

— Hasan Bey, ben bu koltuğa oturduğum ilk gün sizinle konuşmuştuk ve bana devlete, millete hizmet için çalıştığınızı, eğer istenirse görevden hemen ayrılmaya hazır olduğunuzu söylemiştiniz. Ben de size o anda bir şey olmadığını, eğer durum gerektirirse size açıkça söyleyeceğimi belirtmiştim. Şimdi sırası geldi. Çok üzgünüm.

— Peki Sayın Başbakanım, size bir şey sormama izin verin lütfen. Beni niçin alıyorsunuz görevden? İşimden memnun değil misiniz?

— Katiyen, tam tersi.

— Yoksa bazı eski devlet adamlarını evlerinde ziyarete gidiyorum diye mi almıyorum? İleride sizi de, eğer kabul ederseniz ziyarete gelirim. Benim vefa anlayışım budur Sayın Başbakan. .

Güzel, görevinden almdığı gün son konuşmasını Turgut Özal'la yaptı. İki dost vedalaştılar. Nasılsa yine görüşecekler, nasılsa yine birlikte olacaklardı. İkisi de bu temenniyi birbirlerine ilettiler. Özal. 6 Kasım seçimlerinden son— [ra Hasan Celal Güzel'i Başbakanlık Müsteşarı yaptı.

AMCANIZ KORKTU

Bankalar ve bankerler arasında sürüp giden faiz yarışı 1981 yılının şubat ayında yeniden kızışmıştı. Bankaların mevduat sertifikası rekabetine artık Vakıflar Bankası, Anadolu Bankası gibi devlet bankaları da katılmaya başlamıştı. Bankaların bir yıllık mevduata yüzde 50 faiz verme kararından sonra banker piyasasında faizler yeniden yükseliyor ve bazı bankerlerin yıllık net faizi yüzde 70'e kadar çıkardığı görülüyordu. İş Bankası tarafından yüzde 50'ye yükseltilen faiz de bazı bankaları tatmin etmemişti. Bunlar yine yüksek faiz vermeye devam ediyorlardı. Türkiye Emlak Kredi Bankası Genel Müdürü Cemal Kulu, bu konuda özellikle Hisarbank'ı suçluyordu. Aralık ayında yapılan bir bankalar toplantısında bu bankanın Genel Müdürü Ahmet Demirer'e uyanda bulunmuş, Demirer de Ankara'daki şubelerine Kulu'nun resimlerini göndererek "bu şahıs hesap açtırmak için gelirse kendisine dikkat edilmesini ve yüksek faiz verilmemesini" istemişti. Cemal Kulu, bir gün Hisarbank'm Atatürk Bulvarı ile Sakarya Caddesi köşesindeki Ankara Yenişehir şubesine uğradı. İlgili memurlar kendisini tanımamışlardı.

— Evladım ben emekliyim de. Bir başka bankada param var. Siz galiba daha yüksek faiz veriyormuşsunuz. Bu parayı size getirmek istiyorum.

— Kaç paranız var amca?

— 1 milyon lira evladım. Emlak Kredi'de duruyor. Onlar normal faiz veriyorlar.

— Tamam amca, şimdi sizi yukarıya alalım. Orada bütün şartları arkadaşlarımız size anlatırlar. Faizimiz yüksektir.

Cemal Kulu, yukarı kata çıkınca Hisarbank'ın şartlarını öğrendi. Sonra bu öğrendiklerini bir bankalar toplantısında renkli kişiliği ile bütün genel müdürlere anlatarak herkesi gülmekten kırıp geçirdi.

— Kardeşim, bizi aldılar yukarı kata. Maşallah güzel güzel kızlar servis yapıyor. Amca yarın parayı getirin ve yatırın. Eğer 1 milyon getirirseniz size bir de hediye halı veririz dediler. Bir kat daha yukarı çıksaydık "Amca burada da sana bir karı vereceğiz" diyeceklerdi. Amcanız korkusundan ne halıyı alabildi, ne de karıyı."

Hisarbank Genel Müdürü Ahmet Demirer, Cemal Kulu'ya cevap verdi.

— Estağfurullah abiciğim. Müessesemiz, velinimeti olarak gördüğü müşteriye hizmeti bir görev sayar. Ayrıca yüksek faiz de verir. Her zaman bekleriz.

Her kez yaklaşık 40 bankanın en üst düzeyde yöneticilerinin katıldığı bankalar toplantıları elbette ki her zaman böyle esprili, neşeli geçmiyordu. Ortalama iki ayda bir yapılan toplantılan "Ev sahibi" bir banka düzenliyor, ev sahipliği de sırayla oluyordu. Toplantılar Ankara, İstanbul ya da İzmir'in en lüks otellerinde düzenleniyor, ev sahipliğini yapan banka, konuklarını ağırlamak için elinden geleni ardına koymuyordu. Sert tartışmalar genellikle yemekten önce çıkıyor, öğle yemeğinde yenilen güzel yemeğin ve içilen içkilerin de etkisiyle banka genel müdürleri toplantının öğleden sonraki bölümüne bir parça "mayışmış" durumda geliyorlardı. Bu durumda hava ister istemez yumuşuyordu. Birincisi 29 Haziran 1980 tarihinde, faizlerin serbest bırakılmasının hemen öncesinde, sonuncusu ise 18 Haziran 1982'de, Kastelli'nin yurt dışma kaçmasından iki gün önce düzenlenen bankalar toplantılarında faizlerle ilgili olarak hep aynı hususlar konuşuluyordu.

Centilmen anlaşması devam etsin mi.? Sonunda herkes oybirliği ile "Etsin" kararma varıyordu. Kim ne kadar faiz veriyor? Bazı bankalar niçin yüksek faiz veriyorlar? İş bu soruya gelince tartışma başlıyordu. Bazı bankalar yüksek faiz verdiklerini kabul ederek sorumluluğu şube müdürünün üzerine atıyorlar, bazıları ise bunu tümüyle inkâr ediyordu. Artık her banka, memurlarını seferber etmiş durumda başka bankalarda hesap açtırıyor, banka toplantılarında bu hesap cüzdanları ortaya çıkıyordu.

— İşte kardeşim, işte isbat ediyoruz. Bakın yüzde 65 faiz veriyorsunuz, hem de cüzdana işliyorsunuz hiç çekinmeden. Ayıptır yahu.

Bazen de başka nedenler yüzünden koskoca adamlar toplantıyı terk edip gidiyorlar, başka bazı genel müdürler ise bunları geriye döndürebilmek için peşlerinden dışarı fırlıyorlardı. Örneğin, İstanbul'da yapıian bir toplantıda, yüksek faiz verdiği gerekçesiyle üzerine fazla gidildiği zaman Pamukbank Genel Müdürü Hüsnü Özyeğin bağırmaya başlıyor ve centilmen anlaşmasından çıkmak için zaten fırsat kolladığından, toplantıyı terk ediyordu.

— Beyler ben burada daha fazla duramam. Ne yaparsanız yapın bundan sonra.

Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Doğan Ünlü ise Özyeğin'i

yumuşatmaya çalışıyordu.

— Yapma be Hüsnü'cüğüm. Çıkma be kardeşim. Otur da konuşalım yahu. Hadi kırma beni.

Toplantıda biraz da "rol yaparak" ve içinden gülmeye devam ederek salonu terk eden Hüsnü Özyeğin'in arkasından Yapı Kredi Genel Müdür Yardımcısı Halil Atalık başta olmak üzere çok sayıda bankacı dışarıya fırlıyorlardı. Hepsinin korkusu aynıydı. Eğer bir tek banka anlaşmadan resmen çekilirse faiz yarışı "resmiyet kazanır" ve bunu hiç kimse durduramazdı. Dışarıdan sesler geliyordu.

— Hüsnü baba haydi gel içeriye.

— Gelmem. Artık mümkün değil.

Sonunda Hüsnü Özyeğin içeriye giriyordu. Ancak değişen bir şey yoktu. Her banka anlaşmaya uymakla birlikte istediği faizi vermeye devam ediyordu. İş Bankası'nm bir yıl vadeli mevduata verdiği faizi yüzde 50'ye çıkarmasından hemen sonra İstanbul'da yapılan ilk bankalar toplantısına, Merkez Bankası Başkanlığına yeni atanan Osman Şıklar da katılıyordu. Şıklar bu konuda "çok ciddi" ve "kesin kararlıydı". Bu işi sıkı bir disiplin altma alacaktı.

— Sayın genel müdürler, bundan sonra yapılacak her banka toplantısma ben de katılacağım. Faiz işi ciddi bir denetim ve disiplin altmda gidecektir. Merkez Bankası olarak hiçbir bankanm, centilmen anlaşmasında öngörülenden daha yüksek bir faiz vermemesini kesinlikle sağlayacağız. Yüksek faiz veren bankalar hakkında en ciddi müeyyideler uygulanacaktır. Haberiniz olsun. Türk ekonomisi bundan daha yüksek bir faize dayanamaz. Bu son olsun. Daha fazla yükseltilmesine izin verilmeyecektir.

Ancak Merkez Bankası Başkanının sözlerine itirazlar geliyordu.

— Sayın Başkan, acaba faizler serbest mi değil mi efendim? Bunu bir öğrensek.

Oysa yeni Başkan çok sertti.

— Fazla laf istemiyorum beyler. Yüzde 50 son olacaktır.

— Yani biz İş Bankası'nın peşinden mi gideceğiz? Memlekette faizleri İş Bankası mı düzenleyecek bundan sonra?

Burada, işin kendi üzerine geldiğini fark eden İş Bankası Genel

Müdürü Cahit Kocaömer söz alıyordu.

— Arkadaşlar, biz buraya Merkez Bankası ile şike yaparak gelmedik. Hodri meydan dedik ve faizleri arttırdık.

— Siz arttırınca iyi de, biz arttırınca niçin suç oluyor?

— Beyler, yapmayın, etmeyin, eylemeyin. Bu işi daha fazla yozlaştırmayalım. Eğer bu anormal faiz yarışını sürdürürsek, birkaç ay önce demokrasinin başına gelen akıbet yakmda bizim başımıza da gelebilir. Artık bu duruma uyalım lütfen.

Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar, bundan sonra yapılan her bankalar toplantısına gelecek ve hep aynı şeyleri söyleyecekti.

— Fazla faiz vereni yakarım. Çok fena yaparım.

Ancak sonuç değişmeyecekti. Değişmediği gibi bundan sonra bir de mevduat sertifikası sorunu çıkacaktı. Sonra değineceğimiz bu konuda da ilginç olaylar olacaktı. Aynı günlerde, İkinci Ulusal Bankacılık kongresinde bir konuşma yapan Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Doğan Ünlü şöyle konuşuyordu:

— Bir itibar mesleği olan bankacılık, bugün Kapalı çarşı önünde iş yapan işportacıların durumuna dönmüştür. Centilmen anlaşmasının bozulmasıyla faiz sistemi yozlaştırılmıştır. Serbest faiz sisteminin karşısında değiliz. Ancak sistemin böylesine yozlaştırılmasına karşıyız.

Bütün bu olaylar olup biterken Turgut Özal'dan, Kaya Erdem'den ve diğerlerinden hiç ses çıkmıyordu. Onlar da faiz kavgasını, bankerlerin palazlanmasını seyretmekle yetiniyorlardı. 20 Şubat 1981 tarihli Milliyet'te bazı bankerlerin, örgütlü dolandırıcılık suçundan yargılanmaya başlandıkları haberi vardı.

SORUŞTURMA AÇTIRACAĞIM

Turgut Özal, kamu ve özel kesimden oluşan kalabalık bir heyetle birlikte 1981 yılının şubat ayında Japonya seferine çıktı. Bu, Özal'ın iş adamlannı da yanma alarak gittiği ilk gezi oluyordu. Bundan sonra çeşitli ülkelere bunun gibi pek çok gezi yapılacak ve Türk iş adamları o ülkelerde Özal'ın önderliğinde ihracat bağlantıları kuracaklardı. Ancak aşırı rekabet yüzünden, bu bağlantıların Türk ekonomisine yarar mı, yoksa zarar mı getirdiği kamuoyunda uzun süre tartışılacaktı. Japonya gezisine çıkarken, Başbakan Ulusu ilk kez uygulanan bu yöntemi eleştirmiş ve Özal'a uyanda bulunmuştu.

— Turgut Bey, bir ülkeye resmi ziyaret yapıyorsunuz. Özel sektörle bu kadar iç içe olmanın fazla anlamı yok. Onlar da gitsinler ama hiç değilse ayn ayrı gidilse daha iyi olmaz mı?

— Sayın Başbakan, orada topluca bulunmanın yaran vardır. Bizim desteğimizle özel sektör oralarda bağlantı yapabilir. Maksat Japonlara bizim özel sektöre destek verdiğimizi göstermektir.

Başbakan, ÖzaFm bu görüşlerine fazla itiraz etmemiş, daha sonra bu ilkeyi kendisi de benimsemişti. Nitekim sonraki aylarda yapacağı bazı dış gezilere Ulusu Özel Sektör temsilcilerini de götürmüştü. Özal'ın Japonya seferine Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu, Merkez Bankası Kambiyo Genel Müdürü Zekeriya Yıldınm, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Ekonomik İşler Yardımcısı Rahmi Gümrükçüoğlu ile birlikte özel sektörden Mehmet Yazar, Cahit Kocaömer, Şarık Tara, Jak Kamhi, Ali Koçman, Nurettin Koçak, Mehmet Turgut (o zaman özel sektörde idi), Rahmi Koç, özdemlr Sabancı gibi önde gelen iş adamlan ve bankacılar katıldılar. Amaç hem Japonya'nın Türkiye'ye OECD yardımı çerçevesinde vereceğini açıkladığı, ancak bir türlü vermediği 85 milyon dolarlık krediye işlerlik kazandırmak, hem de özel sektöre yeni bağlantı olanaklan yaratmaktı. Ancak görüşmeler sırasında Japonlar sürekli sorun yaratıyorlar, kendi ince ve çetrefilli bürokratik yöntemleri nedeniyle işi yokuşa sürmeye çalışıyorlardı. Türk heyetindeki herkes durumu anlamıştı. Bu durum heyette sinirlilik yaratıyor, Turgut Özal, Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu ile herkesin önünde kapışıyordu.

— Kardeşim, dün geceden beri listeleri bekliyoruz, hâlâ hazır etmemişsin.

— Sayın Özal, Dışişleri gerekli sekreterya hizmetini vermiyor. Ben ne yapayım. Daktilo yok, bize yardım edecek adam yok. Söyleyin elçiliğe bunları sağlasınlar. Yine de iş zamanında bitecektir. Siz endişe etmeyin.

— Bak sana şunu söyleyeyim, böyle çalışma olmaz.

— Sayın Özal, benimle uğraşmayı aklınıza koydu iseniz, buyurun uğraşın. Ben size bu iş bitecek diyorum.

— Türkiye'ye dönünce hakkında soruşturma açtıracağım, haberin olsun.

— Açtırın bakalım. Sonucun ne olacağını Allah bilir.

Bütün heyetin önünde, Tokyo büyükelçiliğimizde geçen bu tartışma herkesi olumsuz yönde etkiliyor, Japonların işi yokuşa sürmesi durumu daha da güçleştiriyordu. Örneğin, orada anlaşma imzalayacak olan heyete Türkiye Devlet Başkanı'nın imzasıyla yetki verilmiş olmasını istiyorlar, bunun da ötesinde Devlet Başkanı'nın imzasının da onaylanmış olması gerektiğini savunuyorlardı. Türk Büyükelçiliği Japon Dışişlerine soruyordu.

— Sayın Devlet Başkanı'mızın imzasını kim onaylayacak? Böyle bir makam eğer varsa neresidir?

Son gece Japon Dışişleri Bakanı kendi rezidansında Turgut Özal, Rahmi Gümrükçüoğlu, Büyükelçimiz Nazif Çuhruk, Rahmi Koç ve Ali Koçman'a bir yemek verdi, Özal sözü sürekli olarak 85 milyon dolarlık Japon yardımına getiriyor ve soruyordu.

— Verecek misiniz?

— İnceliyoruz. Biz size sonra bildireceğiz.

— Vermeniz gerekir. Türkiye'de yeni bir dönem başlattık. Serbest piyasa ekonomisi uyguluyoruz. Ben size söz veriyorum, vereceğiniz her yardım yerinde kullanılacak, ayrıca Türkiye'den hiçbir alacağmız kalmayacaktır. Bu yardıma acele olarak ihtiyacımız var.

Özal, henüz alıp alamayacağını büe bilemediği yardımın şartlarım soruyor, yemekteki Japon yetkililer klasik şartlarım Özal'a anlatıyorlardı. Şartlan uzun uzun dinleyen Turgut Özal durdu. Gözlüklerini düzeltti. Önündeki tabakla, çatalla biraz oynadı ve Japon Dışişleri Bakanma döndü.

— Ekselans, bu şartlarla yardım verecekseniz hiç vermeyin. Ben bu şartlan kabul edemem. Üç yıldan beri OECD toplantılarında açıkladığınız yardımları bekliyoruz. Bunun faizini biz size zaten kredileri kullanmayarak yeterince ödedik.

Yemekteki Japon bakan ve üst düzeydeki yetkililer arasında bu sözlerden sonra bir dalgalanma oldu. Aralannda fısıldaşmalar başlamıştı., Özal gözlüklerini eline almış, oynuyordu. Birazdan Japon Dışişleri Bakanı konuştu.

— Mr. Özal, biz bu şartlan yeniden gözden geçireceğiz. Kredilerin en kısa zamanda serbest bırakılması için de gereken her işlemi yapacağız. Endişe etmeyin.

Özal yemek bittikten sonra otele giderken yanındaki bir heyet üyesine, şöyle dedi:

— Arada bir böyle kumar oynayıp rest çekmesini bileceksin, önemli olan, resti ne zaman ve nerede çekeceğini bilmektir.

Türkiye, Japon yardımını bir süre sonra, daha iyi şartlarla kullanmaya başladı.

MEKTUP ALIŞKANLIĞI

Türk heyeti Japonya'dan Washington'a geçti. Orada da yapılacak işler vardı. Amerikan hükümetinden gelmesi gereken 95 milyon dolarlık kredi için görüşmeler yapıldı. Dünya Bankası ve IMF ile konuşuldu. Türkiye'nin ihracatı şubat ayına gelindiğinde iyice artmaya başlamıştı. Ancak elde henüz yeterli döviz stoku yoktu. Bu durumda Özal yine kredi peşinde koşuyordu. Dünya Bankası ile 300 milyon dolarlık yapısal uyum kredisi anlaşması yapılacaktı. Bu kredinin görüşmelerinde fazla bir sorun çıkmadı. Turgut Özal artık Türkiye'den kimin ne istediğini çok iyi biliyordu. Bir yıl önce, 1980 yılının şubat ayında Dünya Bankası'ndan yine böyle bir kredi alacağımız zaman Washington'da önüne uzatılan taahhüt mektubunu imzalamadan önce epeyce düşünmüş, uzun süre "Yahu bunu imzalayanı ipe gönderirler" dedikten sonra sonunda imza etmişti. O mektupta Türkiye'de yapımı devam eden çok sayıda yatırım projesini durduracağını, bazılarını yavaşlatacağını taahhüt eden Özal, bu kez yeni mektup için zaten hazırlıklıydı. Türkiye'den yola çıkarken yanında çok sayıda "T.C. Başbakan Yardımcılığı" başlıklı kâğıt getirmişti. Bu kçz Dünya Bankası Türkiye Masası Şefi Hint'li uzman Adi Dâvar devreye girmeden kendisi soruyordu.

— Mektup istiyorsunuz değil mi?

— Eh, yine bir mektup rica ederiz Mr. Özal.

Yeni taahhüt mektubu hemen o gün büyükelçiliğimizde daktilo ediliyor ve Özal tarafından imzalanıyordu. 300 milyon dolarlık yeni bir kredi daha alıyor, karşılığında ise aynı ekonomik programın uygulamasımn hükümet tarafından sürdürüleceğini beyan ediyordu. Böyle "yararlı" taahhüt mektuplarına imza attı diye nasıl olsa hiç kimse "ipe gönderilmiyordu".Japonya'da başlayan, ABD'de devam eden gezinin son durağı Batı Almanya olacaktı.

MATTHOFER KAYIP!

Özal, OECD yardımlarını hızlandırması ve bu kuruluşta Türkiye için yine kulis yapması amacıyla Bonn'da Alman Maliye Bakanı Matthofer'le görüşmeyi planlıyordu. 12 Eylül öncesinde Türkiye'ye OECD yardımında koordinatörlüğü üstlenen ve bu konuda büyük çaba harcayan Matthofer 12 Eylül harekâtından sonra tavrım değiştirmiş ve bu durumu eylül ayında Washington'da yapılan IMF genel kurul toplantısında Özal'a belli etmişti. Matthofer, Sosyal Demokrat partinin sol kanadında bir bakan olarak Türkiye'ye yardım koordinatörlüğünde görev almak istemiyor, 12 Eylül harekâtım eleştiren, bu yönetimin Türkiye'de insan haklarını çiğnediğini öne süren kendi kamuoyu önünde güç düşmekten korkuyordu. Ancak Özal yine de umutluydu. Bonn'da Matthofer'le konuşacak ve kendisini ikna etmeye çalışacaktı. Matthofer, Alman hükümetinin Maliye Bakanı olarak OECD'de sözü geçen bir kimse idi.Özal, Almanya'da yapılacak görüşmeler için Yıldırım Aktürk'ü de Bonn'a çağırmıştı. Turgut Özal, Rah mi Gümrükçüoğlu, Yıldırım Aktürk ve Adnan Kahveci'den oluşan ekip Bonn Büyükelçiliğimizde kalıyor, Büyükelçi Vahit Halefoğlu kendilerine çok büyük yakınlık gösteriyordu. 24 Ocak kararlarından bu yana Özal belki 10 kez Bonn'a gelmiş ve Büyükelçi Halefoğlu ile aralarında büyük bir yakınlık oluşmuştu. İki yetkili birbirleriyle aynı yönde düşünüyorlar, aynı dili konuşuyorlardı. Kafa yapıları da birbirine son derece uyuyordu. Ancak Turgut Özal şubat ayında Bonn'a geldiği zaman ortaya "küçük" bir sorun çıkmıştı. Özal'ın ısrarla görüşmek istediği Matthofer ortada yoktu. Özal, Büyükelçilik kanalıyla sürekli olarak Matthofer'i aratıyordu. Ancak yer yarılmış, Matthofer içine girmişti. Bir söylentiye göre, Bonn yakınlarındaki yazlık evine gitmişti. Birkaç gündür Bakanlığa gelmiyordu. Özal homurdanıyordu.

— Bu ne yazlığı yahu? Şubat ayında Almanya'da insan yazlığa mı gidermiş?

Halefoğlu bu arada, Alman Dışişleri Bakanı Genscher ile Özal için bir randevu ayarlıyordu. Genscher, Özal, Gümrükçüoğlu, Aktürk ve Halefoğlu ile birlikte bazı Alman yetkililerin de katıldığı toplantıda Genscher, Türkiye'nin ve 12 Eylül yönetiminin durumunu anlayışla karşıladığını belirtiyordu.

— Yönetim aleyhine komünistlerin yoğun çaba harcaması doğaldır. Bunları fazla dikkate almayın. Bunlar propaganda sanatım çok iyi bilirler ve ellerine geçen her fırsatı kullanmaya çalışırlar. Almanya'da

da aynı şeyi yaparak Türkiye'deki yönetimi yıpratmaya çalışmaları normaldir. Sesli azınlık, sessiz çoğunluğa her zaman hâkim olur ve bastırır. Bence Türkiye içinbaşka bir alternatif yoktu. Uçurumun kenarına gelmiştiniz ve askeri bir müdahale şart olmuştu.

— Çok haklısınız Ekselans. Biz de aynen böyle düşünüyoruz.

Ancak, Alman Dışişleri Bakanlığında yapılan bu toplantıdan sonra Türk heyetini bir sürpriz bekliyordu. O akşam radyo, televizyon ve basma bir demeç veren Genscher şöyle diyordu:

— Bugün yapılan toplantıda Türk yetkililerini uyardım ve insan haklan konusunda daha dikkatli olmalarını söyledim.

Bu demeç ertesi gün Alman basımnda da çıkınca Turgut Özal bir basın toplantısı yaptı. Kibar bir dille, Alman Dışişleri Bakanı'm mümkün olduğu kadar yalancı çıkarmadan toplantıda konuşulanları anlattı. Bir anlamda Alman Dışişleri Bakanına cevap verdi. Bu arada Matthofer, Türk Başbakan Yardımcısına randevu vermemekte direniyordu. Bu duruma en çok bozulanların başında Özal geliyor, ancak renk vermemeye çalışıyordu. Ancak yine de, fırsat buldukça içini biraz döküyordu.

— Şu işe bak kardeşim. Yardım alacağız diye Türk devletinin Başbakan Yardımcısı bir başka devletin Maliye Bakanından randevu bekliyor. Hep şu dersi alıyorum. Bir memleketin ekonomisi başkalanna muhtaçsa,, ne yaparsan yap seni hiç kimse takmaz. Hadise budur."

Matthofer konusu Turgut Özal'la Yıldırım Aktürk arasında da tatsız bir olaya neden oluyor, bu iki yakın dost ilk kez birbirlerine kınlıyorlardı.

— Abi, bu adam bize randevu vermeyecek. Burada boşuna bekliyoruz. Görmüyor musun, kendisi artık kendi seçmenine politika yapıyor. İstediğin iddiaya girerim ki Matthofer yazlıkta falan değil, burada. Ama bizimle görüşmek istemiyor. Kamuoyuna yansır diye bizden cüzzamlı gibi kaçıyor. Bırak bu adamla görüşmeyi, biz OECD'de kendi işimizi kendimiz görmeye çalışalım.

Özal, Yıldırım Aktürk'ün bu sözlerine ilk kez sinirleniyor ve sert konuşuyordu.

— Yahu Yıldırım, sen de çok şey biliyor havasındasın. Bu kadar karışma da işimizi yapalım. Beklemekten başka çare var mı? Boşuna konuşuyorsun.

Yıldırım Aktürk, Özal'dan ilk kez böylesine sert sözler duyunca

Büyükelçilik'teki toplantıyı terk ediyor ve doğruca yukarı katta kaldığı odaya çıkıyordu.Yarım saat sonra odanın kapısında Adnan Kahveci beliriyordu.

— Haydi gel bakalım. Patron aşağıda seni bekliyor.

Özal Bonn'da günlerce bekledikten sonra Matthofer'den bir randevu alacak, ancak Alman Maliye Bakanının Türkiye'nin ekonomik durumu ile artık kişisel olarak ilgilenmesinin sözkonusu olmadığını kendi ağzından duyacaktı. Son bir yıl içerisinde, 24 Ocak kararlarından sonra Türkiye için canla başla çalışan Matthofer, siyasal nedenlerle artık devrede olmayacaktı. Ancak Özal, Ankara'ya döner dönmez bir demeç verecek ve Matthofer'in bu yıl da Türkiye'ye yardımcı olacağım açıklayacaktı., Özal bu konuda şöyle diyecekti:

— Ben çalışacak diyorsam çalışacak demektir. Yalnız, geçen yılki. kadar çok çaba harcamasına gerek kalmayacak. Çünkü çalışmanın büyük kısmını biz yaptık zaten. Yardımın sürdürülmesinde Alman hükümeti de, muhalefeti de mutabıktır.

Özal bu demeci verdiği günlerde, Matthofer'in olayı çoktan bıraktığım Türkiye'de hiç kimse bilmiyordu. Türkiye, bu gelişmelerden sonra 1981 yılının mayıs ayında OECD'den 938 milyon dolarlık bir kredi alacak, son OECD yardımı ise 1982 yılında verilecekti. OECD toplantılarında Türkiye'deki rejim konusu yeniden gündeme gelecek, Özal ise ısrarla direnecekti.

— Ben buraya ekonomik konulan konuşmak için geldim. Siyaset konuşmaya yetkili değilim. Lütfen sadece parayı konuşalım.

YA SAYI BİLMİYOR, YA DAYAK YEMEMİŞ

1981 yılının ilk aylarında Türkiye'nin ihracatı önceki yıllara oranla ciddi bir biçimde artmaya başlıyordu. Özal'ın bu alanda seçtiği ilk hedef Libya idi. Bu ülkenin yetkilileriyle yakın ilişkiler kuran Özal, Türk ihracatçısını bu ülkeye sevketmeye başlamıştı. Artık önüne gelen herkes çantasını kaptığı gibi Libya'ya gidiyor ve orada mal satmaya başlıyordu. Çamaşır mandalından konserveye, zeytinyağından seccadeye ve deri kemere kadar elimizde ne varsa bu ülkeye satmaya başlamıştık. İş öylesine boyutlara varacaktı ki, Türk ihracatçılan bu dost ülkeye nüfusunun birkaç katı deri kemeri bir seferde satacaklardı. Bu günlerde, ülkede bir süredir uygulanmakta olan sıkı para politikası da etkisini göstermeye başlıyor, iç talep azaldığı için elde kalan mallara zorunlu olarak yurt dışında pazar aranıyordu. Artık yavaş yavaş herkes ihracatçı oluyor ve dışarıda kendi pazarını kendisi aramaya başlıyordu. Mart ayı başlarında Libya'ya bir kez daha giden Turgut Özal dönüşünde Dışişleri İkili Ekonomik İlişkiler Genel Müdürü Umut Arık'a "Siz Libya'yı bana bırakın. Orası tamamdır. Bundan sonra sizlerden beklediğim, bana İran'ı, Irak'ı, Cezayir'i, Suudi Arabistan'ı ve diğer İslam ülkelerini ayarlayın. Artık oralara yüklenmek gerekiyor" diyordu. Daha sonra Türkiye'ye Libya'dan çok sayıda üst düzeyde yetkiliyle birlikte alıcı firmalar da geliyor, bu arada bu ülkeye Türk müteahhit firmaları iyice yerleşiyordur. Böylece ülkemize müteahhitlik hizmetlerinden yeni bir gelir kapısı açılması planlanıyordu. Özal bu arada, Libya ile Türkiye arasındaki ulaşımı sağlamak, haberleşmeyi daha iyi biçimde yürütebilmek için çaba harcıyor, ilgili kuruluşları bu amaçla seferber ediyordu. Bütün bu çabalarla birlikte bazı ilginç olaylar da oluyordu. Turgut Özal'ın kişisel dostu, Libya Tarım Bakanı Ebuzeyd Omar Durda Ankara'ya gelmişti. İki yetkili tercüman aracüığı ile yaptıkları görüşmelerde, daha sonra işlerlik kazanması mümkün olmayan Türk Libya ortak tarım ve hayvancılık şirketi kurulması konusunda görüş birliğine varmışlardı. Görüşmelerin sonunda Omar Durda, bu şirket için Türkiye'nin 300 bin dönüm arazi vermesini istiyor, tercüman bu rakamı Özal'a iletiyordu. Ancak Özal, durumu tam anlayamamıştı. Tercümana soruyordu.

— 300 bin dönüm demedi galiba. Belki 3 bin falan demiştir. Sen yanlış anladın. Bir daha sor bakalım.

— Tamam efendim 300 bin dönüm istiyor.

— Bak şimdi, ben fıkra anlatayım, sen bunu Omar Durda'ya aynen tercüme et.

Özal fıkrayı anlatıyor ve sonunu şöyle bağlıyordu:

— Sen söyle ona, Durda ya sayı bilmiyor, ya da hiç dayak yememiş.

Sözleri tercüman tarafından çevrildikten sonra, zaten "bozulmuş" olan Durda'ya dönerek bir kez daha soruyordu.

— Anladın mı?

Türk dostu Libya Tarım Bakanı, Özal'ın bu davranışından sonra hemen kalkıyor ve Tarabya Oteli'ne gidiyordu. Protokol henüz imzalanmamıştı. Kendisinin gönlünü almaya gönderilen Umut Arık'ı kabul etmiyordu. Daha sonra Özal otele gidiyor ve çay içerken Omar Durda'yı yumuşatıyordu. Protokolü Durda'ya son dakikada uçağa binerken Adnan Kahveci imzalatıyordu. Ancak bu konuda asıl olay 1982 yılı mayıs ayında, Özal'ın istifasından kısa bir süre önce yaşanacaktı. O olaya bundan sonraki kitabımızda değineceğiz.

SAKALLI, PARKALI HAMAL

Hükümetin özellikle Ortadoğu ve İslam ülkeleriyle ticaretimizi geliştirme ilkesi doğrultusunda, bu ülkelere heyetler gitmeye başlıyordu. Bunlardan biri de, 1981 yılının ilk aylarında İran'a giden Ticaret Bakanı Kemal Cantürk'tü. Cantürk, yanında Dışişleri Bakanlığı İkili İlişkiler Genel Müdürü Umut Arık ve diğer yetkililer olduğu halde Tahran havaalanına indiği zaman, kendisini karşılamaya hiç kimsenin gelmediğini görüyor Ve rSHCİC!e Oluyordu. Bavullarını taşıyacak hamal bile ortalıkta yoktu. Kısa bir süre sonra sakallı, parkalı, kravatsız, yaka bağır açık birkaç kişi uzaktan göründüler. Kemal Cantürk rahatlamıştı. Adamlar yanlanna geldiğinde bavulunu gösterdi.

— Al bakalım hemşerim, taşı.

Ancak tam bu sırada Umut Arık, Cantürk'ün kulağına eğildi ve yavaşça fısıldadı.

— Aman Sayın Bakanım, kendileri hamal değil, İran Ticaret Bakanıdır.

Dost ülkenin Ticaret Bakanı Kâzım Pur Erdebili parkasıyla, sakalıyla İran yönetiminin en genç bakanlarından biriydi ve Azerbeycan Türklerinden olduğu için çok güzel Türkçe konuşabiliyordu. Erdebili, iki ülke arasındaki ticaret ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla sonraki aylarda büyük çaba harcayacak ve başarılı olacaktı. Kemal Cantürk, Erdebili'yi hamal zannedip bavulunu uzattığı için gerçekten üzülmüştü.

ÖZAL MEMNUN

1981 yılı mart ayında Türkiye'nin döviz gelirleri ve ihracatı hızla artmaya başlamıştı. İhracatı teşvik açısından alınan önlemler olumlu sonuç vermiş, ayrıca Türk parası yokluğu nedeniyle iş adamları zorunlu olarak ihracata yönelmişlerdi. İhracat artarken ülkemizin döviz durumu giderek düzeliyor, buna karşın yeni bir sorun ortaya çıkıyordu. Ekonomide durgunluk başlamıştı. Sıkı IMF limitleri ve Turgut Özal'ın IMF limitlerinden de katı uygulamaları nedeniyle sanayici, iş adamı ve diğer kesimler Türk parası bulamaz duruma gelmişlerdi. Yatırımlar 'yavaşlamıştı. Fabrikaların çarkı dönmüyor, pek çok irili ufaklı firma kapanma durumuna geliyordu. Bazı firmalar ucuz fiyata el değiştirmeye başlamıştı. Bu alanda daha sonra bazı büyük holding ve firmalar ortaya çıkacak, güç duruma düşen firmaları çok ucuz fiyata satın almayı meslek haline getireceklerdi.

Bu aylarda fiyat artışları da yavaşlıyordu. İç piyasada hiçbir mala talep kalmamıştı. Mart aymda toptan eşya fiyatları endeksinde binde 8 oramnda bir düşme görülüyordu. Birkaç aydan beri mart aymı bekleyen ve "Ah abi, şu mart ayı bir gelse de kazığı çıkarsak" diyen Özal ekibi, bu sonucu alınca biraz daha rahatlıyor ve "Kazık çıktı" diyordu. 24 Ocak kararlarından hemen sonra özellikle şubat aymda büyük fiyat artışları olmuş ve bu tlurum bütün yılın ortalamasını etkilemişti. Şimdi 1980 yılı şubat ayı fiyatları dikkate alınmayınca, mart 1980-mart 1981 aylarım kapsayan 12 aylık dönemde fiyat artış hızı yüzde 35 olarak ortaya çıkıyordu.

Turgut Özal bu sonucu aldığı zaman doğru Başbakan Ulusu'ya gidecekti.

— Sayın Başbakan, işte gördünüz. Uyguladığımız tedbirler başarıya ulaşmıştır. Bir yıllık marttan marta enflasyonu yüzde 35'e indirmeyi başardık. Hem de bu rakama yüzde 100'ün üzerinde olan enflasyon hızmdan sonra ulaştık. Bu' büyük bir başarıdır.

Özal, aynı sonucu Konsey'e de iletecekti. Mart ayında Bakanlar Kurulu, sermaye piyasası yasa tasarısını yaklaşık 6 aylık bir gecikmeden sonra MGK'ya sunuyordu. Bu tasarının görüşülmesi, incelenmesi ve yasalaşması MGK'da da epeyce zaman alacaktı.12 Mart 1981 günü MGK ülke yönetiminde ilk 6 ayı nı doldurdu. Bu dönem içerisinde 123 yasa kabul edilmiş, özellikle vergi yasalarının çok büyük bir bölümü çıkarılmış, en önemlisi ülkede anarşi ve terör yok edilerek can ve mal güvenliği sağlanmıştı. Turgut Özal, artık sadece

ekonomi ile ilgileniyor ve iyimser demeçler veriyordu. Mart ayı sonlarmda verdiği bir demeçte "Her şey iyi giderse 3-4 yıl sonra köşeyi döneriz" diyordu. Ancak Özal, büyük bir durgunluğa doğru gitmekte olan Türk ekonomisinin durumunu da çok iyi görüyor, bunun önlenebilmesi amacıyla "nasihat niteliğinde" demeçler vermeye devam ediyordu. Durgun olan sektörlerin meseleye biraz da kendi içlerinde bakması gerektiğini savunuyordu.

BİRAZ SOYUNUN HOCAM

Gazeteci, önceden randevu alarak bir akşamüstü Turgut Özal'ın evine röportaj yapmaya gitmişti. Gazeteci ile Özal arasında o günlerde tam 21 yıllık bir tanışıklık vardı. İkisi ilk kez hoca-öğrenci ilişkisi içerisinde 1960 yılında ODTÜ'de karşı karşıya gelmişlerdi. O günlerde yeni kurulan DPT'de Süleyman Demirel'le birlikte askerlik görevini uzman olarak yapan Turgut Özal, aynı zamanda ODTÜ'de matematik dersi veriyordu. Süleyman Demirel de, yedeksubaylığmı yaptığı aynı günlerde ODTÜ Mühendislik Fakültesinde ders veriyordu. Öğrencisi 1965 yılında ODTÜ'yü bitirdikten sonra, DPT'ye girmiş, bir yıl sonra da Turgut Özal o kuruluşa Müsteşar olmuştu. DPT'deki günler birbirini kovalamış ve Müsteşar Tuıgut Özal, ODTÜ'deki öğrencisinin görevine 1969 yılında siyasal nedenlerle son vermişti. Taraflar mahkemelik olmuşlar, öğrenci davasını kazanmış, ancak bu mahkeme kararı Özal'ın 12 Mart muhtırasından sonra DPT'den ayrılmasını izleyen günlerde de uygulanmamıştı. Öğrencisi, Turgut Özal'ın yüzünü 1969 yılında görevine son verildikten sonra hiç görmemişti. 1979 yılı aralık ayında Özal Başbakanlık Müsteşan olmuştu. Aradan 10 yıl geçmiş ve artık gazeteci olan Özal'ın öğrencisi, opek de hoş duygular beslemediği" eski hocasını bir gün makamından korka korka aramıştı. Büyük bir ihtimalle Özal telefona bile çıkmayacaktı. Sekreter "Bir dakika bakayım efendim" dedikten sonra gazeteci telefonda bekliyordu. Ekonomik konularla ilgili bir gazeteci olarak, ekonomide söz sahibi kişiyle mutlaka diyalog kürması gerekiyordu. Yeni görevine üç gün önce başlayan Turgut Özal telefonu, gazetecinin tahminlerinin aksine almıştı. Turgut Özal, sonraki günlerde gazeteciyle evinde, uzun yıllardan sonra ilk kez yüz yüze gelmiş've yazmayacağı konusunda söz aldıktan sonra kendisine, yakında açıklanacak olan ekonomik programı (24 Ocak kararlarını) bütün ayrıntılarıyla anlatmıştı. Daha sonra da "Ya sözünde durmaz da yazarsa" düşüncesiyle birkaç gün uykusu kaçmıştı. Ancak gazeteci sözünde durmuş ve "bombayı patlatmamıştı." 1981 yılının mart ayında gazeteci, yanında foto muhabiri arkadaşıyla yine Özal'ın evindeydi.

— Hocam önce biraz resim çektirelim. Foto muhabiri arkadaş gidecek. Şu ceketinizi çıkartın da biraz daha samimi olsun resimler.

Foto muhabiri Mustafa İstemi ise başka yönde ısrar etmeye başlamıştı.

— Sayın Özal, pijamalı falan çeksek.

— Olur mu yahu pijamalı. Ayıp olur.

— Hocam, İstemi biraz soyunun demek istiyor. Biraz soyunsanız.

Bu arada devreye Semra Hanım giriyor ve kocasına Japonya'dan aldığı kimonoları giydiriyordu. Ancak kimonolardan biri Özal'ı şişman gösteriyordu. Zayıf gösteren yeşil kimono ile resimler çekiliyor ve bunlar i.i gün sonra Milliyet'te yayınlanıyordu. Turgut Özal rahat adamdı. Bir özelliği daha vardı. Teybi önüne koyduğunuz ve soru sormaya başladığınız zaman anlatmaya başlar, daha sonra başkalarının yaptığı gibi "Şimdi yazılı metni bana bir getirin de, yayınlanmadan önce ben bir kere daha göreyim" diye güçlük çıkarmazdı. Çok kritik bir şey söyleyeceği zaman biraz düşünür ve "Teybi kapat" derdi. O gün şunları söylüyordu:

— Aslında ben bu sıkı para politikası sözünü sevmiyorum. Ekonominin gereği olan para politikası uygulanıyor. İflaslar, protestolar normal seyri içinde gidiyor. Bu konuda anormal artışlar vok. Türk ekonomisi şimdi yapısal bir değişiklik geçiriyor. Bunun normal sancıları olacaktır. Eskiden birçok sanayi kuruluşu iç pazarda istediği malı satıyordu. Şimdi iç pazarda o rahatlığı bulamadıkları için ister istemez dışarıya yöneliyorlar. Şimdiki yol Türkiye için daha doğrudur. Çünkü başımız sıkışmadan bazı kararları veremiyoruz. Türkiye bugünkü şartlarda yüksek yatırım yapabilecek durumda değildir. Vergi gelirleriyle ancak altyapı yatırımları canlanabilir. 1981 yılında Türk parası ile döviz arasında çok hassas bir denge olacaktır. Eğer yanlışlıkla Türk parasmı arttırırsak o zaman dövizdeki dengeyi kaybederiz. Bugün için bir dengemiz var. Hatta bazen, dövizden çok Türk parası aranıyor. Bu bizim lehimizedir. Buna alışmak zorundayız. Paramız değer kazanmaya başlamıştır. Bu çok önemlidir. Bunun sonucu olarak tasarruf şevki artıyor. Zaten tasarruf olmasa ne yatırım olur, ne de başka bir şey olur.V

Gazeteci soruyordu:

— Hocam, kalkınma planı falan ne oldu bu arada?

— Plan mı? Ona da arada sırada bakıyoruz.

Oysa artık ortada ne plan vardı, ne de program: Ancak Özal'ın dili bunu resmen açıklamaya varmıyordu.

HEM BANKERLER, HEM DE KASTELLİ BÜYÜYOR

Turgut Özal'ın bu sözleri söylediği günlerde Türkiye'de banker piyasası alabildiğine büyümüştü. Artık önüne gelen herkes banker oluyor, ortalıkta bankerden geçilmiyordu. Vilayet makamına bir dilekçe vermek, banker olmak için yeterliydi. Ankara bankerleri aylık yüzde 10 faiz vermeye başlamışlardı. Mart ve nisan 1931' de, çek ve bono karşılığında para toplayan bu kişilerin verdiği yıllık faiz yüzde 120'yi buluyordu. Herkesin bankerde parası vardı. Bir parça ihtiyatlı olanlar köşebaşı bankerlerini riskli buluyorlar ve paralarını bankalara yatırmayı tercih ediyorlardı. 1980 yılında "serbest faiz" kararının alınmasından sonra banka mevduatları da büyük ölçüde artış göstermişti. Ancak mevduat artışı bir süre sonra gerçek bir artış olmaktan uzaklaşacak, "kaydi para artışı" denilen biçime dönüşecekti. Başka bir deyişle bankalara mevduat akımı azalacak, ancak kayıtlardaki faizler de hesaplara eklenmeye başlanınca suni bir mevduat artışı ortaya çıkacaktı. Bankalar giderek daha sağlıksız bir biçimde çalışmaya başlayacaktı. Yatırımlar durmaya başladığı için kredi talebi azalacak, fonların sanayi ve ticaret kesimine iletilmesi çok güçleşecekti. Yüksek faizle para toplayan bankalar kredi faizlerini de yükseltince, bu durum kredilere olan talebi azaltacaktı. Bankaların belli aile şirketlerinin ve belli grupların eline geçme süreci de giderek hız kazanacak, bunların dışında kalan orta halli sanayi kesimi, parasal kaynak bulamadığı için feryat etmeye başlayacaktı. Artık Türk sanayiini güç günler bekliyordu. Aynı güçlükler bankacılık kesimini de tehdit ediyordu. Oysa görünürde, özellikle bankerlik kesimi "altın günlerini" yaşıyordu. Eunlardan biri de, 1981 yılı başlarında Banker Kastelli idi. Banker Kastelli adıyla bilinen Cevher Özden, önceki yıllarda Vakıf Han'da bürosu olan sıradan bir bankerdi. Ortaokul tahsiline rağmen cin gibi zekâsı ve dürüstlüğü ile birlikte karşısına çıkan fırsatlardan çok iyi yararlanmayı bilen, buna karşın uzun yıllar sadece tasarruf bonosu ve hisse senedi alım satımı yapan ve fazla büyümesi mümkün olmayan bir iş adamı düzeyinde kalmıştı. 1978 yılında, Transtürk grubuna ait Meban şirketinin uygulamaya koyduğu "Yatırım Fonu" olayından esinlenmiş ve kendi şirketi olan Mentaş'ı kurmuştu. O günlere kadar 'Kastettiler" adıyla çalışan, ortağından ayrıldıktan sonra "Banker Kastelli" adıyla çalışmaya başlayan Cevher Özden, Mentaş şirketi için ilk kez 1979 yılında gazetelere ilanlar vermiş ve halka açık bir banker şirketi kurduğunu, tahvil alıp satacağını duyurmuştu. Daha sonra, büyük koku alma yeteneği ile, bu

alanda büyük bazı yenilikler getirmeye başlamıştı. O günlerde yakınlarını toplamış ve şöyle demişti:

— Benim yapmam gereken iş, sanayii finanse etmektir. Bunun için de tahvil satışına ağırlık vermem gerekir. Biz şayet bu tahvil işine girer ve halka kazancımızın bir kısmını daha verebilirsek, yani tahvilleri her an paraya çevirmeyi kabul edersek, gerek şirketler ve gerekse bankerlik kuruluşu olarak daha canlı bir piyasa yaratabiliriz. O zaman şirket de çıkardığı tahvili bana rahat satabilir.

Kastelli'nin bu önerisi tahvil çıkaran şirketler tarafmdan da yavaş yavaş benimsenecek ve bankerler aracılığı ile satılmaya başlanan tahviller hemen kapışılacaktı. Halka büyük bir güvence veriliyordu. "İstediğin zaman tahvilini getir, param işlemiş faiziyle birlikte al." Sistem artık oturmaya başlamıştı. Bu durumdan hem sanayici, hem banker, hem de halk memnundu. İşler iyi gidiyordu. Kastelli, Mentaş'tan bir süre sonra Bimtaş adlı şirketini de kuracaktı. Bunlardan ilkinin başına bankacı dostu Özcan Ercan'ı, ikincisinin başına ise Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdür eski Yardımcısı Ertan Özdemir'i getirecekti. Daha sonra DPT Finansman Şubesi Müdürü Ahmet Akdoğan'ı Bimtaş Genel Müdürü yapacaktı. Banker Kastelli, ya da gerçek adıyla Cevher Özden' in yaşamı, daha önce DPT'de çalışan Yılmaz Karakoyunlu ile giriştiği sıkı iş ilişkilerinden sonra büyük ölçüde değişecekti. Karakoyunlu, 1979 yılının ortalarında Cevher Özden'le birlikte çalışmaya başlayacak ve her üç kuruluşun (Mentaş, Bimtaş ve Banker Kastelli'nin) genel koordinatörü olacaktı. Karakoyunlu bu alrında getirilmesi gereken yenilikleri Cevher Özden'e anlatacaktı. "Olayı kamuoyuna iyi yansıtmak gerekiyordu. Bunun için görkemli seminer ve toplantılar düzenlenmeli, basından mümkün olduğu kadar çok yararlanmalıydı." İlk seminer, 1979 yılı aralık ayında İstanbul'da Sheraton Oteli'nde, İkincisiyse 1980 yılı nisan ayında Ankara'da, Büyük Ankara Oteli'nde düzenlenecek ve seçkin davetli kitlelerinin, siyasetçilerin, öğretim üyelerinin, iş adamlarının katıldığı bu iki toplantı basında ve kamuoyunda büyük yankı uyandıracaktı. Kastelli kuruluşları, 1979 yılından başlayarak büyümesini sürdürüyordu. Büyük kentlerde Banker Kastelli, Mentaş ve Bimtaş'm yeni şubeleri açılıyor, istenildiği zaman paraya çevrilebilir tahvil satışları büyük bir hızla devam ediyordu. O günlerde tahvil çıkartan firmaların adlarını açıklamak yasak olduğu için gazetelere ilanlar "Ülkemizin en büyük holdingine bağlı bir gıda kuruluşunun 50 milyonluk tahvili satışa arzedilmiştir" biçiminde veriliyor, iki gün sonra bunu yeni bir ilan izliyordu. "Tahvillerimizin tümü bir günde satılmıştır. Halkımızın gösterdiği güvene teşekkür ederiz". Ancak bu ilanlar henüz çok küçük, mütevazi boyutlarda idi. Banker Kastelli, Mentaş ve Bimtaş giderek büyüyeceklerdi. 1979 yılında Cevher

Özden’in şirketlerinin toplam satışı 900 milyon liraydı. Bu rakam korkunç bir hızla artacak ve 1980 sonunda 7 milyar liraya, 1981 sonunda 60 milyar liraya ulaşacaktı. Kastelli yurt dışına "gittiği" zaman, toplam satış miktarı 105 milyar lira olmuştu. Turgut Özal, bu rakamı duyduğu zaman adeta dudağı uçuklayacak ve uzun süre inanmayacaktı. Ancak Cevher özden de bu duruma gelinceye kadar güç günler geçirecekti, örneğin 24 Ocak kararlarından sonra 1980 yılının 1 Temmuz gününden itibaren hükümetin başlattığı serbest faiz politikası nedeniyle Kastelli şubelerine büyük bir hücum başlayacak, Cevher Özden büyük sıkıntılarla sağladığı deste deste milyonları bankoların üzerine yığdırarak her isteyenin parasını ödeyecek ve güven kazanacaktı. Artık kendisi tarafından pazarlanan tahvillere iki rakip çıkmıştı: ilki yüksek faiz, İkincisiyse yine 1 Temmuzda uygulamaya konulan mevduat sertifikası olayı. 1980 yılı ortalarında atlattığı bu sıkıntıdan sonra Cevher Özden bir süre rahat edecek ve 1981 yılı sonlarına kadar ciddi bir sıkıntı yaşamayacaktı. Cevher Özden, artık Türkiye’deki en saygın, adı kamuoyunda en çok geçen kimilerden biri olma yolunda hızla ilerliyordu. Bazı öğretim üyeleri kendisini üniversitedeki derslerine götürerek ders verdirmeye başlamışlardı. Kendisi devlet adamlarının da ilgisini çekiyor, onlarla uzun konuşmalar yapıyordu. Devlet kesiminden de "saygı ve takdir" görüyordu.

YAĞMURLU BİR GÜNDE

Örneğin, 1980 yılının nisan ayında, 24 Ocak kararlarından birkaç ay sonra Başbakan Süleyman Demirel, Cevher Özden'i makam arabasını göndererek Ankara Oteli'nden aldıracak ve Hariciye Köşkü'nde kendisiyle bir görüşme yapacaktı.

— Nassın Kastelli, eyi misin?

— Çok iyiyim Sayın Başbakanım. Beni huzurunuza kabul etmekle şeref verdiniz.

— Nasıl gidiyor işlerin, bir anlat bakalım.

— Sayın Başbakanım, tamamen yasalara uygun bir biçimde çalışıyorum. Amacım sadece halka hizmettir. Para kazanmak ikinci planda kalır. Sadece tahvil satıyorum. Hem de büyük şirketlerin tahvilini satıyorum. Her şey iyidir.

— Önünde bir engel var mı?

— Hiçbir engel yok Sayın Başbakanım. Devlet de bana engel çıkarmıyor. Allah hepinizden razı olsun.

— Başarısız olursan bundan bütün Türkiye etkilenir. Aman başarısız olma. Bir derdin olursa ya Turgut'a, ya da doğrudan doğruya bana bildir.

Cevher Özden, çok duygulandığı bu sahneyi daha sonra anlatırken aynen şunları söyleyecekti:

— Sayın Demirel'in sermaye piyasası konusunda benden bilgi alması beni çok duygulandırmıştı. Gerçek bir idealistin devlet tarafından da benimsendiğini, tanındığını bu olay kanıtlamıştı. Demirel'in o andaki durumu hâlâ gözlerimin önündedir. Beni hayranlıkla izliyor ve seyrediyordu. Bunu hiç unutmam. Yağmurlu bir gündü. Beni yanaklarımdan öptü ve kapıya kadar uğurladı.

Cevher Özden, aynı günlerde Turgut Özal'la da Ankara'daki evinde görüşecekti. Yıldırım Aktürk ve Nuh Kuşçulu'nun da bulunduğu o görüşmede Özal, Cevher Özden'den sermaye piyasasının işleyişi konusunda ayrıntılı bilgi alacak, işlerinin nasıl gittiğini öğrenecekti. Aradan yaklaşık iki ay geçtikten sonra Cevher Özden, bu kez yeniden Ankara'ya gelecek ve serbest faiz sisteminin başlamak üzere olduğu

günlerde hem Maliye Bakanı İsmet Sezgin'le, hem de Turgut Özal'la yeniden görüşecekti. Yanında yine Nuh Kuşçulu vardı. (Cevher Özden'le Nuh Kuşçulu 1969 yılından beri tanışırlardı. Turgut Özal'ın da yakın dostu olan Nuh Kuşçulu ile Cevher Özden arasındaki ilişkileri, Cevher Özden'in yurt dışına kaçması sırasında ve sonrasında bu iki dost arasında neler olup bittiğini bundan sonraki kitabımızda açıklayacağız). Cevher Özden'in Maliye Bakanı İsmet Sezgin'le haziran ayının ilk günlerinde yaptığı görüşme saat 16'da başlamış ve gece saat 21'e kadar sürmüştü. Maliye Ba~ kanlığı'nm bütün üst düzeydeki kadrosu Sezgin'in odasındaydı. Özden'in yanında Genel Koordinatörü Yılmaz Karakoyunlu da vardı. Cevher Özden güç durumdaydı.

— İsmet abiciğim, sizden bir tek istirhamım var. Serbest faiz olayı başlamak üzere. Lütfen banka faizleriyle birlikte tahvil faizlerini de bir an önce ilan edin. Bunların hemen ilan edilmesi gerekir ki, ben programımı ona göre ayarlayayım.

— Senin korkun ne Cevher?

— Abiciğim, benim Allahtan başka hiçbir şeyden korkum yoktur. Allaha şükür karşılıksız hiçbir şeyim yoktur. Ama ben halkıma demişim ki, sen gel tahvili al, istediğin zaman da parasını geri al. Şimdi ben sizden bir tek şey istiyorum. Faizleri bir an önce açıklayın Yoksa daha fazla dayanamayacağım. Ben bu borsa işine 20 yılımı şerefimle vermişim. Aksi halde bütün emeklerim boşa gidecek. Şerefimi ve itibarımı kaybedeceğim. Herkes parasım bizden çekip bankaya yatırmak için kapımızda kuyruğa girdi.

— Sen durumu Sayın Başbakan'a bildirdin mi?

— İsmet abiciğim, Sayın Başbakan devlet işleriyle çok meşguldür. Kendisini rahatsız etmek istemedim.

— Peki, ben seni Turgut beyle de bir görüştüreyim. Bak Cevher sana bir şey söyleyeyim. Senin yaptığın hizmet o kadar büyük ki, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa bir özel sektör temsilcisini Maliye Bakanlığı'nın bütün üst kadrosu tam 5 saat dinledi.

Cevher Özden, ertesi gün Turgut Özal'a gitti.

— Turgut abi, ben bir darboğazdayım. Devlet yardımı falan da istemiyorum. Ancak faizleri lütfen bir an önce açıklayın. Para çekişleri korkunç arttı. Ben Yapı Kredi'den 2 milyar [20 mio usd] para alıp durumu ancak kurtarmak durumundayım. Müşteri bana gelip soruyor: "Cevher bey panik varmış ne dersin?" diye. Ben şimdi bu adama ne diyeyim?. Kardeşim uykun kaçıyorsa paranı al diyorum. Artık

dayanamayacağım. Aman canım abiciğim, bu işe bir çözüm bul.

1980 yılı haziran sonlarındaki bu konuşma, Turgut Özal'la Cevher Özden arasında yüz yüze geçen son konuşma olacaktı. Bundan sonra birkaç kez de, daha sonra anlatacağımız gibi telefonla konuşmak durumunda kalacaklardı. O günlerde Cevher Özden, Ankara'da ekonomiyi yöneten kişilerden hep şunu isteyecekti.

— Bir an önce özel sektör tahvil faiz oranlarını açıklayın. Bizim sektörümüzde bazı bankerler büyük holdinglere ve bankalara sırtlarını dayamışlardır. Ama biz, Banker Kastelli olarak tek başımıza savaşmaktayız.

Banker Kastelli 1980 haziran krizini güçlükle atlattı ve düzlüğe çıktı. Ancak, Türkiye'deki sermaye piyasasının sorunları Banker Kastelli'nin ve diğer borsa bankerlerinin 1980 krizini atlatmalarıyla bitmeyecekti. O yılın temmuz ayında Merkez Bankası'nın karşı çıkmasına rağmen mevduat sertifikası uygulamasına başlanacak ve her türlü denetimden yoksun bir biçimde bankalar milyarlarca liralık sertifika çıkarmaya başlayacaklardı. Birtakım karışık mekanizmalarla, kuponlarla ve çeşitli uygulamalarla sürdürülen ve büyük bir bölümü bankerler eliyle pazarlanan mevduat sertifikası işine girmeyi Cevher Özden istememişti. Sertifika satışını çok küçük bir boyutta sadece Mentaş şirketinde yapıyordu. Banker Kastelli ve Bimtaş kuruluşlarında bu işe girmiyor ve arkadaşlarına şöyle diyordu:

— Çocuklar, sertifikaya itibar etmeyin. Bizim amacımız tasarrufları sanayie kanalize etmektir. Her iki kesimi de, hem tasarrufçuyu, hem de sanayiciyi sömüren bankalara hizmet etmeyelim. Hükümet günün birinde sertifika ticaretine stopaj vergisi koyarsa tam anlamıyla perişan oluruz.

Oysa o günlerde mevduat sertifikası satışları alabildiğine sürüyordu. Bazı büyük ve ciddi bankalar sertifika çıkarsalar bile sadece kendi şubelerinde pazarlıyorlardı. Buna karşın, Hisarbank, İstanbul Bankası, Bağbank gibi kuruluşlar hiçbir denetime tabi olmadan milyarlarca liralık sertifika çıkarmaya başlamışlardı. Bu bankalar ayrıca kendi bankerlik kuruluşlarını da kuruyorlardı. Hisarbank Eko Yatırımı, İstanbul Bankası Fintaş'ı, Bağbank Fiban'ı kurmuşlardı. Bunların dışında Çukurova Holding Genborsa'yı, Eczacıbaşı kendi bankerlik kuruluşunu, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ise Yatınm Finansman A.Ş.'yi oluşturmuşlardı. Artık çok sayıda banka ve holdingin kendi bankerlik kuruluşu vardı ve bunlar kendi ana kuruluşlarının tahvilleriyle birlikte kendi bankalarının mevduat sertifikalarını satıyorlardı. 1980 yılı sonlarında Banker Kastelli ve diğer bankerlik

kuruluşları, artık müşteriye satmak için yeterince tahvil bulamaz duruma gelmişlerdi. Tahvil çıkaran şirketlerin bu hakları sermayeleriyle sınırlı olduğu için, hiçbir şirket istediği kadar tahvil çıkaramıyordu. Cevher Özden, sertifika satışına girme konusunda tedbirli davranıyordu. Ancak elde satacak tahvil de giderek azalıyor, piyasaya yeni tahvil çıkmıyordu. Kastelli kendi deyimiyle "materyal sıkıntısı" çekmeye ilk kez o günlerde başlıyor ve Turgut Özal'a telefon ediyordu.

— Turgut abi, elde satacak tahvil yok. Ben mecburen sertifika işine gireceğim. Aslında bu işe girmeyi hiç istemiyorum. Benim için tahvil her zaman daha kârlıdır ama mecburum. Ama bu materyal sıkıntısı sorununa bir çözüm bulamazsanız bizim borsa bankerliği sistemi bir çöküntüye girebilir. Satacak mal bulamıyoruz.

Sonunda Cevher Özden kararmı veriyordu. Kastelli kuruluşlarında sertifika satışına başlanacaktı. Sertifika çıkaran bütün bankalar 1981 yılı mart ayında Cevher Özden'in bu karan almasından sonra kendi sertifikalannı satması için Kastelli'nin kapısında kuyruğa gireceklerdi. Banker Kastelli herkesin sertifikasını satmıyordu. Sertifikasını satacağı bankalan özenle seçiyordu. Bunlar arasında Anadolü Bankası, Vakıflar Bankası gibi devlet bankalanyla Yapı Kredi, Pamukbank gibi özel sektör bankaları da vardı. Bir süre Hisarbank İstanbul Bankası, Bağbank, İmar Bankası gibi bankaların sertifikalarına "tenezzül etmeyecek", ancak aradan birkaç ay geçince durum değişmeye başlayacaktı. O zaman, ileride anlatacağımız gibi mekanizmalar tersine dönecek, sistem göz göre göre çöküşe doğru gitmeye başlayacaktı. Mart ayına gelindiği zaman bankalar milyarlarca liralık sertifika pazarlamışlardı. Yine mart ayında Kastelli sertifika işine girmişti. Satışları korkunçtu. Önünde kuyruklar oluşuyor, efsane giderek büyüyordu. Ortada milyarlar dönüyordu. Aynı günlerde, piyasa bankerleri de gelişmeye devam ediyordu. Başıboşluk ve düzensizlik bu alanda son haddine varmıştı. Sahtekârların, iflas etmiş tüccarların, para toplamak isteyen birtakım kimselerin de katıldığı bankerlik furyası, her köşebaşmda açüan bir bankerle sorumsuz bir biçimde devam ediyordu. Bunlardan bazıları, adlarına kendilerinin "banka" olduklarını hatırlatacak ekler bile yapmaktan çekinmiyor, ortalıkta SEBANK, BANKSAN gibi adlarla çalışan bankerler görülüyordu. Kendilerine karışan, bunları uyaran, denetleyen yoktu. İşin nereye varabileceğini sezenler arasında Turgut Özal da vardı.

ÇAPANOĞLU ÇIKACAK

— Kaya, bu işe bir hal çaresi bulmalı. Bu iş kötüye gidiyor. Sende hiç rakam var mı bunların büyüklüğü ile ilgili?

— Valla bende yok. Fakat ben çok büyük rakamlara ulaştığını sanmıyorum. Belki 10-15 milyar vardır toplamı. Siz ne düşünüyorsunuz Turgut Bey?

— Valla şu anda yapacak bir şey yok. Atı alan Üsküdar'ı geçmiş zaten. Önüne gelen banker oldu. Sermaye piyasası kanununu bir çıkarabilsek biraz rahatlarız. Hiç değilse reklamları falan kontrol altına almak lâzım.

— Yalnız, iş fena büyüyor Turgut Bey.

— Fena büyüyor tabii. Sonunda bunların hepsi gümleyecek görürsün. Herif aylık yüzde 10'la para topluyor yahu. Kardeşim sen bu parayı yılda yüzde 120 ile alıp da ondan sonra kime, kaça satacaksın? Bu işin içinde başka bir iş var. Yüzde 120 ile toplanan parayı ya eroine yatıracaksın, ya da başka karanlık işlere yatıracaksın ki para kazanasın. Bu iş böyle yürümez. Mümkün değil.

— Elde bu bankerleri durduracak mevzuat yok Turgut Bey. Bütün hikâye burada. Ben Maliye olarak elim kolum bağlı oturmak durumunda kalıyorum. Vilayete başvurup ruhsat alan banker oluyor. Bizim Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu bir şeyler hazırlamış ama bunlar da yeterli değil.

— Kaya, sen bu işin üzerine biraz gitmeye çalış. Biraz bilgi toplayıp, hiç değilse hadisenin büyüklüğünü ortaya çıkarmaya çalışalım. Hesap uzmanlarını, müfettişleri falan bir devreye sok bakalım. Bu işin altından çapanoğlu çıkacak, haberin olsun.

Banker olayı her türlü denetimden yoksun bir biçimde yürürken, hem bankalar hem de bankalarla bankerler arasında faiz yarışı giderek kızışırken ortaya bir başka ciddi sorun daha çıkmıştı. Bazı bankalar mevduat sertifikası işine bütün güçleriyle yüklenmişlerdi. Kâğıt parçalarını "sertifika" adıyla satışa çıkarıyorlar ve bunların büyük bir bölümünü de bankerler eliyle pazarlıyorlardı. Bankerlik kuruluşu olan bankalar bunları ya kendi bankerleri, ya da diğerleri eliyle satmaya başlamışlardı. Örneğin Eko Yatırım, Hisarbank'ın milyarlarca liralık mevduat sertifikasını satıyordu. Oysa o günlerde Hisarbank'ın da,

bağlı bulunduğu Çavuşoğlu-Kozanoğlu grubunun da batık durumda olduğunu herkes biliyordu. Ancak milyarlarca liralık sertifika elden ele dolaşıyordu. Bazı bankalar, ödemelerini sertifika ile yapmaya başlamışlardı. Örneğin ihracat kredisi ödenmesi gereken bir müşteriye, elde nakit para bulunmadığı için dolaplardan çıkarılan sertifikalar veriliyordu. Sonra müşteri bunları gidip bankere kırdırıyordu. Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar da bu durumdan tedirgindi. Turgut Özal ve Kaya Erdem'e fırsat buldukça durumu iletiyordu.

— Benim korkum, günün birinde bazı uyanıklar çıkıp da bu sertifikaların sahtesini basarlarsa ne olacak? İşte o zaman dünya tarihinin en büyük dolandırıcılığıyla yüz yüze geliriz ve işin altından kalkamayız. Hiç değilse bu sertifikalan bankerler aracılığı ile sattırmayalım. Her banka kendi sertifikasını kendi şubesinde satsın.

— O zaman da bankerin adamı gidip bankadan istediği kadar alır ve yine banker satar.

— Bankerin sertifika satmasını yasaklayalım.

— Osman sen telaşlanma. Bunun adı serbest piyasa sistemidir. Kendi kurallan içinde er geç yerine oturur. Birkaç kişinin de bu arada canı yanar. Canları yana yana, nasıl çalışılması gerektiğini öğrenirler.

Bankerlik olayı konusunda Merkez Bankası'nm hiçbir yetki ve sorumluluğu yoktu. Sadece, daha sonraki günlerde "Sizin imkânlarınız daha fazladır" denilerek banker ilanlarının denetimi bu kuruluşa verilecekti. İş Bankası Genel Müdürü Cahit Kocaömer, Başbakan Yardımcısı Özal'ı her fırsatta uyarıyordu.

— Turgut Bey, benim bu işi aklım hiç almıyor. Para ticaretini yapmaya yetkili olan kuruluşlar bankerler değil bankalardır. Oysa artık bu işi bankerler yapmaya başladı. Mevduat sertifikası bankanın haysiyet vesikasıdır. Bunun bankerler eliyle satışı kesinlikle durdurulmalıdır. Banker batarsa banka da rezil olur. Ne olur bu işe bir çözüm bulun.

Oysa Özal'ın deyimiyle o günlerde "Atı alan Üsküdar'ı geçmişti". Bankerlerin mevduat sertifikası satması nasıl önlenecek, bankaların milyarlarca liralık sertifika çıkarmaları nasıl denetim altına alınacaktı? Bu bilinmiyordu. Ziraat Bankası Genel Müdürü Ali Doğan Ünlü de, hükümetin uyguladığı para ve bankacılık politikalarına açıkça karşı çıkıyor, verdiği demeçlerle bu durumu eleştiriyordu.

— Ben Türkiye'de gerçek anlamda bir banker müessesesi olduğuna inanmıyorum. Bu konudaki görüşlere de katılmıyorum. Türkiye'de

banker yoktur. Olanlar, komisyoncular ve tefecilerdir.

Ali Doğan Ünlü, bu tür uygulamaları Turgut Özal'ın yüzüne karşı da eleştirmekten çekinmiyordu.

— Beyefendi, bankerlerin mevduat toplaması Bankalar Kanunu'nun 24. maddesine açıkça aykırıdır. Başka hiçbir mevzuat aramamza gerek yoktur. Kanunun bu maddesini işletirseniz hadise biter ve bunların para toplamasını önlersiniz.

Özal bazen işi şakaya vuruyordu.

— Ne o yahu, yoksa koskoca bankalar, bankerleri kıskanıyor musunuz? Bu bir rekabet konusudur. Siz de onlar gibi faiz verin, bakın paralar nasıl akacak.

ALLAH DOYURSUN!

24 Ocak kararlarından bu yana IMF, Dünya Bankası, OECD ve diğer tüm batı ülkelerini memnun edecek biçimde alman tüm ekonomik önlemlere rağmen, özellikle IMF'yi doyurmak bir türlü mümkün olmuyordu. Bu kuruluş her zaman yeni şeyler istiyor, bu istemlere bazen Turgut Özal bile isyan etmek durumunda kalıyordu. Ancak IMF'ye bir kez bağlanmıştık. Buradan hem yeni krediler alıyorduk, hem de yabancı bankalarla yapılan borç erteleme görüşmelerinde, Dünya Bankası'ndan sağlanacak yeni kredilerde IMF'nin meşhur deyimle "yeşil ışık" yakması gerekiyordu. 1980 yılı aralık ayında Ankara'da yapılan görüşmelerden sonra IMF yine doymamıştı. Yine görüşmek istiyordu. Türk yetkililerse, IMF heyetinin Ankara'ya her gelişinde ortalığın ayağa kalkmasından tedirgin oluyorlardı. Bu nedenle nisan ayı başlarında bu kuruluşla Paris'te görüşülmesine karar verildi. Dış ülkelerde yapılan bu tür görüşmeler hem daha rahat, Türk kamuoyundan uzak bir ortamda yapılıyor, hem de bu işleri yürüten "yorgun bürokratlara" bir dış gezi çıkmış oluyordu. Paris'te IMF ile yapılan görüşmelerde, bu kuruluştan sağlanacak yaklaşık 130 milyon dolarlık kredinin serbest bırakılması konusu görüşülecekti. Ancak IMF'nin bazı istekleri daha vardı. Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu başkanlığındaki Türk heyetinden IMF bazı isteklerde bulunuyordu. Türk parasının değeri yeterince düşürülmüyordu. Buna bir çözüm bulunması şarttı. İkincisi, yeni zamlar yapılması gerekiyordu. IMF Türkiye Masası Şefi konuşuyordu.

— Çok güzel işler yaptınız. Güzel kararlar aldınız ve liberal ekonomiye döndünüz. Ancak ben, alman bu kararların eksik uygulandığı kanısındayım. Bazı işler serbest piyasa kurallarına göre yapılmıyor. KİT'ler ekonominin başmda bela olmakta devam ediyor. Vergi yasalarıyla gelirlerinizi epeyce arttırdınız ama bu yetmez.

Bunlar, Türk yetkililer için bir yerde "kabul edilebilir" isteklerdi. Ancak Paris görüşmelerinde ortaya çıkan bir sonuç daha vardı ki, onun kabul edilmesi mümkün değildi. Bu kuruluş Türk ekonomisinde atılan her adımı kontrol etmek istiyordu. Bu amaçla gerekirse Ankara'da sürekli eleman bulundurmaya hazırdı. Türk yetkililer bu isteğe direniyorlardı.

— Bakın, belli zamları yapabiliriz. Belli konularda da sizin isteklerinize uyarız ama bizden bazı yapamayacağımız şeyleri istemeyin.

— Türk parasının değeri en kısa zamanda yüzde 12 oranında yeniden düşürülmelidir. Paranızın dolar karşısındaki değerini düşürmekte geç kalıyorsunuz. Kaldı ki, bu işin belli bir sisteme bağlanması gerekir. Devalüasyonlar muntazam olarak yapılmalıdır. Ancak bu sözünü ettiğimiz yüzde 12 hemen gerçekleştirilmelidir.

IMF ile yapılan toplantılardan sonra 30 Nisan tarihine kadar Türk parasının ABD dolan karşısındaki değeri bir kez daha düşürüldü. Yine 2,7 oranındaki bu küçük devalüasyondan sonra bir dolar 98,20 lira olacaktı. Ayrıca Dünya Bankası ve IMF'nin istemleri doğrultusunda elektrik fiyatlanna yüzde 47 zam yapıldı. Ancak IMF ile sorunlar bitmemişti. Çünkü bu kuruluşun istedikleri bitmeyecek ve işler birkaç ay sonra kopma noktasına gelecekti. Paris görüşmelerinden sonra IMF yönetim kurulunda "1 saat 5 dakika" görüşülerek kabul edilen Türkiye raporunun sonuç bölümü özetle şöyleydi: "Enflasyonun azaltılmasında, faiz oranlarının yükseltilmesinde, dış ödemeler dengesi açığının azaltılmasında ve üretimin iç pazardan ihracata kaydırılmasında önemli mesafe alınmış, gelir arttırmak amacıyla alınan önlemler takdirle karşılanmıştır. Ancak yönetim kurulu üyeleri, daha yapılması gereken çok şey olduğunu belirtmişlerdir. Enflasyondaki düşüşe rağmen bu oran uluslararası standartlara göre yine de çok yüksektir. Dış ödemeler dengesi açığı halen kuşku verici boyutlardadır. Temel sorun, daha iyi fiyat politikalarıyla KİT'lerin mali yönetimini geliştirmektir. KİT'lerin işletme zararlarında tahmin edilen azalma hayal kinci olmuştur."

IMF, uygulanan ekonomik politikaların sonuçlarından tatmin olmamıştı. Durum Ankara'da Özal'a da bildirildi. Bu raporu okuyan bir "yetkili" toplantıda bağırdı:

— Bu herifleri Allah doyursun.

ÖZAL YİNE TEDİRGİN

Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, Konsey, hükümet ve bürokrasi ile ilişkilerini bir türlü istediği gibi geliştiremiyordu. Konsey ve Konsey'e bağlı komisyonlarla sağlıklı ilişkiler kurması mümkün olmamıştı. Gerçi Evren Paşa kendisinin önüne herhangi bir somut engel çıkarmıyordu ama Turgut Özal, Konsey'e bağlı olarak görev yapan komisyonlarla arasmda sorun olduğunu görüyordu. Başbakan Bülend Ulusu ile de arası bir türlü ısınmamıştı. İki taraf da birbirini çoğu zaman "kuşku" ile izliyor, ekonomiyi tek başına ve kendi felsefesi doğrultusunda yönetmek isteyen Turgut Özal, kendisinden daha üst düzeydeki makamların son sözü söyleme yetkisinden sıkılıyordu. Yanındakilere sık sık, istediği şeyleri— yapamadığını anlatıyordu. Bakanlar Kurulu'nda Başbakan'ın otoritesi tamdı. Ulusu sorunları kısa sürede kavramış ve kendi ağırlığını koymaya başlamıştı. Özal Bakanlar Kurulu'nda kendisinin tek "müttefiki" olarak Maliye Bakanı Kaya Erdem'i görüyor, diğer bakanlarla ilişkisini en alt düzeyde tutmak için çaba harcıyordu. Bakanlar Kurulu toplantüannı "havanda su dövmek" olarak niteliyor ve bir bahane icat ederek toplantıların çoğuna katılmıyordu. Bakanlar Kurulu'nda ya da Ekonomik Kurul'da alınan bazı ekonomik kararlar konusunda sonradan yakın çevresinde olanlara yakmıyor, "İşi bilmeyenler parmak kaldırıp karar alıyorlar. Biz işi bilenler azınlıkta kalıyoruz" diyordu. Özal, Bakanlar Kurulu yapısının tutarlı olmadığından yakmıyordu. Kurulda ekonomik konuların sık sık gündeme getirilmesinden canı sıkılıyor, Yıldırım Aktürk, Hüsnü Doğan ve Ekrem Pakdemirli'ye durumu anlatıyordu.

— Yahu Demirel zamanında ne rahattık. Karışanımız görüşenimiz yoktu. Şimdi adamm kulağına bir yerden bir şey geliyor, bana burada bu işi anlatın da tatmin olayım diyor. Sanki karşılarında hep hesap vermek durumundayız. Bana güvenmediklerini hissediyorum. Adamlann havası, sanki ben bir yabancıyım ve devamlı imtihan olmak durumundayım. Bazen de kendimi mahkemede yargılanıyor gibi hissediyorum. Bir türlü rahat çalışamıyorum. İstediğimiz gibi karar veremiyoruz ki. Elimizi kolumuzu bağlamışlar.

— Turgut abi, biz Demirel ekibiyle çalışırken belki onları kendimize daha yakm gördüğümüz için kusurlarını sineye çekebiliyorduk. Bunların da kusurlarını sineye çekmek ve bu işi tablonun tamamı içinde görmek durumundayız. Bizim aslında şuna bakmamız gerekir. Bizim burada varlığımızın net bakiyesi müsbet mi, menfi mi? Aslında

bu durumun müsbet tarafları da var. Böyle hikâyeler geçmiş dönemlerde de oluyordu. Biliyorsun politik taban fiyatları veriliyordu, yatırımlar sulandırılıyordu. Hiç değilse şimdi bu hikâyeler yok başımızda. Askerlere bazı şeyleri daha rahat anlatmamız mümkün oluyor. Onun için tablonun müsbet tarafına bakarsak belki "çok kötü değil" de dememiz mümkün olur. Meselâ grev yok, işçi hakları yok. Fena mı?

Bakanlar Kurulu'nda Özal'ı gerçekten sinirlendiren bazı olaylar oluyor, ancak olup biteni mümkün olduğu kadar serinkanlılıkla izlemekten başka çare bulamıyordu. Örneğin tarımdan vergi alınması konusu görüşülürken Tarım Bakanı Sabahattin Özbek masaya yumruk vuruyor ve Özal'a soruyordu.

— Nasıl alacaksınız bu vergiyi Beyefendi? Yumurtaları mı sayacaksınız? Ayaklarınız biraz yere değsin.

Bir başka gün bir başka bakan Özal ve Erdem'i kastederek konuşuyordu.

— Efendim, aramızda ekonomiyi çok iyi bilen büyük üstadlanmız var. Gerçi kendileri burada iken bize söz söylemek düşmez ama.

Bakanlar Kurulu toplantılarında bazen sıkı tartışmalar oluyordu. Genelde görüşmeler sakin geçiyor, buna karşın ekonomik konularda fikir ayrılıklarının belirdiği oturumlarda Turgut Özal sık sık "yalnız kaldığını" görüyordu. Aslmda buna tam anlamıyla yalnız kalmak da denilemezdi. Maliye Bakanı Kaya Erdem, her zaman kendisiyle beraberdi. Hükümetin bu iki yetkilisi her konuda ve her zaman aynı doğrultuda düşünüyorlardı. Kaya Erdem'in, Turgut Özal'dan farklı bir görüş savunduğu bir tek gün bile görülmemişti. Böyle bir durum varsa bile, hiçbir zaman açığa çıkmamıştı. Başbakan Bülend Ulusu gerek Bakanlar Kurulu ve gerekse ekonomik kurul toplantılarında başkanlık ederken konulara tam anlamıyla egemen oluyor, bir anlamda yabancısı olduğu ekonomik konuları bile en ince ayrıntısına kadar izliyordu. Toplantıların gündemine göre, Başbakan'a o konularda yapılmış tüm çalışmalar daha önceden iletiliyor ve Ulusu her toplantıya konuları en iyi bilen kişilerden biri olarak geliyordu. Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, fırsat' buldukça yakm çevresine Ulusu'yu eleştiriyor, bazen de övgüyle söz ediyordu.

— Sayın Başbakan maalesef bazı meseleleri bizim anlayışımızın dışında götürmeye çalışıyor. Bu durumda işlerde bazı aksamalar oluyor. Bizim bitirdiğimiz bazı konular bu yüzden tekrar gündeme geliyor. Biz gelmişiz, bir serbest piyasa nizamı uygulamaya çalışıyoruz

ama kendisinin devletçi görüşleri ağır basıyor. Ama çok namuslu ve dürüst bir adam. Her konuda güvenilecek bir insan.

Özal, gerekli olduğu zamanlarda Devlet Başkanı ile yaptığı görüşmelerden sonra da ekibiyle durum değerlendirmesi yaparken şöyle diyordu:

— Evren Paşa çok mantıklı adam. Aklıselim sahibi. Bir şeyi anlattığın zaman hadiseyi hemen kavrıyor ve çözümü getiriyor. Veya senin götürdüğün çözüm mantıklı ve tutarlı ise onu benimsiyor.

1981 yılının nisan ayı geldiğinde, Türk ekonomisinde enflasyon hızı bir parça daha düşmüş, ihracat artışı belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştı. Bu açılardan bakıldığında Özal'ın keyfi yerindeydi. Ancak ekonomiyi istediği gibi yönetmesi, istediği her kararın alınması sözkonusu değildi. Önerdiği karar ve uygulamalar devletin belli aşamalarından geçiyor ve bunlardan bir bölümü doğal olarak kabul edilmiyordu. Özal bunları "programı aksatan hususlar" olarak görüyor ve tedirginliği sürüp gidiyordu.

KUŞANIP GİTMEK

Böylesine tedirgin bir durumda olan Özal, ekibiyle görüşürken konu dönüp dolaşıyor ve "İstifa etmek" anlamına kullandıkları "Kuşanıp gitmek" gündeme geliyordu. Ne zaman, nasıl kuşanıp gitmeli?. Eğer günün birinde kuşanıp gidersek sonuç ne olur?. Ekip bu konuda kararsızdı. Kendileri açısından her olumsuz gelişmede bu konu gündeme geliyor, ancak bir türlü çözüm bulunamıyordu. Bu durum ilerideki aylarda da sürüp gidecekti. Ancak bu işi yönlendiren ve taktik oluşturan genellikle Özal değil, çevresindeki yakın çalışma arkadaşları oluyordu.

— Aslında biz kuşanıp gitsek, bırakmaları'mümkün değü. Eğer böyle bir şey yapılacaksa bunun mutlaka programlı bir iniş olması lâzım abi. Sen Evren Paşa'ya gittiğin zaman senin egonu biraz okşamış ve "Peki, ben gereğini yaparım" demiş. Ama "Gereği" dediğinde ne yapabilir? Kalkıp da Bülend Ulusu'nun kulağını mı çekecek? Bunca yıldan sonra bir insanı değiştirecek mi? Koskoca Başbakan'ın otoritesi ile mi oynayacak? Çünkü Başbakan da bunları bilinçli olarak yapmıyor. Adam bu tarzda yetişmiş. Bize göre daha devletçi. Ekonomiye müdahale taraftarı. Ancak Turgut abi, istifa hikâyesini düşünecek olursak, dersin ki, "Ben altı ay sonra ayrılıyorum arkadaş. Tedbirinizi şimdiden ona göre alm. Siz de kendinizi buna göre ayarlayın dersin. Darılmak gücenmek yok." Şu tarihi koyalım, ondan sonra ben bu işte yokum dersin. Bunu dersen olur. Ama öbür türlüsü, birdenbire gelip de "Ben bu işi bırakıyorum" demek, kazan kaldırmak olur. Adamlar ihtilal yapmış abi. İçeri atarım dese gık diyemezsin. Böyle dönemde, böyle olmayacak bir güçlük çıkararak gidemezsin. Bana sorarsan bu konuda çok da ısrarlı olma. Karşı taraftan bir anlayış zemini görüyorsan sabret. Tabii bir de işin yurt dışına karşı görünümünü zedeleyecek bir şey yapmaktan kaçınmalı. Kol kırılır, yen içinde kalır hikâyesi.

Özal ise olayı sonuna kadar hep aynı çerçeve içerisinde değerlendirecekti.

— Askerlerin yetişme tarzı bizden çok farklı. Ayrıca, ekonomik meselelerdeki anlayışları da farklı. Mesela Başbakan her ne kadar liberal görüşe sahip görünüyorsa da, birçok konularda devletçi görüşe daha yakın, öbür askerler de öyle. Bazen bakıyorsunuz çok liberal bir görüşle gelebiliyorlar, ertesi günse tam bir devletçi görüşle geliyorlar. Yani bazı meselelerde tutarlılık görülmüyor. Halbuki bizim, bu

istikamette düşünüyorsanız böyle yapmanız gerekir gibi bir anlayışımız var. Genellikle sorun ya fiyatlara müdahaleden, ya da ekonomiye müdahaleden çıkıyor.

BU İŞİ DÜZELTELİM

28 Mart Cumartesi günü, Ankara'daki Libya Halk Komitesi Genel Sekreteri (Büyükelçisi) rahmetli Ümran İsa Futuri, Turgut Özal'ı aradı. Ankara'daki diğer Arap ülkelerinin Büyükelçileriyle birlikte "çok önemli ve acele" bir hususu kendisiyle görüşmek istediklerini söyledi. O günlerde Başbakan Bülend Ulusu, İslam iyiniyet heyetiyle birlikte İran-Irak savaşı konusunda arabuluculuk yapmak üzere Cidde'ye gitmişti., Özal, bir yanlış anlamaya neden olmaması için Arap Büyükelçilerini makamına çağırmak istemedi. Kendilerine bir gün sonrası için evinde randevu verdi. Büyükelçiler pazar günü eve geldiler.

— Sayın Özal, bundan bir süre öncesine kadar THY'nm Lübnan'a seferleri vardı. Sonra bu seferler kaldırıldı. Şimdi Lübnan Havayolları MEA Türkiye'ye haritada birkaç kere tek taraflı sefer yapıyor. Biz THY'nın bu seferleri niçin kaldırdığını bir türlü anlayamadık. Ancak şimdi sorun bu değil. Şimdi Türk hükümeti MEA'ya bir yazı yazmış ve Türkiye'ye yaptığı seferleri kaldırmasını istemiş. Siz hükümet olarak hem Arap âlemi ile ilişkilerinizi arttırmaya çalışıyorsunuz, hem de uçak seferlerini yasaklıyorsunuz. Bu, bize sorarsanız olacak iş değildir. Türk devletinin bir yetkilisi olarak bu kararın kaldırılması konusunda size başvuruyoruz ve bu konuda gerekli girişimleri yapacağınıza inanıyoruz.

— Sayın Büyükelçiler, benim bu durumdan hiç haberim yok. Nedenlerini bilmiyorum ama sizin anlattığınız kadarıyla bana çok ters geldi. Ben konuyu bir tahkik edeyim ve durumu birkaç gün içerisinde size bildireyim.

Turgut Özal, 30 Mart Pazartesi gününden itibaren bu konunun peşine düştü. Bu kararın Dışişleri ve Ulaştırma Bakanlıkları tarafından birlikte alındığı ortaya çıkmıştı. Önce Ulaştırma Bakanı Necmi Özgür'le konuştu.

— Necmi Bey, bizim Türkiye olarak şu sıralarda ortadoğu ülkelerine doğru dürüst bir hava bağlantımı 2 yok. Adamlar hazır Beyrut'tan buraya uçarlarken niçin bunlara güçlük çıkarıyoruz? Arap sefirleri de bastırıyorlar. Bu kararı lütfen geri alın. Çok önemlidir. Bu işi düzeltelim.

Ulaştırma Bakanlığı açısından olay fazla karmaşık değildi. Konu teknik bir sorundu. MEA'nın bu tek taraflı uçuşlarda THY'a belli oranda bir

para, kârdan pay vermesi gerekirken, bunu yapmak istemiyordu. Bu bir anlaşma sorunuydu. Ulaştırma Bakanı'na göre, MEA' nın Türkiye'ye Lübnan'dan yaptığı uçuşların kaldırılması konusu esas olarak Dışişleri Bakanlığı tarafından gündeme getirilmişti. Ulaştırma Bakanlığı da bu işi teknik yönüyle benimseyince sözkonusu şirkete tebligat yapılmış ve 1 Nisan gününden itibaren Türkiye'ye uçuşlarını durdurması istenmişti. Turgut Özal, Ulaştırma Bakanı'm bu seferlerin devam etmesi konusunda ikna etmişti. Şimdi iş, Dışişleri Bakanlığını ikna etmeye kalıyordu. Durumu Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Kâmuran Gürün'le konuştu.

— Kâmuran Bey, bu işi düzeltmek lazım. Birincisi Arapları gücendiriyoruz, İkincisi bu seferler bizim ortadoğu ülkeleriyle aramızda bir köprü vazifesi yapıyor.

Şimdi durup dururken rahatsızlık yaratıyoruz. Biz şimdi bunlara birkaç ay daha süre verelim ve o arada da THY'na kârdan pay vermeleri için görüşmeler sürdürülsün. Bu işi bıçak gibi birdenbire kesmeyelim. Ancak Gürün'ün bu konuda siyasal birtakım endişeleri de vardı. MEA'nın Lübnan'dan Türkiye'ye yaptığı seferlerin durdurulmasında bu ülkede Ermenilerin himaye görmesinin payı olduğu da anlaşüıyordu. Türkiye bu yolla Lübnan hükümeti üzerinde bir baskı oluşturmayı düşünmüş olabilirdi. Ancak Özal, bu fikrin doğru olmadığını savunuyordu.

— Kardeşim Lübnan hükümetinin kendi ülkesinde ne fonksiyonu var? Biz bu kararla kendi çıkarlarımızı baltalıyoruz.

Sonuçta Özal'ın yoğun çabalarıyla hem Dışişleri, hem de Ulaştırma Bakanlığı ikna edilmişti. Lübnan Havayollarına nisan ayının ilk günlerinde yeni bir yazı' daha yazıldı ve seferlerin bir süre daha devam etmesine karar verildiği bildirildi. Özal, Ankara'daki Arap ülkeleri Büyükelçilerine telefon ederek, elde ettiği olumlu sonucu duyurdu. Büyükelçiler karardan dolayı sevinmişlerdi. Özal'a teşekkür ettiler.

UÇAK İŞİ KALDIRILACAK

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Başbakan Ulusu Cidde'den döndü. Özal kendisine "Hoşgeldiniz" demek için Başbakan'm makamına girdiği zaman Ulusu telefonla konuşuyordu. Konuşması bitti, ahizeyi yerine koydu ve doğrudan doğruya şöyle dedi.

— Turgut Bey, o uçak şeyi kaldırılacak.

Özal durumu anlayamamıştı.

— Ne uçağı efendim?

— Lübnan Havayolları. Eski karar uygulanacak.

— Niçin efendim?

— Böyle isteniyor da ondan. Zaten kendilerine bu konuda sizin yazdırdığınız yazıdan sonra yeni bir tebligat yapılmış ve kaldırılacağı bildirilmiş.

— Sayın Başbakan, bu işte bir yanlışlık falan olmasın. Biz bu işi hem Ulaştırma Bakanı'yla, hem de Hariciye ile görüştük. Adamlara yazı yazdık iş halledilmiştir diye. Ayrıca ben Arap Büyükelçilerine de durumu bildirdim. Bu işi şimdi herhalde yine Hariciye karıştırıyor. Bu durum, hükümetin Başbakan Yardımcısına karşı bir tavırdır. Fevkalade yanlıştır. O vakit ben bu vazifeye daha fazla devam edemem. Derhal istifa ederim. Hiçbir kimse böyle küçük düşmeyi kabul edemez.

Turgut Özal dışarıya çıkınca doğruca kendi odasına gitti. İstifasını gerekçesiyle birlikte yazıp Ulusu'ya gönderdi. Sonra da evine kapandı. Bundan sonra bir süre evinden çıkmayacak ve Japonya'dan getirdiği küçük bilgisayarlarla kendi kendine oynayarak, birtakım hesaplar yaparak Türk ekonomisindeki temel ve çok önemli kararlardan birinin ilkelerini ve ayrıntılarını kafasında oluşturacaktı.

KAYA ERDEM DEVREDE

Turgut Özal istifasını Başbakan'a göndermiş ve pijamalarını giyerek evinde oturmaya başlamıştı. Kasım ayındaki ilk istifası Konsey'e aksetmeyen Turgut Özal'ın bu kez verdiği istifayı Başbakan Konsey'e de duyurmak durumunda kalmıştı. Buna karşın, Özal'ın en yakın çalışma arkadaşlarından biri olan Kaya Erdem' in istifadan haberi yoktu. Ertesi gün Başbakan Ulusu, Kaya Erdem'le bir iş görüşmesi yaparken konuyu açtı.

— Kaya biliyorsun, Turgut Bey istifa etti.

Maliye Bakanı'nın başından aşağıya kaynar sular dökülmüş gibi olmuştu. Bir anda ne diyeceğini şaşırmıştı.

— Ne diyorsunuz Beyefendi? Nasıl olur? Eyvah.

Başbakan olayı aynntüanyla anlattı.

— Yukarının da haberi var. Tahmin ediyorum bu sefer kabul edilecek.

— Peki yerine kim gelebilir?

— Ya sen geleceksin, ya da Memduh Aytür.

Kaya Erdem'in hayreti daha da artmıştı.

— Aman Sayın Başbakanım, olayı ilk defa şimdi sizden duydum ve çok şaşırdım. Turgut Bey bana söylememişti.

— Ne yapalım, böyle oldu.

— Sayın Başbakanım, Turgut Bey'in ayrılması ve yerine kim olursa olsun bir başkasının gelmesi çok yanlış olur. Bir kere dış dünyaya karşı yanlış olur. Sanki Türk ekonomisi başka bir yöne gidecekmiş gibi bir izlenim alabilirler. Kaldı ki, Turgut Bey bu işin orkestra şefidir. Ayrılması son derece mahzurlu olabilir. Eğer izin verirseniz ben gidip kendisiyle bir görüşeyim.Kaya Erdem son hızla ÖzaFm evine gitti.

— Aman Turgut Bey, ne yaptınız?. Bu iş siz olmadan yürür mü? Bakın beni Londra'dan çağırdınız, bütün düzenimi bozup geldim. Siz giderseniz her şey mahvolur. Bunu dışarıya da anlatamayız. Lütfen geri alın bu istifayı.

— Başbakan'la anlaşamıyoruz. Kaya. Sen de biliyorsun durumu. İş gitmiyor. Askerlerin anlayışı ile benim anlayışım çok farklı.

— Turgut Bey biliyorum ama bunun çözümü istifa değildir. Aman gitmeyin. Bir çuval inciri berbat ederiz.

Kaya Erdem daha sonra Özal'a, Başbakan'la yaptığı konuşmayı amattı. Ulusu'nun olaya yumuşak bir yaklaşım gösterdiğini söyledi. Özal'ın da aynı eğilimde olduğunu hissetmişti. Biraz ısrar edilirse istifasını geri alacak gibiydi.Maliye Bakanı, tekrar Başbakan'a gitti.

— Efendim, kendisiyle ya siz konuşun ya da yukarısı çağırıp konuşsun. Benim anladığım kadarıyla istifasını geri alabilir.

O gün Bülend Ulusu, Turgut Özal'ı evine davet etti. Uzun uzun görüştüler. Özal, çeşitli aşamalarda önüne çıkarılan engellerden yakmıyordu. Sonra bir kez daha baş başa görüştüler. Ancak Özal istifasını geri almıyordu. İki gün sonra Başbakan, Kaya Erdem'i aradı.

— Kaya, o iş olacak galiba. Evren Paça Turgut Bey'i çağırıp görüşecek.

— Çok sevindim. Ben kendisine haber vereyim mi? .

— Hayır, onlar çağıracaklar.

İstifa olayının üzerinden birkaç gün geçmişti Bir cumartesi günü saat 17'de Başbakan Ulusu ve Maliye Bakanı Erdem, bir konuyu görüşmek üzere Evren Paşa tarafından Çankaya köşküne çağrıldılar. Aynı gün saat 16'da Turgut Özal'da yukarıya çağrılmıştı. Özal içeride Devlet Başkanı'na, Başbakan Ulusu' dan ve bazı uygulamalardan yakınmalarını anlatıyordu. Ancak o sırada, Lübnan Havayolları işinin kendi isteği doğrultusunda düzeltildiğini de öğrenmişti.

— Sayın Devlet Başkanım, maalesef rahat çalışamıyoruz. Bir şüphe havası var ve devam ediyor. Bu meselede işi samimi olarak bir yere götürmemiz lazım. Bir program uyguluyoruz. Hem içeriye, hem de dışarıya karşı büyük bir sorumluluğumuz var. Kabinedeki uyumsuzluk da beni fevkalade tedirgin ediyor. Konuşma sırasında söz bir ara siyasetten açıldı. Evren Paşa Özal'a soruyordu:

— İleride siyasete atılmayı düşünüyor musun?

— Paşam Allah ilerideki günlerde ne gösterir bilemem arna şimdi böyle bir şey düşünmüyorum. Programın tam ortasmdayız. Şimdi tek düşündüğüm, şu programı başarıyla uygulayalım da ekonomiyi düzlüğe çıkaralım. İki gün önce Sayın Ulusu da bana istifamı hiç

değilse Danışma Meclisi açılıncaya kadar geri almamı söylemişti.

Devlet Başkanı, Turgut Özal'ı uzun uzun dinledi. Sonra kararını açıkladı. Bazı konularda Özal'ı haklı bulmuştu.

— Pekâlâ. Ben böyle bir istifa dilekçesi verilmemiş forzediyorum. Bu işi unutalım. Olay kapanmıştır.

— Emredersiniz Sayın Devlet Başkanım.

Turgut Özal, Devlet Başkanı'nm huzurundan ayrılmadan içeriye Başbakan Ulusu ve Maliye Bakanı Erdem de çağrıldılar. Görüşme hep birlikte sürdü. Sorun çözümlenmiş, Özal istifasını geri almıştı. Ancak bu çözüm "geçici" olacak, Özal'ın sorunları devam edecekti. Özal, olaydan sonra bu konuyu yâkm çevresine şöyle anlatacaktı:

— Zaten bu Ekonomik Koordinasyon Kurulu hadiseleri falan da olmuş. Devamlı bir alt eşeleme var ve rahatsız da ediyor. O sırada iyi durumdayım da. Ekonomi rayına oturmuş. Ben epey güçlüyüm. Başbakan Yardımcısı Turgut Özal'ın bu istifa girişimi ne o günlerde, ne de daha sonraki günlerde kamuoyuna yansımadı. Olayı çok kısıtlı sayıda kişilerin dışında hiç kimse bilmedi. Sözkonusu olay, kamuoyuna ilk kez burada açıklanmış oldu.

GÜNLÜK KUR BAŞLATILIYOR

Turgut Özal istifasını verdikten sonra evine çekilmiş ve uzun süreden beri kafasına takılan bir konuyla ilgilenmeye başlamıştı. Yurt dışına her çıkışında, ya da IMF, OECD gibi kuruluşların yetkilileriyle her görüşmesinde karşısına önemli bir sorun geliyordu.

— Her şeyden önce Türk parasının yabancı paralarla rekabet gücünü korumak ve ihracatçıyı cezalandırmadan ülkenize döviz sağlamak zorundasınız. Arada sırada yapılan küçük devalüasyonlar bu amaca ulaşmanızda yeterli değildir. Türkiye'deki enflasyon oranını diğer ülkeler düzeyine çekmedikçe parandan delerini aradaki fark kadar düşürmek zorundasınız.

Sürekli devalüasyon ise Turgut Özal'ın aslında bütünüyle benimsediği, ancak her istediği zaman yapamadığı bir hususstu. 12 Eylülden önce belli zamanlarda yapmak istediği devalüasyon işlemlerini Başbakan Demirel geri çevirmişti. 12 Eylülden sonra ise, bu alanda yapacağı her operasyon için Başbakan Ulusu'dan ve ayrıca MGK'dan izin almak durumundaydı. Yapılan görüşmelerde yabancı kuruluşların temsilcileri Özal'ı bu konuda "anlayışla" karşılıyorlar, ancak bu işe kesin bir çözüm bulmanın zorunlu olduğu görüşünden de hiçbir zaman vazgeçmiyorlardı. Özal kendilerine anlatmaya çalışıyordu.

— Sayın temsilci, benden lütfen bu konuda ısrarla bir şey istemeyin. Savunduğunuz görüşün haklı olduğunu sizin kadar ben de biliyorum. Ancak takdir edersiniz ki, bazı kararların alınması beni de aşıyor. Ben bu konunun onayını benim üzerimdeki yetkililerden almak zorundayım. Onun için biraz yavaş gitmek durumunda kalıyoruz.

Özal bu konuda daha önce de IMF'ye yazılı güvence vermiş ve iç fiyat artışlarıyla dışarıdaki fiyat artışları arasındaki farkı Türk parasının değerini düşürerek kapatacağını bildirmişti. İstifasını vererek evine kapanan Özal, şimdi bu konuyu düşünüyor, Japonya'dan getirdiği Akari marka küçük bilgisayarla bu işin formülünü geliştirmeye çalışıyordu. Evde kendisine elektronik yüksek mühendisi Adnan Kahveci yardımcı oluyor ve programın bilgisayara verilmesi aşamasında teknik katkıda bulunuyordu. Çalışmalara zaman zaman, DPT Müsteşarı Aktürk de katılıyordu.Özal daha sonra "çok özel" bir sohbette bu konuyu yakınlarına aynen şöyle anlatacaktı:

— Bunun incelemesi epey eskidir. Ayrıca işin IMF ile bir ilgisi yoktur. Ne telkini vardır, ne de IMF bu işi bilir. Bu iş şöyle olmuştur.

Türkiye'de o günlerde bizim enflasyonla dışarıdaki enflasyon arasındaki fark çok yüksekti. O zaman bir "ayarlama" durumu ortaya çıkar. Türkiye'de ekonomi bildiğini zanneden bir sürü adcım bunun farkında değildir. Bunu IMF'de elbette Ki istiyor. Biz de karşı değiliz zaten. Ancak psikolojik bir hadise oluyor ve hep gazetelerde manşet çıkıyor "Paramız yine devalüe edildi" diye. Bunun kurtuluşu yok. Bunu siyasi iktidara haber vermeden yapmak da mümkün değil. Eh, Başbakan'ın da bir sürü problemi vardır. Yapılması gerektiğine inandığı halde "Durun bakalım hele" der. Ama ekonomi bunlan beklemez. Enflasyon devam ettiği için, hem 12 Eylül öncesinde hem de sonrasında sık sık kur ayarlamaları yapılıyordu. 12 Eylül öncesinde Başbakan'a haber verirdik. Onun bir nevi izni alınıyordu. 12 Eylül sonrasında ise iş Devlet Başkanı'na kadar gidiyordu. 12 Eylül öncesinde Başbakan'ın birkaç kere "Yahu bugün yapmasak, biraz sabretsek" dediği olmuştur. Ancak bunlar hep " kayıptır. Birincisi, kurlar açılıyor. Ayrıca her ay iki üç kere devalüasyon yapmak hem doğru değil, hem de çapraz kurları kurtarmıyor. Çünkü bunlar her gün değişiyor. Aynı durum 12 Eylül sonrasında da oldu. Ben operasyon yapacağım, Devlet Başkanının bundan habeıi olması lâzım. Devlet Başkanı bunu gazetelerden öğrenemez. Bu devamlı izin almanın sonucunda bir gün o izni de vermeyecekleri endişesine kapıldım: Nitekim bir iki derken onlar da "Dur" demeye başladılar. Halbuki kur politikası işin temel taşlarından biridir. Bunu nasıl otomatik ayarlarız diye uzun uzun düşünmeye başladım. Nasıl bir çözüm bulalım ki bu iş bizden çıksın? Neticede tamamen kendi tatbikatımla bir sistem geliştirdim. IMF ile ilgisi yok. Detayını onlara anlatmış değiliz. Formülünü onlar da bilmezler. Tabii eski uygulamanın bir mahzuru daha var. Bazen 15 günde bir, bazen de duruma göre iki ayda bir devalüasyon yapıyorsunuz. Çapraz kurlar açılıyor. Çünkü dünyada durum değişken. Mesela Alman markı dolara karşı değer kaybediyor. Doların değeri yükseliyor ve siz bunu ayarlayamıyorsunuz. O zaman ne oluyor? İhracatçı dolar yerine mark getiriyor, çünkü o znman daha fazla para almış oluyor. Size de zayıf bir döviz girmiş oluyor. Hatta bazen Liret getiriyor. Buna engel olmanın yolu, çapraz kurların her gün düzgün olması. Turgut Özal, Türk parasının değerinin sürekli düşürülmesi konusunda IMF, OECD gibi kuruluşlardan gelen bazı önerileri benimsememişti. Bunlardan biri de belli sürelerde, örneğin ayda bir kez enflasyon farklarını giderecek kadar kur ayarlaması yapmaktı. Ancak "ekip" bu önerilere karşı çıkıyordu. Çünkü, ayarlama ayın belli bir gününde yapılacak denilse, o durumda döviz gelmeyeceği ve spekülasyon olacağı, herkesin o belli günü bekleyeceği biliniyordu. Bu durumda kan dolaşımında tıkanıklık olacağı tahmin ediliyordu. Evinde bilgisayarla yaptığı çalışmalarda Özal, bu konuda bazı sonuçlara varıyor, vardığı sonuçları Adnan Kahveci geçmiş

yılların rakamlarına uyguluyordu. Sonuçta olay, Turgut Özal'ın, Yıldırım Aktürk'ün ve Adnan Kahveci'nin kafalarında açığa çıkmıştı. Özal, o günlere kadar akıllardan geçmeyen bir yöntemi uygulayacak ve Türk parasının yabancı paralara karşı değeri her gün ayarlanacaktı. Başka bir deyişle, paramızın değeri her gün düşürülecek, her sabah yataktan kalktığımızda küçük bir devalüasyonla yüz yüze gelecek ve kısa bir süre sonra bu durumu da kanıksayacaktık. Bu işlemden IMF de son derece memnun olacaktı. Özal, Türk ekonomisinde "büyük etkiler" yaratan günlük kur uygulamasımn esaslarını da yine bir "özel sohbette" şöyle açıklıyordu:

— Biz şöyle bir şekil düşündük. Muhtelif paralar, yani kurlar birbirleriyle her gün değişiyor. Bazen mark artıyor, dolar düşüyor, bazen de tam tersi. Biz bunları temsil etmesi için bir doları aldık, bir de Avrupa paralarını temsil eden markı aldık. Formül gayet basit. Mark yükselirken doları, dolar yükselirken markı takip ediyorsunuz. Burada birtakım oranlar kullanıyorsuıiuz. Yüzde 100 takip ederseniz, hangisi yükseliyorsa dolara göre hep devalüasyon yapıyorsunuz. Veya tersine olursa öbürüne göre yapıyorsunuz. Netice olarak şu hadise oluyor: Bazen dolar yükseliyor, sonra o yerinde kalıyor ve mark yükseliyor. Yani böylece bizim sistemle, hem marka, hem de dolara uyarak ufak devalüasyonlar yapılıyor. Yani dolar ve marka göre yüzde 50 yüzde 50 bir sepet tarif ettik. Hangisi yükselirse Türk parası düşüyor. Oradaki oran eğer yarı yarıya olursa, bu düşüş ve yükselişin ortalamasına gelir ki, o zaman düşmeyebilir. Ama biz genelde düşen paranın oranını yüksek tuttuk. Yüzde 70 veya yüzde 80. Düşmeyen parayı ise yüzde 20 veya 30. Eğer yüzde 100 ve yüzde sıfır oranlarını alırsanız devalüasyon daha da yüksek olur. Bunun kontrolü da şöyle. Her ay rakamınıza bakıyorsunuz nereye geldiniz diye. Bunu aylık enflasyon rakamı ile kontrol ediyorsunuz. Eğer ufak tefek farkınız varsa, bu farkı ay sonunda telafi ediyorsunuz. Bunun en büyük avantajı, ufak da olsa devamlı bir devalüasyon olması ve çapraz kur farkları yüzünden yapılacak sahtekârlıklara engel olması. Eskiden çok büyük istifadeler oluyordu. Hangisi düşük para ise, adam parasını dışarıda değiştirip bunu içeriye getiriyordu. Adam Merkez Bankası'ndan Türk parası karşılığını aynen alıyordu ama biz hâzinemize zayıf parayı alıyorduk. Şimdi bu kayıp kalktı.Turgut Özal, günlük kura geçişten bir süre sonra böyle diyordu. Yeni uygulamayı evinde bilgisayarla formüle bağlayan Turgut Özal istifasını geri almış ve görevine başlamıştı. Bundan sonra sorun, Başbakan Ulusu ve Konsey'i bu konuda ikna etmeye kalıyordu. Nisan ayının ortalarında bir gün, Maliye Bakanı Kaya Erdem'i, Merkez Bankası Başkanı Osman Şıklar'ı, Başkan Yardımcısı Yavuz Canevi'ni, Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu?nu, DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk'ü ve

Merkez Bankası Kambiyo Genel Müdürü Zekeriya Yıldınm'ı toplantıya çağırdı. Osman Şıklar'm odasında yapılan toplantıda Özal teknisyenlerine görüşlerini açıkladı, yeni bulduğu formülü anlattı. Teknisyenlerin görüşleri de olumluydu. Onlar da kur ayarlamalarının mevcut dış anlaşmalar çerçevesinde daha sık yapılmasından yana tavır alıyorlardı. Konu benimsenmişti. O günleri kendisinin "en güçlü" olduğu dönem olarak niteleyen Özal, Başbakan Ulusu'ya da konuyu açmış, durumu anlatmıştı. Kendisinden bu konuda Konsey indinde yardımcı olmasını istemişti. Nisan ayının sonlarında günlük kur uygulamasıyla ilgili olarak Konsey'e brifing verildi. Devlet Başkanı'mn da katıldığı bu brifing saatlerce sürdü. Özal anlatıyordu.

— Başka çaremiz yoktur. Otomatik bir sistem olacak ve her gün ayarlanacak. Biz Türkiye'de enflasyon oranını aşağıya çektikçe kur ayarlamaları da daha düşük bir oranda yapılacak. Hadise artık kendiliğinden olacaktır. Bu kararı onaylarsanız Türk ekonomisi için çok hayırlı bir iş yapılmış olacaktır. Kaldı ki, IMF gibi kuruluşlara da, paramızı her zaman gerçek değerinde tutacağımız konusunda vermiş olduğumuz taahhütler vardır.

Sonuçta, günlük kur uygulamasına geçilmesi Konsey tarafından onaylandı. Özal artık rahatlamıştı. Bundan sonra Türk parasının değerini düşüreceği zaman hiçbir makama danışmasına ve izin almasına gerek kalmayacak, hiçbir üst makam kendisine "Biraz dursun" demeyecekti. İş otomatiğe bağlanmıştı. Formül Özal'ın ve Merkez Bankası'nın elindeydi. Bununla istediği gibi oynayacak ve Merkez Bankası aracılığı ile paramızın değeri "otomatik" olarak her gün düşürülecekti. Brifingden çıkınca Turgut Özal, yanındakilere talimat verdi.

— Hemen durumu IMF'ye bildirin ve bu uygulamaya başlayacağımızı anlatın. 1 Mayıs'ta başlayalım. Artık kaybedecek zaman yok.

Durum IMF'ye bildirildi. Onlar da haklı olarak çek sevindiler ve Özal'ı bir kez daha "şükranla ve minnetle" andılar. Günlük kur uygulamasının başladığı 1 Mayıs 1981 günü ABD doları 98 lira 20 kuruştu.

BAKANLIĞIMIZA ÖNEMLİ GÖREVLER DÜŞMEKTEDİR.

1981 yılının mayıs ayında faiz, banker ve bankacılık konulan yine gündemdeydi. Faiz yarışı sürüp gidiyordu. Gazetelerde banker ilanlan tam sayfa yayınlanıyor, aralanndaki rekabet giderek artıyordu. Bunlardan bazı köşebaşı bankerleri, aylık faiz oranını yüzde 12'ye çıkarmışlardı. Çek ve bono karşılığında vatandaşa yılda yüzde 144 oranında gelir vaat ediliyordu. Bu işin sonunun kötüye varacağını artık başta Özal ve Erdem olmak üzere pek çok kişi biliyor, ancak bu konuda hiç kimse somut bir önlem almıyordu. İş büyümüştü. Ancak ne kadar büyüdüğü de bilinmiyordu. Ekim ayında sevkedilen Sermaye Piyasası Yasası henüz çıkmamıştı. Maliye Bakanlığı bürokrasisi, konuya "vergi kaybı" açısından eğiliyordu. Bankerlerin hemen hiçbiri vergi vermiyor, ayrıca bankerden faiz alanlardan da vergi kesintisi yapılmıyordu. Oysa yasalara göre, faiz gelirleri de vergiye tabiydi. Aslında Maliye Bakanlığı, banker konusuna henüz 1980 yılının ilk aylarında, 24 Ocak kararlarından hemen sonra, o günlerde Hazine Genel Sekreteri olan Kaya Erdem'in de katkısıyla eğilmişti. Kaya Erdem, kendisine bu konuda getirilen öneriyi uygun görmüş ve bankerler konusunda bir inceleme yapılması için bakanlığın ilgili kurullarının araştırma yapmalan ve sonucu bildirmeleri amacıyla hazırlanan onayı, o günlerin Maliye Bakanı İsmet Sezgin'e imzalatmıştı. Araştırmayı yapma görevi 1980 yılının mart ayında, Bankalar Yeminli Murakıbı Tuncay Artun'a verilmişti. O günlerde köşebaşı bankerleri henüz türemediği için Tuncay Artun, çalışmalarını belli bankerler üzerinde yoğunlaştırmış ve raporunu aynı yılın haziran ayında Bakanlığa sunmuştu. Daha sonra Maliye Bakanlığından ayrılarak Yapı Kredi Bankası'nın Genel Müdür Yardımcısı olan Tuncay Artun, 24 Haziran 1980 tarih ve 9 sayılı, 121 sayfadan oluşan raporunda şöyle diyordu:

— Gerek Banker Kastelli ve gerekse Mentaş tarafından salt garanti belgelerine dayanılarak yapılan tahvilsiz satışlar "feran mevduat kabulü" niteliğinde olup, Bankalar Kanunu'nun 24. maddesine aykırıdır. Tümüyle mevduat kabulü niteliği taşıyan bu işlemlerin üzerinde önemle durulması ve kesinlikle engellenmesi gerekli görülmektedir.

Tuncay Artun'un raporunda daha sonra bazı bankerlerin bir süre sonra para ödeyemez duruma gelebileceklerinden, bu gibi işlemlerin hiçbir güvencesi olmadığından söz ediliyor ve Maliye Bakanlığı'nın bazı önlemleri "ivedi olarak" alması gerektiği belirtiliyordu. Tuncay Artun, henüz 1980 yılının başlarında hazırladığı sözkonusu raporunda "fonlarını Transtürk Holding'e spekülasyon niteliğinde transfer ettiği anlaşılan Meban'm" uyarılmasını istiyor, aynı işlemin Banker Kastelli için de yapılmasını öneriyordu. Artun, Banker Kastelli'nin topladığı fonların bir bölümünü kendi inşaat şirketine verdiğini, bu durumun gelecekte likidite açısından sorun yaratacağmı belirtiyor ve raporunu şu cümle ile bitiriyordu: "Murakıplığım, Türkiye sermaye piyasasının geleceğini belirleyecek kuruluşlar olarak başta Meban, Banker Kastelli ve Mentaş olmak üzere tüm bankerlik ve menkul değerler ticareti yapan kuruluşların yakından izlenmeleri konusunda Bakanlığımıza önemli görevler düştüğü ve bu görevin ilgili birimlerce bugünkü koşullarda bile yerine getirilebileceği inancındadır."

1980 yılının haziran ayında Maliye Bakanlığı'na teslim edilen bu rapor rafa kaldırılıyor ve hiç kimse bu belgeyle ilgili bir girişimde bulunmuyordu.

DALA KONMUŞ KUŞU KAÇIRMAYALIM

Bankerler ve faiz konusu artık Özal'ın başkanlığındaki Para Kredi Kurulu'nda da gündeme gelmeye başlamıştı. Mayıs ayında bir toplantıda Gelirler Genel Müdürü Ahmet Senvar Doğu şöyle konuşuyordu:

— Sayın Özal, bunların hiçbiri bir kuruş vergi vermiyor. Haksız kazanç sağladıkları gibi kanunlara aykırı çalışıyorlar. Büyük bir vergi kaybı ortaya çıkmıştır. Bankaların her işleminden nasıl vergi almıyorsa bunlardan da aynen alınmalıdır. Bizim Hesap Uzmanları Kurulu ile Bankalar Yeminli Murakıplığı Kurulu' nun bunları sıkı bir incelemeye tabi tutmaları şart oldu. İzin verirseniz ben bir onay hazırlatacağım bu konuda.

— Yahu Ahmet, bu konuda bu kadar katı olma. Bak, tasarruflar hızla artıyor. Şimdi dala konmuş kuşu kaçırmanın sırası mı?. Sen vergi incelemeni bir yaptır bakalım.

Ahmet Senvar Doğu, bu konuyla ilgili onay yazışım hazırladı. GVK/1-2193 sayılı yazı "Bakanlık Makamına" diye başlıyor ve gelişen durumu anlattıktan sonra aynen şöyle bitiyordu: "Genel Müdürlüğümüze ulaşan bilgilerden bankerlerle, para toplama işiyle uğraşan diğer kişi ve kuruluşların, çeşitli yollarla topladıkları paralara yüksek oranda faiz ödedikleri, ancak vergilendirme ile ilgili olarak kanun hükümlerine uymadıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle, uygun görüldüğü takdirde, vergi kanunlarının uygulanıp uygulanmadığının tesbiti bakımından, bankerlerle para toplama işiyle devamlı uğraşan kişi ve kuruluşlar nezdinde gerekli incelemenin yapılması için yazımızın Hesap Uzmanları Kurulu Başkanlığına havalesi tensiplerinizi arz olunur."

Halen Maliye Bakanlığı arşivlerinde olan bu belgenin üzerinde el yazısıyla şu notlar var: Takdim: 16 Haziran. Müsteşar Yardımcısı Turan Başkurt'un imzasıyla yazı onaya sunuluyor. "Bekleyecek. 9 Ekim 1981". (Bu yazının kime ait olduğu belli değil). Müsteşar Yardımcısının yazıyı havale etmesinden tam 4 ay sonra işlem yapılmış ve "Bekleyecek" denilmiş. Sayın Müsteşar'ın talimatıyla bir süre bekleyecek. (Bu yazmın da kime ait olduğu belli değil. Yanında tarih yok). Aradan haftalar, aylar geçmiş ve bankerlerden vergi alınması için hazırlanan bir onay yazısının akıbeti Maliye Bakanlığında bu

olmuştu. Devlet milyonlar, milyarlar kazanan, ancak bir tek kuruş bile vergi vermeyen bankerlerin üzerine vergi almak için bile gitmiyordu, ya da gidemiyordu.

Mayıs ayında bankalarla ve bankerlerle birlikte sanayicilerin durumu da artık iyice gündeme gelmişti. Türk mali sisteminde çökme belirtileri yavaş yavaş ortaya çıkıyor, sanayi kesimiyse uygulanan yüksek faiz politikası nedeniyle ne yapacağını bilemez duruma geliyordu. Müşteriye verdikleri faizleri sürekli olarak arttıran bankalar, kredi müşterilerine de aynı uygulamayı yapıyorlar ve geriye ödenmesi mümkün olmayan ölçüde yüksek faiz istiyorlardı. Sanayici banka kredisi kullanamaz olmuştu. Özel sektör yatırımlarında da. büyük bir durgunluk ortaya çıkıyordu. Devlet yatırımları ise, uygulanan sıkı para politikaları doğrultusunda zaten büyük ölçüde yavaşlatılmıştı. Hatta bu konuyla ilgili olarak Dünya Bankası'na 1980 yılından beri iki kez niyet mektubu verilmiş ve yatırımların durdurulacağı bizzat Turgut ÖzaPm imzasıyla taahhüt edilmişti. Başta Özal olmak üzere, devletin her yetkilisine uygulanan ekonomik politikalar nedeniyle şikâyetler yağıyordu. Böyle konulara girmekten mümkün olduğu kadar kaçınan ünlü sanayici Vehbi Koç bile demeç veriyor ve "Dikkat edin, ineğin sütü kurumak üzere." diyordu. Mayıs ayı, Türk ekonomisinin nereye gittiği konusunun tartışıldığı yoğun toplantılarla, karşılıklı verilen demeçlerle geçiyordu. İşin içerisinde büyük bir terslik olduğu artık iyice anlaşılmıştı, ama bu tersliğin nereden kaynaklandığı konusunda görüşler farklıydı.

VİLLALARINIZI SATIN

13 Mayıs günü Turgut Özal, İstanbul'da sanayi kesimiyle ilk büyük toplantısını yaptı. Kaya Erdem ve Yıldırım Aktürk'ün de katıldıkları bu toplantıda Özal şöyle diyordu:

— İstikrar programı, enflasyon hızının yüzde 35'lerin altına çekilmesi istikametinde uygulanacaktır. Başta sanayiciler olmak üzere herkesin bu programı desteklemesi şarttır. Ucuz krediyle çalışma dönemi geride kalmıştır. Öz kaynaklarınızı arttırın. Bunun için gerekirse villalarınızı satın.

Özal'ın bu sözleri, toplantıya katılan bazı sanayiciler arasında özellikle tepki yaratıyor, sanayici Murtaza Çelikel söz alıyordu.

— Sayın Başbakan Yardımcısı, ucuz faizle kredi kullanan sanayiciler biz değiliz. Biz küçük ve orta sanayiciler olarak her dönemde kredi kullananları seyrettik ve çoğu zaman da kredi kullanma ayrıcalığına erişemedik. Yatınm ve işletme kredileri her dönemde büyük sanayiciler için çalıştı. Sayın Özal, siz bu getirdiğiniz uygulamalarla küçük firmaların tümünü yok edeceksiniz. Büyüklerse, banka sahibi oldukları için halkın parasıyla ucuz kredi kullanmaya devam edecekler. Şimdi size öneriyorum. Banka kurmayı ve özel sektör tahvil faizlerini serbest bırakın. Aksi halde Türk sanayiinin başına dikilecek mezar taşının metnini yazma şerefi size ait olacaktır.

Çelikel'in sözleri, ilk anda yadırgandı. Bütün salonda bir dalgalanma oldu. Şaşkınlık geçtikten sonra küçük sanayiciler Çelikel'i ayakta alkışlamaya başladılar. Salonda bağırmalar başlamıştı.

— Bizim satacak villamız yok Sayın Özal. Sen babaların villasını sattır. Kredi kullanma adaletsizliğini ve tekelini ortadan kaldır.

Turgut Özal, ertesi gün İktisat Fakültesinde düzenlenen bir başka toplantıda eleştirilere ve ortaya atılan görüşlere cevap veriyordu.

— Kişisel görüşüm banka kurulmasının serbest bırakılması yönündedir. Ancak bunun hükümet tarafından da benimsenmesi gerekir. Şunu da ilave edeyim, bankalar 1980 yılının fevkalade kârlarına aldanmasınlar. Eğer iyi idare edemezlerse bu tatlı kârlar bir anda yok olabilir. Bu nedenle bankalar önümüzdeki aylarda fevkalade dikkatli davranmalıdırlar. Geçirmekte olduğumuz dönem, akıllı ve becerikli olanların kazanacağı dönemdir. Bu kural tüm işletmeler için

olduğu gibi, bankalar için de geçerlidir.

Özal, kendisine sorulan bir soruya cevap verirken de şöyle diyordu:

— Bankalar ve bankerler, sistem olarak çöküşe gidiyor faraziyesine katılmıyorum. Bankalardan bazılarının, özellikle bazı küçük bankaların bir araya getirilmesi gerekebilir.

İNŞALLAH DOĞRAMACI BAŞINIZDA KALSIN

Turgut Özal'ın karşısına bir süreden beri İstanbul' da Murtaza Çelikel çıkmıştı. Bu sanayici sağda solda demeçler veriyor, toplantılara katılıyor, konuşmalar yapıyor ve izlenen ekonomik politikaları amansız bir biçimde eleştiriyordu. Esprili kişiliği, kıvrak zekâsı, hazırcevaplığı ile "rakiplerini" güç durumda bırakıyordu. İstanbul Ticaret Odası tarafından Hilton Oteli'nde düzenlenen bir seminerde Turgut Özal'la uzun uzun 24 Ocak programım tartışıyor ve şöyle konuşuyordu:

— Sayın Özal, bir ekonominin kaptanı, şirket batırmak için yetki ve sorumluluk almaz. Batan batar, kalan sağlar bizimdir diye türkü söylemez. Aldığınız kararların hiçbirinde orta ve küçük sanayiciler olarak biz kendimizi göremiyoruz. Siz bizi zaten dışlamışsınız. Devlete muhatap olamıyoruz. Bu kararlar 20 aile holdinginin tekelleşme süresini kısaltmak için mi alınmıştır? Faizleri serbest bıraktığınızı iddia ediyorsunuz, ama nedense kredi kullanma alanındaki tekelcilerin çemberini kırmıyorsunuz. Tasarrufları bankerler eliyle sokağa kaydırdınız. Finansman alanındaki bu görülmemiş disiplinsizlik yüzünden, sizin aldığınız bu kararlar banker tabelalarını bile ayakta tutamayacaktır. Göreceksiniz.

"Bunalımdan Büyümeye" adlı bir başka ekonomik seminerde Murtaza Çelikel'in tepesi bir kez daha atıyordu.

— Bazı Sayın profesörlerimiz ve üniversite öğretim üyelerimiz döne döne hep aynı şeyi söylüyorlar ve Özal' m izlediği politikaların başka alternatifi olmadığmı savunuyorlar. Ben ne diyeyim? İnşallah onlar için de İhsan Doğramacıdan başka bir alternatif olmasın.

Mayıs aymda basında banker ilanları yine "tam sayfa" boyutlarına ulaşmış, rekabet bir kez daha kızışmıştı.

— İstanbul'a BORSAŞ modeli bankerlik geldi. Ortak Protföy payı ile yüzde 67,2 aylık gelir. Bank sistem. 2 yıl vadeli birikimlerinize karşılık hemen mevduat sertifikası veriyoruz. Üstelik yüzde 50 net aylılc gelirle.

— Teşekkürler EKO. Şimdi güven içindeyiz. Bugün tasarruflarınız için EkoYatınm'dan daha sağlam, daha güvenli, daha kârlı bir yol yoktur.

— BORSAŞ modeli bankerlik. BORSAŞ, bankerlikte banka tipi şube sistemine geçiyor. Büyük şehirlerimizin en merkezi caddelerinde şubeler açıyor.

— Paranıza daha yüksek kazanç: Taban aylık yüzde 9. Yağmur Ticaret, bir bankerlik kuruluşu değildir. Paranızı hiç kimseye satmaz. Temel ihtiyaç maddelerinin temin ve tedarikinde ve ihracatta değerlendirir. Güven içinde çok kazanmak için Yağmur Ticareti seçin.

— SİZ. Yatırımın sağlamını, gelirinizin devamlı olmasını istersiniz. İşte bir imkân daha. 1,5 milyar liralık mevduat sertifikası, en büyük bankadan. Hem kazanmak, hem de 75 milyon liralık ikramiyelerimizden istifade etmek isterseniz, merkez veya şubelerimize müracaat ediniz.

— Daha iyi yaşamak istemez misiniz? FİNTAŞ'ta yatırıma yönelteceğiniz paranızın sağlayacağı fazladan gelir, size daha iyi yaşam koşulları getirir. Hamiline mevduat sertifikası uygulayan ilk ve tek kuruluştur.

— SERPA. Kazancınıza sağladığı güvenle büyüdü. Şimdi ulaşılması güç bir olanağı daha sunuyor.

— Net. Bulanık değil. GENBORSA'nın sermaye piyasasındaki yeri, tasarruf sahipleriyle ilişkisi, onların tasarruflarını değerlendirişi bulanık değil. Apaçık. Net.

— 75 milyonluk gayrimenkul ikramiyesine katılın. Hepsi İstanbul'da 30 adet yalı dairesi, 30 adet emsalsiz dükkân, işyeri. İkramiyelerimizden yararlanın. BANKER KASTELLİ.

— Birikimlerinizin en yüksek net gelir ve kesin güvence ile değerlendirilmesi için, sermaye piyasasının güçlü kuruluşu ERDEM FİNANSMAN. YORUMSUZ.

Basın bu ilanlarla doluydu. Gazeteler altın yıllarını yaşıyorlardı. İlan gelirleri büyük ölçüde artmıştı. Mayıs ayı sonunda Ankara'da toplanan Odalar Birliği Genel Kurulu'nda Özal bir kez daha şikâyetçilere cevap verme durumunda kalıyor, "Önümüzdeki 3-4 yıl içerisinde Türkiye hiç kimsenin hayal etmediği iyi noktalara götürülecektir. Bütün sektörlerde durgunluk diye adlandırdığımız durum, aşırı enflasyonist talebin ortadan kaldırılmasından kaynaklanmıştır" diyordu.

Mehmet Yazar, peşin vergi uygulamasmdan yakınıyordu. Aynı türde yakınmaları Esat Keskinkılıç adlı bir delege de dile getiriyordu.

— Ben buraya Sayın Maliye Bakanı'nın gelmişinin, geçmişinin, çoluğunun çocuğunun hatırı için şikâyetimi söylemeye geldim. Yalanım varsa Allah belamı versin. Bizim kaymakam 10 dakikada esnafı sınıflandırdı. Şimdi buna göre vergi istiyor. Olmaz böyle şey.

HEMŞEHRİM BEN NE RAKAMI KOYAYIM? BURASI SENİN EKONOMİN!

IMF Türkiye Masası Başkanı Peter Hole başkanlığında bir heyet, mayıs aymın son günlerinde Ankara'ya geldi. Bu kuruluşla 1980 yılında yapılan üç yıllık anlaşmanın birinci yılı dolmuştu. Şimdi ikinci yılla, ilgili görüşmeler yapılacak, ayrıca ilk yılın değerlendirmesi ortaya çıkacak ve ikinci yılda neler yapmamız gerektiği belirlenecekti. IMF heyetinin Ankara'ya gelmesinden birkaç gün önce, artık herkesin kanıksadığı uygulama bir kez daha yapıldı ve akaryakıt, tüpgaz, şeker fiyatlarıyla Tekel ürünlerinin fiyatları arttırıldı. IMF ile başlayan görüşmelerde ilk sırayı yine KİT' lerin durumu alıyor, bu konuda bir anlaşmaya varılması mümkün olmuyordu. Gerek IMF ve gerekse Dünya Bankası Türkiye'nin KİT'ler üzerinde daha net adımlar atmasım istiyorlardı. Türk tarafının görüşüyse biraz farklı oluyordu.

— Mr. Hole, bu konuda kanun ve yönetmeliklerden çok, idareye birtakım iyileştirici şeyler aşılamak lazım. Biz bunu yapmaya çalışıyoruz. Bazı sistemleri yavaş yavaş KİT genel müdürlerine öğretiyoruz. Örneğin, iki kişi işten ayrılırsa, bunların yerine sadece bir kişi alabileceğini, ya da hiç kimsenin alınmayacağını artık genel müdürler biliyor. Veya TKİ'de yer üstü görevden ayrılan elemanın yerine hiç kimse alınmıyor.

— Mr. Aktürk, Başkanımız Mr. De Larosiere bu görevine Fransız hâzinesinin KİT bölümünün başından gelmiştir. Onun için KİT işini çok iyi bilir. Türkiye'deki KİT'lerle de çok yakından ilgili olduğunu biliyorsunuz. Bunlan kaynak israfından kurtarmanız gerekiyor. Bunlar özel sektör gibi çalışabilmeli, insiyatif kullanabilmelidir. Bu kuruluşlar ticari kuruluşlar olmalı. Sizdeyse, devletin mamayla beslediği cılız çocuklara benziyorlar. Bunun için ne yapacaksanız artık yapın. Yoksa zaman bizim açımızdan geçiyor. Bir reform tasarısı getirmeniz şarttır.

Aym tartışma günler boyunca Maliye Bakanlığında da yapılıyordu. KIT'lere bakan Hazine Genel Müdürü Aydemir Koç'la Peter Hole arasında anlaşmaya varmak bir türlü mümkün olmuyor, sinirler giderek geriliyordu. Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu ile yapılan görüşmelerden de bir sonuç alınamıyordu. Daha sonra devreye Kaya Erdem ve Turgut Özal' ın da girmelerine rağmen

konuyla ilgili hiçbir gelişme sağlanamıyordu. Bir yetkili, o günlerde IMF ile yapılan bu görüşmeleri aynen şöyle anlatıyordu (Banttan).

— Ankara'da herifler izahı mümkün olmayan bir uzlaşmazlık içindeydiler. KİT'lerle ilgili olarak her şeyi anlattık. 6 ay önce aym şeyleri yine anlatmıştık. Peter Hole, ne desek "Tatmin olmadım" diyor. Tabii bu arada başkalarıyla da görüşüyorlar ve yeni bir devalüasyon istiyorlar. Parayı biraz daha kısın diyorlar. Veya bütün bunlar mazeret. Özal belki de adamlara diyor ki, "Arkadaş ben gidiyorum, aman beni koruyun". Bu durumu gidermenin tek yolu da "Aman, IMF ile anlaşmamız yarıda kesiliyor. Siz merak etmeyin, ben bunu kurtarırım". Bu rivayet çıktı. Adamlarla görüşürken diyoruz ki, KİT'lerde istihdam şu olacak. "Hayır" diyor. Peki ne olacak?. "Ben tatmin olmadım" diyor. Yahu kardeşim bunu 6 ay önce konuşup görüş birliğine varmadık mı? Herif "Iıh" deyip duruyor.

Tunç (Bilget) Bakan'a gidip demiş ki, "KİT bölümü savunmasını iyi yapamadığı için bu iş çöktü." Onun üzerine ilgili arkadaş da (Aydemir Koç) Bakan'a gidiyor ve diyor ki "Sayın bakanım bu işte belki ben de kusurluyum. Belki de adamlar bizi yokuşa sürmek istiyorlar. Tunç eski KİT'çidir. O gelsin benim yerime ve işi o götürsün. Kurtarabilirse kurtarsın. Eğer bu görüşte iseniz bunu hemen yapın. Ancak bu adamlar bundan önce de geldiler, bundan önce de anlattık. Geçen sefer de ben anlattım, çok güzel deyip gittiler. O günden bu yana KİT'lerin yapısında hiçbir değişiklik yok ki. Bir değişiklik olur da onun izahını yapamamış oluruz. Böyle bir durum da yok. Birdenbire adamlarda bir tutum değişikliği oldu. Ne istediklerini ben anlayabilmiş değilim". IMF'ye en sonunda "Biz diyeceğimizi dedik, sen ne diyorsun kardeşim" dedik. "Benim diyecek bir lafım yok. Anlaşamadık" diyor. "Peki arkadaş, bu rakamları kapattık, bunlan yok farzet. Buraya sen ne koyuyorsun" diyoruz. Herif diyor ki, "Hemşerim ben ne rakamı koyayım, burası senin ekonomin" diyor. Haydaaa. Al başına belayı. Sonra anlaşamadan gittiler. Aslında ben bizimkilere fazla bir şey sormayı da mümkün olduğu kadar istemezdim. Çünkü gelip birisi bir şey anlatır, ertesi gün sen yazınca da "Ben bunu bir tek sana söyledim, bak bugün Emin Çölaşan yazmış" der. Onun için ben derdim ki, "Arkadaş bana söyleme. Önce gazetelere ver, sonra gel bana söyle".

IMF ile Mayıs ayındaki görüşmelere katılan Yıldırım Aktürk ise, bu konuyu şöyle anlatıyordu:

"Biz IMF'nin KIT'lerle ilgili olarak istediği çalışmaya bir türlü zaman bulup giremiyoruz. Dış görünüm olarak ise, yaptıklarımızın da oldukça yeterli olduğunu göstermek istiyoruz. Bunu rakamlarla da

gösteriyoruz. Kaynak finansman açığının azaltıldığını anlatmaya çalışıyoruz. Ancak KİT rakamları çok karışıktır. Bir genel müdür eğer isterse seni üç yıl uyutur ve ruhun bile duymaz. Aydemir Koç, adamlara KİT rakamlarının iyiye gitmediğini belirten bazı bilgiler vermiş. Anladığım kadarıyla Maliye Bakanlığında "Bunlar hâlâ bizim sırtımızda yük oluyor" mesajını vermek istemişler. Neticede, IMF, KIT'lerin de ötesinde yüzde 10-12 kadar bir devalüasyon istemeye başladı o günlerde. Nedeni de, diyorlar ki "Size daha önce düşünüldüğü kadar dış yardım gelmeyecek. 1981 için OECD bekleneni veremeyecek." İhracat projeksiyonlarımıza da inanmıyorlar. Bize "4,2 milyon doları bu yıl tutturamazsınız" diyorlar. Halbuki o yıl 4,7 milyar dolar ihracat tutturduk. Tutturamayınca da ödemeler dengesinde ek bir açık çıkacak. Bunu önleyebilmemiz için yeni bir devalüasyon yapmamızı istiyorlar. Daha az ithalat, daha çok ihracat yaparsınız. Böyle diyorlar. Hazine durumu ve bütçe denkliği için ya ek vergiler, ya da yeni zamlar istiyorlar. Sonunda anlaşmaya varmadan gittiler.

IMF ile Ankara'da yapılan görüşmelerde çıkan ciddi sorun, ekonomi yönetimiyle ilgili kadroları da birbirine düşürmüştü. Maliye Bakanlığı, kendi içerisinde zaten uyumsuzdu. DPT Müsteşarı Aktürk'le bu kadroların arası daha önceden beri bir tek gün bile düzelmemişti. Artık herkes birbirini suçluyor, ne yapılacağını kimse bilemiyordu. Telefon trafiği yoğunlaşmıştı.

— Adamlara Ankara Oteli'nde yanlış bilgiler veriyorsunuz, sonra da anlaşamadığınızdan söz ediyorsunuz. Getirsenize şu verdiğiniz bilgileri önce Planlamaya. Neden bize göstermeden rakam veriyorsunuz?

— Biz size niçin rakam gösterelim? IMF ile işleri Planlama değil Maliye yürütür. Bizim işimize karışmayın.

— Karışmazsak işte böyle olur. Sonunda gümler gidersiniz.

— Kimse gümlemez kardeşim. Siz işinize bakın, biz işimize bakalım. Nasıl oluyorsa, doğru rakamlar hep Planlamada, yanlış rakamlar hep bizde. Eğer bu kadar meraklıysanız, siz de kendi rakamlarınızı götürüp verirsiniz.

Ankara'daki IMF heyetinin temasları uzuyor, günler geçmesine rağmen iki taraf bir türlü uzlaşma sağlayamıyordu. 20 Mayısta gelen IMF, 18 Haziranda hâlâ Ankara'daydı. Turgut Özal, o günlerden birinde Kaya Erdem ve Nazif Kocayusufpaşaoğlu ile birlikte Heyet Başkanı Peter Hole'u Etimesut Şeker Fabrikası'na götürdü.

— Bak Mr. Hole, seninle burada sessiz sedasız, biz bize konuşalım. Sen

benden yeni zamlar ve yeni bir devalüasyon istiyorsun 6en gerektiği zaman zam da yapıyorum, devalüasyon da. İşte, bundan iki ay kadar önce günlük kür uygulamasını da başlattık. Siz gelmeden önce yeni zamlar da yaptık. Bu iş hep sürecektir. Ancak benim de bir sıkıntım var. Bu konularda tek yetkili ben değilim. Ben gidip bazı konularda hem Başbakan'dan, hem de askerlerden izin almak durumundayım. Benim yapabileceğimden fazlasını benden isteme. Yoksa ben bu işi bırakıp gidersem, yeni gelen beni aratır. Sen işi bana bırak. Ben sana söz veriyorum, KİT işini de düzelteceğim. Ama KİT'leri düzeltmek zaman alacaktır. Bunu da bil. Anlaştık mı? Şimdi sen Washington'a dönünce müsbet bir rapor yazarsın, olur biter.

— Maalesef anlaşamadık Mr. Özal. Bu durumda anlaşmaya varmak benim yetkilerimi aşıyor. Benim yapabileceğim bir şey yoktur. Ben iki gün sonra döneceğim. Bu durumda müsbet rapor yazmam da mümkün değildir.

— Son sözün bu mu Mr. Hole?

— Korkarım ki evet Mr. Özal. Son sözüm bu.

Turgut Özal, IMF ile ilişkilerin Ankara'da kopma aşamasına gelmesini şöyle anlatıyordu:

— Orada Mâliyenin hatası vardır. İş biraz ciddi tutulsaydı o noktaya varmazdı. Bütçe ve KIT'ler konusunda IMF'ye verilen bilgiler derme çatma olmuş. Biz fazla ilgilenmiyoruz. Maliye uğraşıyor o işle. Bir gün Nazif (Kocayusufpaşaoğlu) geldi ve "Bunlar yüzde 10-12 devalüasyon istiyorlar, büyük zamlar istiyorlar" dedi. İşte o zaman biz farkına vardık ki işler gevşek tutulmuş. Tabii o kadar ilerlemiş ki, artık o noktada adamları ikna etmeniz mümkün değil. O sıralarda birdenbire gazetelerde devalüasyon haberleri falan çıkmaya başladı. Demek ki Maliye'den intikal ettirmişler basma. Ben derhal tekzip ettim, yok böyle bir şey dedim ama aslında istiyorlar. Anladık ki, Konsey'e eğer IMF'nin tavsiye ettiği o paketle gidecek olursak çok probleme uğrayacağız. Yani bir mini 24 Ocak kararları daha oluyor. Bizim anlayışımıza göre böyle bir şeye katiyen gerek yoktu. Çok ısrar ettiler ve anlaşamadık. Onun üzerine çekip gittiler.

Ankara'da tam 22 gün kalan IMF heyetinin anlaşmaya varamadan ayrılmasından sonra Maliye Bakanı Kaya Erdem bir açıklama yaptı. Basmda yer alan kısa açıklama aynen şöyleydi:

— Maliye Bakanı Kaya Erdem, IMF ile yapılan görüşmelerin olumlu geçtiğini bildirdi. Bakan, daha önce planlanan şekilde IMF heyetiyle

müzakerelerde bulunduklarını, genel ekonomik durumdaki iyileşmenin devam etmesini bu kuruluşun olumlu karşıladığım söyledi.

Aynı gün Turgut Özal, IMF Avrupa Masası Şefi Whittom'u Ankara'dan aradı.

— Mr. Whittom, biz burada. Mr. Hole ile anlaşmaya varamadık. Üç yıllık anlaşmanın bozulması tehlikesi belirdi. Ne yapacağız? Eğer isterseniz ben Washington'a gelebilirim.

— Siz gelin Mr. Özal. Anlaşıldığı kadarıyla başka çare kalmamış.

IMF ile ilişkilerin kopma aşamasına geldiği haziran aymda Türkiye'nin döviz durumu henüz düzelmemişti. İhracatta sağlanan artış ve işçi dövizleri ülkenin döviz ihtiyacını karşılamaktan çok uzaktı. Ancak bu durum kamuoyundan dikkatle saklanıyor, hatta dış dünya bile durumun çok fazla farkına varmıyordu. Türkiye, IMF'nin mayış ayında vermesi gereken kredi taksidini köprü kredi olarak yabancı bankalardan sağlıyordu. Daha sonraki aylarda bazı yabancı bankalardan 200 milyon dolar kısa vadeli borç alınacak, yılın ikinci yansında işçi dövizlerinde görülen büyük artıştan sonra rahatlama sağlanacaktı.

TÜRK'LER WASHINGTON'DA

Turgut Özal, Yıldmm Aktürk ve Nazif Kocayusufpaşaoğlu'ndan oluşan üç kişilik Türk heyeti temmuz ayı başlarında Washington'a gitti. IMF ile ilişkilerin kopma aşamasma geldiğini ve Washington'a gitmenin zorunlu olduğunu Ankara'da Başbakan Ulusu'ya anlatan Özal, kendisinin bu konuda onayını almıştı. Washington'da yapılan görüşmeleri, kayıtlara geçmiş olduğu biçimde, bu üç heyet üyesinden aynen aktarıyoruz: Nazif Kocayusufpaşaoğlu: Washington'da Turgut Özal, Büyükelçilik Ekonomi ve Maliye Başmüşaviri Tevfik Altmok'u da heyete aldı. IMF Başkanı De Larosiere ile görüşmeye girerken (Maliye Eski Müsteşarı) Turan Kıvanç'ın da girmesini istedi. Ben bunun tuhaf kaçacağını, en azından karşı tarafın şaşıracağını söyledim. "Hayır, o not tutuyor, bana lâzım" dedi. Önce Whittom ve Hole ile 2,5 saat kadar konuştuk. Burada bazı ilkeler belli oldu. Teknik konuları ertesi gün benim Hole ile birlikte çözmemiz gerekiyordu. Benim başkanlığımda ertesi gün toplandık. Bu toplantıya Yıldırım Aktürk de geldi. Burada bazı rakamlar konusunda büyük güçlüklerle karşılaştık. Zamlar ve yıl sonuna kadar olan parasal büyüklükler konusunda. Yıldırım Aktürk, "toplantıya ben başkanlık edeceğim" dedi. Ben "Hayır" dedim. IMF anlaşmasında muhatabın Maliye Bakanlığı olduğunu kendisine hatırlattım. İkincisi, bu anlaşmayı yürütme yetkisinin bende olduğunu hatırlattım. Odada adamların yanında Türkçe olarak konuşuyorduk bunları. Tabii onlara belli etmemek için de gülerek konuşuyorduk. O gün Yıldırım. "Ben bu işi Whittom'la konuşacağım" dedi, gitti ve konuştu. Sonra IMF'den bazı kişileri görevden aldırttı. Aslında çalışkan bir arkadaştır ama bazı yanlış telaşlan ve duygusal davranışlan vardır. Yoksa biz adamlarla (IMF ile) anlayışla çalıştık. Hatta Yıldırım Aktürk müzakerelerin uzamasına sebep olmuştur. Ertesi gün iş tekrar tıkandı ve Hole telaşlandı. Bu kez kendisi Whittom'u çağırmak durumunda kaldı. Whittom, tatil gününde evinden spor gömlekle geldi ve müzakereye oturdu. Özal. orada pek çok şeyi kabul etme eğilimindeydi. Ben itiraz ettim Larosiere'nin odasında. Uzun görüşmelerden sonra IMF ile yeniden bir anlaşmaya varabildik. Ertesi gün Dünya Bankası Türkiye Masası Şefi Adi Davar geldi. Bir yerde kahve içtik. "Biz Dünya Bankası olarak IMF ile yeniden anlaştığınıza çok memnun olduk. Çünkü sizinle iyi ilişkiler götürüyoruz ve anlaşmaya varamasaydınız bu ilişkiler ister istemez etkilenecekti" dedi.

BAK, BİZ ŞU ZAMLARI YAPMIŞIZ. BUNLARI SEN Mİ SÖYLEDİN BANA?

Turgut Özal anlatıyor: IMF ile görüşmeye ben, Nazif ve Yıldırım gittik. Orada büyük bir müzakere açıldı. IMF tarihinde belki hiç olmamıştır. IMF Direktörü ile sabah 3, öğleden sonra 4 saat. Kendi odasmda. Odada IMF Avrupa Masası Şefi Whittom da vardı. Biz oraya gittiğimizde paramızın değeri, olması gerekenden yüzde 8-9 kadar daha düşüktü. Daha önce haziran ajanda IMF Ankara'ya geldiğinde Maliye kendilerine maalesef yanlış bilgiler vermiş. Bu konuyu Kocayusufpaşaoğlu götürüyordu. Ben kendisiyle bir iki defa görüştüm, ayrıntıya girmedim. Bilgiler hiç gözden geçirilmeden ham olarak verilmiş. Bütçe, KİT'ler, Merkez Bankası kredileri. Adamlar da tabu yanlış neticeye varmışlar. Bizim Washington'a gidiş nedenimiz, Ankara'da anlaşmazlık çıktı. Çünkü Türkiye'ye belli bir ödeme yapma zamanı geliyor. Adam rapor verecek ve ona göre IMF ödemesi yapılacak. KIT'lerden çok büyük zamlar istiyorlar. Çok yanlış bilgiler vermiş Maliye. Biz diyoruz ki, "Yahu, KİT'lerin durumu eskiye göre çok daha iyi. Bu bilgileri kim verdi?. Maliye verdi. Nitekim Nazif de sonradan bunun farkına vardı ama iş işten geçmişti. Yanlış bilgi verilmesi olayını biz Ankara'da keşfettik. Amerika'ya gitmeye karar verdiğimiz zaman hepsini yeni baştan hazırlattık. Oraya gitmekten başka çaremiz kalmamıştı. Çünkü Ankara'da Hole "Öyleyse bu iş burada biter. Ben daha fazla bir şey söyleyemem. Büyüklerime danışman lazım" dedi. İş resmen çıkmaza girdi. Fakat Hole buradan öyle bir havada gitti ki, yüzde 12 falan bir devalüasyon yapmazsak bu iş bitmiştir. Onun için herhangi birine de emanet edemedik ve benim bizzat gitmem gerekti. Orada iş öyle kopma noktalarına geldi ki, "Ben bu işi bırakırım" demek zorunda kaldım. Birdenbire yeni bir devalüasyonda ve zamlarda ısrar ediyorlar. Ben de diyorum ki, biz 1 Mayısta günlük kur uygulamasına başladık. Ayarlama konusunda biraz geri kaldığımızı biliyorum ama biz bu uygulama ile bunu ayarlarız. Bu işi birdenbire yapamayız ama bir yılda tamamlarız. Çünkü ben bunun ekonomik yönden doğru olmadığı kanaatindeyim. Siyasi yönü bir yana, güvensizlik getirecek. İkinci olarak da, zamlar konusunda haksızsınız diyoruz. Bu da mümkün değil. Biz zaten siz söylemeden yapıyoruz. Bir tek gübre var zam yapılması gereken. Demire, şekere, diğer şeylere yapmışız zaten. Bunlar otomatik olarak yapılıyor. Petrole otomatik olarak yapılıyor. Adamlar, kendilerine

rakamlar yanlış verildiği için hâlâ zam istiyorlar. Bak, biz şu zamları yapmışız. Bunları sen mi söyledin bana? Biz ekonomiyi sizden daha fazla takip ediyoruz. Tabii onlar gelen raporlardan 6 ay sonradan takip ederler bizim ekonomiyi. Biz 6 ay sonrasmı söylüyoruz, onlar 6 ay öncesinden söz ediyorlar. Ancak Peter Hole Ankara'dan dönünce öbür tarafı öyle ikna etmiş ki, belki böyle bir şey IMF tarihinde olmamıştır. Larosiere ve Whittom ile ilk gün sabah 3,5 saat, ertesi gün 4 saat. Çatır çatır kavgaya varan bir mücadele verdik. Ne söyledilerse çürütmeye çalıştık. Devalüasyon için mümkün değil dedik. Biz günlük kur uygulaması ile bu farkı bir yü içinde kapatırız. Buna razı iseniz mesele yok. Değilseniz ben istifa ederim. Artık büyük operasyon devri geçmiştir Türkiye'de dedik. Neticede onlar bizim dediğimize geldiler. Biz işi bir tek gübre zammı ile geçiştirdik. Kendilerine bu yüzde 10-12'lik kur ayarlamasını da bir yıl içerisinde yedirerek tamamlarız dedik. Yüzde 7'sini yılbaşına kadar, gerisini de hazirana kadar. Nitekim ben temmuz 1982' de ayrılıncaya kadar bunların hepsi tamamlanmıştır. Yıldırım'la Nazif'in oradaki münakaşası konusuna gelince, Yıldırım haklıdır. Maliyeciler genelde başkalarını kendi işlerine karıştırmak istemezler ama bazıları da işlerini tam yapmazlar. Onlara kalsa bu iş çok kötüye giderdi. Neticede düzelten Yıldırım'la ben olduk. Sonra ben Nazif'e dedim ki, "Bundan sonra iyi bak, sen görmeden kimse Mâliyeden bilgi vermesin, kimseyle konuşmasın. Çünkü orada zayıf ve bilgisiz kimseler var." (Burada Özal "zayıf ve bilgisiz" saydığı maliyecilerden isimler sıralıyordu.)

IMF UZMANI, KARISININ BASKISI ALTINDA

Yıldırım Aktürk anlatıyor: Türkiye ile IMF arasında işin çok inceldiği bir zamanda yapılan görüşmelerdir. O sıralarda Woodward görevini bırakmış ve Peter Hole Türkiye Masası Şefi olmuştu. Woodward terfian Afrika Masası'na geçmişti ve bize teşekkür borçluydu. Çünkü Türkiye sayesinde adamın pozisyonu yükselmiştir. Bir de FinlandiyalI uzman Havonnen var. Bunların sağ koludur ve esas işleri yürüten teknisyen odur. Whittom bize daha önceden söz vermiş, Woodward ayrılırken ve Peter Hole onun yerine gelirken yumuşak bir geçiş sağlayacağını belirtmişti, lüpkk bayrak yarışında olduğu gibi. Daha mayıs ayında Hole buraya gelirken Özal, Whittom'a telefonda kendisini yalnız bırakmamalarını söylemişti. Demişti ki, Peter Hole mayıs ayında Türkiye'ye ilk defa geleceği için yanında Woodward da olsun ve yumuşak bir geçiş sağlansın. Türkiye Masası Şefi Peter Hole'un yardımcısı Havonnen, aslında Woodward ayrıldıktan sonra terfian o göreve gelebilirdi. Çünkü Hole'dan daha kıdemliydi. Ama daha kıdemsiz olmasına rağmen tepeden inme Hole'u getirdiler. Orada gördük ki Havonnen bu durumdan çok rahatsız ve Hole'a toplantılarda bizim açımızdan yardımcı olmuyor. Bir keresinde beni akşam yemeğine evine çağırdı Washington'da. Evde de bir rahatsızlık olduğunu hissettim. Sonunda kahve içerken karısı diyordu ki, "Türkiye Masası'na kimin geleceğini belirlemek sizin de elinizdeydi. Bu görev benim kocamın hakkıydı. Zaten işleri de o yürütüyordu. Bu görev ondan daha kıdemsiz birine verildi ve haksız yere bir başkası onun başına getirildi. Bu size de danışılan bir husustur. Neden itiraz etmediniz?". Gerçekten de, o ülkenin Masası'na kimin geleceği konusunda ilgili hükümetten onay alınır. Siz istemezseniz o kişi getirilmez. Havonnen bu durumdan rahatsızdı ve evinde de baskı altındaydı. Bir gün toplantıda tartışıyoruz. Biz o yıl ihracatın 4,2 milyar dolar olacağım, gidişin onu gösterdiğini anlatmaya çalışıyoruz. Onlar da "Hayır, olsa olsa 3,8 olur" diyorlar. 4 milyar dolan bile kabul etmiyorlar. Yıl sonunda 4,7 milyar dolar oldu ihracatımız. Karşımızda kızıl saçlı bir HollandalI teknisyen oturuyor. Bizim söylediklerimizi gülümseyerek falan karşılamaya kalkıyorlar. Hafife alıyorlar. Havonnen de kıvırtıyor, destek olmuyor. Peter Hole ise "Teknisyenlerim ne derse ben onlara katılınm" havasında. Biz orada anlatıyoruz, adamlardan biri alay ederek gülüyor bize. Dedim ki, "Siz burada belki teorik bir çalışma yapıyorsunuz ama bu iş bizim için kan ve ter'dir. Çok zahmetli ve bütün bir milleti ilgilendiren konulardır.

Onun için biraz daha ciddi olmanızı tavsiye ederim. İkincisi, benim bundan sonra sizinle konuşacak bir şeyim yoktur. Bana Whittom'la bir randevu alm. Onunla görüşeceğim". Peter Hole bunları duyunca bir afalladı.

O sırada Nazif de yanımda. Bana döndü, Türkçe olarak dedi ki, "Dur bir dakika bakalım, bu oturumlan ben yönetirim. Ben Hazine Genel Sekreteriyim ve bu işi ben yürütürüm. Kendi bildiğinize iş yapıyorsunuz. Biz eşşek başı mıyız?" İki saat sonra randevu hazırdı. Hole da gelmek istedi, "Hayır" dedim. Gayet soğuk bir şekilde "Size ihtiyaç yok" diyorum. Whittom'la ikimiz tam bir saat başbaşa konuştuk. Dedim ki, "Woodward'ı başka göreve alırken söz vermiştin. Hem Türkiye'ye Peter Hole ile gelip onu işlere alıştıracaktı, hem de kritik bir toplantıda yalnız bırakmayacaktı. Hole vasıflı biri olabilir ama konulara henüz giremiyor. Havonnen'in de böyle psikolojik bir durumu var. Yani IMF'nin yüzünü ağartan Türkiye örneğinde birkaç teknisyenin kaprisleri ve kompleksleri yüzünden böyle bir fırsatı heba mı edelim? Biz yürüttüğümüz bu programa inanıyoruz. Böyle adamlar yüzünden bu programı harcamayalım. Sonra çok kötü sonuçlar da alabiliriz. Ben ihracat tahminimizi söylüyorum, adam benim karşıma geçmiş alay edip gülüyor. Yoksa buraya başka elemanlar mı vermeniz gerekir? Bunun takdirini size bırakıyorum." Whittom, orada benden özür diledi ve Havonnen'i Türkiye Masası'ndan hemen aldı. Peter Hole için de "Bana bir fırsat daha tanıyın" dedi. "Yok, o kadar ileriye götürmek istemem. Anlayışınız için teşekkür ederim. Çünkü kritik konular tartışıyoruz" dedim. Çünkü bizim de bu işe inanan insanlar olarak gelebileceğimiz bir nokta var. Onun ötesine geçemeyiz. Dedim ki "Bizim sizinle olan ilişkimiz rutin bir ilişkinin dışındadır ve dürüstlüğe dayanır. Size her şeyi dürüstçe aktarıyoruz." Whittom, bana diyor ki: "12 Eylülden sonra biz burada büyük bir tereddüt geçirdik. Hatta bu durum, yönetim kurulumuz düzeyinde tartışılacak bir sorun bile olabilirdi. Özal, Aktürk gibi bazı kişiler bu işin dışında kalırlarsa, üç yıllık anlaşmayı yürütebileceğimiz konusunda ciddi kuşkularımız olacaktı. Biz kişilere güvendik. Onun için, sizin devrede kalmanız bizim açımızdan çok olumlu ve anlamlı oldu. Bir noktada biz Türkiye ile bu işi anlaşma metinleri içerisinde yürütmüyoruz. Daha dostça, başka türlü ilişkilerimiz var. Karşılıklı saygıya ve güvene dayanıyor. Onun için görüşlerinize öneoı veriyorum. Ancak bu meseleler beni de aşıyor. Bu yüzden, herhalde De Larosiere'le görüşmemiz gerekecek". Bir de diyor ki, Türkiye'de bir Masa açalım ve orada sürekli birisini görevlendirelim". Bunu kabul etmedik. "Yanlış anlaşılır, Afrika ülkelerine döneriz" dedik. Yıldırım Aktürk, kopma aşamasına gelen Türkiye IMF ilişkilerinin 1981 yılı temmuz ayında Washington' da düzeltilmesi sürecini daha sonra şöyle anlatıyordu: IMF Başkanı De

Larosiere'le saatler süren toplantılar yaptık. Kur'unu ayarla hikâyesinde, biz bu işe girerken dış destek olacak diye girmişiz. Tek taraflı olmaz. Biz artık bankalardan da destek bekliyoruz ama sinyali vermiyorsunuz. Daha doğrusu kırmızı sinyal hep çalışıyor ama, yeşil sinyal nedense hiç çalışmıyor. Nerede taze para?

Larosiere ile konuşurken şu husus açığa çıktı. Maalesef bazı Maliye teknisyenleri IMF'ye Ankara Oteli'nde bazı tablolar vermişler haziran ayında. Onun için bizim söylediklerimize biraz itimatsızlık var. Bu durum ortaya çıkınca ben dedim ki, "Biz, resmi kanaldan verdiğimiz dokümanların aksi isbat edilinceye kadar doğru olduğu ilkesiyle çalışırız. Eğer sözümüze güven kaybolduysa bu iş zaten bitmiş demektir. Bizim size verdiğimiz bilgiler bunlardır ve bunların dışında size verilen hiçbir bilgiye itibar etmemeniz gerekir". Çünkü KİT dengesinde, bütçe konusunda falan da yanlış bilgiler vermişler. Bize karşı çıkardıkları argümanlarda hep biz suçluyuz. Aksini isbat edinceye kadar. "Senin bu rakamların nereden geliyor?" deyince, onun cevabı yok. Larosiere, Fransa'da KİT konusuyla ilgilendiği için en çok bu konu üzerinde duruyor. Kendisine Türkiye'nin meselesinin sadece bir KİT reform tasarısı olmadığını uzun uzun anlattık. Son bir yılda bile birçok iyileştirici adımlar atılmıştır ama elimizde sihirli değnek yok. Yavaş yavaş bir iyileşme oluyor. Gübre olayını örnek verdik. Birdenbire büyük zamlar yapıldığım, ancak bu kez gübre kullanımının gerilediğini ve tarım sektörünün çok güç durumda kaldığını anlattık. Sonra Özal, demir-çelik örneğini verdi. Zam yapıldıkça malın elde kaldığını söyledi. IMF başkanı hâlâ, KİT'ler konusunda bir şey yapılmayacaksa program zedelenmiş olur diyor. Onun üzerine Özal "Böyle düşünüyorsanız bu işi burada bırakırız" dedi. Larosiere ile birkaç saat toplandık. Böyle bir durum IMF tarihinde ilk kez oluyordu. Turan Kıvanç da içeriye not almak üzere girdi. Buna Tevfik (Altmok) çok bozuldu. Çünkü Turan, bizim Dünya Bankası'ndaki Yönetim Kurulu yedek üyemiz. Tevfik bunun için bozuluyor. Çünkü IMF'de resmi bir sıfatı yok. Özal "Sen gel olur, not tut" demiş.

Türkiye, IMF ile çok yakın ilişkiler kurmuş bir ülkeydi. Bu kuruluşta, Türk ekonomisini yöneten ekibe karşı, başta Özal olmak üzere büyük bir güven duyuluyordu. Ancak böylesine "güven yaratan" bir ülkenin başına bile, IMF ile olan ilişkilerinde ilginç işler açılabiliyor, hiç beklenmeyen gelişmeler oluyordu. Bu işlerin üst düzeyde nasıl görüşüldüğünü, bizim bürokrasimizin IMF ile ilişkilerinin nasıl olduğunu, kimin kime doğru veya yanlış bilgi verdiğini, bu konuda hem bizim, hem de onların yetkili kişileri arasında nasıl gizli çekişmeler ve kıskançlıklar olduğunu, karşılıklı suçlamaları ve işin hangi yöntemlerle götürüldüğünü okuyucularımıza daha iyi yansıtabilmek için konuyu yaşayanların ağzından aynen yazdık. İşin

perde arkasını biraz daha aralamaya çalıştık.

SABAHATTİN ÖZBEK KIZIYOR!

IMF ile ilişkilerimiz bir yanda sürüp giderken, öte yanda da Ankara Dünya Bankası heyetlerinin istilasına uğramıştı. Heyetlerin biri geliyor biri gidiyor, Türkiye'de Dünya Bankası heyeti olmadan bir tek gün bile geçmiyordu. Gelen ve giden heyetleri bizim ilgili makamlarımız da karıştırmaya başlamışlardı. 1981 yılı içerisinde Türkiye'ye 80'den fazla heyet gelmişti. Bunlar en lüks yerlerde yiyip içiyorlardı. Herkes işin bir tarafından yapışmıştı. Ancak, kimin nereden yapıştığı da bazen belli olmuyordu. DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk, gelen bu heyetlerin hepsine tek tek zaman ayırıyor, üçüncü sınıf uzmanları bile kabul ediyordu. Turgut Özal, Dünya Bankası'ndan gelenlerle muhatap olmazdı. Aktürk bir gün içerisinde üçüncü Dünya Bankası heyetinin kendisinden randevu istediğini görünce, Türkiye Masası Şefi Adi Davar'a şöyle diyordu:

— Bizi saçma taarruzuna tabi tuttunuz. Bu kadar çok adamı Türkiye'ye göndermekle ne kazanıyorsunuz?

— Biliyorum ama, bizim Türkiye masasında tam 310 kişi çalışır. Türkiye başarılı olduğu için herkes, terfi alırım gerekçesiyle şimdi orada çalışmak istiyor.

Aktürk, üçüncü sınıf uzmanları bile niçin kabul edip, kendilerine zaman harcadığını soranlara da şöyle diyordu:

— Bu, onlar için bir lütuftur. Adamın egosunu tatmin ediyorum., Çünkü raporuna DPT Müsteşarı ile de görüştüğünü yazar ve bu rapor McNamara'ya (O günlerde Dünya Bankası Başkanı) kadar çıkar. O zaman Masa şefi çok rahat ediyor. Biz de kendisiyle daha sağlıklı ilişkiler kurabiliyoruz.

Dünya Bankası'ndan ikide bir heyet gelmesine en çok kızanlardan biri de Tanm Bakanı Sabahattin Özbek'ti. Sık sık Yıldırım Aktürk'e telefon açardı.

— Yahu Yüdırım, bu herifler gene geldiler benim başıma. Kardeşim, geçen hafta bunlardan birileri geldi, aym işleri onlara anlattık. Şimdi aynı hikâye için başkaları geliyor. Biz aym şeyleri kaç heyete anlatacağız yani?

— Sayın Bakanım, geçen hafta gelenler sektör sorumlusuydu. Şimdi genel ekonomi bölümünden geldiler.

— Yahu bunların kannca kadar bölümü mü var? Ne bitmez tükenmez adam varmış bu Dünya Bankası'nda. Kardeşim bunların bize verdiği kredilerin çoğu bu heriflerin uçak parasına, oteline, yemesine içmesine gidiyor.

Sabahattin Özbek hoca kızmakta haklıydı. Dünya Bankası heyetlerinin bütün masrafları kredi faizlerine ekleniyor ve sonunda büyük ölçüde bizim cebimizden çıkıyordu. Türkiye, 1978 yılından başlayarak bu kuruluştan yılda ortalama 600 milyon dolar program ve proje kredisi sağlamıştı. 1981 haziran ayında Ankara'ya gelen ve Sadove misyonu olarak tanınan üst düzeyde heyet, Türkiye'nin beşinci beş yıllık kalkınma planını birlikte yapmayı öneriyordu. Konuya yaklaşımları da şöyleydi: Planı yaparken müşterek hareket edelim. Hatta sizin gücünüz yoksa esaslarını biz belirleyelim. Yatırımlarda ve ana tariflerde görüş birliği sağlayalım. Ancak Dünya Bankası heyetinin sanayi ve enerji bölümleri birbirleriyle bu konularda anlaşmazlığa düştüler ve raporun yazılması yaklaşık bir yıl sürdü. O süre içerisinde de iş tavsadı.

DAVAR'IN NEYİ TUTTU?

Ankara'da haftalarca kalan bu Dünya Bankası heyetiyle yapılan çalışmalarda büyük ve öncelikle bitirilmesi gereken' yatırım projeleriyle, programdan çıkarılması ve terk edilmesi gereken projeler belirlendi. DPT, programdaki binlerce projeyi budamaya daha önceden zaten başlamıştı. Bu yoğun toplantıların sonunda ortaya bazı ("ilginç" olaylar da çıkıyordu. Üst düzeyde bir yetkili bunlardan birini şöyle anlatıyordu: "Türkiye Masası Şefi Adi Davar (Hint'li uzman) bir gün da varlık etti! Bu görüşmelerin sonucunda gübre, çimento, kâğıt gibi sektörlerde' rehabilitasyon projelerinin yararlı olacağı ortaya çıkmıştı. Yani verimliliği arttıracak büyük projeler. Bir gün toplantıda karşılıklı konuşuyoruz. Tevsi yatırımları ve darboğazları giderme konuları üzerinde konuşuyoruz. Bizim için on ideal yatırımlar, yatırımcının bir darboğazı olup da. onu gidermek için yapacağı tevsi yatırımları idi. Yani ufak yatırımlarla büyük kapasite arttıran projeler. Davar, "Bu konuda bende de iyi bir fikir var" dedi. "Nedir" dedik. Dedi ki "Keban barajının üzerine birkaç metrelik yükseklikte yeni bir set daha çekelim, yani yükseltelim. Türbinleri de biraz daha yukarıya doğru çekelim. Böylece barajın kapasitesini arttırmış oluruz".

Biz de kendisine bunu duyunca "Orada dur Davar" dedik. Sonra da aramızda "Davarlığı tuttu" diye konuştuk. Ancak, Dünya Bankası heyetleriyle yapılan her görüşme böyle "neşeli" geçmiyordu. Bir seferinde gübre konusuyle ilgili olarak gelen bir heyetteki Dünya Bankası uzmanının, Türkiye'deki özel sektör gübre üreticilerinin temsilcisi olduğu açıkça ortaya çıkmıştı. Bu uzman, yanında özel sektörün bir başka temsilcisi olan ve daha önce bir KİT'in genel müdürlüğünü yapmış bulunan T. beyle birlikte Yıldırım Aktürk'ün odasına geliyor ve "bazı öneriler" getiriyordu. Aktürk her ikisine de makamında hakaret ediyor ve adamları kovduktan sonra Adi Davar'a telefon açıyordu.

— Ne senin o adamını, ne de yanındaki eski genel müdür T. beyi bir daha buralarda görürsem, Dünya Bankası heyetleri bundan sonra benimle biraz zor görüşür.

Adamlar o gün uzaklaştılar. Bir daha da görünmediler.

KÜÇÜK KAPIŞMALAR

Ekonomi durmuyordu. Yaşayan, dinamik bir olaydı. Her gün gündeme yeni konular geliyor, pek çok ilginç olay oluyordu. DPT Müsteşarı Yıldırım Aktürk'le TÜMOSAN Genel Müdürü Sedat Çelikkol, bu projenin kapsamı konusunda bir türlü anlaşamıyorlardı. 100 milyar liralık bu büyük projenin lisans anlaşmaları imzalanmıştı. Ancak bu işin dış finansmanı olmadığı gerekçesiyle DPT, projeyi kısıtlı tutmak istiyor, başlamış projeye para vermiyordu. Bazı lisans anlaşmalarının hangi yabancı firmalarla yapılacağı konusunda da sürekli görüş ayrılığı vardı. Yıldırım Aktürk, "Bu işin geçmişte nasıl başladığı bizi ilgilendirmez. Bizi gelecek ilgilendirir. Bu kadar büyük projeye kaynak ayırmak israftır. Sadece traktör ve traktör motorlarına para veririz. Onları bitirin" diyordu. Aktürk bu işin MAN firmasıyla sürdürülmesini istiyor, Sedat Çelikkol ise VOLVO'yu savunuyordu. Bir türlü uzlaşma olmuyor, karşılıklı suçlamalar yapılıyordu. Aktürk ve Çelikkol bir gün Devlet Planlama Teşkilatında, Müsteşarlık makamının hemen önünde karşılaştılar. Çelikkol bağırıyordu.

— Milletin koskoca projelerini yatırdınız. Şimdi kına yakın. Herhalde bazı firmalarla yakın ilişkileriniz var. Helal olsun size.

— Bu senin söylediklerin ayıptır. Terbiyesizliktir. Projeyi yatıran sensin. Şimdi de utanmadan gelip bizden para istiyorsun.

Kavgaya dönmek üzere olan tartışmayı DPT uzmanları ve çevrede bulunan odacılar ayırdılar. Sonra Çelikkol görevden ayrıldı. Yeni gelen genel müdür de DPT ile anlaşamadı. TÜMOSAN projesi, kanayan bir yara olarak kaldı. Büyük projeler Başbakan'ın başkanlığında toplanan Ekonomik Kurul'da da sık sık gündeme geliyor, bazı bakanların kendi sorumluluklarına verilen ve sonuçlanma aşamasına gelen bazı projelere hangi gözle baktıkları ortaya çıkıyordu. Bakanlar Kurulu'ndaki iki papyon kravatlı üyeden biri olan Enerji Bakanı Serbülent Bingöl, devletin Petlas lastik projesi için "Atsan atılmaz, satsan satılmaz. Bu bizim başımızın belasıdır" diyordu. Kurul'da bir gün Orta Anadolu rafinerisinin durumu görüşülürken, TPAO Genel Müdürü İsmail Kafesçioğlu söz aldı:

— Sayın Başbakanım, biz bu yatırımın hızlandırılması için Sayın Devlet Başkanı'mızdan talimat aldık.

Ancak, Başbakan Ulusu, bu sözlere kızmıştı.

— Beyefendi, zat-ı âlinizin acaba Sayın Devlet Başkanımızla özel bir haberleşme kanalınız mı var?

Duruma Enerji Bakanı Serbülent Bingöl müdahale etti:

— Efendim, geçen gün kendilerine bir brifing verilmişti. Bu talimatı orada verdiler.

PANTOLONUMUN ARKASI YIRTILMIŞ

Bir başka gün Yüksek Planlama Kurulu'nda, ünlü Ankara-İstanbul çift hat demiryolu projesi görüşülüyordu. Yıldırım Aktürk bu projenin üstesinden gelmenin çok güç olacağını savunuyor, ertelenmesi gerektiğini kanıtlamaya uğraşıyordu. Öğle vakti olmuştu. Başbakan, toplantıda bulunanlara "Dışarı çıkmayın da buraya sandviç getirtip yiyelim. Sonra çalışmaya devam ederiz" dedi. Verilen kısa ara sırasında Ticaret Bakanı Kemal Cantürk. üst düzeyde bir yetkiliyi eliyle işaret ederek yanma çağırdı ve kulağına yavaşça fısıldadı.

— Yahu kusura bakma, yerimden kalkamıyorum. Pantolonumun arkası fena halde yırtılmış. Arkadaş, DPT bu projeye niçin karşı? Ben açıkçası bu işi hiç anlayamadım. Çünkü Süleyman Demirel bu projeye iyi proje derdi. O boşuna böyle laf etmez. Demirel iyi diyorsa bu iş iyidir. Siz bu hikâyeyi bir daha gözden geçirseniz.

Devlet Başkanı Evren, Yugoslavya'ya gidecekti. O ülkeden kredi ile gemi alma konusu gündeme gelmiş ve Dışişleri Bakanlığı bunu protokola da koymuştu. DPT bu duruma itiraz ediyor, aynı türde gemilerin Polonya' da yüzde 30 daha ucuza yaptırılmasının mümkün olduğunu savunuyordu. Konu, Ulusu başkanlığında yapılan bir Ekonomik Kurul toplantısında görüşüldü. Devlet Başkanı'nın gitmesine birkaç gün vardı.Yıldırım Aktürk görüşlerini tekrarladı. Dışişleri de kendi görüşünde direniyordu. Ulusu, Dışişleri yetkililerine döndü.

— Sayın Devlet Başkanı oraya kazık yemeye mi gidecek? Protokola girmiş olması önemli değildir. Gemileri daha ucuza başka yerden alırız.

Bir başka gün, Başbakanlığa bağlı Deniz Müsteşarlığında yapılan bir toplantıda bu kuruluşun yetkilileri Teşvik Uygulama Dairesi'nin rastgele gemi teşvikleri verdiğini, bu durumun Türk ekonomisinin yararına değil, zararına olduğunu söylediler. Başbakan Ulusu, Teşvik Uygulama Dairesi Başkanı Ekrem Pakdemirli'ye talimat verdi.

— Bundan sonra gemi teşviklerinde konuyu Deniz Müsteşarlığı ile görüşeceksiniz ve onların görüşünü almadan teşvik vermeyeceksiniz. Böyle giderse Teşvik Dairesini Planlamadan alıp Başbakanlığa bağlarım. Haberiniz olsun.

O günden sonra, gemi teşvikleri konusunda Deniz Müsteşarlığının görüşü de alınmaya başlandı. Para Kredi Kurulu'nda Maliye Bakanlığının Et Balık Kurumu Genel Müdürlüğüne verdiği paranın miktarı görüşülüyordu. Verilen paramn miktarı konusunda Hazine Genel Sekreteri Nazif Kocayusufpaşaoğlu ile EBK Genel Müdür Yardımcısı kapıştılar. Deli dolu Kocayusufpaşaoğlu sinirlenmişti. Bağırıyordu.

— Bu devletin parasının hesabı benden sorulur. Bu işin sorumlusu Hazine Genel Sekreteri olarak benim. Sen kim oluyorsun da benim verdiğim rakamlara güvenmiyorsun?

Kurulun başkanlığını yapan Turgut Özal, hiç sesini çıkarmıyor, Kocayusufpaşaoğlu'nu "tasfiye edeceği" günü sabırla ve serinkanlılıkla bekliyordu.

RO-RO GEMİLERİ

1981 yılında Maliye bürokrasisi ve Ekonomik Kurul'la birlikte Turgut Özal'ın da çok zamamnı alan konulardan biri, iki adet Ro Ro gemisi oldu. Bir özel şirket, Norveç'ten kredili olarak satın aldığı iki adet geminin taksitlerini ve faizini ödeyememişti. Şirket daha sonra Norveçlilerle yeni bir ödeme planı üzerinde anlaşmış, ancak yine ödeme yapamamıştı. Paralarını alamayan Norveçliler ise, Türk bayrağı altında çalışmakta olan iki gemiye birden, anlaşmada yer alan şartlar uyarınca el koyacaklarını bildirmişler ve bu konuda gerekli girişimleri başlatmışlardı. Olay Ankara'da duyulunca ortalık birbirine girdi. Şirketin sahipleri arasında bazı etkili kişiler de vardı. İş, Başbakan Ulusu'ya aksetti. Konuyu çözümlemek amacıyla Ekonomik Kurul birkaç kez toplandı. Turgut Özal'ın da "çok yakından" ilgilendiği sorunun çözümü için en üst düzeyde devlet kuruluşları devreye girmişti. Yoğun ve sürekli toplantılar yapılıyordu. Borçlann ödenmesi için birkaç yüz milyon lira para lazımdı. Bir gün, Maliye Bakanlığı'na Denizcilik Bankası'na 370 milyon lira ödenmesi için bir emir geldi ve bu para ödendi. Ancak daha sonra gelen Ekonomik Kurul kararından, bu paranın gemilerin sahibi olan özel şirketin borcu için kullanılacağı ortaya çıkıyordu. Hazine Genel Müdürü Aydemir Koç'un bu işe aklı yatmamıştı. Nazif Kocayusufpaşaoğlu'na gitti.

— Yahu arkadaş, biz şimdi devlet olarak bu özel şirketin borcunu üstlenirsek yarın başka şirketlere nasıl "Hayır" diyeceğiz? Bunun sonu gelir mi?

— Bunların asansörleri 40 ton kaldırıyor. Stratejik gemilerdir. Türk bayrağından çıkmamaları gerekir.

— Bu borçları üstlenelim ama, gemileri devlet alsın. Kaldı ki, bu kadar parayı bir özel şirkete Denizcilik Bankası aracılığı ile bile olsa nasıl veririz? Bunun bütçede ödeneği yoktur. Programda yeri yoktur. Ben parayı Başbakanlı'ğm emrine vereyim, Başbakanlık örtülü ödenekten versin.

— Ekonomik Kurul böyle karar verdi. Artık değişmez.

— Ekonomik Kurul tavsiye kuruludur. Maliye Bakanlığı'mn bütçe ödeneklerine karışma yetkisi yoktur.

— Kardeşim sen uzatma. Bunlar büyük adamların isteği.

— Arkadaş, maksat kanunsuz bir iş yapmayalım. Korkmakla ilgisi yok.

Aydemir Koç daha sonra, Maliye Bakanı Kaya Erdem'e gitti.

— Sayın Bakanım, siz bizim aramızdan gelmiş birisiniz. Bu işleri en az bizim kadar bilirsiniz. Böyle şey olmaz. Maliye olarak çok güç durumda kalırız. Bu gemilerin Türk bayrağı altında bırakılması çok kolaydır. Parasını öderiz ve mülkiyet devlete geçer. Ama ben Maliye olarak özel bir şirketin borcunu nasıl öderim?

— Haklısın da Aydemir, başka çare yok. Olay böyle gelişti maalesef.

Bunu izleyen günlerde, Ulaştırma Bakanı Necmi Özgür'ün odasında Özal'ın da katıldığı birkaç toplantı yapıldı. Özal, kendi ilkelerine ters düşen bir biçimde bu uygulamaya karşı çıkanları, bürokrasinin ünlü deyimiyle "fırçalıyordu".

— Kardeşim siz ne yaptığınızı zannediyorsunuz? Bu gemileri devlet çalıştırırsa zarar edecektir. Bırakın şirkette kalsın. Sonra borçlarını devlete öderler.

Aynı günlerde yapılan yoğun görüşmelerden sonra şirketin sahipleri de ikna edildi ve gemilerin Denizcilik Bankası'na devredilmesi konusunda protokol imzalandı. Gemilere el koyma işlemini birkaç gün daha uzatmaları için Ankara'daki Norveç Büyükelçisi indinde Dışişleri Bakanlığı yetkilileri yoğun girişimler yapıyorlardı. Paranın ödenmesi gereken son gün bir bayram öncesindeki arife günüydü. Aydemir Koç Büyükelçi'ye gitti ve o gün bankaların kapalı olduğunu belirterek bayram sonrasına kadar yeni bir süre daha istedi. Bayram bittiği gün, firmayı kurtarma çabaları yeniden başlatılmıştı. Aydemir Koç, bir kez daha Kaya Erdem'e gitti.

— Sayın Bakanım, ben istifa ediyorum. Büyükelçiye üç dört gün önce gidip devlet adına söz verdim.

— Aydemir telaşlanma, insan devlet adına gerekirse mahçup durumda da kalabilir.

Sonuçta, sözkonusu iki gemi 1981 yılı sonlarında Denizcilik Bankası'na geçti. Denizcilik Bankası da bunları DB Deniz Nakliyata verdi. Gemileri halen de devlet çalıştırıyor. Bir özel şirketin borçlarım devlete ödettikten sonra gemileri o şirkete bırakmanın mümkün olmayacağı anlaşılmıştı.

ÖZAL'A VİZE VERMİYORLAR

Özal 1981'in yaz aylarında bir dış geziye daha çıkacak, Suudi Arabistan, Bahreyn ve Kuveyt'te "temas ve incelemelerde" bulunarak biraz yardım, biraz da parasal destek ve petrol isteyecekti. Bu petrol zengini ülkelere aynca çeşitli projeler götürülecek, ortalıklar önerilecekti. Petrol zengini Arap ülkelerine vizeyle girilir, kim olursa olsun vize işlemine tabi olurdu. Özal, Ankara'da yapılan girişimlerde bu "dost ve kardeş" İslam ülkelerinin en başta gelenlerinden birinin Büyükelçiliğinden vizesini alamamıştı. Ayrıca o ülkenin üst düzeyde yetkililerinden beklediği randevularla ilgili bir cevap alması da mümkün olmamıştı. Ancak zaman kısa olduğu için Özal bu durumun üzerinde fazla durmamış, diğer iki ülkeye yaptığı gezi sırasında o ülkeden de cevap alacağını varsayarak yamndaki heyetle birlikte yola koyulmuştu. O ülkeye gidiş de, zorunlu olarak en sona bırakılmıştı. Ancak Turgut Özal, ilk iki ülkeden yaptığı bütün girişimlere rağmen, dost ve kardeş, ve de petrol zengini ülkenin yetkililerinden hiçbir mesaj alamıyor, vize ve randevu istemine cevap bile verilmiyordu. Turgut Özal şaşırmıştı. Türkiye'nin Başbakan Yardımcısı'na cevap verilmemesi ilginç bir olaydı. Bütün olanaklar, ziyaret edilen ilk iki ülkede seferber edildiği, tüm diplomatik kanallar devreye sokulduğu halde Turgut Özal o ülkeye gidemedi. Söz konusu İslam ülkesine Özal 12 Eylül'den önce bir kez gitmiş, Maliye Bakanı ve diğer yetkilileriyle temaslarda bulunmuştu. O günlerde Özal bu ülkeden zengin Arap ülkelerinin Türkiye için bir yardım konsorsiyumu oluşturmalarmı ve ayrıca yılda 5 milyon ton petrolü resmi fiyatla satmasmı istemiş, ancak isteklerinin hepsi reddedilmişti. Maliye Bakanı "Bunu yapamayız, mümkün değildir" dedikçe Özal bastırmıştı.

— Ekselans, şimdi şu yanınızdaki telefona bir uzansanız, bu işi bütün körfez ülkelerinin Maliye Bakanlarıyla birkaç dakikada halledersiniz. Unutmayın ki Türkiye ekonomik veya siyasi bakımdan bir tehlikeye düşerse bunun ucu size de dokunur. Türkiye bir baraj gibidir. Bu baraj bir gün yıkılırsa sular sizin ülkenizi de basar. Başınızda atom bombası patlamış gibi olur.

Ancak o ülkenin Maliye Bakanı, Özal'ın bu sözlerini "Başımzda atom bombası patlatırız" diye anlamıştı. Sonra Özal'ın böyle söylemediğini anlatmak için yoğun çabalar harcanmıştı. 1981 yılının haziran aymda vize alamayan Özal, daha sonra o ülkeyle ilişkilerini geliştirmiş ve bu olayı unutmuştu. Sonraki girişimlerinde kendisine vize verilmişti. Ancak kamuoyu, Turgut Özal'ın, bir yabancı ülke tarafından kabul

edilmediğini öğrenme fırsatını o sırada bulamayacaktı.

BUĞDAY VAR MI, YOK MU?

1981 yılının yaz aylarında ortaya çıkan ekonomik konulardan biri de "buğday sorunu" idi. Turgut Özal'ın isteği doğrultusunda o yıl buğdaya 16 lira gibi düşük bir fiyat verilmişti. Üretici bu fiyattan tatmin olmamış, malını Toprak Mahsulleri Ofisi'nden daha yüksek fiyat veren tüccara satmaya başlamıştı. TMO yeterince buğday alamaz duruma düşmüştü. Eldeki stoklar giderek azalıyordu. Özal aynı uygulamayı, bir yıl önce AP hükümeti döneminde de yapmaya kalkışmış, ancak başarılı olamamıştı. Zamanın Başbakanı Demirel, Bakanlar Kurulu'nda o zaman Başbakanlık Müsteşarı olan Özal'a sormuştu.

— Siz ne diyorsunuz? Buğday taban fiyatı ne olmalıdır?

— Efendim, bizim görüşümüz 6,5 lira olmalıdır.

— Çok düşük değil mi?

— Sayın Başbakanım, bir parça düşük olabilir ama başka çare yoktur. Daha fazlasını verirsek istikrar tedbirlerini zedelemiş oluruz. Piyasaya çok yüksek miktarda para çıkarmış oluruz. Enflasyon artışına sebep oluruz. Kaldı ki, IMF limitlerini de aşarız.

— Kardeşim, şimdi buğday fiyatları serbest piyasada kaça?

— 9 lira civarında efendim.

— Peki 9 lira ise sen bu buğdayı 6,5 liradan nasıl alacaksın çiftçiden? Çiftçi 9 liralık malını 6,5 liradan götürüp de Toprak Mahsulleri Ofisi'ne satar mı?

— Sayın Başbakanım, o halde 7,5 lira verebiliriz. Bundan daha fazlasını vermemiz mümkün değil. Hesaplar ortada. IMF limitleri var.

Bu konuda son sözü Süleyman Demirel söylemişti.

— Peki kardeşim, tenevvür ettik (Aydınlandık, bilgi sahibi olduk). Siz çıkabilirsiniz.

Başbakan Süleyman Demirel, Turgut Özal'ı dışarıya çıkardıktan sonra Bakanlar Kurulu 1980 yılında buğday fiyatını 10 lira olarak belirlemiş, Özal'ın görüşleri dikkate alınmamıştı. Özal bir yıl sonra, bu kez Başbakan Yardımcısı olarak ağırlığını koymuş ve ortaya çıkardığı tablolarla, IMF limitleriyle buğday fiyatının bir kez daha düşük

tutulması için çaba harcamıştı. Bu Özal'ın sadece buğdayda değil, bütün tarım ürünlerinde çiftçilere ve üreticiye karşı uyguladığı politika olmuştu. Üreticiye ödenecek fiyatlar, IMF'nin kısıtlamaları doğrultusunda mümkün olduğu kadar düşük belirleniyordu. 1981 yılında buğdaya verilen 16 liralık taban fiyat, serbest piyasada 22 liraya yükselmişti. Üretici buğdayını, 22 liraya serbest piyasada satıyordu. TMO Genel Müdürü Halil Çeken durumu Özal'a iletmiş, buğday alamadıklarını, stokların giderek azaldığını söylemişti.

— Halil Bey, sen galiba ithalat yapmak şart oldu diyorsun.

— Öyle efendim.

— Serbest ekonominin kuralı budur. İthal ederiz, olur biter!

Konu bir kez de Ekonomik Kurul'un gündemine gelmişti. ÖzaPın bulunmadığı o toplantıda iki farklı görüş ortaya çıkıyordu. TMO, yeterli buğday alamamaktan yakmıyor, ithalatın zorunlu olduğunu savunuyordu. Maliye Bakanı Kaya Erdem, bu konuyu daha önce Turgut Özal'la konuşmuştu. ÖzaPın görüşleri doğrultusunda, o da aynı görüşü savunuyordu. Buna karşın, Tarım Bakanı Sabahattin Özbek'in görüşü farklıydı. Özbek şöyle diyordu:

— Türkiye'de yeterli buğday vardır. Siz fiyatları düşük tutarsanız elbette ki mal alamazsınız. Her şeye bol bol zam yapılıyor. Buğday fiyatlarına da zam yapın ve devlet yeterince alsın. Ekmek fiyatlan da biraz daha artsın. Ne olur yani?

Taraflar her şeyden önce, Türkiye'de o yıl ne kadar buğday üretimi olduğu konusunda anlaşamıyorlardı. Ülkede yeterli buğday var mıydı, yok muydu? Bu bilinmiyordu. Başbakan Ulusu, buğday sorunu Ekonomik Kurul' da konuşulduğu gün çok sinirliydi.

— Bu işi biz serbest piyasa kurallarıyla çözemiyorsak, ben gidip tüccardan 22 liralık buğdayı 16 liradan almasını da bilirim. Bu işi Konsey'le konuşup çözeceğim.

Ulusu daha sonra, Ekonomik Kurul toplantısında bulunan Yıldırım Aktürk'le birlikte, DPT Koordinasyon Dairesi Başkanı Mahir Barutçu'yu azarlıyordu.

— Dört aydan beri Koordinasyon Kurulu niçin toplanmıyor? Toplansın artık bu kurul. Zabıtları getirilsin. Niçin Sayın Özal toplamaz bunu? Bazı konuların bazılarının kafasında olması yetmez. Devlet devamlıdır.

Özal, bu Kurul'u gerçekten de uzun süredir toplamıyordu. Başbakan Ulusu Başkanlığında Yüksek Koordinasyon Kurulu kurulduğu günden beri "Ben iki defa iş yapmam" gerekçesiyle bu KuruPu bırakmış, ağırlığı kendi başkanlığındaki Para Kredi Kurulu'na vermişti. Bütün ekonomik kararlan oradan geçiriyordu. Başbakan Ulusu da, Türkiye'de o sırada yeterli buğday olduğu görüşünü benimsemişti. Hükümetin genel eğüimi, stokçuların elindeki buğdayı "bazı sert önlemlerle" TMO'ya aktarmaktı. Ekonomik Kurul toplantısında bu alanda neler yapılabileceği uzun uzun tartışıldı. Gerekirse tüccardan ve stokçulardan beyanname istenmesi, buğday ihracatının yasaklanması, stokçuların elindeki buğdaya el konulması gibi öneriler üzerinde görüşmeler yapıldı. Özal, o günlerde yurt dışındaydı. Ertesi gün Başbakan Ulusu, Ekonomik Kurul üyesi Bakanlar'a telefon etti.

— Yarın saat 15'te Ekonomik Kurul'u toplayacağız ve buğday konusunu bir kere daha görüşeceğiz. Yeterli buğdayımız var. Sayın Devlet Başkanımız da bu konuya büyük önem veriyorlar ve buğday ithalatı yapılmasına karşı çıkıyorlar. Toplantıya saat 16'da Sayın Devlet Başkanımız da katılacaklar ve kesin karara varacağız.

Ekonomik Kurul, saat 15'te toplandı. Saat 16'da Devlet Başkanı toplantıya geldi. Durum Devlet Başkanı'na bir kez daha özetlendi. Evren sordu:

— Maliye Bakanı ne diyor?

— Sayın Devlet Başkanım, bu iş ithalat dışında olmaz. Sert çözümler yanlışlık getirir. Böyle şeylerin yanlış olduğu yıllar önce Milli Korunma Kanunu gibi uygulamalarda da görülmüştür. Buğday ihracatını yasaklamak mümkün değildir. Böyle çözümler serbest ekonomi kuralları ile de bağdaşmaz. Bence ithalat tek yoldur. Gerekirse partiler halinde ithalat yaparız ve stokçu ithalatın başladığını görünce zaten çözülür. Kaldı ki, şu anda elimizde döviz de var.

Kaya Erdem'in konuşmasından güç alan TMO Genel Müdürü Halil Çeken de ithalatın şart olduğunu savundu. Ortaya atılan çeşitli görüşleri kafasında değerlendiren Devlet Başkanı kararını açıkladı.

— Pekâlâ. İthalat yapılmasına karar veriyoruz.

O yıl 561 bin ton buğday ithalatı yapıldı. Yaklaşık 100 milyon dolar döviz yurt dışına ödendi. Buna karşın Özal, IMF'ye "mahçup olmadı." 100 milyon dolarm gitmesine rağmen IMF limitleri zorlanmadı, "serbest ekonomi" kuralı çiğnenmedi!

"Özal ekonomisinin perde arkası" konusunda yazacaklarımız bitmedi. Gelişmelerin bundan sonraki renkli bölümlerini, banker olaylarıyla birlikte Kastelli'nin batışmm ve "İsviçre'ye gidişinin" perde arkasını, Turgut Özal ve Kaya Erdem'in aynı gün istifa etmeleriyle sonuçlanan olayların hiç bilinmeyen yönlerini de, çok kısa bir süre sonra yeni bir kitap olarak yayımlamak umuduyla.

Emin Çölaşan, Mart 1984